

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**21.YÜZYIL'DA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK
POLİTİKALARI VE ORTAK GÜVENLİK ARAYIŞLARI**

Levent YİĞİTTEPE

DOKTORA TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Metin AKSOY

Konya 2016

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	LEVENT YİĞİTTEPE
	Numarası	114129001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER/ULUSLARARASI İLİŞKİLER
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
	Tezin Adı	21. YÜZYIL'DA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK POLİTİKALARI VE ORTAK GÜVENLİK ARAYIŞLARI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Levent YİĞİTTEPE

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	LEVENT YİĞİTTEPE
	Numarası	114129001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER/ULUSLARARASI İLİŞKİLER
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. METİN AKSOY
Tezin Adı	21. YÜZYIL'DA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK POLİTİKALARI VE ORTAK GÜVENLİK ARAYIŞLARI	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “**21. YÜZYIL'DA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK POLİTİKALARI VE ORTAK GÜVENLİK ARAYIŞLARI**” başlıklı bu çalışma ...10.01.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/~~oyçokluğu~~ ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç. Dr. Metin AKSOY	Danışman	
Doç. Dr. Nezir AKYEŞİLMEN	TİK Üyesi	
Doç. Dr. Mahmut Hakkı AKIN	TİK Üyesi	
Prof. Dr. Murat ÇEMREK	Üye	
Yrd. Doç. Dr. Yusuf SAYIN	Üye	

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Küresel güvenliğin sağlanması için öncelikle dünyada yaşanan çatışmalara son verilmesi ve kalıcı barışın tesis edilmesi gerekmektedir. Bununda gerçekleştirilmesi için yeni tehditlerle mücadelede uluslararası örgütlerin daha etkili rol oynaması gereklidir. Küresel bir aktör olma yolunda çaba harcayan Avrupa Birliği (AB) gerek bölgesel gerekse küresel boyutta yaşanan çatışmalarda ve krizlerde etkin rol almak istemektedir. Bu çalışma, ekonomide büyük bir potansiyel ve güce sahip olan AB'nin güvenlik alanında hem kendi güvenliğini sağlama hem de küresel güvenliğin sağlanmasında etkili olabilmesi için ortak bir güvenlik yapılanmasına ihtiyacı olduğu önerisinde bulunmaktadır. Böylece dünyanın çeşitli bölgelerindeki çatışmaların ve istikrarsızlıkların önüne geçilmesi veya azaltılabilmesi için insan hakları, demokrasi ve özgürlüklerin korunması temelinde etkili bir güvenlik yapılanmasına sahip AB uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesinde önemli katkılar sağlayabilecektir. Çalışmanın her aşamasına titizlikle özen gösteren başta danışmanım Sayın Doç. Dr. Metin Aksoy'a; bu süreçte kendilerinden istifade ettiğim Tez İzleme Komitesi üyelerimiz Sayın Doç. Dr. Nezir Akyeşilmen ve Sayın Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın'a teşekkür ediyorum. Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı Sayın Prof. Dr. Şaban Çalış başta olmak üzere, bölümümüzün öğretim üyeleri ve çalışanlarına; Sayın Prof. Dr. Murat Çemrek ve Yrd. Doç. Dr. Yiğit Anıl Güzelipek'e; çalışmayı büyük bir itina ile okuyup gözden geçiren ve çalışmanın her aşamasına akademik katkılarda bulunan Sayın Yrd. Doç. Dr. Yusuf Sayın'a ise büyük şükran borçluyum. Desteklerini esirgemeyen, bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan ailem ve dostlarım teşekkürlerin en güzeline layıktır.

Levent Yiğittepe–2016

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğreniminin	Adı Soyadı	LEVENT YİĞİTTEPE
	Numarası	114129001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER/ULUSLARARASI İLİŞKİLER
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. METİN AKSOY
Tezin Adı	21. YÜZYIL'DA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK POLİTİKALARI VE ORTAK GÜVENLİK ARAYIŞLARI	

ÖZET

Güvenlik her toplum için vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası güvenliğin sağlanmasında ise devletlerin sarf ettiği çabalar yetersiz kalmaktadır. Buradan yola çıkarak bölgesel ittifaklar kendi bölgelerinin ve sonrada uluslararası güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Özellikle Avrupa Birliği (AB) gibi bölgesel bir örgütün küresel ve bölgesel güvenliğe, dünya ve bölge barış ve istikrarına katkı sağlayabilmesi, atacağı adımlar ve yeni geliştireceği güvenlik politikalarıyla mümkün olabileceği ortaya çıkmaktadır. AB, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde geliştirdiği ortak dış ve güvenlik politikalarıyla yeni bir döneme girmiştir. Bu çalışmada AB'nin güvenlik arayışları sadece üyelerinin değil uluslararası güvenliği de ilgilendirdiği ve AB'nin bu çerçevede yapabileceği katkılar paralelinde küresel barış ve istikrar konuları ele alınmaktadır. Bu çalışmanın temel savı, AB gibi ekonomik alanda iyi entegre olmuş bir organizasyonun, siyasi ve güvenlik alanlarında geliştireceği politikaların Avrupa başta olmak üzere dünya barış ve istikrarına nasıl katkı sunabileceğidir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Güvenlik, Güvenlik Politikaları, Barış, İstikrar

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

VI

Öğrencinin	Adı Soyadı	LEVENT YİĞİTTEPE
	Numarası	114129001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER/ULUSLARARASI İLİŞKİLER
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. METİN AKSOY
Tezin İngilizce Adı	EUROPEAN UNION'S SECURITY POLICIES IN 21st CENTURY AND COMMON QUESTS FOR SECURITY	

SUMMARY

Security for every country emerges as an indispensable element. International security of states ensures them to make efforts remain insufficient. They form regional organizations of states by coming together; firstly post in ensuring security in the international contribute. In particular, a regional organization such as European Union contribute to regional and global peace and stability. Some necessary steps develop new possible security policies. EU, seeking to develop, especially after the Cold War with the common foreign and security policy, has entered a new request for security. In this study, it is treated that EU's quest for security is not only security of the peoples of Europe and international security-to-do people of the world with its contribution to global peace and stability issues. The basic argument of this study is that EU, as a well-integrated organization in the field of economics, political and security areas, develop policies, and not only be regarded as the center of the World, it brings peace and stability in Europe. Additionally, it can offer an important contribution to peace and stability in the world.

Keywords: European Union, Security, Security Policies, Peace, Stability

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	IV
ÖZET	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR.....	XI
TABLolar	XII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
GÜVENLİK KAVRAMSAL ÇERÇEVE, TARİHSEL GELİŞİM VE TEORİLERDE GÜVENLİK ANLAYIŞLARI	9
1.1. “Güvenlik” Kavramının Tanımı.....	9
1.1.1. Uluslararası İlişkiler’de Güvenlik Kavramı	13
1.1.2. Güvenlik Kavramının Parametreleri	15
1.1.3. Uluslararası İlişkiler’de Güvenlik Anlayışları.....	19
1.2. Güvenliğin Tarihsel Gelişimi.....	25
1.3. Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güvenlik Anlayışları	288
1.3.1. İdealizm-Realizm Tartışmasında Güvenlik Anlayışı	28
1.3.2. Liberalizmde Güvenlik Anlayışı	33
1.3.3. Konstrüktivist (İnşacı) Güvenlik Anlayışı	35
1.3.4. Eleştirel Teori ve Güvenlik Anlayışı	37
1.3.5. Kopenhag ve Aberystwyth Okulu Güvenlik Anlayışı	39
1.4. Entegrasyon Teorilerinde Güvenlik Anlayışları.....	43
1.4.1. Fonksiyonalizm’de (İşlevselcilik) Güvenlik Anlayışı	44
1.4.2. Neo-Fonksiyonalizmde (Yeni İşlevselcilik) Güvenlik Anlayışı.....	46
1.4.3. Toplumsal (Çoğulcu) Güvenlik Anlayışı.....	49
İKİNCİ BÖLÜM	52
SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA YENİ TEHDİTLER VE DEĞİŞEN ULUSLARARASI GÜVENLİK POLİTİKALARI.....	52

2.1. Soğuk Savaş Sonrası Oluşan Yeni Tehditler ve Çözüm Arayışları.....	53
2.1.1. Küreselleşmeyle Birlikte Yeni Güvenlik Anlayışı	53
2.1.2. İnsan Hakları İhlalleri, Terörizm ve Etnik Çatışmalar.....	57
2.1.3. Yeni Tehditler, Özellikleri ve Çözüm Arayışları	63
2.1.4. İnsan Merkezli Güvenlik Anlayışı ve İnsan Güvenliği.....	73
2.2. Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Çalışmaları	777
2.2.1. Birleşmiş Milletler'in Güvenlik Çalışmaları	77
2.2.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün Güvenlik Çalışmaları.....	89
2.2.3. Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı'nın Güvenlik Çalışmaları.....	95
2.3. 11 Eylül Saldırıları Sonrası Uluslararası Güvenlik Politikalarında Değişim	99
2.3.1. İnsan Merkezli Güvenlikten (Yeniden) Devlet Merkezli Güvenliğe Geçiş	100
2.3.2. Terörizm Merkezli Güvenliğin Yayılışı.....	102
2.3.3. Yeni Güvenlik Anlayışında Ulus-Devlet	103
2.3.4. ABD Merkezli Güvenlik Anlayışının Dünyaya Yayılması.....	106
2.4. AB Güvenlik Politikaları: Kökler ve Gelişim.....	111
2.4.1. Avrupa Savunma Topluluğu Oluşturma Çabaları	111
2.4.2. Avrupa Güvenliği Çerçevesinde Batı Avrupa Birliği'nin Kuruluşu.....	113
2.4.3. Avrupa Siyasi İşbirliği'nin Oluşturulması	115
2.4.4. Tek Avrupa Senedi ve ASİ'ye Hukuki Nitelik Kazandırılması	117
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	119
SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GÜVENLİK	
POLİTİKALARININ GELİŞİMİ	119
3.1. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde AB'nin Güvenlik Arayışları.....	120
3.1.1. Maastricht Antlaşması ve AB'nin Yeni Güvenlik Yapılanması.....	120
3.1.2. Batı Avrupa Birliği'nin AB'ye Entegre Edilme Çabaları	122
3.1.3. NATO İçinde Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği Oluşumu	124
3.1.4. AB'nde Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve Güvenlik Çalışmaları	126
3.1.5. ODGP'den Avrupa Güvenlik Savunma Politikasına	133
3.2. AB'de AGSP'ye Kurumsal Kimlik Kazandırma Girişimleri.....	138
3.2.1. AGSP Organları	1399
3.2.2. AGSP'nin Faaliyet Alanlarının Belirlenmesi.....	1444

3.2.3. BAB'ın Sona Erdirilmesi ve AGSP ile Birleştirilmesi	1466
3.2.4. NATO'dan Bağımsız Bir AGSP'ye Dönüşüm Çabaları.....	1477
3.3. 11 Eylül Sonrası AB'nin Yeni Güvenlik Anlayışı	1499
3.3.2. Yüksek Güvenlikli Bir Toplum Oluşturma Çabaları	150
3.3.3. Terörizm Merkezli Güvenliğin Artan Önemi.....	1533
3.3.4. ABD'nin Avrupa Güvenliğinde Yetersizliği ve Yeni Girişimler	155
3.4. AB ve İnsani Müdahaleler	156
3.4.1. AB'nin İnsan Güvenliği Algısı.....	1577
3.4.2. AB'nin Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Anlayışı	158
3.4.3. AB'nin İnsani Müdahalelerde Görev Alması.....	159
3.4.4. AB'nin İnsani Müdahalelerdeki Başarısının Uluslararası Güvenliğe Katkısı ..	1633
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	165
21. YÜZYIL'DA AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ORTAK GÜVENLİK ARAYIŞI VE GELECEK BEKLENTİLERİ	165
4.1. Lizbon Antlaşması (2007) Çerçevesinde AB'nin Yeni Güvenlik Tanımlaması	166
4.1.1. Lizbon Antlaşması Hükümleri Kapsamında AGSP'nin Yeni Tanımı	167
4.1.2. AGSP'nin Kurumsal Yapısı ve Nitelikleri.....	176
4.1.3. Askeri ve Sivil Kriz Yönetimine Odaklı AGSP Tanımlaması	177
4.1.4. AGSP'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na (OGSP) Dönüşümü	179
4.2. Uluslararası Güvenliğe Katkıları Bağlamında Olası AB Ortak Güvenlik Yapılanması	182
4.2.1. AB'nde Ortak Güvenlik Yapılanmasının Gerekçeleri ve Dayanakları.....	182
4.2.2. AB'nde Ortak Güvenlik Boyutunun Kurumsallaşması: Engeller ve Zorluklar..	200
4.2.3. AB'nin Olası Ortak Bir Güvenlik Yapılanmasında Karşılaşacağı Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri	2077
4.2.4. AB'nin Ortak Güvenlik Yapılanmasının Küresel Güvenliğe Getireceği Katkılar	213
4.3. AB'de Oluşturulacak Ortak Güvenlik Yapılanmasının Muhtemel Askeri Boyutu ...	214
4.3.1. AB Ordusu Oluşturulma Çabaları	2155
4.3.2. AB Ordusunun Görev Niteliklerinin Belirlenmesi ve Uluslararası Boyut Kazandırılması	217
4.3.3. AB'nin Avrupa Savunma Ajansı (ASA) Oluşturma Çabaları.....	218

4.4. AB’nde Ortak Güvenlik Politikalarının Maliyetleri ve Çözümleri	220
4.4.1. AB Ülkelerinin Savunma Harcamaları	221
4.4.2. AB Ülkelerinin Oluşturulacak Güvenlik Yapılanmasına Katılımları	224
4.4.3. AB’nin Ortak Güvenlik Politikalarıyla Küresel Güvenliğe Katkılarının Maliyetleri ve Çözümleri.....	225
4.4.4. AB’nin Ortak Güvenlik Politikalar (Yapılanmalar) Oluşturmasını Hızlandıracak Muhtemel Faktörler ve Gelişmeler	226
4.5. Brexit ve Sonuçları.....	233
SONUÇ	235
KAYNAKÇA.....	248

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AEET	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AGSK	Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AGİT	Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ASİ	Avrupa Siyasi İşbirliği
AST	Avrupa Savunma Topluluğu
AT	Avrupa Topluluğu
BAB	Batı Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
EUROPOL	Avrupa Polis Ofisi
NATO	North Atlantik Threaty Organization
ODGP	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OGSP	Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
TAS	Tek Avrupa Senedi
T.y.	Tarih Yok
Uİ	Uluslararası İlişkiler (Disiplin)

TABLÖLAR

Tablo-1: AGSP Kapsamında Yürütölen Operasyonlar	160
Tablo-2: Lizbon Antlaşması'nda OGSP ile İlgili Önemli Değişiklikler	174
Tablo-3: Bölge Çatışma Sayıları.....	191
Tablo-4: AB Ülkelerinin Toplam Savunma Harcamaları	222

GİRİŞ

Güvenlik, insanlık tarihi kadar eski ve önemli bir kavramdır. Devletler ve insanlar güvenliklerini sağlamak için sürekli savaşmışlardır. Güvenlik konusu tarihten günümüze kadar çeşitli evreler geçirmiştir. Özellikle Soğuk Savaşın sona ermesi ve küreselleşmenin hız kazanmasıyla yeni güvenlik anlayışları yeni güvenlik politikalarını beraberinde getirmiştir (Dedeoğlu, 2014: 19).

Güvenlik, gerek tarihsel gerekse Uluslararası İlişkiler disiplininde birçok kez değişime uğramıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni tehditler güvenlik çalışmalarının derinleşmesine ve genişlemesine imkân sağlamıştır. Bu kapsamda uluslararası örgütler tarafından yapılan güvenlik çalışmaları ortaya çıkan yeni tehditlerle nasıl mücadele edilmesi gibi önemli konularla meşguldür (Karabulut, 2011: 1).

Modern tarih açısından bakıldığında Avrupa merkezli dünya savaşları güvenlik kavramını gündemde tutmayı başarmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında genelde Avrupa özelde Britanya uluslararası liderliği ABD'ye devretmiştir. Böylece Avrupa tekrar uluslararası alanda söz sahibi olabilmek için bütünleşme çabaları içine girmiş ve sonucunda da Avrupa Birliği (AB) kurulmuştur. ABD'de Sovyetler Birliği'ne karşı bu süreci desteklemiştir. Başlangıçta ekonomide birleşmeyi amaçlayan AB, dış politika ve güvenlik alanlarında da bütünleşme gayretine girmiştir. Fakat AB üyeleri arasındaki egemenlik odaklı anlaşmazlıklar sonucu ekonomik alanda olduğu kadar bu alanda yeterli başarı sağlanamamıştır (Türker, 2007: 1-2).

Amaç

Uİ disiplininde güvenlik yeni bir alt bilim dalı olarak kabul edilmekle birlikte kavramsal sorunlarından dolayı hala tartışılmaktadır. Bu çalışmanın amacı; güvenliğin hem ontolojik varlığının hem de tehdit unsurlarının olmadığı durumlarda tanımlamalar yapılarak daha iyi anlaşılmasını ortaya koymaktır. Güvenlik kavramı daha çok devlet odaklı güvenlikle analiz edilmeye ve açıklanmaya çalışılmaktadır. Savaş ve tehditler üzerinden güvenliğin öneminin gösterilmesi insanlar üzerinde etki oluşturmaları bakımından daha etkili olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada amaç;

tehditlerin insanlar üzerindeki etkisinden yola çıkarak uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması yollarını sunmaya çalışmaktadır.

Bu çalışmanın bir diğer amacı da Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni tehditler ışığında geliştirilen güvenlik politikalarının AB’de yeni bir güvenlik yapılanmasına gidilebilmesinin mümkün olup olamayacağını ortaya koymaktır. AB’nin ekonomik yönden önemli birlikteliğe imza atmış örgüt olarak, ortak bir güvenlik yapılanmasına odaklanması tabiatın sonucu gereğidir. Bu çalışmada AB’de muhtemel siyasi bütünleşmenin sonucu olarak güvenlik yapılanmasının sadece üye ülkelerinin güvenliği için değil aynı zamanda küresel güvenliğe getireceği faydaları sunmak amaçlanmaktadır.

AB’nin Soğuk Savaş döneminde başlayıp sonrasında yeni tehditler çevresinde geliştirmeye çalıştığı güvenlik politikalarının, örgütün bir güvenlik ittifakına mı yoksa AB çatısı altında yeni bir güvenlik yapılanmasına mı dönüşeceği çalışmada sunulmaktadır. Yine bu çalışmada amaç, böyle bir güvenlik birlikteliğinin oluşmasının NATO benzeri bir güvenlik örgütüne dönüştürmenin zorluklarını analiz etmek ve bu zorlukları aşmanın yolları ve çözümlerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktır. Ayrıca AB’nin hem askerî hem de yumuşak güç unsurlarını kullanarak sürdürülebilir barış ve güvenliğe katkılar sunabileceğini göstermektir.

Önem

AB’de ortak güvenlik arayışları kurulduğu günden beri devam etmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar daha çok literatürde bir bölüm olarak kalem alınmıştır. Bu çalışmaların çoğu güvenlik çalışmalarını ikincil konu olarak ele almış ve ortak güvenlik konuları genelde yüzeysel olarak kalmıştır. Güvenliğin hem küresel hem de AB özelinde göz ardı edilmiş olması bugünkü çatışmaların önlenmesi ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına negatif etki yapmıştır. AB’nin ortak güvenlik arayışlarını ele alan çalışmalara bakıldığında gerek Türkçe gerekse yabancı literatüründe sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu çalışma AB güvenlik politikalarını ortak güvenlik arayışları çerçevesinde geniş kapsamlı ele alarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Yine AB’nin bugüne kadar geliştirdiği

güvenlik politikalarının bir çatı altında toplanarak teoride sunulan çerçevenin sahaya nasıl yansıdığını göstermesi çalışmayı önemli kılan bir diğer unsurdur.

Bu çalışma aynı zamanda AB ile birlikte diğer örgütler ve devletlere de yeni tehditlerle mücadele etmenin yollarını göstermesi açısından önem arz etmektedir. Küresel terörizm başta olmak üzere, yaşanan etnik çatışmalar ve iç savaşlar uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasını engelleyen önemli olaylardır. Bu çalışmayı önemli kılan bir diğer unsurda sadece AB özelinde değil güvenliğin tüm boyutlarıyla incelenmiş olmasıdır. Gelecekte de dünya üzerinde yaşanan çatışma ve krizlerin devam edeceği düşünüldüğünde çalışmada ortaya konulmak istenen AB ortak güvenlik yapılanmasının öneminin artacağı ifade edilebilir.

Sınırlılıklar

Avrupa’da meydana gelen en kanlı dünya savaşları toplumlar üzerinde çok yıkıcı etkiler göstermiştir. Savaşların sebepleri ülkelerin siyasi çıkarları olsa da daha çok etnik ve din temelli çatışmalara dayanmaktadır. Buradan yola çıkarak insani değerler üzerinden savaşların, etnik ve din temelli çatışmaların önlenmesi için inşacı bir bakış açısıyla yapılan güvenlik çalışmaları hem Avrupa hem de dünya güvenliğine katkılar sunabilir. Çalışmada UI’de güvenlik anlayışları tarihsel süreçte bilim adamlarının çalışmalarıyla birlikte tartışılmaktadır. Disiplinde güvenlik çalışmaları özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonraki dönem referans alınarak bugüne kadar getirilmiştir. Bu çalışmanın teorik çerçevesi daha çok güvenliği merkezine almış olmaları nedeniyle idealizm-realizm, liberalizm, konstrüktivizm, eleştirel teori, Kopenhag ve Aberstwyth okulu güvenlik anlayışlarıyla sınırlandırılarak oluşturulmuştur. Özellikle Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan kuramlar bağlamında güvenlik anlayışının büyük değişim geçirdiği görülmektedir. Bu bağlamda AB’de ortak güvenlik arayışları ve gelecek beklentileri şekillendirilmiş ve analizler yapılmıştır.

AB’nin ilerde kurması öngörülen bir güvenlik yapılanmasının entegrasyon teorileri çevresinde oluşturulması, AB’nin yüksek güvenli bir toplum meydana getirme çabalarını destekler niteliktedir. Entegrasyon teorileri öngörülen böyle bir güvenlik yapılanmasının kuramsal çerçeveye oturtulması açısından önemlidir.

Özellikle AB tarafından oluşturulması öngörülen bir güvenlik birlikteliğinin teorik arka planının ancak Uİ disiplinin kuramlarıyla açıklanması mümkün gözükmemektedir. Entegrasyon teorilerinden fonksiyonalizm, neo-fonksiyonalizm ve toplumsal güvenlik merkezinde AB'nin güvenlik politikaları ve ortak güvenlik arayışlarının tartışılmasıyla sınırlandırılmıştır. AB'nin kurulduğundan itibaren bu entegrasyon teorilerinin ışığında gelişim göstermiş olması da bu yönde çalışmayı desteklemektedir.

Bu çalışma özellikle Lizbon Antlaşması çerçevesinde AB'nin geliştireceği güvenlik politikalarının bir çatı altında ortak bir güvenlik yapılanmasına dönüştürüp dönüştüremeyeceği tartışmasını içermektedir. Tarihten gelen bağlar, ortak din, kültür ve medeniyet çatısı altında AB siyasi birlikteliklerinin bir göstergesi olarak ortak güvenlik yapılanması oluşturmaları için gerekli potansiyele sahip olup olmadığı sunulmaktadır. Aynı şekilde böyle bir güvenlik yapılanması oluşturulmasının önündeki engeller ve bunların aşılması gibi çözüm arayışları çalışmanın inceleme alanları arasındadır.

Varsayımlar

NATO kadar büyük çaplı olmasa da AB'nin bir güvenlik yapılanması oluşturduğu iddia edilmektedir. Ekonomi alanında iyi organize olmuş bir örgüt olan AB'nin, yine aynı şekilde güçlü bir siyasi birlikteliğe dönüşmesi üye ülkelerin atacağı adımlarla olası gözükmemektedir. Fakat egemenliklerinin kısıtlanacağı ve ulusal güvenlik çıkarlarının ikinci plana itileceği düşüncesiyle üye ülkelerin isteksizliği böyle bir güvenlik yapılanmasının önündeki en büyük engeldir (Çakmak,2009: 272).Bu çalışmada üye devletlerin katılımlarıyla ortaya çıkacak bir güvenlik yapılanmasının hem güçlü bir AB'nin oluşumuna hem de küresel güvenliğe katkı sağlayabileceği öngörülmektedir. NATO'dan bağımsız askeri yeteneklere sahip bir AB güvenlik yapılanmasının elbette maliyetleri de yüksek olsa da sorunu aşacak gerekli maddi yapıya sahip olduğu varsayılmaktadır. Fakat AB güvenlik politikalarının bir güvenlik yapılanması altında birleştirilmesi için öncelikle üye ülkelerin böyle bir yapılanmaya ikna olmaları gereklidir.

Çalışmada AB'nin kuruluşundan bugüne kadar, siyasi işbirliği oluşturma çabaları ve Soğuk Savaş sonrasında geliştirdiği güvenlik politikalarının karşılaştırmalı analizleri yapılmış olup olası bir AB güvenlik yapılanmasının nasıl tesis edileceği konusunda bazı argümanlar sunulmuştur. NATO gibi büyük bir güvenlik örgütünün oluşturulması elbette çok zor görünmesine rağmen en azından bölgesinde ve dünyanın değişik yerlerinde ortaya çıkabilecek çatışmalara hızlı şekilde müdahale edecek bir acil müdahale gücünün tesisi mümkün olabileceği düşünülmektedir.

“Ekonomik dev siyasi cüce” olarak nitelendirilen AB'nin bu imajını silmesi ancak kurulması öngörülen ortak güvenlik yapılanması neticesinde mümkün olabilir. Aksi takdirde siyasi birlikteliğini tamamlamayan AB'nin içerisindeki çatlak gelişmeler sürekli olarak kalmaya devam edecektir (Özdal, 2013). Buna Britanya'da yapılan Brexit sonuçlarıyla İngiltere'nin üyelikten çıkacak olması örnek verilebilir. BM, NATO ve AGİT gibi örgütlerin özellikle Avrupa ve dünyada yaşanan iç çatışmalarda etkili olamamaları böyle bir güvenlik yapılanmasına ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. 11 Eylül terör saldırılarında ABD gibi büyük bir gücün çaresiz kalışı AB ülkelerinin güvenlikleri konusunda kendilerini sorgulamalarına yol açmıştır. Bu bağlamda ABD'nin olmadığı, ondan bağımsız kendi güvenliklerini kendilerinin sağlama düşüncesi yeniden canlanmış ve böyle bir girişimin aynı zamanda uluslararası güvenliğin ve barışın sağlanmasına katkılar sunabileceği varsayılmaktadır.

Yöntem

Yöntem bakımından bu çalışma, olası sonuçları bakımından uygulamaya dönük bir çalışma olmakla birlikte, genel anlamda teorik argümanlar üzerine şekillendirilmiş bir içeriğe sahiptir. Bu çalışma geniş bir literatür taraması yapmak amacıyla yerli ve yabancı akademisyenlerin, yazarların yazmış olduğu eserlerden ve elektronik veri tabanındaki kaynakların değerlendirilmesinden yararlanılmıştır. Çalışma var olan verilerin yorumlanması ve pratikte uygulanmış olan olayların kullanılması gibi yöntemleri içermektedir. Çalışmada literatür olarak yer verilen

kaynaklarda ve eserlerde özgünlüğe ve yazarların telif haklarına dikkat edilerek çalışma yönteminde bilimsel ilkelere riayet edilmiştir.

Bu çalışma güvenliğin kavramsal çerçevesinden hareketle birinci bölüm ve Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen uluslararası güvenlik politikaları ve yeni tehditler kapsamında ikinci bölüm daha çok yazılı eserler olarak kütüphane ve internet kaynaklarının kullanılması ile hazırlanmıştır. AB'nin güvenlik politikalarının gelişimi ve gelecekte güvenlik politikalarının ortak bir yapıda toplanabilmesi içeren üçüncü ve dördüncü bölümde AB çalışmaları ve raporları kullanılmıştır. Çalışmada izlenen yöntem olarak, öncelikle çalışmanın temel problemi (AB'nin güvenlik alanında işbirliğine gidip ortak bir güvenlik yapılanması kurulması) olarak belirlenmiş; nitel (literatürdeki değerlendirme ve analizler) ve nicel (istatistikî veriler) veriler toplanmıştır. Çalışmanın temel problemi ile ilgili veri toplama araçları olarak yazılı, görsel ve işitsel veriler derlenirken, yapılan gözlemler ve toplanan veriler ışığında söz konusu probleme bir çözüm önerisi sunulmuş ve bununda gerçekleşebilme olasılığı üzerinde durulmuştur. Bu çalışma UI ve entegrasyon teorileri ile bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır.

Çalışma, gerek bölgesel çatışma gerekse küresel çatışmaların sonlandırılması bağlamında bilimsel olarak yürütülen barış ve ittifaklar üzerine yapılan akademik çalışmalardan beslenmiştir. Çalışmada, konuyla ilgili alanda yerel ve yabancı dillerdeki kaynaklar taranmış ve ilgili literatür dikkatli bir okuma ile ele alınmıştır. Literatürde AB'nin güvenlik politikalarını ve ortak güvenlik çalışmalarıyla ilgili eserler ve tezler kaleme alınmış olmasına rağmen özellikle ortak güvenlik yapılanmasına gidilebilmesini konu edinen çalışmaların sınırlı kaldığı görülmüştür. AB özelinde yapılan akademik çalışmalarda daha çok ekonomi üzerinde yoğunlaşıldığı ve güvenlik politikalarının geleceği sürekli göz ardı edildiği görülmüştür. Genel olarak gerek yabancı gerekse Türkçe literatürde karşılaştığı yeni tehditler kapsamında AB'nin yeni güvenlik politikalarına ve ortak güvenlik yapılanmasına ihtiyacı olduğu ile ilgili çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir.

Tezin Bölümleri

Çalışmanın birinci bölümünde, güvenliğin kavramsal çerçevesi oluşturularak

tarikh içinde yapılan tanımları üzerinde durulmuş ve sonrasında AB'nin güvenlik alanında atılmış olduğu girişimler ele alınmıştır. Bu kapsamda güvenliğin tarihsel gelişimi, Uİ'de güvenlik odaklı teorileri ışığında güvenlik anlayışları ve entegrasyon teorilerinde güvenlik anlayışları ele alınarak çalışmanın teorik zemini tartışılmaktadır.

İkinci bölümde, çalışmada ele alınan güvenlik alanında AB'nin işbirliğine gitmesine temel teşkil edebilecek özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde yapılan güvenlik çalışmaları ortaya çıkan yeni tehditler kapsamında ele alınmıştır. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni tehditler uluslararası güvenlik politikalarını da değişime uğratmıştır. Yine bu bölümde küreselleşmeyle ortaya çıkan yeni tehditler ve çözüm arayışları sunulmaktadır. Soğuk Savaş öncesi kurulmuş olan BM, NATO ve AGİT gibi örgütlerin ortaya çıkan yeni tehditler çerçevesinde güvenlik politikalarını gözden geçirmesi ve bu yönde yaptığı güvenlik çalışmaları bu bölümün konuları arasındadır. 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası güvenlik politikalarının değişim sürecinin incelenmesi de bu bölümün konuları içinde yer almaktadır. Son olarak AB'nin kuruluşuyla birlikte güvenlik politikaları konusunda atılan temeller, gelişim ve işbirliği alanında yürütölen çalışmalar kapsamında AB'nin güvenlik alanında oluşturduğu yapılar analiz edilerek bunların gelecekte oluşturulabilecek güvenlik yapılanmasına nasıl temel olabileceği tartışılmaktadır.

Üçüncü bölüm, çalışmanın ana omurgasını oluşturan teorik ve pratik çerçeveyi içermektedir. Teorik düzlemde konuya Uİ disiplininin alanına giren bölgesellik bağlamında bakılırken, pratikte AB içinde oluşturulan yeni güvenlik politikaları bağlamında atılan adımlar ve oluşturulan kurumlar ile çalışma desteklenmektedir. Özellikle AB'nin yeni güvenlik politikalarını bir çatı altında toplayarak hukuki nitelik ve kurumsal kimlik kazandırma girişimleri bu bölümün konuları arasındadır. Yine AB'nin oluşturduğu güvenlik yapılanmasının insanî müdahalelerde görev alması konuları da bu bölümde ele alınmaktadır. 11 Eylül terör saldırılarından sonra AB'nde güvenliğin insan merkezli anlayıştan yeniden askerî merkezli anlayışa dönüşümü ve terörizm odaklı güvenlik anlayışına geçilmesi gibi konular çalışmada önerilen güvenlik işbirliğini gerekçelendirmek açısından bu

bölümde incelenmiştir. Bölüm, AB'nin neden böyle bir güvenlik işbirliğine gitmesi gerektiği konularında ortaya çıkmış sorunların analiz edilmesiyle tamamlanmaktadır.

Son bölümde özellikle Lizbon Antlaşması çerçevesinde AB'nin güvenlik çalışmaları ele alınmaktadır. Bununla birlikte çalışmada AB için gerekli görülen ortak bir güvenlik yapılanmasının oluşturulmasının gerekçeleri ve dayanakları ve bu güvenlik yapılanmasında önemli faktörlerin analiz edilmesi bu bölümün konuları arasındadır. Ayrıca bu bölümde, AB'nde güvenlik boyutunda kurumsallaşmasının önündeki engeller ve bu engellere karşı çözüm önerileri ele alınmaktadır. Bu bölümde çözüm önerileri ve ortak güvenlik yapılanmasına gidilmesi gerekliliği için görüşler sunulurken üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar, ülkelerin uluslararası politikada siyasi çıkarları, dünyada yaşanan etnik çatışmalar ve iç savaşlar karşısında AB'nin askerî yeteneklerinin yetersizliği gibi konularda ele alınmaktadır.

Yine son yıllarda gündeme gelen AB içinde bir ordu oluşturma çabaları, üye ülkeler arasında ortak savunma sanayi oluşturma girişimleri, üye ülkelerin savunma harcamaları gibi konular bu bölümde analiz edilmektedir. Çalışmada önerilen AB içinde oluşturulması muhtemel bir güvenlik yapılanmasının küresel güvenliğe yapabileceği katkılar sıralanarak, böyle bir güvenlik yapılanmasını hızlandıracak faktörler ve gelişmeler bu bölümün konuları arasına dâhil edilmiştir. Çalışmanın ileri sürdüğü temel savların ve çıkarılan sonuçların paylaşıldığı ve buradan hareketle AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasına gitmesinin mümkün olabileceği belirtilen sonuç bölümü ile çalışma sona erdirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK KAVRAMSAL ÇERÇEVE, TARİHSEL GELİŞİM VETEORİLERDE GÜVENLİK ANLAYIŞLARI

Güvenlik son dönemde en çok çalışılan kavramlardan biri olmakla birlikte, Uİ disiplininin de vazgeçilmez alanlarından birisini oluşturmaktadır. Güvenliğin tarihi gelişimini bilmeden günümüz güvenlik politikalarını değerlendirmek mümkün değildir. Tarih boyunca güvenlik algılamaları sürekli sorgulanmış, fakat günümüze kadar güvenlik konusunda geniş bir tanım yapılamamıştır (Türker, 2007: 6). Güvenliğin boyutlarının çok geniş olduğu özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır. Güvenlik kavramı üzerine bugüne kadar birçok çalışmalar yapılmasına rağmen, çoğunun ulusal güvenlik odaklı olmasından dolayı gelinen noktada uluslararası güvenliğin sağlanmasında ne kadar başarılı olduğu hâlâ tartışmalıdır.

Güvenliğin boyutlarının sürekli değişmesi güvenlik tanımının da sürekli değişmesine yol açmıştır. Bu bölümde, güvenlik kavramının genel çerçevesi çizilerek daha çok Uİ’de güvenlik anlayışları üzerinde durularak Uİ disiplininin teorileri bağlamında güvenlik tartışmaları incelenmiştir. Amaç, disiplinin önemli kavramlarından olan güvenliğin teorik açıdan analiz edilerek pratiğe dönüşümünde nasıl zorluklarla karşılaşıldığını ortaya koymaktır. Son bölümde ise Soğuk Savaş döneminde yeniden bir dünya savaşının çıkmasını önlemek için Avrupa’da oluşturulmak istenen güvenlik yapılanmasının temelleri ve gelişim süreci, AB entegrasyon teorileri güvenlik anlayışları çerçevesinde incelenmiştir.

1.1. “Güvenlik” Kavramının Tanımı

Güvenlik kavramının tanımıyla ilgili tartışmaların gündemdeki yerini sürekli koruduğu görülmektedir. Basit ve sade şekilde güvenlik sözlük anlamıyla “korku ve tehlikelerden uzak olma hissi”dir. Bu tanımdan güvenliğin bir fiziksel, birde bunun yanında psikolojik boyutu olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Tarih boyunca daha çok güvenliğin fiziksel boyutu üzerinde durulmuş ve devletlerin sınırlarını başka devletlerin saldırıları ve tehditlerden uzak tutmak, devletlerin güvenlik anlayışlarının en önemli unsuru olarak ortaya çıktığı görülmüştür (Sönmez, 2010: 1).

Bu bağlamda daha çok güvenlik kavramının fiziksel anlamı üzerinden politikalar geliştirilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür.

Güvenlik kavramı, insanın doğumundan itibaren geçirdiği her bireysel ve toplumsal evrede kullanılan bir terim olarak görülmektedir. Bu haliyle büyük ölçüde bir yaşamsal zorunluluk gibi değerlendirilebilmektedir. Çocuğun güvenliği, ailenin güvenliği, binanın güvenliği, şirketin güvenliği, devletin güvenliği türünden ele alındığında, bireysel ve toplumsal yaşamın her alanında ciddi bir güvenlik arayışı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir birey için güvenlik “çeşitli kademelerdeki endişe bütünü” ifade etmektedir. Yakınlarının ve kendisinin canının ve malının güvende olması ve bu güvenli durumun sürdürülmesi kaygı duyulan temel durumudur. Bireyler, söz konusu “kaygılar” çerçevesinde bir dizi önlem geliştirmiş ve yaşamlarını da buna göre şekillendirmişlerdir (Dedeoğlu, 2014: 27). Bu çerçevede güvenliğin sadece askerî politikalarla sağlanabileceği düşüncesinin ötesinde birey güvenliği ayrı bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Güvenlik kavramı, ulusal devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen temel belirleyici unsurların başında geldiği görülmektedir. Burada temel amacın sürekli bir güvenliğin tesis edilmesi olmakla birlikte güvenlik kavramından ne anlaşılması gerektiği, güvenliğin sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği konusunda görüş birliğinin olmadığını göstermektedir (Ülger, 2002: 24). Bu yüzden sınırları çizilemeyen güvenlik kavramının anlaşılması içinde birçok tanımlamasıyla karşı karşıya kalındığı görülmektedir.

Güvenlik sosyal bilimlerde genel çerçeve ve boyutlara tekabül eden, bireylere, konulara, toplumsal adetler ile değişen şartlara ve durumlara uyarlanan temel bir kavram olarak görülmektedir. Güvenlik kavramı barışla yakından ilgilidir ve ulus-devlet, devlet-üstü ve devlet-dışı aktörler için “olağanüstü önlemler” gerektiren bir değer ve hareket amacını taşımaktadır. Güvenlik daha çok büyük çaplı kamu harcamalarını meşrulaştırmak için kullanılan bir kavram olmuştur. Bireysel ya da toplumsal bir siyasi değer olarak güvenliğin tek başına bir anlamı yoktur. Güvenlik belirli bir bireysel ya da toplumsal değerlerin hayata geçirilmesiyle alakalıdır. “Güvenlik” terimi batı geleneğinde zihnin felsefi ve psikolojik durumunu ifade eden

anlamında ilk olarak Cicero ve Lucretius tarafından “securitas” olarak inşa edilmiş ve I. Yüzyıldan itibaren de “Pax Romana” bağlamında temel bir siyasi kavram olarak kullanılmıştır (Brauch, 2008: 2). Güvenlik kavramının temel bir siyasi kavram olarak ortaya çıkışının çok eskilere dayandığı söylenebilir.

Güvenlik kavramı en yalın tanımıyla tehditler, kaygılar ve tehlikelerden uzak olma hissi anlamına gelmektedir. Güvenlik böylece bireyin diğerlerinin verebileceği zararlardan uzak olduğunu hissettiği bir ruh hali anlamını taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle başkalarına duyulan güven, sürekli ve yinelenen türde bir psikolojik gereksinimdir ve bu gereksinim sağlandığında güvenlik içinde olma duygusu söz konusu olmaktadır (Ergül, 2012: 166). Güvenlik içinde olma duygusu bir psikolojik gereksinim olarak her zaman ortaya çıkmakta ve bunun sağlanması için de gerekli koşulların yerine getirilmesi önem arz etmektedir.

David Baldwin’e göre değişik güvenlik anlayışlarının ortak elemanlarını tanımlamak üç bakımından yarar sağlamaktadır: “İlk olarak, sosyal bilimin en temel sorusu olan “Bu neyin örneğidir?” sorusunu kolaylaştırmaktır. İkinci olarak, bir güvenlik politikasının diğeri ile karşılaştırılmasını kolaylaştırarak, rasyonel politika analizine katkıda bulunmaktadır. Üçüncü olarak, birbirinden farklı görüşlere sahip olanlar arasında ortak bir temel oluşturarak, bilimsel iletişimi kolaylaştırmaktır”. Baldwin, değişik ekollere dâhil olan bilim adamlarının, muhtemelen, sanıldığından daha fazla ortak görüşe sahip olduğunu belirtmektedir. (Baldwin, 2003: 6). Bu bağlamda Baldwin’in güvenlik anlayışlarının ortak unsurlarını tanımlayarak güvenliğin daha kolay anlaşılması için çaba harcadığı görülmüştür.

Ken Booth’da geleneksel güvenlik düşüncesinden duyulan hoşnutsuzluğun güvenlik kavramının ‘genişletilmesi’ veya ‘güncelleştirilmesi’ için yapılan çağrılarda kendini gösterdiğini söylemiştir. Yeni düşüncenin uygulamada çok az yer aldığını belirten Booth, bunun kayda değer tek istisnasının Barry Buzan’ın ilk kez 1983 yılında yayınlanan ‘Halklar, Devletler ve Korku’ çalışması olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmayla birlikte Uİ literatüründe, kavramın bugüne kadarki en kapsamlı teorik analizi yapılmıştır. Booth, güvenlik kavramının genişletmek veya güncelleştirmek konusundaki baskıların iki kaynaktan geldiğini söylemektedir. Bunlardan birincisi,

geleneksel dar askeri merkezli güvenlikle ilgili sorunlar, gittikçe daha gözle görülür hale gelmesi ve ikincisi de diğer konu alanlarının güvenlik gündemine dâhil edilmesi taleplerinin gelmesi olmuştur (Booth, 2003: 59). Güvenlik kavramının genişletilmesinde sadece askerî merkezli güvenliğin değil aynı zamanda yeni konu alanlarının dâhil edilmesiyle birlikte güvenliğin çok boyutlu hal almasının önemli rol oynadığı söylenebilir.

Booth, yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde “Özgürleş (tir) me” tezini ortaya atmıştır. Booth’a göre güvenlik, tehdidin olmayışı anlamına gelmektedir. Özgürleş (tir) me, (bireyler ve gruplar olarak) insanları yapmak istedikleri şeyleri özgürce seçmelerine engel olan fiziksel ve insani kısıtlamadan kurtarmaktadır. Gerçek güvenliği sağlayan güç ve düzen değil, özgürleş(tir) me olarak kabul edilmektedir. Booth’a göre bu yaklaşım insanların araç değil amaç olarak ele alınması gerektiğini savunan Kantçı görüştür. Bu bağlamda devletler de amaç olarak değil araç olarak ele alınmalıdır. Booth’un bu fikirleri göstermektedir ki yeni güvenlik anlayışının en önemli eksiklerinden biri, sosyal bilimler alanının geneline de sirayet etmiş olan, “göreceli ve ideolojik” bakış açılarını bünyesinde barındırması olmaktadır (Booth, 2003: 61).

Booth’a göre geleneksel güvenlik anlayışı; devlet merkezli, askeri kaygıları dikkate alan, erkeksi bir bakış açısından bakan, pozitivist ve realist, Anglo-Amerikancı bir dünya görüşünün ürünü olarak görülmektedir. Booth’a göre eleştirel güvenlik çalışmalarının amacı, bu dünya görüşünden kaynaklanan güvenlik kavramsallaştırmalarına karşı çıkmaktır. Güvenlik, bireyden başlayarak insan topluluklarına uzanarak, toplumun farklı aşamalarını kapsayacak şekilde, teorik ve pratik boyutlarda düşünülmektedir. Yapılan bu analizde aynı zamanda normatif bir bakış açısının var olduğu söylenebilir (Sönmez, 2010: 26).

Güvenlik anlaşılması zor bir kavramdır. Birine güvenlik anlamına gelen, diğerine tam tersi güvensizlik anlamına gelebilmektedir. Dolayısıyla güvenlik algıda şekillenen subjektif bir kavramdır. Örneğin ABD’nin Ortadoğu’da güvenliği sağlama, İran için güvensizlik ve tehdit unsuru olarak görülmektedir. Ancak başka bir Ortadoğu ülkesi Suudi Arabistan içinse bölge ülkelerinden gelebilecek tehditlere

karşı bir güvenlik şemsiyesi ve güç unsuru olarak görülebilir. Görüldüğü gibi bir aktör için refah kaynağı olan diğeri için tehdit ve baskı unsuru olabilir. Bu açıdan düşünüldüğünde “güvenliği ve emniyeti sağlanması gereken” ile “dışarıda kalanlar” arasında bir ötekilik oluşmaktadır. Bu bağlamda güvenlik hem konu hem de aktör ekseninde çok boyutlu bir niteliğe sahiptir (Ergül, 2012: 168).

Buzan’a göre, “kastedilen bir hedefi” belirtmede başarılı olamayan bir güvenlik kavramının pek bir anlamı yoktur. “Devlet” ya da “birey” gibi basit bir tanımlama yeterli değildir. Birçok devlet ve birey mevcut olduğundan ve bunların güvenliği birbirine bağlı olduğundan, Buzan, “güvenliğin kastedilen bir hedefin araştırılması, gerekli koşulların araştırılması ile bir arada” yürütülmesi gerektiğini söylemektedir (Baldwin, 2003: 16).

1.1.1. Uluslararası İlişkiler’de Güvenlik Kavramı

Uİ disiplini bir araştırma alanı olarak devletler arasındaki ikili veya çoklu ilişkilerden daha farklı konularla ilgilidir. Küresel politika olarak adlandırılan alanın içerisinde uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler, çevreci örgütler ve terörist örgütler gibi birçok aktör bulunmaktadır. Disiplinle ilgili çalışmalar devletlerin karar verme süreçleri, kurumları ve çıkar grupları gibi devlet içi faktörlere de ilgi göstermektedir. Disiplin aynı zamanda devletler arasındaki güç dengesi politikalarını, uluslararası hukuku, uluslararası kuralları ve normları da içerdiği görülmektedir (Viotti ve Kauppi, 2016: 1). Bu bağlamda daha çok disiplinin güvenlik kavramına bakış açısı ve güvenlik anlayışlarına getirdiği yorumlar küresel güvenlik için önem arz etmektedir.

Uİ’de güvenlik anlayışları dönemlerine göre farklı şekilde gelişmiş ve aktörler tarafında da her zaman farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bu bağlamda uluslararası politikada yer alan tüm aktörler, güç ve amaçlarına göre farklı güvenlik anlayışlarına sahiptirler. Aynı uluslararası ortamda bile her aktörün tehdit anlayışı farklı olmakta, güvenlik anlayışı farklı özellikler içerebilmektedir. Ayrıca, uluslararası sistemdeki gelişmeleri karşılama şekli ve olumsuz olgulardan etkilenme şekli de farklı güvenlik anlayışlarının oluşmasına yol açmaktadır. Uluslararası güvenlik kavramı şu alanlarda kendine yer bulabilir; bunlar uluslararası sistemin bütünü ya da bütününe yakınının

güvenliği, coğrafi ya da işlevsel alt sistemlerin, bölgelerin, devletin, toplumun ve bireylerin güvenliği şeklinde olmaktadır (Dedeoğlu, 2014: 36, 91).

Uİ disiplininde kavramsal açıdan ilk ele alan Arnold Wolfers'e göre güvenlik; kazanılan mevcut değerlere yönelik bir tehdidin olmaması hali olarak tanımlanmıştır. 1990'larda güvenlik kavramına yeni bir açılım getiren Barry Buzan, güvenliği devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışları ve rakip güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini koruma yetenekleri olarak tanımlamıştır. Buzan, güvenliği askerî, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevre güvenliği şeklinde oluşturmuş, beş boyutlu bir güvenlik anlayışı ortaya koymuştur. Richard Ullman ise farklı bir yaklaşımla, güvenliği bir ülkenin vatandaşlarının hayat standardı ve kalitesinin devlet tarafından garanti altına alınması olarak yorumlamaktadır. Burada sosyal devlet anlayışı ön plana çıkarılmıştır (Ergül, 2012: 167).

Uİ'in anarşik doğası gereği gelecek ile ilgili kaygılar güvenlikle bağdaştırılmaktadır. Bir devletin kendini güvende hissetmesi ya diğerlerini kendine saldırmaktan caydırabilmesi ya da kendine saldırılması durumunda kendini başarıyla savunabilmesini gerektirdiğinden güvenliğin yeterli askeri güç ve aynı zamanda askeri olmayan unsurlarda içermesi gerekliliğinin ortaya çıktığı görülmektedir. Robert Art, güvenliğin genişletilmesi hususunda çevrenin korunması için "asit yağmuru, çölleşme, ormanların yok edilmesi, ozon kirliliği ve küresel ısınma gibi konularda mücadele edilmesini belirtmiş ve bunun sonucunda da çevresel güvenliğin devletleri rekabetçi yerine işbirlikçi çözümler bulmaya yönelttiğini" söylemiştir (Brauch, 2008: 5). Özellikle çevresel güvenlik konusunda yapılan çalışmalar devletler arasında bir işbirliği yapılmasını öngörmektedir.

Cural'a göre de sistemde yer alan her bir aktör için varlığını koruma ve sürdürme her şeyin önünde geldiğinden, sürekli ve istikrarlı bir güvenlik ortamının sağlanması esas amaç olmuştur. Böylece güvenlik, bireyden devlet-üstü birimlere kadar kaygı taşıyan her aktör için olağanüstü önlemler gerektiren bir değer olmuştur. Bununla birlikte, güvenlik kavramına yönelik algılamaların, dönemsel olarak değiştiğinin de bir gerçek olduğunu ifade etmiştir. Bir başka deyişle, belirli bir

dönemde güvenliğin tanımlanış şekli ile o döneme hâkim olan uluslararası sistem arasında yakın bir ilişki olduğunu söylemeye çalışmıştır (Cural, 2011: 19).

UI'de güvenlik, bireyin güvenlik arayışlarından, tehdit algılamalarından ve bunları yok etme yöntemlerinden farklı değildir. Bireyin güvenlik kavramı, bu yoldaki algılamaları, davranış seçenekleri ve oluşturabileceği stratejileri sınırlı ve biraz daha anlaşılırken, uluslararası alanda güvenlik karmaşık ve çok değişkenli bir yapıya sahiptir (Dedeoğlu, 2014: 375).

1.2.2. Güvenlik Kavramının Parametreleri

Güvenliğin çok boyutlu hale gelmiş olması, bu boyutlara yönelik tehditlerinde birbirlerinden farklılık göstermesine de neden olduğu görülmektedir. Bu kapsamda askeri alandaki tehdit genellikle devletin varlığına yönelik bir tehdit olarak görülmektedir. Politik alanda devletlerin egemenliğine yönelik tehditler söz konusu iken, sosyal alanda tehdiye maruz kalanlar ise milliyet ve din gibi daha geniş yapılar olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik alandaki tehditler bu alanın karmaşıklığını üzerinde taşır ve belirlenmeleri daha zordur. Çevre konusunda tehditler de genellikle ulus-aşırı gelişen bir çerçeveye sahiptirler (Sönmez, 2010: 5). Bu bağlamda oluşan güvenliğin parametreleri, tehdit, caydırıcılık, şiddet, çatışma, savunma ve emniyet şeklinde sıralanabilir:

Tehdit

Tehdit; bir devlet, toplum ya da bireyin yaşamına veya sahip olduğu değerlere yönelik olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli olan olaylar ya da olgulardır. Tehditler; kısa-orta-uzun vadeli, doğrudan-dolaylı, ülkesel-bölgesel-küresel, düşük yoğunluklu-hayati, kültürel, askeri, ekonomik vb. farklı şekillerde tasnif edilebilmektedir. Tehdit genel olarak üç biçimde ortaya çıkar: Birincisi, eldekini yitirme riski, ikincisi, başak bir aktör/aktörlerin elinde ya da etkisinde olanı ele geçirmeme ve/veya bir üçüncü güce kaptırma riski, üçüncüsü ise hiçbir aktörün tek başına neden olmadığı, bir tek aktörden bağımsız ve küresel risklerdir. Jon Jovi'ye göre bir tehdidin etkili olabilmesinin beş koşulu vardır. Bu koşullar şu şekilde sıralanabilir:

- Tehdit, “amacına uygun” olmalıdır.
- Tehdit, hedefin fark edeceği şekilde yeterince “sert” olmalıdır.
- Tehdit, “inandırıcı” olmalıdır.
- Tehdit, “eksiksiz/tam” olmalıdır.
- Tehdit, yeterince “açık” olmalıdır (Karabulut, 2011: 12).

Günümüze kadar tehdit olgusunun özü olmasa da tanımı yaşanan dönemin özelliklerine göre değişmiş ve giderek genişlemeye başlamıştır. Tehdit oluşturan unsurlar ve aktörler çoğalmış tehditlerin boyutları dünyanın her bölgesini etkiler duruma gelmiştir.

Caydırıcılık

Tarih boyunca devletler ulusal güvenliklerini korumak için sahip oldukları askeri gücü; savunma, saldırı, caydırıcılık gibi strateji ve yöntemleri kullandıkları görülmektedir. Bu kullanılan araçlar arasında caydırıcılık ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü devletlerin güvenliklerini sağlamak için en fazla başvurdukları yöntem caydırıcılık olmaktadır. Caydırıcılık; verilmek istenen zararı önceden tespit edip durdurabilme eylemi olarak tanımlanabilir. Günümüzde nükleer silahların devletler tarafından en büyük caydırıcı güç olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Fakat günümüzdeki terörist saldırılar, etnik ayrımcılık, çevresel tehditler gibi güvenlik konularında nükleer silahlar caydırıcı bir unsur olarak görülmemektedir (Karabulut, 2011: 15). Nükleer silahların yerini burada teknolojik ilerlemeler, ekonomik güç ve siyasi yapıların aldığı görülmüştür. Bundan dolayı caydırıcılık stratejisi de güvenlik ile birlikte dönüşüm yaşamıştır. Bu kapsamda caydırıcılık stratejisinin unsurlarının da değiştiği görülmektedir.

Şiddet

Şiddetin tanımı konusunda çağdaş Fransızca sözlüklerin; bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak, şiddet uygulama eylemi, duyguların kabaca ifade edilmesi eğilimi, bir şeyin karşı konulmaz gücü, bir eylemin hoyrat yapısı gibi tanımlar getirdiği görülmektedir. Şiddetin çeşitli tanımlarında karşılaşılan ortak öğeler şunlardır: Kişinin canını acıtmak, yaralamak,

öldürmek, mala zarar vermek amacıyla güç kullanmak; yasaya aykırı fiziki güç kullanmak; yasaya aykırı bir hedefe varmak için şiddet kullanmak ya da şiddet kullanma tehdidinde bulunmak; genelde kabul gören yasa ve ahlak ilkelerine aykırı biçimde fiziksel yok etme, gereksiz yere kırma, yok etme eylemleri; toplumsal ilişkilerde kabul edilebilirlik sınırlarını aşan zorlama eylemidir.

Toplum bilimci Johan Galtung'a göre çeşitli şiddet yöntemleri vardır: Bunlar fiziksel, psikolojik ve yapısal şiddettir (Galtung, 1964: 95). Fiziksel şiddette, kişiyi öldürmeye kadar uzanabilen şiddet kullanımı ögesi bulunmaktadır; psikolojik şiddet kişinin ruhsal bütünlüğüne yönelik beyin yıkama, yalan söyleme, endokrinasyon, tehdit yöntemleriyle uygulanan şiddettir; yapısal şiddette ise insanların eylemlerinde akli ve psikolojik yeteneklerinin altında kalmaları olgusuyla karşılaşılmaktadır; bu durumda şiddet, insanın olası yetenekleriyle, var olduğu yetenekleri arasındaki farkın nedeni olmaktadır (Özerkmen, 2012: 2-3).

Çatışma

Çatışma genel anlamıyla; iki veya daha fazla grubun herhangi bir çıkar çatışması sonucu birbirleriyle giriştikleri mücadele olarak görülebilir. Diğer bir şekilde çatışma kavramı, bireylerin veya grupların ihtiyaç ve çıkarlarını korumak güdüsüyle birbirleriyle uyumsuz amaçlar taşıdıklarında ortaya çıkan “enerji” uyuşmazlığı olarak tanımlanabilir. Çatışmaya yol açabilecek temel insani ihtiyaçlar olarak hayatta kalabilme, gıda, sağlık vb. gibi güvenlik algılamaları sayılabilir. Çatışmaların nedenleri olarak da özgürlük, kimlik, ilişkilere dayalı sorunlar, değerlerde farklılık, verilere dayalı sorunlar, yapısal sorunlar, çıkarlar, ihtiyaçlar ve korkular gelebilir (Gümüşel, 2007). Tarihsel sürece bakıldığında çatışma kavramının gerek bireyler ve gruplar gerekse devletler arasında her zaman var olduğu söylenebilir. Bu durum insan doğasının çıkarlarını maksimize etme amacının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı insanoğlu varlığını sürdürdüğü sürece çatışma kavramının da her zaman gündemde kalmaya devam edeceği söylenebilir.

Savunma

Savunma en genel şekliyle; muhtemel bir saldırının önüne geçmek ve

zararlarını en alt seviyeye indirmek için alınan tedbirler olarak tanımlanabilir. Güvenliği elde edebilmek için de savunmanın yapılması önem arz etmektedir. Bu yüzden güvenlik ile savunma arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. İyi bir savunma yapabilmek için güçlü bir askeri güce ihtiyacın olması yanında ekonomik ve siyasi anlamda bir gücün olması gereklidir. Savunmanın güvenliğin bir unsuru olarak görmek mümkündür. Savunma bir devletin ya da bireyin kendisine gelebilecek tehditlere ve saldırılara karşı tedbirleri almayı içermektedir. Uİ'de devletlerin BM Şartında aldığı şekliyle herhangi bir saldırı veya tehdit karşısında kendini savunma hakkı vardır. Meşru müdafaa hakkı olarak nitelendirilen bu durum BM Şartında açık bir şekilde ifade edilmiştir (BM Şartı, 1945: Madde 51).

Emniyet

Fransızca kelime anlamı olarak emniyet barınak, sığınak, güvenli yer vb. anlamlarına gelmekte ve belirli bir objektif durumu içermektedir. Bu durumda güvenlik kavramı emniyet kavramını da içeren daha geniş bir kavram olduğu söylenebilir. Savunma olgusuna benzer şekilde emniyet de güvenliğin unsurlarından biri olarak görülebilir. Güvenlik kavramı korkacak bir şeyin olmadığı hissini vurgularken, emniyet kelimesi korkacak bir şeyin olmadığı “durum”ları ifade etmek için kullanılır. Emniyet kavramı somut ve objektif olgulara dayandığından tehditler ve tehditlere karşı alınabilecek tedbirler ortadır. Güvenlik kavramında ise bireylerin algılamaları ön plana çıkmaktadır. Yine tehdit tanımlamalarını ve bu konuda alınabilecek önlemleri belirsizleştirmektedir (Karabulut, 2011: 18-19).

Güvenlik, tehdit kavramıyla tanımlanabilmesiyle birlikte bir takım çelişkili durumlara da işaret etmektedir. Bu çelişkileri şu şekilde sıralanabilir:

- Güvenlik zamana bağlı bir kavram olduğundan bir öngörü gerektirir. Ancak ileride neler olabileceğini kestirmek güçtür. Bu yüzden beklentiler çeşitlendirilir ve dolayısıyla kaynak ve kapasiteler dağıtılır.

- Güvenlik zamana bağlı bir kavram olduğundan ileriye yatırım yapmayı zorunlu kılar. Ancak ileride neler olabileceğini bilinemediğinden, yatırımların maliyeti de kesin olarak hesaplanamaz. Tasarruflarla yapılan yatırımlar, beklenen olmazsa boşa gidebilir.

- Güvenlik, özellikle tehdidin belirlenmesi aşamasında algılara dayanır. Bu yüzden algılarla olgular arasında mesafe büyükse, güvenlik önlemleri anlamsız ve işlevsiz bir durum alır.

- Bireysel ve toplumsal yaşamla ilgili her konunun güvenlik konusu içine alınması, güvenli toplum oluşturulması bakımından önemli olduğu görülmektedir. Ancak güvenliği sadece askeri güvenlik olarak gören toplumların ise diğer konulardaki tehditlere daha açık olduğu söylenebilir.

- Güvenlik, çift taraflı bir ilişki ile açıklanabilir. Özellikle tehdit üzerinden yapılan tanımlarda, güvenlik mutlaka diğer oyuncu ya da olgu ile bir şey ifade edebilmektedir (Dedeoğlu, 2014: 84). Güvenliğin daha iyi anlaşılabilmesi ancak içinde barındırdığı parametrelerden yola çıkılarak geliştirilecek politikalarla mümkün olabileceği söylenebilir.

1.2.3. Uluslararası İlişkiler’de Güvenlik Anlayışları

Tehdit, risk ve krizin egemen olduğu 20.yüzyılın uluslararası ortamını Hobbes’un “insan insanın kurdudur” önermesiyle açıkladığı “doğal yaşam hali” teziyle (Hobbes, 2016), temel aktörler olan ulus-devletlerin birbirleriyle ilişkilerini ve hegemonik davranış modellerini ise Machievelli’nin “amaca giden her yol mubahtır” düşüncesiyle ilişkilendirmek mümkündür (Machiavelli, 2014: 19). Tarihi akış içinde Thucydides’le başlayan, Machiavelli ve Hobbes ile süregelen, Carr, Morgenthau, Waltz ve Huntington gibi teorisyenler tarafından yeniden üretilen reel politik akım, 20. yüzyılın çatışma odaklı ve devlet merkezli güvenlik anlayışını teorik ve pratik çerçevede inşa ettiği görülmüştür (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 3).

Realizmin temel düşünürlerinden Niccola Machiavelli’nin (1469-1527) Prens (1513) adlı eserinin realist düşünürler üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Machiavelli, İtalyan prenslere iktidarda kalmak için gerekli politikalar üzerinde yoğunlaşmalarını ve her şeyden daha fazla savaşa önem vermeleri gerektiğini vurgulamıştır. Machiavelli, Prens’te realist yaklaşımı şu şekilde dile getirmiştir: “İyi bir askeri gücün olmadığı yerde iyi yasalar olmaz ve iyi bir askeri kuvvetin olduğu yerde mutlaka iyi kanunlar vardır. Böylece, bir prensin savaş ve onun örgütlenmesi ile disiplini dışında başka hiçbir amacı; düşüncesi veya üzerinde çalışacağı bir konu

olmamalıdır” (Machiavelli, 2014: 63). Machiavelli, prensin iktidarını sürdürebilmek için içten ve dıştan gelecek tehditlere karşı koyabilecek güce sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Devlet güvenliğinin esas alındığı Machiavelli’de, prensin bu konuda öncelikli bir sorumluluk sahibi olduğuna dikkat çekilmektedir (Karabulut, 2011: 53).

16. yüzyıl ortalarındaki Avrupa’ya bakarak düşünce sistemini geliştiren Machiavelli, laik devletlerin ülke bağımsızlığını sağlayamamalarını kınarken, kiliseden dünya işlerinden elini çekmesini tavsiye etmiştir (Koçöz, 2012: 59). Yine Machiavelli milli birlikte iktidarı korumaya yönelik bireyin yaşamını ve haklarını önemsememiştir. İnsanın doğasını kötü olarak kabul ederken zulmün yerinde kullanılması durumunda halkın yararına olduğunu ileri sürmüştür (Şen, 2014: 30). Bu bağlamda Machiavelli’nin görüşleri klasik realizm anlayışının temellerini oluşturduğu ifade edilebilir.

17. yüzyıl düşünürlerinden Hugo de Groot ismiyle de tanınan Hugo Grotius ise, daha çok doğal hukuk ve laiklik üzerine çalışmalara yapmış bir düşünürdür. Düşünceleri, büyük ölçüde rasyonalizm çerçevesinde değerlendirilmektedir. Grotius, uluslararası sistemi mutlak bir çatışma ortamı olarak ele almamakla birlikte, anarşik olarak değerlendirilmektedir. Hollandalı hukukçu, sistemin anarşik olmasının nedeni olarak, bu sistemi belirleyecek bir üst otorite bulunmamasını göstermektedir. Uluslararası sistemde devletlerin çıkarları peşinde koştukları kabul edilmekte, ancak davranışlarının teamüllere bağlı olduğu savunulmaktadır. Bu teamüller, büyük ölçüde “güçlü” tarafından belirlenmektedir. Bununla birlikte, sistem hala anarşik olarak görülmektedir. Çünkü anlaşmazlıkları düzenleyecek ve çözüme bağlayacak üst otoriteler bulunmamaktadır.

Grotius ile birlikte, güvenlik ve savunma arasında doğrudan bir ilişki kurulmaya başlandığı görülmüştür. Güvenlik, bir devlete karşı yapılan saldırı karşısındaki savunma önlemlerinin bütünü olarak ele alınmaktadır (Dedeoğlu, 2014: 58-59). Yine Grotius’un, kendi vatandaşlarının emniyet ve refahından sorumlu olan krallar (liderler) her yerdeki insan haklarını korumakla sorumludurlar anlayışını benimsediği görülmektedir (Güneş, 2014: 73).

Bir diğerk önemli düşünür Thomas Hobbes ise (1588-1679), ünlü eseri Leviathan'da “şayet birbirinin kurdu olan iki insan, aynı anda beraber sahip olamayacakları bir şeyi isterlerse, düşman haline gelirler ve süreç sonuçta ya birinin diğerkini kontrol altına alması ya da yok etmesi ile neticelenir” diyerek (Hobbes, 2016: 101), bu kaçınılmaz çatışmanın aslında insan doğasından gelen “ne pahasına olursa olsun hayatta kalma refleksinin” bir bedeli olarak gördüğünü işaret etmiştir. Realist öğretinin temelini oluşturan bu görüşe göre, hayatta kalabilmek adına her zaman en güçlüler en iyi yemeği ve en iyi barınağı almak arzusunda olmuştur. Ancak ihtiyaçlar sonsuz, kaynaklar kısıtlı olduğu için en iyiyi elde etmek için verilen mücadele nihayetinde insanları çatışmaya götürmektedir. İki kişi arasında daha iyiyi elde etmek için verilen bu çatışma eninde sonunda kazananın yaşayacağı, kaybedenin öleceği veya köle olacağı bir “düello” haline gelmektedir (Williams, 2005: 20; Gürcan, 2012: 71).

Hobbes insanların bir toplum haline gelmeden önce doğa durumunda yaşadıklarını söylemiştir. Ona göre doğa durumu, herkesin herkesle savaştığı; kuşku, korku ve şiddetin söz konusu olduğu oldukça güvensiz bir ortam anlamındadır. Bu durumdan kurtulmak için insanlar her türlü yetkilerinden vazgeçerek bunları Leviathan'a (en üst yönetici ya da devlet otoritesi) devrederek “commonwealth” (ulus) oluşturmuşlardır (Hobbes, 2016: 13). Hobbes, düzeni sağlayıcı bir üstün otoritenin söz konusu olmadığı uluslararası ilişkilerde hiçbir moral veya ahlaki yükümlülüğün devletlerarası ilişkilerde istenen düzeni sağlayamayacağını ileri sürmektedir (Karabulut, 2011: 54). Yine Hobbes'un sürekli savunmada kalanların güçlerini koruyamayacağını ve devamlılıklarını sürdüremeyeceğini savunduğu görülmektedir. Bu bağlamda Hobbes'un görüşünün daha çok çatışma ve savaşların devletlerin devamlılığı için gerekli olduğu fikrini doğurduğunu ortaya çıkardığını söylemek mümkündür.

Rousseau'ya göre de Hobbes, hem derdi hem devayı görüp kartalın iki başını birleştirmeyi salık veren tek filozof özelliğini taşımaktadır. Ona göre Hobbes her şeyi politik birliğe götürmek istemektedir. Çünkü politik birlik olmadan ne devlet iyice kurulabilir ne de hükümet kurulabilir (Rousseau, 2006: 128). Hobbes'un toplumsal

sözleşme anlayışında ise; sözleşmeyi yapanlar, bütün yetkileri geri alnamayacak bir şekilde sınırsız yetkilerle donatılmış bir krala devretmeleri söz konusu olmaktadır (Karaosmanoğlu, 2008: 82). Hobbes'e göre bireyler bir kez haklarını devlete devrettikten sonra egemenlik, cezalandırma ve ödüllendirme, rejimi değiştirme, eğitim konularının belirlenmesi, kiminle savaş ve barış yapacağını belirlemeye yönelik haklarını geri alamazlar, tüm bunları artık devlet belirleyebilir (Şen, 2014: 30). Bu bağlamda Hobbes'un bütün düşüncelerinin devlet merkezli güvenlik anlayışına dayalı olduğu çıkarımı yapılabilir.

Hobbes'e göre güvenlik, devletin temel amacı olarak görülmektedir. Ona göre özgürlüğü ve başkalarına egemen olmayı seven insanlar devletler oluşturmakta ve bu şekilde kendilerini birtakım kısıtlamalara tabi kılmaktadırlar. Bu kısıtlamaların temel nihai hedefinin de kendilerini korumak ve böylece daha mutlu bir yaşam sürdürmek olduğunu belirtmektedir. Hobbes'un bu şekilde insanların doğal duygularının zorunlu sonucu olan savaş durumundan da kurtulabileceğini ileri sürdüğü görülmektedir (Türker, 2007: 8). Jack Donnelly, Hobbes'un karşı güçler arasında insanları barışa yönelten tutkular ve insanların üzerinde anlaşabilecekleri uygun ve gerekli barış şartlarını sunan akli saptadığını belirtmektedir (Donnelly, 2012: 53). Hobbes'un güvenlik anlayışının daha çok devlet egemenliği anlayışı ile bağdaştırmanın mümkün olduğu söylenebilir.

II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Edward H. Carr ve Hans Morgenthau gibi yazarlar uluslararası politikayı idealizm eleştirisi şeklinde analiz etmişler, daha önceki dönemlerde yaşamış olan Hobbes ve Machiavelli gibi yazarların bazı düşünceleri kapsamında belirli kavramlar geliştirerek devletler arasındaki savaşların neden var olduğunu açıklamaya çalışmışlardır. Ulusal çıkar, güç, güç dengesi, güvenlik, iç/dış ayırımı ve birincil/ikincil gibi konular gibi kavramları geliştirmeye çaba göstermişlerdir (Ateş, 2013: 62). Klasik realizmin savunucuları olan bu yazarlar güvenlik çalışmalarını da bu kapsamda yapmışlardır.

Realizmin temsilcilerinden Carr, uluslararası rekabetin aktörleri olarak devletleri tanımlamış ve devletlerin çıkarlarının birbirleriyle uyumsuz olduğunu savunmuştur. İç ve dış güvenliğin sağlanması amacıyla oluşturulmuş devlet aygıtı,

iktidar ve egemenlik olgularının pekiştirilmesine hizmet etmekte ve bu haliyle de bizzat çatışmalara, yani güvensiz ortama yol açmaktadır. Carr'a göre evrensel barış istemek sisteme egemen olanların kendi değerlerini yayma girişiminden başka bir anlam taşımamaktadır. Devletin çıkarlarının birbirleriyle uyumlu olduğunu ve bir işbirliği düzeneğinin kurulabileceğini savunan görüşler, başkalarına kendi iradelerini kabul ettirme girişimleri olarak değerlendirilmelidir (Karabulut, 2011: 54).

Carr'a göre realistler gücü ve ulusal çıkarları önemseyen kötümser kişiler olarak görülmüştür. Carr, eğer devlet adamları akıllı davranır, hem ekonomik hem de askeri anlamda güç sahibi olup bunu uygulamak isteginde olurlarsa düşmanlarını caydırabileceklerini ifade etmiştir. Carr'ın bu stratejisinde güçler dengesi teorisi olduğu görülmektedir (Roskin ve Berry, 2014: 49). Carr Uİ'de realizmin temellerini atarak bu teorinin gelişmesine öncülük eden isimlerin başında olmuştur.

Almanya'nın parlak bilim adamlarından Morgenthau ise milli menfaatleri uluslararası politikaların tek rasyonel anahtarı olarak görmüş ve Amerika'da Uİ'de realist akımı başlatan isim olmuştur (Roskin ve Berry, 2014: 51). Realizmin kurucusu olarak kabul edilen Morgenthau'da Hobbes'un fikirlerinden etkilenmiş ve insan doğasının kötü olduğunu devletler gibi insanların güçlerini artırmak için çaba harcadıklarını ifade etmiştir.

Morgenthau devletlerin eylemlerinin evrensel ahlaki ilkelere tabi olduğunu ifade etmiştir. O gücün kısıtlanması üzerine uluslararası politikanın uygulaması dışında ahlakı da yerleştirmiştir. Yine liberallerin aksine etik üzerinde bir fikir birliği yoktur. Sadece özel konularda etik çerçeveleri mevcuttur (Lang, 2007: 24).

Morgenthau'ya göre, ulusal çikara uygun bir şekilde ve orantılı olarak güç kullanılması gereklidir. Bu güç, birden fazla değışkene göre hesaplanmakta, ulusal kapasite ile ele alınmaktadır. Askerî kapasite çıkarları gerçekleştirmek için gerekli güç unsurları içinde en önemli olanıdır. Bu bağlamda diğer devletlerle mücadele için, devletin tüm kapasiteleri planlanmalı ve bir çatışma olduğunda da bunların birlikte hareket edilmelidir (Dedeoğlu, 2014: 138).

Carr ve Morgenthau gibi önde gelen realistlerin, ahlaki ve etik ilkelerin işler olduğunu ama belirleyici olmadığını kabul ettikleri görülmektedir. Carr'a göre

herhangi bir dünya düzeninde ahlak faktörünü göz ardı eden realizm, gerçek realizm değildir. Bu konuda Morgenthau ise etik ve siyasetin tuhaf diyalektiğın siyaseti, kendisine rağmen etiğın yargılama gücü ve normatif yöneliminden uzaklaştıramadığı ve ulusların ulusal çıkarlarını gözeterek meşrulaştırma imkânına sahip olmalarına rağmen ölüme sebebiyet vermekten kaçınmayı ve belirli koşullarda acı çekmeyi içeren bir ahlaki yükümlülük altında olduklarını kabul etmelerini sağladığını dile getirdiğı görölmektedir (Donnelly, 2012: 77).

UI'de güvenlik çalışmalarına II. Dünya Savaşı sonrasında kurulmuş olan İngiliz Okulu da katkı yapmıştır. İngiliz Okulu güvenliğe bakışta üç ayrı yaklaşımı öngörmektedir. Bunlardan realistler (Thucydides, Machiavelli) çıkar ve devletin gücüne işaret ederken, Akılcı (Gratius) üyelerinin işbirliği sayesinde kurumlar, normal, diplomasi ve uluslararası hukuku inşa edebildikleri dolayısıyla bir devletler toplumu, bir uluslararası toplum oluşturan, devletlerin belirleyici unsurları olduğu uluslararası topluma vurgu yapmışlardır. Üçüncü olarak idealist yaklaşım (Kant) devlet sistemini ortadan kaldırıp insanlığa dayanan kurumların ihdas edilmesine izin verilmesiyle oluşturulmuş dünya toplumuyla mümkün olabilir tezini savunmuştur (Brauch, 2008: 9). Bu yaklaşımlarla İngiliz Okulu'nun daha çok Akılcı (Gratius) anlayışla güvenliği analiz etmeye çalıştığı görölmüştür.

John Herz, Robert Jervis ve Arnold Wolfers, Soğuk Savaş döneminde güvenlik alanında çalışmalar yapmış en önemli düşünürlerdir. 1980'lerden sonra ise Hedley Bull, Bernard Brodie, Frank Trager, Frank Simonie gibi düşünürlerin güvenlik alanında önemli çalışmaları olmuştur. Bu yazarlar ya güvenliğın belirli bir boyutu (özellikle askerî boyutu) üzerine eğilmişler ya da ülkesel çapta (özellikle ABD açısından) konuyu ele almaya çalışmışlardır. 1980 yılında Olef Palme başkanlığında oluşturulan Silahsızlanma ve Güvenlik Sorunları Bağımsız Komisyonu (Palme Komisyonu olarak da adlandırılır) Soğuk Savaş döneminde güvenliğın en geniş biçimde ele alındığı platform olmuş ve o dönem akademik camiada büyük yankı uyandırmıştır. Ayrıca, Buzan önderliğindeki Kopenhag Okulu da güvenliğı kapsamlı bir biçimde ele almıştır (Karabulut, 2011: 44-45).

Küreselleşme ekseninde yaşanan genişleme ve derinleşme süreci doğal olarak Uİ’de güvenlik çalışmalarına da yansımıştır. Bu çerçevede askeri güvenliğin yanı sıra çevre ve ekonomi güvenliği gibi yeni güvenlik alanları ortaya çıkmıştır. Uİ’in genelinde yaşanan değişim sürecinin diğer tüm alanlarda olduğu gibi güvenlik çalışmalarına da yansıdığı görülmektedir. Bu bağlamda Uİ’de güvenlik anlayışları tüm alanlarda gelişerek devam etmektedir. Realist paradigmanın, tarihsel süreçte önemli düşünürlerin görüşlerinden şekillenerek bugüne kadar gelmesi ve paradigmanın üzerindeki yoğun eleştirilere rağmen dönüşerek varlığını devam ettirmesi üzerinde halen konuşulur bir konu olduğu için önem arz etmektedir.

1.2. Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

Güvenlik, insanlık tarihi kadar eski bir kavram olarak insanın doğa ile mücadelesinde, psikolojik ve sosyal yaşamında, siyasal yapılanmasında, ekonomik ilişkilerinde; kısacası yaşamın her boyutunda davranışlarını etkileyen bir kavramdır. Bireyler için mutlak biçimde güvenli bir yaşam tam olarak olanaklı olmayacağından, güvenliği artıracak girişimler, neredeyse yaşamın amacını oluşturmuştur. “Biz ve bizden sonrakiler” için, her zaman mücadele edilecek bir tehditler hiyerarşisi vardır. Bunların bir kısmı gerçekten insanın varlığı açısından tehdit olsa da, yine büyük bir kısmı algılamalara dayanmaktadır (Dedeoğlu, 2014: 375). Güvenlik yine insanlık tarihi kadar eski olan ‘savaş’ kavramı ile birlikte günümüze kadar gelmiştir. Devletler de güvenliklerini sağlamak için ordular kurmuş ve sürekli ordularını güçlendirmeye çalışmışlardır (Gürsoy, 2003: 127). Bu bağlamda güvenlik deyince ilk olarak askerî gücün (Asker, Polis vs.) gerekliliğinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Güvenliğin tarihsel gelişimi, kavramın şekillenmesinde önemli olan kırılma noktalarıyla ortaya konabilir. Bu noktalardan birincisi teknolojik gelişmeler sonucu “savaş” kavramında dönüşüm yaşamasıdır. Yakın zamanda ortaya çıkan en önemli askerî teknoloji ise nükleer silahların ortaya çıkmış olmasıdır. Bu silahlar devletler için en önemli güvenlik tehditlerinden biri olurken sahip olanlara da caydırıcılık gücü kazandırmıştır.

Güvenliğin tarihsel gelişimdeki kırılma noktalarından ikincisi “din”

olgusunun savaş sebebi olmasıdır. Bir yandan dinler arası savaşlar diğer taraftan da özellikle Avrupa’da cereyan eden mezhep savaşları din olgusunu uluslararası güvenliğin önemli bir unsuru haline getirmiştir. Din olgusu, bugünde güvenliğin şekillenmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Özellikle son dönemde yaşanan terör saldırılarının ve iç çatışmaların din temelli olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak El Kaide ve IŞİD gibi terör örgütlerinin din üzerinden eylemlerini yaptıkları verilebilir. Güvenliğin tarihsel gelişimine etki eden diğer unsur da Batı’nın Reform, Rönesans, Coğrafi Keşifler ve Sanayi Devrimi gibi gelişmelerle birlikte özenilen bir toplum haline getirilmesidir (Karabulut, 2011: 39-41).

Soğuk Savaş’ta Batı Bloğu için uluslararası güvenliğin önündeki en önemli güvenlik tehdidi “komünizm” olarak görülmüştür. Doğu Bloğu açısından tehdit ise “kapitalizm” olmuştur. Bu durum ideolojik düşünceleri bir tehdit unsuru haline getirmiştir. Güvenliğin tarihsel gelişimini etkileyen bir diğer unsur da silahlanma yarışı olmuştur. I. Dünya Savaşı öncesinde hızlanan ve günümüze kadar gelen silahlanma yarışı uluslararası güvenliğin önündeki en önemli tehdit unsurlarından biridir. Sovyetler Birliği’nin dağılması, Varşova Paktı’nın ortadan kalkması, Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesi ve Avrupa’ya yönelik komünist tehdidin sona ermesi her ne kadar Soğuk Savaş’ın sonunu getirmişse de yeni çatışma ve istikrarsızlık kaynaklarını da ortaya çıkarmıştır (Karabulut, 2011: 42).

II. Dünya Savaşında ABD’nin Japonya’da kullandığı nükleer silahlar insanlığın karşı karşıya kaldığı en büyük güvenlik tehdidi olarak ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş döneminde küresel bir nükleer çatışma olasılığı en önemli tehdit şeklinde değerlendirilmiştir. Bütün nükleer devletler bir yandan geleneksel çıkarlarını korumaya çalışırken diğer taraftan da nükleer savaşları önlemeye çalıştıkları görülmüştür (Gilpin, 1988: 612). Son dönemde çatışma ve tehditlerin nükleer çatışma risklerinden daha çok farklı alanlarda çıktığı söylenebilir.

Stephen M. Walt’a göre güvenlik çalışmaları, devletler arasında çatışmanın her zaman bir olasılık olduğunu ve askerî kuvvet kullanımının devletler ve toplumlar üzerinde uzun dönemli etkileri olduğunu varsaymaktadır. Buna göre de güvenlik çalışmalarını askeri kuvvetin kontrolü, kullanımı ve tehdit çalışmaları olarak

tanımlamıştır. Yine Walt, güvenlik çalışmalarının tek kaynağının askerî güç olmadığını belirtmiş ve bunun yanında silahların kontrolü, diplomasi, kriz yönetimi gibi devlet aygıtlarını da hesaba katmak gerektiğini söylemiştir (Walt, 2003: 72-73). Walt'ın, özellikle neo-realizmde yeni güvenlik anlayışlarının oluşumunda önemli etkiler oluşturduğu söylenebilir.

Bu bağlamda Walt'ın disiplinde neo-realist teorinin ortaya çıktığı 1970'li yılları "Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı" olarak betimlemesi, neo-realizmin klasik güvenlik literatüründeki önemli rolünü göstermektedir. Walt, "*The Renaissance of Security Studies (Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı)*" adlı makalesinde güvenlik çalışmalarının II. Dünya Savaşı ile başladığını belirterek, bu dönemi güvenlik alanındaki "Altın Çağ"ın ilk basamağı olarak nitelendirmiş ve güvenlik literatürünün gelişimini üç döneme ayırmıştır. Bu dönemselleştirmesinde Walt, 1955-1965 "Altın Çağ", 1960'ların ortasından 1970'lerin ortasına kadar olan dönemi "Altın Çağ'ın sona ermesi" ve 1970'lerin sonlarından itibaren devam eden süreci de "Rönesans dönemi" olarak kavramsallaştırmıştır (Walt, 1991: 212).

1970'lere gelindiğinde çevresel ve ekonomik konularıyla güvenlik çalışmalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda akademisyenler askerî güçlerin faydasını sorgulamaya başlayarak güvenliğin bu yönü ile ilgili çalışmalarına başlamışlardır. Güvenlik konularına ilgi 1970'lerin sonunda ABD-Sovyet ilişkilerinin SALT-I antlaşmasının bozulmasıyla daha da arttığı görülmüştür. Güvenlikle ilgili konular üzerine yapılan bilimsel çalışmaların artması alanın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Bu dönemde uluslararası güvenlik alanlarında ortaya atılan yeni güvenlik anlayışları tüm dünyada ve özellikle Avrupa'da benimsenmeye başlamıştır.

Soğuk Savaş boyunca güvenlik çalışmaları, çoğunlukla devletin askerî tarafıyla ilgilenen bilim adamlarının yaptıkları çalışmalarından oluşmuştur. Bir konu askerî güçle ilgili olduğunda güvenlik meselesi birincil politika (high politics) olarak düşünülmüş; askerî güçle ilgili olmayanlar ise ikincil politika (low politics) kategorisine dâhil edilmiştir (Baldwin, 2003: 11).

1.3. Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güvenlik Anlayışları

İki kutuplu sistemde güvenlik çalışmaları, Soğuk Savaş yıllarının hâkim teorisi realizm ve neo-realizmin etkisi altında ortaya çıkmıştır. Liberal ve neo-Marksist yaklaşımlar, 1960'ların sonunda ve 1970'li yıllarda yumuşama döneminde klasik güvenlik anlayışını her ne kadar sorgulamaya açmış ve güvenlik çalışmalarında “geçiş dönemi” yaşanmasına neden olmuşsa da iki bloklu yapının güvenlik paradigması, realist ve neo-realist düşüncenin ana varsayımları çerçevesinde şekillenmeye devam etmiştir. Ontolojik çerçevesini realist ve neo-realist kuramın oluşturduğu klasik güvenlik paradigması, realizmin temel argümanlarına paralel olarak devlet-merkezli, ulusal güvenlik eksenli ve askeri güç odaklıdır. Klasik realizm ve neo-realizmin tekelinde bulunan iki kutuplu sistemin hegemonik ve statükocu pratiğini ifade eden klasik güvenlik anlayışı, Soğuk Savaş dönemi güvenlik paradigması olarak literatürdeki yerini almıştır (Sandıklı ve Emekliler, 2012: 5).

Soğuk Savaş sonrası dönemde eleştirel kuram, konstrüktivizm, Kopenhag Okulu ve Aberystwyth Okulu güvenlik anlayışı şeklinde yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlar güvenliğin daha çok yeni boyutlarıyla ilgilenmişler ve Soğuk Savaş sonrası dönemin yeni tehditlerini analiz etmeye çalışmışlardır. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaş döneminin güvenlik anlayışı sorgulanmaya başlanmıştır. Küreselleşmeyle oluşan yeni tehditler güvenliğin sadece devlet merkezli olamayacağını göstermiştir. Yine 11 Eylül sonrasının yarattığı tehdit algılamalarıyla oluşan güvensizlik ortamı realizmin savunduğu klasik güvenlik anlayışının yetersizliğini gözler önüne sermiştir.

1.3.1. İdealizm-Realizm Tartışmasında Güvenlik Anlayışı

İdealizm'in dünya barışının nasıl gerçekleşebileceğine ilişkin yaklaşımı; bütün halkların hür iradesiyle kendi yönetimlerini tayin edebilme hakkı, uluslararası hukukun üstünlüğü, devletlerarası ticari ilişkiler, uluslararası işbirliğini devletlerarası teşkilatlar ve dünya genelinde etkili olabilecek federal bir idare sistemi gibi fikirlere dayanmaktadır. İdealist düşünürler, bu alanlardaki ilerlemelerden hareketle uluslararası sistemde nihai barışa doğru bir gelişme olduğu kanaatine sahip

olmuşlardır. İdealizm geleneği; Jeremy Bentham, John Locke, Adam Smith, Immanuel Kant ve Thomas Paine gibi düşünürlerin fikirlerinden beslenerek ortaya çıkmış; Sir Alfred Zimmern, Norman Angell, Philip Noel-Baker gibi isimlerin çalışmalarıyla gelişmiştir.

İdealist yaklaşım, Woodrow Wilson'ın 1918 yılında ABD Senatosu ve Temsilciler Meclisi'nin ortak oturumunda beyan ettiği 14 ilke doğrultusunda UI'de somut uygulamalarını bulmaya başlamıştır. İdealist bakış açısı savaşın ebediyen ortadan kaldırılabileceğini, evrensel ve nihai bir barışın gelecekte gerçekleşebileceğini ileri sürmüştür. Tüm düşmanlıkların sona erdirilmesi, devletlerin savaşma yeteneklerinin asgariye indirilmesi ve silahlı kuvvetlerin sadece iç güvenliği sağlayabilecek ölçekte tutulmasının kalıcı barış için gerekli olduğu savunulmuştur. Kant'ın, devletlerarası antlaşmaların ileride çatışmalara mesnet teşkil edebilecek gizli maddeler içermesine ve sürekli orduların varlığına bu nedenle karşı çıktığı görülmüştür.

İdealizm geleneği küresel barışın tesisi için devletlerarası anlaşmazlıkların giderilmesinde uluslararası hukuk ilkelerinin esas alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Devletlerin barış içinde yaşayabilmeleri için bazı norm ve hukuk kurallarına gerek vardır. Dolayısıyla idealizm'e göre kalıcı barış, devletlerin arasındaki sorunları uluslararası hukuk kurallarıyla çözebildiği bir ortamda sağlanabilir (Sandıklı ve Kaya, 2012: 135-136).

İdealizme karşı geliştirilen UI'in baskın teorilerinden realizmi Stephan V. Evera'nın, dört bölüme ayırdığı görülmüştür. Ona göre birincisi, klasik realizmdir ki, bunu Hans Morgenthau ve E. H. Carr temsil etmektedir. İkincisi, yeni realizm ya da yapısal realizmdir. Bu da Kenneth Waltz ve John Mearsheimer'ın savunduğu realizmdir. Üçüncüsü, "fine-grained" yapısal realizmdir. Bu da yapısal realizme benzemektedir. Devletler, ana hedef olarak uluslararası sistemin anarşik doğasında güvenliği aramaktadırlar. Dördüncüsü, "misperceptive fine-grained" yapısal realizmdir. Bunda da devletlerin, uluslararası sistemin anarşik yapısında güvenliği aradıkları görülmektedir (Evera, 1999: 9-11). Evera, realizmin çok geniş bir

çerçevede ele alınmasını istemiş ve ifade etmiş olduğu realizmin dört çeşit güvenlik anlayışını sorgulamayı öne çıkarmıştır.

Realizmin güvenlik anlayışının merkezinde, “insan doğasının kötü olduğu” ön kabulünden hareketle sürekli bir anarşi ortamı mevcuttur. Realist kurama göre anarşi ve güvensizliğin süreklilik kazandığı bir uluslararası ortamda güvende olmanın tek yolu, güç ve kapasite artırımına gitmektir. Realist düşünürler, askeri güç ve kapasiteye verdikleri önemin tezahürü olarak devletlerin uluslararası ortamda karşılaştıkları sorunları ve uluslararası ilişkiler gündemini hiyerarşik bir sıralamayla irdelemektedir. Birincil politika (high politics) ve ikincil politika (low politics) ayırımına gidilerek piramidin en üstüne ulusal güvenlik, bir başka deyişle güç merkezli askeri güvenlik ve stratejik konular yerleştirilmektedir. Realistlere göre devletin bekası için elzem görülen ve ulusal güvenliği oluşturan askeri-stratejik konular birincil politikayı; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel konular ise ikincil politikayı meydana getirmektedir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 6-8).

Yine realistler güvenliği gücün bir parçası olarak görmektedirler. Onlara göre diğer oyuncuları hâkimiyet altına alabilecek seviyede güce sahip olan bir oyuncu güç faktörünü kullanarak güvenliği sağlayacaktır. İdealistler ise güvenliği barışın bir parçası olarak değerlendirmektedir. Onlara göre de barış sonsuza kadar güvenlik anlamına gelmekte ve barış olduğu sürece ancak güvenlikten söz edilebilir (Türker, 2007: 5). Bu bağlamda realistler kötümser, idealistler de iyimser bir bakış açısı ortaya koymaktadırlar. Realistler için her zaman güç unsuru öne çıkarken, idealistler için de barış unsurunun öne çıktığı görülmektedir.

Realizmde güvenlik sadece devletler açısından düşünüldüğünden güç peşinde koşulması nedeniyle oluşacak güç denge sisteminin çalıştığı ve hegemon bir gücün yükseldiği dönemler güvenli olarak kabul görmektedir. Realistler kolektif güvenliğin sağlanabilmesi amacıyla oluşturulacak kuralların uygulanmasını garanti altına alacak bir üst otoritenin olmaması nedeniyle oldukça zor olduğuna vurgu yapmışlardır. Realistlere göre amaçları ulusal çıkar peşinde koşmak olan devletler kolektif güvenliğin yasal zemini oluşturacak olan uluslararası hukuk kurallarının uygulanmasını zorlaştırmaktadır (Şen, 2014: 25). Realistler açısından uluslararası

hukukun uygulanabilirliği çok zor olduğundan, uluslararası güvenliğin sağlanmasının da kolay olmadığı fikri ön plana çıkarılmaktadır.

Realistler güvenlik gibi önemli bir konunun uluslararası örgütlere havale edilerek çözülmesinin yanlış olduğunu söylemişlerdir (Çalış, 2006: 15). Realistlere göre uluslararası hukuk ve uluslararası örgütler, uluslararası güvenliği sağlayamazlar. Uluslararası örgütler devletler arasındaki güç ve güvenlik politikasını yönetme yeteneğinden uzak olarak görülmektedirler. Aynı şekilde realistler uluslararası örgütleri devletlerin özellikle hegemon güçlerin dış politika araçlarından biri olarak görmektedirler. Burada devletler için önemli olan güç ve güvenlik arayışında uluslararası örgütlerin ne kadar kendilerine yarar sağladığıdır. Devletler işlerine faydalı olduğu sürece, örgütlerde varlıklarını sürdürebilirler. Aksi takdirde devletlere göre o örgüt işlev yapamaz duruma gelmiş olmaktadır (Ateş, 2012: 75).

Kenneth Waltz "*Man, the State and War*" adlı eserinde uluslararası ilişkilerde ilk görüntüye göre savaşın nedenlerinin odağında doğa ve insanın davranışları bulunduğunu belirtmiştir. Ona göre savaşlar, yanlış yönlendirilmiş agresif hareketler, bencillik ve aptallıktan kaynaklanmaktadır (Waltz, 2001: 16). Waltz realizmin yeniden gözden geçirilmesinin doğru olacağını ifade ederek bu yönde çalışmalarına devam etmiştir.

Daha sonra ortaya çıkan neo-realizmin güvenlik yaklaşımları, Waltz'ın 1979 yılında yayınlanan Uluslararası Politika Teorisi (Theory of International Politics) adlı eserinde ortaya konulmuştur. Waltz, bu kitabında klasik realizmin eksikleri üzerinde durmuş ve daha çok uluslararası politikanın temel aktörleri olan devletler üzerinde yoğunlaşmasını eleştirmiştir. Waltz'a göre herhangi bir uluslararası ilişkiler teorisi sadece devletler değil aynı zamanda sistem üzerinde de yoğunlaşmalıdır (Waltz, 1979). Yine Waltz, devletlerin hiçbirinin emir verme hakkının olmadığını ama aynı zamanda hiçbirinin de herhangi bir emre uyma zorunluluğu olmadığını ifade etmiştir. Bu yaklaşımla "devletlerin egemen eşitliği" kavramının realistler tarafından benimsendiğini söylemek mümkündür (Sümer, 2014: 111).

Waltz demokratik devletlerin barış ve çıkarlarını sürdürmek için yoğun çaba sarf ettiğini ve ticari devlet politik askeri devletin yerini almaya çalıştığını

söylemektedir. Ona göre piyasanın gücü devletin gücüne rakip olmakta ve karşılıklı bağıllık, devletler arasındaki iletişimi ve anlayışı artırarak barışın devamını sağlayabilmektedir. Karşılıklı bağıllık zamanla devletlerin birbirine entegre olmasına dönüşebilir. Böylece mallar ve sermaye barışın devam ettiği ülkeler arasında serbestçe dolaşma imkânına sahip olabilir (Waltz, 2000: 14-15). Waltz'a göre devletler, uluslararası sistemin yapısı içinde işbirliği yaptıkları takdirde, kaynakları daha verimli kullanarak toptan bir kalkınma ve tüm insanlık için refah yaratabileceklerinin farkında oldukları halde, uluslararası sistemin anarşik yapısı daima güvenlik kaygılarını öne çıkarmakta ve devletleri işbirliğinden ve uluslararası iş bölümünden uzakta tutmaktadır. Devletin bekasını hedefleyen güvenlik anlayışı, politik çıkarları ekonomik kazançlardan daha ön plana taşımaktadır (Sönmez, 2010: 16).

Donnelly'e göre Waltz bazı devletlerin hayatta kalmaktan daha fazla değer verdiği hedeflerin peşinden ısrarla gittiğini ifade etmektedir. Buradan hareketle de devletlerin gurur ve duygular temelinde hareket ettiği aynı zamanda zenginlik, avantaj ve büyüme barış içinde var olma barış ve refah ve egemenlik, özerklik ve bağımsızlık peşinden gittiğini söylemektedir. Yine Waltz, devletlerin asgari düzeyde kendi varlıklarını korumaya çalışırken azami düzeyde de evrensel tahakküm arayışında olduklarını savunmaktadır (Donnelly, 2012: 64-65).

Neo-realist teori güvenliğin maliyetleri konusuna önem vermiştir. Yine neo-realistler güvenliği, bir aktör için daha fazla güvenliğin, bir diğeri için daha az güvenlik anlamına geldiği bir sıfır toplamlı kavram olarak gördüklerini çalışmalarında belirtmişlerdir (Baldwin, 2003: 28-29).

Gilpin, Waltz'ın bir araç olarak gördüğü gücün uluslararası ilişkilerin ana özelliği olarak test edildiğini ifade etmiştir. Buradan hareketle silahların büyük tahribatları, uluslararası ilişkiler üzerinde üç genel etki yapmaktadır. Birincisi, askeri gücün temel amacı diğeri büyük savaşın caydırıcılığına sahip olmaktır. Waltz'a göre nükleer devrim çok büyük etkiye sahiptir. Güç, mevcut durumu desteklemekten daha faydalı olarak görülmektedir. Herhangi bir büyük gücün minimum amacı mevcut durumu muhafaza etmeye çalışmaktır. İkincisi nükleer silahlar, nükleer devletlerin

oluşmasını sağlarlar. Üçüncüsü ve çok sorunlu olanı ise uluslararası prestij hiyerarşisinde, nükleer silahların pozisyonu, ulusal bir rütbe, konumu belirtmek için kullanılmaktadır. Çünkü gerileyen toplum, nükleer silahları kazanma kabiliyetine ekonomik olarak sahip olabilir (Gilpin, 1981: 213-215). Bu bağlamda güç daha çok nükleer silahlarla ölçülmüştür. Neo-realizmle birlikte askeri güç unsurlarının yanına yumuşak güç unsurları da eklenmiş ve yeni güvenlik anlayışlarına birtakım yenilikler getirilmeye çalışılmıştır.

Neo-realizmin öncülerinden Waltz ve Mearsheimer, güvenlik veya güvensizliği büyük ölçüde uluslararası sistemin yapısının bir sonucu olduğunu söylemişler ve anarşik yapının da sürekli olduğunu belirtmişlerdir. Bu neo-realist yazarlar uluslararası politikanın geçmişte olduğu gibi gelecekte de şiddete eğilimli olacağını söylemişlerdir. Mearsheimer “*Back to the Future*” başlıklı makalesinde (Mearsheimer, 1990), Soğuk Savaş’ın sona ermesinin aşırı milliyetçilik ve etnik çatışmaların geniş istikrarsızlık ve çatışmalara yol açacağını geçmişin çok kutuplu geleneksel güç dengesi politikalarının dönüşüne sebep olmasının mümkün olduğunu savunduğu görülmüştür (Baylis, 2008: 72). Bu kapsamda günümüzde ortaya çıkan aşırı milliyetçilik ve etnik çatışmaların fazla olduğu göz önüne alındığında Mearsheimer’ın düşüncelerinin gerçekleştiği söylenebilir.

Neo-realizmde yapının temel belirleyicisi olarak anarşik ortam görülmektedir. Anarşinin olduğu bir alanda mutlak güvenlik veya mutlak güvensizlikten söz edilemez. Anarşinin hâkim olduğu bir ortamda bireyler, şirketler, devletler amaçlarını gerçekleştirmek ve güvenliğini sağlamak için sahip oldukları araçlara güvenmek zorundadırlar. Yine neo-realizmde güç yararlı bir araç olarak görülmekte ve yeterli güç elde ederek onu kullanmanın önemi ortaya konulmaktadır. (Çıtak, 2014: 39-40). Burada gücün ne kadar olması gerektiği ve güç dengesinin kurulmasının endişe ve korkuların yok edilmesindeki etkisinin ne kadar önemli olduğu sonucuna varılabilir.

1.3.2. Liberalizmde Güvenlik Anlayışı

Scott Burchill’e göre liberalizm, bilimsel rasyonalizmin, özgürlüğün ve insanoğlunun kaçınılmaz ilerlemesinin savunuculuğunu yapan bir teori olarak

görülmektedir. Yine insan haklarına, anayasacılığa, demokrasiye ve devletin güçlerinin sınırlandırılmasına vurgu yapan bir kamu yönetimi teorisi olduğunu da belirtmektedir. Ona göre liberalizm aynı zamanda piyasa kapitalizminin kıt kaynakları toplum içerisinde taksim ederek herkesin refahını en iyi şekilde yükselttiğini savunan bir iktisat teorisidir. Burchill, barışın ebedi bir hal alabileceğini, doğa kanunlarının insan toplulukları arasında uyum ve işbirliğini zorunlu kıldığını ve bu nedenle savaşın doğal ve rasyonel olmadığını söyleyerek savaşın suni bir mekanizma olduğunu ifade etmektedir (Burchill, 2012: 81, 85). Bu bağlamda Burchill, liberallerin insan aklıyla savaşları yok edeceğine inandığını dile getirmiştir.

Birey merkezli bir kuram olan liberalizm, bireyin güvenliği ve özgürlüğünün sağlanması ve korunmasında temel aktör olarak devleti görmekte; uluslararası kurumlar, çok uluslu şirketler, sivil toplum kuruluşları ve bireyler gibi devlet-dışı aktörleri de analiz birimi olarak incelemektedir. Liberalizme göre düşünceler ve algılar değişebilmekte; böylece devletlerarasında işbirliği ve uzlaşma tesis edilebilmektedir. Liberalizm, uluslararası hukuk ve normların tesis edilmesiyle kolektif güvenliğin sağlanabileceğini savunmaktadır. Uluslararası hukuk, anarşik topluma düzen getirerek barışı tesis edeceği için kolektif güvenliği de oluşturacaktır. Devletlerin ve bireylerin ortak çıkar ve hedefleri paylaştıklarının farkında olmaları ve sorunları çözmenin en iyi yolu olarak işbirliğini tercih etmeleri, uluslararası örgütleri ve uluslararası toplumu ortaya çıkarmıştır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 13-14).

Liberalizmin temel unsurlarını bireycilik, bireysel özgürlük, özel mülkiyet, fırsat eşitliği, siyasi katılım, rıza, hukukun üstünlüğü ve sınırlandırılmış devlet anlayışı şeklinde sıralamak mümkündür. Bu temel unsurlar çerçevesinde liberalizmde devlet ve güvenlik anlayışı bireyin temel aktör olarak kabul edilmesi ışığında şekillendiği görülmektedir. Liberallerin bireysel hak ve özgürlükler karşısında devletin iktidar alanını kısıtlanması gerektiğini savundukları görülmektedir. Liberal yaklaşımlar için güvenlik ve özgürlük arasında oluşturulacak dengenin temel sorunsal olduğu ve devletin temel meşruiyetini güvenlik sağlama işlevi olduğu savunulmaktadır. Bu düşünce içinde devlet, ulusal ve uluslararası

düzyeyde güvenli bir ortam oluştururken bireysel özgürlüklerin birincil konumda kalmasını sağlamalıdır (Durakçay, 2014: 8-9). Bu bağlamda liberallerin bireysel hakların sağlanması konusuna odaklandığı ve daha çok bu konular üzerinde yoğunlaştıkları söylenebilir.

Neo-liberalizm ise, Soğuk Savaş sonrası tehditlerin değişen yapısı ve değişen güvenlik anlayışının temelinde sorunların tek bir devlet tarafından çözülmesini mümkün olmadığını savunmaktadır. Ortaya çıkan terörizm, kitle imha silahların yaygınlaşması, iç savaş, uyuşturucu kaçakçılığı ve salgın hastalıklar gibi yeni güvenlik tehditleri küreselleşmenin de etkisiyle devletlerin tek taraflı politikalar izlemesini ve tek temel aktör olmasını zorlaştırdığı görülmektedir. Bu yüzden neo-liberal yaklaşımların görüşleri doğrultusunda UI'de kurumsallaşma, işbirliği, çok taraflılık, devlet dışı aktörlerin etkinliği ve askeri güvenlik dışındaki konuların önemi artmıştır (Durakçay, 2014: 19). Bu bağlamda uluslararası alanda daha çok işbirliğini ön plana çıkaran neo-liberalizm etkileri bugünde görülmektedir.

1.3.3. Konstrüktivist (İnşacı) Güvenlik Anlayışı

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle eleştirel yaklaşımları meta-teorik tartışmalardan dünya siyasetinin ampirik/deneysel analizini yapmaya doğru iten konstrüktivizm gibi yeni bir yaklaşımın ortaya çıktığı görülmüştür. Smit, konstrüktivizmin materyal yapılar kadar normatif yapıların da uluslararası siyasette önemli rol oynadığını, kimliğin siyasi eylemleri şekillendirdiğini ve aktörler ile yapılar arasında karşılıklı bir belirlenim ilişkisinin olduğunu ifade eden bir yaklaşım olduğunu ifade etmiştir (Smit, 2012: 279). Bu bağlamda konstrüktivizmde güvenlik alanında yapılan çalışmaların da daha çok normatif değerler üzerine inşa edildiği görülmektedir.

Konstrüktivistler/İnşacılar için güvenlik aktörlerin onu nasıl anlamlandırdıklarına ilişkin olarak şekillenmektedir. Bu nedenle onlara göre güvenlik göz ardı edilemeyecek bir normatif öze bağlıdır. Aktörlerin güvenliğin siyasi yapılandırmaları siyaset yapıcıların eylemlerini yönlendirdikleri ve böylece siyasi düzen üzerinde yapıcı bir etkide buldukları için gerçek bir etkiye sahip olduklarını belirtmişlerdir (Brauch, 2008: 5). Daha çok inşacıların güvenliğe

normatif değerler üzerinden baktıkları ve buna göre bir güvenlik anlayışını benimsedikleri görülmüştür.

Konstrüktivist teori, Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni uluslararası sistemin yorumlanmasının var olan teorilerle açıklanmasının zorluğundan yola çıkılarak, güvenliğin yeniden sorgulanmasıyla ortaya çıkmıştır. Çünkü bu dönemde ortaya çıkan güvenlik algısı, toplumsal kimlikler, normlar, değerler ve kültürler içeren bir olguya sahiptir. Bu nedenlerden dolayı çok boyutlu bir hal alan güvenliğin açıklanabilmesi ancak bu değerlerin, normların ve kültürlerin iyi bir şekilde incelenmesiyle mümkün görünmektedir.

Buradan hareketle konstrüktivizm; küreselleşmenin yol açtığı ikilemlerin, krizlerin, değişim-dönüşümlerin, ayrışmaların ve birleşmelerin açıklanmasında güç ya da piyasa etkileşimi gibi maddi yapılar yerine fikirler, normlar, kültürler ve kimliklerden oluşan sosyal yapıyı analiz düzeyi olarak ele almakta ve güvenliği bu çerçevede yorumlamaktadır. Konstrüktivizmin kimlik, norm, algılama ve ön yargı gibi parçaları daha iyi birleştiren sosyal gerçekliklere vurgu yapması, realizmin devlet güvenliğinin dışında bıraktığı ya da yok saydığı olguları (cinsiyet, kimlik, göç, insan hakları, refah toplumu vb.) güvenlik gündeminde üst sıralara taşımıştır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 39-40).

Sosyal Konstrüktivist yaklaşım ise 1980’li yılların sonlarına doğru ortaya çıkmış ve son yıllarda Uİ’de en çok kullanılan yaklaşımlardan biri olmuştur. Konstrüktivizmin Uİ disiplindeki en önemli temsilcilerinden olan Alexander Wendt, anarşiyi aslında devletlerin oluşturduğunu belirtmiştir. Konstrüktivizmi de dünyanın ve uluslararası olguların açıklanmasında insan davranışlarını, karşılıklı etkileşimleri, bunlardan doğan ve değişken olan normları ve kurullarla açıklanabilen bir teorik bir yaklaşım olarak tanımlamıştır (Wendt, 2012).

Wendt’e göre gücü elinde bulundurma nedeniyle temel analiz birimi olarak devlet kabul edilebilir ancak bu realizmde olduğu gibi bir anlayış değildir. Sosyal inşacılık yaklaşımında devlet, her türlü sosyal ilişkinin somutlaşarak uluslararası siyasette kendisine yer bulduğu bir platform olarak kabul edildiği görülmektedir. Yine Wendt “güvenlik ikilemi” ve “güvenlik topluluğu” kavramlarını birer sosyal

yapı olarak gördüğü ve bu yapıların nasıl oluşabildiği ve değişebildiğini açıklayarak konstrüktivizmde güvenlikle ilgili düşüncelerini de ortaya koyduğu görülmüştür (Kiraz, 2014: 115-116). Bu yaklaşımın güvenliği daha çok kimliklere dayandırdığını söylemek mümkündür. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan etnik temelli çatışmalar sosyal unsurların ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Öncülüğünü Wendt'in çektiği inşacılar çıkarların sosyal olarak inşa edildiğini söylerler ve konstrüktivizmin bir bütünleşme teorisinden çok sosyal ontolojinin doğası üzerine kurulduğunu savunurlar. Yine bu inşacılar bütünleşmeyi AB modelinde bir süreç olarak düşünürler ve aidiyet duyguları gibi sorunlara odaklanırlar (George ve Bache, 2001: 121-122). Bu bağlamda İnşacılar güvenlik sorunlarına belirledikleri normlar çerçevesinde yaklaşmaktadırlar. Özellikle kimlikler üzerinden güvenliği inşa ederek karşılıklı bir ilişki kurmaya çalışmaktadırlar.

1.3.4. Eleştirel Teori ve Güvenlik Anlayışı

Eleştirel teorinin kökenleri 1920 ve 1930'larda Frankfurt'ta Sosyal Araştırmalar Enstitüsü etrafında toplanan Max Horkheimer, Theodor Adorno, Herbert Marcuse gibi yazarların önce Almanya'da, daha sonraları ABD'de sürdürdükleri çalışmalardan kaynaklanan Frankfurt Okulu'na dayanır. Eleştirel teori Uİ disiplinine Robert Cox, Richard Ashley, Andrew Linklater, Mark Hoffman, Jim George, Stephen Gill gibi yazarlar aracılığıyla girmiştir. Eleştirel teoriler içinde yer alan eleştirel güvenlik çalışmaları, Uİ disiplininde güvenlik ile ilgili eleştirel bilgi üretimi için yapılan olay merkezli çalışmalara verilen genel bir ad olarak değerlendirilebilir. Eleştirel güvenlik çalışmalarının temel hedefi, bireyleri ve grupları yapısal ve yerel engellerden ve yanlışlardan kurtarmak, teorik ve politik bir yönelimle daha insancıl bir düzen kurma adına diyalogu ve özgürleştirici pratikleri geliştirmektir. Özgürleştirme eleştirel güvenlik teorisyenleri tarafından çok sık kullanılmakta ve güvenlik anlayışlarını bu olgu üzerine kurmaktadırlar (Karabulut, 2011: 75).

Eleştirel teorinin güvenlik anlayışının, teorinin çıktığı koşullardan ve mekândan etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu teorinin sunduğu teorik çerçeve sayesinde güvenlik kavramının neden ve nasıl dönüştüğünü anlamayı kolaylaştırdığı

görülmektedir. Aynı şekilde eleştirel teorinin güvenlik kavramını özgürleşmeye bağlaması, geleneksel güvenlik anlayışından önemli bir ayrışma getirdiği söylenebilir (Kolasi, 2014: 123). Bu teoride güvenlik konusu özgürleşme süreci olarak değerlendirilmekte ve insanların refahı ve özgür olmayı güvenliğin merkezi konumuna yerleştirildiği görülmektedir.

Eleştirel teorisyenler ekonomik krizler, istikrarsızlıklar, eşit olmayan gelir dağılımı ve doğal kaynakların gereğinden fazla tüketilmesi gibi konuları güvenlik için büyük tehdit olarak görmektedir. Eleştirel teori özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik tehditlerinin çok çeşitli hal aldığını savunarak, etnik ayrımcılık, hızlı nüfus artışı, göç, refah, küresel ısınma, çevre kirliliği ve doğal kaynakların kontrolsüz tüketimi gibi tüm insanlığın ortak sorunları olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Teori bu yönüyle güvenliğe daha geniş açıdan bakılması gerektiğini söylemektedir.

Eleştirel teoriye göre yeni güvenlik anlayışının referans noktası devletler değil bireyler olmalıdır. Devlet, analiz temelinde yer almamalıdır. Çünkü devletler kendi halkları için güvenlik de sağlayabilir; tehdit kaynağı da olabilir. Bu sebeple eleştirel teorisyenler güvenliğin en iyi şekilde bireyleri ve grupları normal koşullar altında yapabileceklerinden alıkoyan sosyal, fiziki, ekonomik, siyasi ve diğer kısıtlamalardan özgür kılmak olarak tanımlanan birey özgürleştirilmesiyle sağlanabileceğini savunmuşlardır (Baylis, 2008: 81). Güvenlik olgusunun merkezine bireyler konduğu zaman eleştirel teorinin güvenlik tanımlaması özgürleşme ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda eleştirel güvenlik anlayışı, tehditlerin olmadığı ve özgürleşmenin olduğu bir toplum oluşturmayı amaçlamıştır.

Eleştirel güvenlik kuramcıları güvenliğin alanının farklı tehditlerle genişletilmesiyle devletlerin güvenlik gündemlerinde yeni konular açmayı hedeflemedikleri görülmüş olup, genişlemeyi kastederek devlet dışındaki aktörlerin karşı karşıya oldukları kimlik, salgın hastalıklar, çevre felaketleri ve göç gibi konuları küresel boyutta bir güvenlik sorunlarını ele almışlardır. Aynı zamanda devletin, güvenliği sağlamadaki rolünü tartışmaya açarak insanın evrensel bir güvenlik kurgusunun önemini belirtmişlerdir (Ovalı, 2006: 12-13). Diğer taraftan

eleştirel güvenlik anlayışının aynı zamanda devletin ve askeri konuların önemini göz ardı etmediği de söylenebilir.

Richard Devetak ise, eleştirel teorinin uluslararası ilişkilerin alternatif bir teori ve pratiğinin geliştirme amacının, modern egemen devletler sistemine eşlik eden dışlayıcı dinamikleri aşma ve küre ölçeğinde barış, özgürlük, adalet, eşitlik ve güvenliği daha fazla geliştirecek bir dizi kozmopolit düzenleme inşa etme olasılığına dayandığını söylemektedir. Bu nedenle de eleştirel teoriyi küresel siyasetin normatif temellerini radikal şekilde yeniden düşünmeye yönelik bir çaba olarak değerlendirdiği görülmektedir (Devetak, 2012: 242).

1.3.5. Kopenhag ve Aberystwyth Okulu Güvenlik Anlayışı

Uİ disiplini, geçtiğimiz yirmi yıl içinde kendilerini devlet, dış politika, uluslararası siyaset ve güvenlik konularının daha kapsamlı ve yetkin kavramsallaştırılması hedefine adanmış birçok eleştirel kuramın ortaya çıkmasına sahne olmuştur. Bu dönem içerisinde Kaliber'e göre özellikle realizm ve neorealizm gibi kuramların güvenlik anlayışlarının karşısına, eleştirel güvenlik çalışmaları çıkmıştır. Bu son dönem eleştirel yaklaşımlar içinde Kopenhag Okulu -özellikle Barry Buzan ve Ole Waever tarafından ileri sürülen Güvenlikleştirme Kuramı, en canlı tartışmaları körükleyen yaklaşım olmuştur. Kopenhag Okulu'nda başlatılan bu kuramın amacı "(a) güvenliğin ve güvenlikleştirme sürecinin tartışmalı doğasının analitik soruşturmanın nesnesi yapabileceği ve (b) geleneksel güvenlik çalışmalarının tek boyutlu ve devlet-merkezci yapının aşılabileceği, yeni ve kapsayıcı bir çerçeve oluşturmak" olarak tanımlanmıştır (Kaliber, 2005: 35-36). Bu yeni güvenlik anlayışında güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme süreçlerinin yeniden siyasallaştırıldığı görülmektedir.

Yeni güvenlik yaklaşımlarına önemli örneklerden biri olan ve 1990 sonrası ortaya çıkan Kopenhag Okulu da tehdidin genel ve değişmez bir tanımı olamayacağı, koşullara ve zamana bağlı olarak farklı tehdit tanımları yapılmasının önemine dikkat çekmektedir. Kopenhag'daki Barış ve Çatışma Araştırmaları Enstitüsü'nde Buzan'ın çalışmalarıyla adını duyuran okul, güvenlik alanları (askeri ve sosyal güvenlik, çevre, eğitim, yoksulluk gibi) bölgesel güvenlik (NATO gibi kuruluşlar) ve

güvenikleştirme kavramları üzerine yoğunlaşmıştır. Bu okulda devletin güvenlik ihtiyaçları ile bireyin güvenlik ihtiyaçlarının birbirinden farklı olduğu ileri sürülmektedir. Birey güvenliği için devlet gerekli görülmele birlikte ama aynı devletin bireyin güvensizliğine de neden olabileceği vurgulanmaktadır. Kopenhag Okuluna göre anarşik olan uluslararası sistemde güvenlik, sadece bölgesel güvenlik yapılarıyla sağlanabilmektedir. Bu bağlamda devletlerin birden fazla güvenlik örgütlerine katılmaları halinde küresel güvenlikten bahsedilebilir (Dedeoğlu, 2014: 79-80).

Buzan, 1983 yılında yayınladığı “*People, States, Fear*” adlı kitabında güvenliğe klasik perspektiften daha geniş bir ölçekte bakmış; askeri konulara politik, ekonomik, toplumsal ve ekolojik güvenlik konularını da eklemeyerek “genişletilmiş güvenlik” anlayışını ortaya koymuştur. Güvenliğin bütünselliğine vurgu yapan ve güvenliğin tanımını genişleten Buzan; uluslararası sistem, devlet ve etnik grup gibi devlet-altı aktörleri inceleyerek analizini üç temel düzeyde yapmıştır (Buzan, 2007). Buzan’ın, “*New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century*” başlıklı makalesinde de güvenliği; siyasal, askeri, ekonomik, toplumsal ve çevre güvenliği olmak üzere beş boyutlu bir kategorizasyonda incelediği görülmüştür (Buzan, 1991: 432).

Buzan askeri güvenliği devletlerin savunma ve saldırı askeri kapasiteleri ile devletlerin birbirlerine karşı oluşturdukları algıların bileşkesi olarak açıklamaktadır. Soğuk Savaş sonrasında nükleer silahların azaltılmasına yönelik girişimlerde açığa çıkan “nükleer silaha sahip ve sahip olmayan devletler arasındaki tansiyon” askeri güvenliğin algılamalara göre şekillendiğini ortaya koymaktadır. Buzan, ekonomik güvenliği, güçlerini ve refahlarını sürdürebilmek veya artırabilmek amacıyla devletlerin gerekli finansal kaynaklara ve pazarlara ulaşabilmeleri biçiminde tanımlamaktadır. Buzan’a göre bir diğer güvenlik alanı olan toplumsal güvenlik ise değişimin kabul edilebilir şartları dâhilinde toplumların geleneklerini, dini ve ulusal kimliklerini, dil ve kültürlerini korumalarına, geliştirmelerine ve yeniden üretebilmelerine ilişkindir. Son olarak çevresel güvenlik ise insanlığın bağımlı olduğu bölgesel ve küresel “biyosferin” korunması ile ilgilidir. Başka bir deyişle

çevresel güvenlik, yaşanabilir bir çevrenin tehdit ve tehlikelerden korunmasına odaklanmaktadır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 45-47).

Baylis, Buzan'ın, devletlerin kendi dar ulusal güvenlik çıkarlarına odaklanma eğilimlerini kabul ettiğini ama aynı zamanda uluslararası sistemdeki daha “olgun” devletler arasında kendi politikalarını belirlerken komşularının da çıkarlarını dikkate alması gerektiğini ifade eder. Buzan bu görüşüyle ulusal güvenlikten uzaklaşabileceği ve uluslararası güvenliğin daha fazla vurgulanacağı bir değişimin faydalı olacağı ve böyle bir değişimin gerçekleşebileceğini öngörmektedir (Baylis, 2008: 77). Buzan'ın bu düşüncesine göre uluslararası güvenliğin sağlanabilmesi yine devletlerin ulusal güvenliklerinden vazgeçmesine bağlıdır.

İşyar'da Buzan'ın, reel dünyada takip edilen güvenlik politikalarını, ulusal ve uluslararası güvenlik stratejilerinin bir karışımı olarak gördüğünü belirtmektedir. Bu nedenle kapsayıcı bir güvenlik anlayışından bahsedilebilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim ona göre pek çok ülke, ulusal güvenlik stratejilerinin uluslararası güvenlik stratejisine bağlı olduğunu kabul etmektedir (İşyar, 2008: 5). Bu bağlamda ortaya çıkan yeni güvenlik sorunlarıyla sadece ulusal güvenlik stratejileriyle mücadele etmek doğru bir yöntem değildir.

Buzan, güvenliği siyasi açıdan güçlü ama kavramsal açıdan zayıf olarak değerlendirmiştir. Bütünüyle gelişmiş güvenlik kavramının ancak güç ve barış olgularının arasında yerini alabileceğini belirtmiştir. Bu kapsamda Buzan çalışmalarını daha çok kapsayıcı güvenlik anlayışı üzerine bina etmiştir (Türker, 2007: 5-6). Realizmin sıfır toplam anlayışı yüzünden diğer alanların önemsenmediğini belirten Buzan, devletin varlığını sürdürebilmesi için egemenliğin, toplumun varlığını sürdürmesi içinse kimliğin vazgeçilmez olduğunu vurgulamıştır (Güneş, 2014: 74). Bu bağlamda Buzan'ın güvenlik çalışmalarını insan merkezli güvenliğe ağırlık verecek şekilde kaydırıldığı ve devletle birlikte uluslararası toplumun incelenmesi gerektiğini vurguladığı ifade edilebilir.

Kopenhag Okulu gibi doğrudan güvenlik çalışmalarına yönelen ve klasik güvenlik paradigmasını sorgulamaya açan Aberystwyth Okulu, eleştirel güvenlik çalışmaları içerisinde yer almaktadır. Öncülüğünü Ken Booth'un yaptığı ve eserlerini

Eleştirel Güvenlik Çalışmaları (Critical Security Studies) başlığı adı altında toplayan Aberystwyth Okulu güvenliği “türetilmiş bir kavram” olarak yeniden kuramsallaştırmıştır. Güvenlik perspektifini iki analitik düzlemde meydana getiren Aberystwyth Okulu’nun ilk kuramsal girişimi, güvenlik anlayışını derinleştirmek (*deepening security*) olmuştur. Bu bakış açısı, akademik kavramlarla siyasi gündemler arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmaya çalışmaktadır. Böylece çevre güvenliği gibi devlet düzeyinin üstünde olan ya da toplumsal güvenlik gibi devlet düzeyinin altında kalan diğer güvenlik alanları da ön plana çıkarılmaktadır. İkinci analitik girişim ise aktörlerin karşılaştığı bir dizi güvensizliği ele almak için güvenlik anlayışının genişletilmesi (*broadening security*)¹ olmuştur. Bu kapsamda Aberystwyth Okulu, sorunları güvenlik sorununa dönüştürmek veya güvenikleştirmek yerine türetilmiş bir kavram olan güvenliğin siyasiliğini ortaya çıkarma çabası içine girmiştir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 54). Bu kapsamda okul, güvenlik alanlarını siyasal sistemin içine çekerek insanlığa daha faydalı olunabileceğini savunmaktadır.

Aberystwyth Okulu, dünyanın herhangi bir yerinde bulunan insanların yaşamlarını olumsuz etkileyen, önlerine engeller koyan, kendilerini gerçekleştirmeyi önleyen kısıtlamaları açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Aynı şekilde bu kısıtlamaları sürekli kılan güvenlik bilgisi ve pratiğine meydan okumayı güvenlik çalışmalarının merkezine aldığı söylenebilir. Bu teori, insanların refahını yani askeri ve askeri olmayan tehditlerden özgür olma hallerini güvenlik konusunun merkezine yerleştirmiştir. Diğer bir ifadeyle insanlar savaş, yoksulluk ve baskıdan ne kadar güvende olursalar o kadar özgürleşmiş olacağı düşüncesi teorisinin güvenlik anlayışını yansıtmaktadır (Kolasi, 2014: 147).

Okulun güvenlik anlayışı Booth’un güvenlik ve özgürleşme anlayışıyla açıklanmaktadır. Bu bağlamda Booth, özgürlük ile güvenliği birbirlerini tamamlayan

¹ Ken Booth, güvenliği askeri-politik konuların baskınlığından çıkararak, insan yaşamına karşı gündelik tehditleri de güvensizlik kapsamı içine dahi etmiştir. Nitekim onun için güvenliğin genişletilmesi ve kavramın güncellenmesi; kıtlık, etnik rekabetler, politik baskı, cinayetler, terörizm, devlet içi çatışmalar, ekonomik krizler gibi bir dizi sorunun güvenlik kapsamına eklenmesini ifade etmektedir. Bkz. Ken Booth, “Security and Emancipation”, *Review Of International Studies* 17 4 (1991), 318.

unsurlar olarak görmüştür. Tek başlarına her bir kavram bir şeyi ifade etmemektedir. Booth, bireylerin ve grupların her türlü fiziksel kısıtlamalardan kurtulmadığı sürece özgürlük ve güvenlikten bahsedilemeyeceğini savunmaktadır. Booth, birey güvenliğini özgürleşme olgusuyla birlikte düşünülmesi gerektiğini söylemiş ve güvenlik çalışmalarını da bu doğrultuda yapmaya çalışmıştır (Booth, 2012: 141). Özgürleşmeyi insanlık için varılacak bir hedef değil süreç olduğunu kabul eden bu okulun güvenlik anlayışına eleştirilerin de olduğu görülmektedir.

1.4. Entegrasyon Teorilerinde Güvenlik Anlayışları

Entegrasyon, kelime anlamı olarak dilimize bütünleşme, bir araya gelme, ortak hareket etme olarak çevrilmektedir. Bir başka ifade ile bir sistemi oluşturan bütün parçaların bir araya gelerek aynı sistem içinde birbirlerine bağlı olarak beraberce çalışmalarıdır. İktisadi entegrasyon ise bütün üretim aşamalarını tek elde toplamaktır. Entegrasyonun sosyal amacı, ülkeler arası dengesizliğin giderilmesi, ülkelerin ve milletlerin birbirlerini daha iyi tanımaları, kültür çeşitliliği ve zenginliği yaratmak olmuştur. Entegrasyonun nihai amacı ise siyasal entegrasyondur. Milletler arasındaki milliyet farkından doğan farklılıkları ve düşmanlıkları ortadan kaldırmak, büyük can, mal ve kaynak kaybına yol açan savaşları önlemek ve barış tesis etmek, siyasal entegrasyonun başlıca amacı olmuştur (Caşın, 2008: 44).

Entegrasyon kavramının sayıları gittikçe artan uluslararası örgütlerin varlığı ve ulus devletlerin birçok alanda yaşadığı yetersizlikler ve özellikle BM, AB, NATO ve NAFTA gibi örgütlerin uluslararası sistemde yer almaya başlamalarıyla uluslararası politika ve uluslararası ilişkilerin gündemine girdiği görülmüştür. Uİ disiplininde tartışma konusu haline gelen entegrasyon teorileri genelde Avrupa'da yaşanan bütünleşme çabalarını konu edindiğinden AB özelinde kendi özel kurumlarını oluşturmuşlar; genel olarak AB bütünleşmesini ve bütünleşmeye katılan devletlerin yaklaşımlarını açıklamayı amaçladıkları görülmüştür (Sayın, 2015: 95-96). Bu bağlamda entegrasyon teorilerinin AB özelinde ele alınarak güvenlik yaklaşımlarının incelenmesi, çalışmanın temelini oluşturması bakımından önemlidir.

Uİ disiplininde devletler, federasyonlar, konfederasyonlar, birlikler ve ulus üstü yapılanmaları açıklamak için çok sayıda bütünleşme teorisi ortaya atılmıştır. Bu

teorilerden bir bölümü, temelleri Paris ve Roma Antlaşmalarına dayanan AB bütünleşmesini açıklama amacını taşıdığı görülmektedir. Bu bütünleşme teorilerinde genel olarak ekonomiye yer verilmiş, azda olsa da ortak dış politikaya değinildiği görülmüştür (Ülger, 2002: 30). Bu teorilerde Batı Avrupa'nın siyasi bütünleşmesine çok fazla yer verilmese de bazı bütünleşme teorilerinin bu yönde katkıları sunduğu görülmüştür.

AB entegrasyon teorileri liberal kuramlar çerçevesinde bir bütünleşmenin, karşılıklı bağımlılığı artırarak, bir ortak güvenliğin kurulabilmesinin önündeki engelleri kaldırabileceğini açıklamaktadır. Bu bağlamda David Mitrany'nin fonksiyonalizmi, Ernst Haas'ın neofonksiyonalizmi ve Karl Deutsch'un çoğulcu güvenlik anlayışlarının AB temelinde nasıl bir bütünleşmenin, ilerde ortak bir güvenliğin tesis edilmesine yol açacağını belirtmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4.1. Fonksiyonalizm'de (İşlevselcilik) Güvenlik Anlayışı

David Mitrany'nin fonksiyonalizmi bir kuram olmaktan ziyade barışın inşası konusunda bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşımda amacın çeşitli insan ihtiyaçlarının hangi siyasi düzlemde en iyi şekilde karşılanabileceği sorusuna cevap aramaktır. Yaklaşımda bu soruya bulunan en iyi yönteminde mutlak olarak bölgeselleşmeden ulus devletin ötesine geçmek olduğu görülmüştür (Hettne, 2008: 89).

Mitrany "*işleyen barış sistemi*" adlı eserinde fonksiyonalizmin ana argümanlarını ortaya koymuştur. Buna göre dünyadaki savaşların temel nedeni, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıktır. Buna karşılık, ekonomik ve sosyal refah, barışın ön koşuludur. Ulus-devlet yapılanması vatandaşları savaşa mecbur eden subjektif bir karakter taşımaktadır. Uluslararası ticaretin artmasına paralel olarak insanların tercihlerinin uluslararası işbirliğinin güçlenmesi lehine değişmesi doğaldır. Bu gelişme sonunda uluslararası örgütler ortaya çıkacak, ortak çıkara dayanan örgütlerin gelişmesi de savaşı teşvik eden milliyetçi akımları zayıflatacaktır.

Mitrany, federalist çözümlenmeleri sınırlı ve sıkıntılı olmakla eleştirmiştir. Ona göre, Avrupa federalistleri büyüleyici formüllerin varlıkları durumunda nasıl

işleyeceklerini sorgulamamışlardır. Mitrany ayrıca Avrupa federalizmin karmaşık duygular olduğu düşüncesindedir. Mitrany, uluslararası ve düzenin, işgal dışında kurumsal yöntemle yapılandırmalarının güç olduğu federal yaklaşım yerine, sosyal ve bilimsel olanaklarla bağlantılı özel etkinlik ve çıkarların dikkate alındığı uluslararası kurumların siyasal sistematiği ile sağlanacağını ifade etmiştir. Mitrany, evrensel fonksiyonel modeli barışçıl uluslararası toplumun zorunlu koşulu olarak yorumlamaktadır (Karakaş, 2002: 17-18).

Fonksiyonel yaklaşıma göre bütünleşme, kurumsal yapılar oluşturmak ve siyasal antlaşmalar yapmak değil işlevsel olarak gereksinimlere de uygulanabilecek bir ortaklık oluşturmaktır. Bu yaklaşım, siyasal kurum yapı oluşumundan söz etmemekte ve daha çok ekonomik, teknik işbirliği üzerinde durmaktadır. Fonksiyonalistlere göre var olan uluslararası kuruluşlar, devletlerin bazı fonksiyonlarını uyumlaştıran bir düzeye dönüşebilir. Bu kuruluşların görevlerini değişen koşullara göre yeniden belirleyip bütünleşmenin sağlanabileceği savunulmaktadır (Dedeoğlu, 1995: 28).

Mitrany, milliyetçiliğin dünya barışına en büyük tehdidi oluşturduğunu ve karşılıklı işbirliği ve karşılıklı fayda esasına dayanan tarım, sağlık, ulaşım gibi sektörlerde bağılıkların ulusal düzeyden uluslararası düzeye kayması gerektiğini savunmuştur. Mitrany'nin fikirleri hükümetlerin vatandaşlarının refah ihtiyaçlarını siyasal olmayan uluslararası otoritelere göre daha az karşılayabildikleri varsayımına dayandığı görülmektedir. Teknik yeterliliğin ulusal yeterliliğe göre daha önemli olduğunu ve bu yüzden ulus devletten ulus üstü otoritelere bir geçiş olması gerektiğini öne sürmüştür (Caşın, 2008: 85). Mitrany'in fikirlerinin daha çok uluslararası işbirliğinin önemine işaret ettiği söylenebilir.

Avrupa bütünleşmesi özelinde inşa edilen fonksiyonalist kuram, devlet ile entegrasyon arasındaki hassas ilişkiyi güvenlik olgusu bağlamında açıklamaya çalışmaktadır. Almanya ve Fransa ilişkilerindeki gibi yıllarca birbirleriyle çatışma içinde olan ve birbirini tehdit olarak konumlandıran aktörlerin AB çatısı altında işbirliğine yönelmeleri, fonksiyonalizm açısından güvenlik sorunsalının çözümüne ilişkin somut bir referans noktası olarak görülmektedir. Fonksiyonalist kuram,

realizmin tek aktör olarak incelediği ulus devletlerin reel politik güvenlik anlayışını sorgulamakta ve güvenliği ulus-devlet yapıları ile entegrasyon arasında kurduğu karşılıklı ilişki ile birlikte değerlendirmektedir.

Bu kapsamda fonksiyonlizmin hedefi entegrasyon kapsamında kalıcı barış ve güvenliğin tesis edilmesi olduğu söylenebilir. Teorinin kuramcıları, işbirliği ve uzlaşmanın devletlerarası etkileşimi artıracakını ve bu etkileşimin Avrupa bütünleşmesindeki Fransa-Almanya örneğinde olduğu gibi güvenlik topluluklarına dönüşebileceğini belirtmişlerdir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 15-16).

İşlevselcilik yaklaşımında ekonomik ve sosyal politikaların gerektirdiği şekilde uluslararası kurumlar oluşturulabilir. Bu teoride teknik ve uzmanlaşmış işbirliğini içine alan ideolojiden uzak bir entegrasyon düşünölmüştür. Mitrany'e göre, işlevsel birleşmede ulusal bölünmeler daha az önem taşıyacak ve federal birleşme gerekli olmayacaktır. Federalistler entegrasyonda daha yüksek önemde politik konular üzerinde eğilirlerken, işlevselciler daha az önemli politik konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Avrupa'da bütünleşme siyasal düzlemde değil işlevselciliğin öngördüğü gibi ekonomik düzlemde işbirliği ile başlatılmıştır (Karacasulu, 2007: 85).

Mitrany, II. Dünya Savaşı devam ederken egemen devletin artık bireylerin ekonomik ve sosyal taleplerin karşılanması açısından ve egemen devletlerde oluşan uluslararası sistemin de üyeleri arasındaki ilişkileri daha barışçıl kılmak açısından yetersiz bir yapı olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca egemen devlet, sahip olduğu yetki ve sorumluluklarla bireylerin taleplerini karşılayamadığı için, devletleri aşan yeni yapılara ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir (Özlük, 2012: 80). Bu bağlamda Avrupa bütünleşmesi açısından Mitrany'in fonksiyonlizmi önem taşımaktadır.

1.4.2. Neo-Fonksiyonlizmde (Yeni İşlevselcilik) Güvenlik Anlayışı

Neofonksiyonlizm, devletlerin çıkarları doğrultusunda işbirliğine gitmesi ile entegrasyonun gerçekleşebileceğini, bu sürecin barışın tesisini ve korunmasını sağlayabileceğini öne sürmektedir. Bu teoriye göre özellikle aynı bölgedeki ölkeler ortak menfaatler kapsamında işbirliğini kurumsal boyuta taşıyarak entegrasyon süreci başlatabilir. Teorinin öncü düşünürü Ernst B. Haas'a göre devletleri

entegrasyona sevk eden unsur uluslararası ihtiyaçlardan çok karar alıcıların işbirliğinin menfaat sağlayacağı yönündeki beklentiler olmaktadır (Haas, 1964). Haas, Mitrany'nin uluslararası işbirliğinin genişleyerek devam edeceği yönündeki tespitini kabul eder ve bu süreci 'yayılma etkisi' (*spillover*)² kavramı ile açıklar. Yayılma etkisi bir sektörde başlatılan entegrasyonun diğer sektörlerle doğru genişlemesidir (Wiener ve Diez, 2009: 49). Entegrasyon, daha fazla alana yayıldıkça devletlere yüksek düzeyde menfaat sağlayan bir dinamik haline gelmekte ve devletlerarası ilişkilere istikrar katmaktadır. Entegrasyon süreci böylece devletlerarası anlaşmazlıkların çözümünde başvurulabilecek normlar ve kuralların oluşmasına hizmet etmekte, silahlı güç kullanma ihtimalini düşürmektedir. Avrupa bütünleşmesi projesiyle Almanya-Fransa ilişkilerinin çatışma doğurmayacak niteliğe kavuşturulması yeni işlevselcilik bakış açısına örnek olarak verilebilir (Sandıklı ve Kaya, 2012: 143).

Haas bütünleşmeyi farklı ulusal birimlerin bağılıklarını, beklentilerini ve karar alma yetkilerini yeni bir siyasi birime devretmeleri ve bu şekilde oluşan yeni birimin organlarının aldığı kararların ve yargı yetkisinin ulusal birimlerce kabul edilme süreci olarak tanımlamıştır (Ülger, 2002: 30). Bu bağlamda Haas, ileriki aşamada siyasi bir işbirliğine gidilebileceğini savunsa da gelinen nokta itibariyle teorisinin belirli safhalarının oluşmasına rağmen tam olarak gerçekleşmediği görülmektedir.

Entegrasyon konusunda Haas'ın önerdiği bu anlayışa göre, devletler arası kurumsal işbirliği önce ekonomik alanda görülebilir. Siyasi işbirliği, gerçek anlamda bir siyasal entegrasyonun başlangıcı sayılmaktadır. Bu süreçte, çeşitli toplumsal baskı gruplarının da katılımıyla supranasyonal karar merkezinin önemi ortaya çıkacaktır. Haas'a göre ekonomik entegrasyon sürecinin sonunda bir siyasal topluluk

² Neo-fonksiyonalizmin anahtar olgularından *spill over* modeli, bir süreç olarak kısaca şu şekilde açıklanabilir: Aktör bir kere beklenti ve davranışların merkezle ilişkilendiğini ve yarar sağladığını görünce, ikincisinde de merkeze yönelir. Avantajları gören diğer aktörlerde bütünleşmeye katılmak ister. Bir alan veya konuda avantaj ve çıkar sağlayan aktör, bütünleşmenin diğer alanlara da yayılmasını ister. Ayrıca dışarıdan avantajları gözlemleyen diğer aktörler de bütünleşmeye dâhil olmak ister. Bu süreç kapsamında bütünleşmenin yapısı gelişir ve derinleşir. Bütünleşmenin sürebilmesi ve yayılmanın artması için aktörlerin ortak politikalara dair sergiledikleri tutum oldukça önemlidir (bkz Sandıklı, 2012: 17).

oluşması mümkündür. Haas böyle bir süreçte, siyasal elitin önemli rol oynayacağını dile getirmektedir. Ona göre münferit problem çözme çabaları siyasal elite etkin bir işbirliği isteğini canlı tutacak ve bu siyasal uyuşmazlıkların çözümünde uygulama olanağı bulacaktır. Buradaki amaç yeni oluşan uluslar üstü kurumların göstereceği etkinlikle ekonomik ayrışma ve kutuplaşma yerine ortak ekonomik planlama ve kolektif güvenlik gibi fonksiyonları yürütebilmeye yönelik çabalar atabilmelerini sağlamaktır (Canbolat, 1998: 86-87).

Avrupa bölgesi inşası teorisi olarak da görülen yeni işlevselcilik de bütünleşme açıkça bir bölge inşası süreci olarak tartışılmakta ve güvenlik açısından olumlu etkiler de var sayıldığı kabul edilmektedir (Hettne, 2008: 89). Avrupa bütünleşmesini büyük ölçüde açıklayan bir yapıyı içerse de Haas'ın geliştirdiği bu teori ile güvenlik ve savunma konularının açıklanmasının zor olduğu ve amaçlanan güvenli bir Avrupa bölgesi inşa etme yolunda yarar sağlayabilmek olmuştur.

Haas'ın teorisinin AB'ye uygulanmasında topluluğun ekonomik sektörde elde ettiği başarıları diğer sektörlerle taşınması ile gerçekleşmektedir. Topluluk seviyesinde, dış politika oluşturulamaması, yayılma etkisinin bugünkü koşullarda gerçekleşmediğinin bir göstergesidir. Genelde yayılma etkisinin dış politikada yaşanmadığı gerekçesi ile neo-fonksiyonalist teori ile AB bütünleşmesinin tam olarak izah edilmesinin mümkün olmadığı iddia edilir. Ancak bunlar dış politikada yakın gelecekte başarılı sonuçlar alınamayacağı anlamına gelmemektedir (Keskin, 2008: 95).

AB uluslararası dikkati en çok çeken bölgesel entegrasyon örneği olarak gerek üye devletleri gerekse diğer ülkeleri etkilemeyi başarmıştır. Fakat her bölgesel entegrasyon AB gibi başarı gösteremeyebilir. AB'nin avantajı ortak paydaların en fazla olan devletlerden kurulmuş olmasıdır (McCormick, 2014: 40). AB'nin gelişimi entegrasyon teorileri çerçevesinde incelediğinde neo-fonksiyonalizmin ilkelerinin çoğunun gerçekleştiği söylenebilir. Kuruluşunda sadece demir ve çelik sektöründe başlayan bütünleşme daha sonra ekonominin birçok alanını kapsayacak şekilde genişleyerek Avrupa Topluluğu'na dönüştüğü görülmüştür. 1980'li yıllardan sonra ekonomik alandaki bütünleşme derinleşirken, siyasi alanda da işbirliğine ve

bütünleşmeye gidilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda 1993 yılında Maastricht Antlaşması imzalanmış ve Avrupa'daki bütünleşmenin siyasal bir nitelik kazandığı görülmüştür (Ateş, 2012: 84). AB bundan sonraki süreçte ekonomik bütünleşmeyle birlikte siyasal alanda da bütünleşme çabaları içine girdiğini aldığı kararlar ve kurduğu mekanizmalarla göstermiştir.

1.4.3. Toplumsal (Çoğulcu) Güvenlik Anlayışı

Karl Deutsch gibi fonksiyonalist kuramın öncüleri, mikro birlikteliklerin zamanla makro bütünleşmelere dönüşebilmesini, yani güvenlik toplulukları inşa edilmesini aktörler arasındaki işbirliğinin konu ve kapsam açısından çoğulculuğuna dayandırmaktadır. Çoğulcu güvenlik anlayışına göre devletlerarası işbirliğine giden bu etkileşim, ne denli geniş kapsamlı ve askeri konulardan uzak olursa, barış için karşılıklı güven tesisi de o denli kolaylaşmaktadır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 16). Deutsch'un entegrasyon teorisinde kullandığı "güvenlik toplumu" kavramında bütünleşme içerisinde yer alan üyelerin barış ve güvenliğinin tesis edilmesi belirtilmektedir (Ülger, 2002: 31). Teorisinde Deutsch bütünleşme sürecinin nihayetinde bir ortak dış politikaya yol açacağını savunmuştur.

Deutsch, savaş sonrası oluşan iki kutuplu dünyada güvenli bölgelerin oluşturulması gerekliliğine dikkat çekerek Batı Avrupa ile ABD'yi yan yana getirecek projeler üzerinde çalışmıştır. Çatışmalara engel olmanın yolunu Batı dünyasının kendi arasında kuracağı işbirliğine bağlayan Deutsch, devletler arasında haberleşme ve ulaşım kanalları varsa bunun toplumların birbirleriyle iletişim ve karşılıklı bağımlılıklar kurmalarına olanak sağlayacağını ileri sürmektedir. Teoriye göre iki tür güvenlik topluluğu bulunmaktadır. Bunlardan biri, birbirinden şekil olarak ayrı olan, ancak sosyo-ekonomik benzerlikler taşıyan ayrı toplumların ortak kurumlar altında oluşturdukları güvenlik topluluğudur ki bu, "amalgam" güvenlik topluluğu olarak tanımlanmaktadır. İkincisi ise, farklı özellikleri olan devletlerin bir üst otorite altında bir araya geldikleri güvenlik topluluğudur, buna da "plüralistik" (çoğulcu) güvenlik topluluğu adı verilmiştir. Bu bağlamda birincisine AB, ikincisine ise NATO örnek verilebilir (Dedeoğlu, 2014: 74-75).

Deutsch'a göre Avrupa'da inşa edilen bir "bölgesel güvenlik toplumdur" ve tanımını da şu şekilde yapmaktaydı: "Mensup halklar arasında barışçıl bir değişim olabileceği beklentisini uzun vadeli ve güvenilir biçimde sağlamlaştıracak yeterince güçlü ve yaygın kurumlar ile uygulamaların yerleştirilmesidir" (Hettne, 2008: 90). Deutsch'un bu görüşü AB'nin yüksek güvenli bir toplum oluşturma girişimlerini destekler niteliktedir.

Deutsch, birimleri arasında savaşın devre dışı bırakıldığı bir siyasi topluluk olan "Güvenlik Toplumu" nun oluşum koşullarını araştırmaktadır. Yine Deutsch, bir "siyasal güvenlik topluluğunu" tanımlayacak öncül koşullar üzerinde durmaktadır. Bunların başında temel değerlerin uyumu (değer birliği) ve cevap verme yeteneği gelmektedir. Entegrasyonun bir siyasal güç olarak ortaya çıkması için Deutsch, ulusal halkların bazı talepler ileri sürerek bunların karşılanmasını istemeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu arada siyasal elitlere ve liderlik kadrosuna önemli görevler düşmektedir. Entegrasyonun gelişmesi, öteki ulusal elitlerin davranış ve güdülerinin algılanmasına bağlıdır; taleplere uygun cevaplar bu yolla verilebilir. Birlikte üstesinden gelinebilecek dışsal tehditler de entegrasyon sürecinde önemli bir faktör olarak görülmektedir. Ayrıca siyasal sistemden bahsedilmesi ancak özdeş güvenlik topluluğunun ortaya çıkmasıyla mümkün olabilir (Canbolat, 1998: 88).

Deutsch, devletle toplum arasında öngördüğü düşüncelerini uluslararası alana da yaymak istemiştir. Ona göre toplumsal iletişim bir devletin sınırları içindeki toplumla sınırlı olmadığından sınır aşan iletişim ve hareketliliklerde güvenlik toplumu oluşturmayı sağlayabilecektir. Çünkü farklı devletlerdeki toplumlar arasında kurulacak iletişim olanakları tıpkı aynı ulus içinde olduğu türden bir etki oluşturacak ve sınır aşan kurumsallaşmalar oluşmasının önünü açabilecektir (Dedeoğlu, 2004: 10). Bu bağlamda Deutsch'un amacının sadece bir devlet içinde değil, devletler arasında da güvenlik topluluğu oluşturmaya katkı sağlamak olduğu söylenebilir.

Güvenlik toplumu yaklaşımında Deutsch, toplumun üyeleri arasındaki politik farklılıkların giderilmesinde güç kullanılmasını yanlış bulmuştur. Toplumun hem seçkinleri hem de diğer insanları arasındaki haberleşmenin artırılmasının önemine vurgu yapmıştır. Soğuk Savaş döneminde 'güvenlik toplumu' kavramına ümitsiz

olarak bakılırken, özellikle Soğuk Savaş sonrasında bu kavram tekrar ele alınmaya başlanmıştır (Karacasulu, 2007: 86). Bu bağlamda AB'nin de nihai hedef olarak bir güvenlik toplumu oluşturma çabaları içinde olduğu söylenilebilir.

Kahraman, Deutsch'un, bütünleşme örneği transaksiyonalizmi/İşlemselciliği, karşılıklı güvene dayalı sosyal bütünleşme süreci olarak tanımlanmakta ve bu süreci siyasi bütünleşmenin başlangıcı olarak değerlendirmektedir. Sosyal bütünleşme de ilerde savaş olasılığını ortadan kaldırarak devletlerin yasal bağımsızlıklarını koruduğu "çoğulcu" güvenlik topluluklarına yol açabilecektir. Sosyal bütünleşmeden siyasal bütünleşmeye geçiş ise siyasi elitlerin ortak üst kurumlar oluşturma kararı almalarıyla ve federal birlik olarak tanımlanabilecek birleşmiş güvenlik topluluğuna dönüşümleriyle gerçekleşebilecektir (Kahraman, 2012: 72).

Sonuç olarak bu çerçevede Avrupa bütünleşmesi örneğinde devletler, askeri konuların dışındaki alanlarda işbirliği yaptıklarında daha hızlı aksiyon alabilirken, askeri konular gündeme geldiğinde karar alma mekanizmasının realist kaygıların etkisiyle yavaş hareket etmektedirler. AB bütünleşmesinin ilk dönemindeki teknik konularda başlayan işbirliği, güven tesisi ve ortak kimlik anlayışının kurulmasında önemli rol oynamıştır. Ancak 1990'lı yıllardan itibaren, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'na (AGSP) ilişkin tartışmaların gündeme gelmesiyle birlikte karar alma sürecinde üye ülkeler arasında ciddi krizler yaşanmıştır (Booth, 1990: 66). Bu bağlamda AB'de ortak güvenlik ve savunma politika konuları dışında kalan alanlarda bütünleşmenin daha kolay sağlandığı görülmektedir. Üye ülkeler her ne kadar yüksek güvenliqli toplum oluşturma hedefinde olsalar da son dönemde birtakım sorunlarla karşılaştıkları ortadadır. AB'nin bu sorunları çözebilmesi için güçlü ortak güvenlik politikaları geliştirmesi zorunludur.

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA YENİ TEHDİTLER VE DEĞİŞEN ULUSLARARASI GÜVENLİK POLİTİKALARI

Soğuk Savaş sonrasında oluşan yenedünya düzeni ve ortaya çıkan yeni tehditler yeni güvenlik politikalarını gündeme getirmiştir. Yeni dönemin başlarında uluslararası örgütlerin kendilerini yeni tehditler ışığında yenilemeleri gerektiği ortaya çıkmıştır. BM, NATO, AGİT ve AB gibi örgütlerde yeni güvenlik politikaları çerçevesinde stratejiler geliştirerek bir değişim sürecine girdikleri görülmüştür. Asıl amacı uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olan BM'nin Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da meydana gelen özellikle Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşanan iç çatışmalarda ve Kosova sorununun çözümünde yetersiz kalması ve müdahalesinde de gecikmesi birçok insanın ölümüne neden olmuştur. Bu durum güvenliğin BM'nin gündeminde ilk sıraya oturmasını sağlamıştır.

Yine bu çerçevede özellikle SSCB'nin dağılması ve ana amacı bu ülkeye karşı Avrupa'yı savunmak olan NATO'yu sorgulanır hale getirmiştir. Bu kapsamda 7-8 Kasım 1991 Roma zirvesiyle birlikte NATO, yeni bir stratejik konsept belirlemiştir. Bu yeni stratejik konsept, NATO'nun yeni oluşan duruma göre bir dönüşümün nedenleri sıralanmıştır (Lepgold, 1998: 81). Güvenlikle ilgili yeni yaklaşımlar benimsenirken, askeri tehdit dışında siyasal, ekonomik ve sosyal istikrarsızlar, etnik çatışmalar gibi yeni tehditler ortaya konulmuştur

Diğer taraftan AGİT bu dönemde uluslararası güvenliğe katkılar sunmaya çalışmıştır. 1990 yılındaki Paris Zirvesi'nde "Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı'nın kabul edilmesiyle başlayan, daha sonra 1994 yılında AGİT'e dönüştürülen yapısıyla genelde uluslararası güvenliğe özelde Avrupa güvenliğine katkı sunacak çalışmalar yapmış ve kararlar almıştır (Karabulut, 2014: 25, 119).

ABD'ye yapılan 11 Eylül terör saldırılarıyla birlikte 21. yüzyıl başlarında güvenlik politikalarında yeniden bir kayma yaşanmış, terörizm merkezli bir güvenlik anlayışı ön plana çıkmıştır. Ayrıca bu bölümde 11 Eylül saldırıları sonrası tekrar gündeme gelen askeri odaklı güvenlik anlayışının boyutları incelenmiş ve sonrasında izlenen güvenlik politikaları açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak AB ekseninde

güvenlik politikaları oluşturma çabaları ve gelişimi üzerinde durulmuştur. Geliştirilen güvenlik politikalarının kurumsal yapıya dönüştürme girişimleri ilerde ortak bir güvenlik yapılanmasına temel teşkil etmesi açısından önemlidir.

2.1. Soğuk Savaş Sonrası Oluşan Yeni Tehditler ve Çözüm Arayışları

Soğuk Savaşın sona ermesi, iç çatışmaların giderek şiddetlenmesi, sanayi toplumunun risk toplumuna dönüşmesi ve toplumsal ilişkilerin ulusal topluma sınırlandırılmayacak hale gelmesi gibi daha birçok gelişmeye şahitlik eden küresel sistemde güvenlik ve tehdit algılamaları da değişime uğramaktadır. Bugün bireylerden devletlere kadar her aktör, değişimin getirdiği yeni güvenlik tehditleriyle karşılaşmaktadır. Bu kapsamda güvenlik olgusu da farklı teorik yaklaşımların katkılarıyla dönüşüme uğramaktadır. Başka bir ifadeyle güvenlik paradigması, küreselleşmeyle birlikte ulusal ve uluslararası güvenlikten küresel güvenliğe doğru uzanan yolda dönüşüm yaşamaya başlamıştır (Ergül, 2012: 174).

2.1.1. Küreselleşmeyle Birlikte Yeni Güvenlik Anlayışı

Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme insan hayatının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Ateş'e göre küreselleşme şu şekilde tanımlanabilir: "İnsanlığın gelişiminde dünya çapında bir bilincin ortaya çıkmasına neden olan ekonomi, toplum, siyaset, kültür ve kimlik alanlarındaki alt süreçlerin çelişkili dayatmalarıyla yönlendirilen ve desteklenen tarihsel aşama". Bu tanımlamada küreselleşme alt süreçlerden oluşan tarihsel süreç ve dünya çapında bir bilinç ortaya çıkmasına neden olan bir olgu olarak görülmektedir (Ateş, 2012: 105). Küreselleşmeyi tarihsel bir süreç olarak görüp ve değerlendirmeyi bu şekilde yapmak da mümkün olabilir.

Akyeşilmen küreselleşmeyi dünyada toplumlararası entegrasyonu artıran bir süreç olarak tanımlamaktadır. Ona göre küreselleşme uluslararası ticaret, internet, sosyal medya, ulaşım, uluslararası örgütler, iklim değişikliği, küresel ısınma, uluslararası suç örgütleri ve sanal suçlardır. Herkesin küreselleşmesinin farklı olduğunu söyleyen Akyeşilmen, yine herkesin küreselleşmeden etkilenmesinin de farklı olacağını ifade etmektedir. Yine küreselleşmenin sadece hep güçlülere ve zenginlere fayda sağlayan bir süreç olmayıp, güçlüye karşı mücadele yolları ve

zenginleşme alternatiflerini de üretmektedir. Çok boyutlu bir hal almış olan dünya sorunlarını artık bir devletin ya da aktörün çözemeyeceği ve bu sorunların ancak küresel işbirliği ile çözülebileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır (Akyeşilmen, 2012: 203).

Küreselleşmenin dinamik ve bazı şartlara bağlı yaygın ve statik bir durum olmaktan çok bir süreç olduğu söylenebilir. Bu kapsamda küreselleşme dinamik ilişkileri değiştiren, besleyen ve bu ilişkilerin gücünü artırıp azaltan dinamik bir süreç olarak görülebilir. Bu süreç içerisinde bireysel ve kurumsal aktörlerin küreselleşmeyi yaşarken sadece kendileri dönüşümden geçmedikleri bunun yanında etkileşimde oldukları küreselleşme sürecini de yeniden şekillendirmeye çalıştıkları görülmektedir (Aydınlı, 2003: 38). Bu bağlamda küreselleşme sürecinin en önemli aktörlerinin bireyler ve kurumların olduğunu söylenebilir. Küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte güvenliğin tanımının da yeniden yapılması zorunlu görülmektedir.

Spring'e göre küreselleşme hem bir meydan okuma olmuş hem de barışı inşa etmek için yeni olanaklar getirmiştir. Serbest pazar ekonomisi ve politik egemenliğin yol açtığı gerilimlerle küreselleşmenin bugünkü durumu, Kuzey ve Güney arasında yeni coğrafi ayrımlar ortaya çıkarmıştır. Toplumsal kutuplaşma ırk, etnik ve cinsel ayrımcılıkla şiddetlenen toplumsal olayları arttırmıştır. Yeni tehditler (küreselleşme, ekolojik sorunlar ve terörizm) her iki yarıküreyi de etkilemeye devam etmektedir (Spring, 2008: 63). Ortaya çıkan bu yeni tehditlerle mücadele edebilmenin en etkili yolu, uluslararası işbirliğinden geçtiği ifade edilebilir.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle küreselleşme de hız kazanmış, güvenliğin boyutları da değişmeye başlamıştır. Güvenliğin küresel boyutunun ortaya çıkmasıyla birlikte de silahlanma, nükleer zarar, çevre kirliliği, az gelişmişlik, ulusu aşan faaliyetler (terör, mafya, organize suçlar, insan ve madde kaçakçılığı, AIDS, kara paranın aklanması ve göç gibi) ve hatta uluslararası borç krizi gibi çok yeni kavram, toplumsal tehdit anlayışlarının içerisine dâhil olmuş, toplumların ve devletlerin güvenlik kavramlarının anlamı genişlemiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve

dolayısıyla ideoloji ve tehdit kutuplaşmada taraflarından birinin ortadan kalkması tehdit olgularının yeniden tanımlanmasına neden olmuştur (Dedeoğlu, 2014: 54-55).

Küreselleşme, bilgi teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler ve internet sayesinde sınırları ortadan kaldırmış ve bir yandan ülkeleri her alanda ulusüstü yapılanmalarla standartlaştırmaya çalışırken diğer taraftan da bölgesel yapılanmaların ortaya çıkmasıyla ayrıştırmaya ve farklılaştırmaya yol açtığı görülmüştür. Bu duruma AB örnek verilebilir (Koçöz, 2012: 433). Bu bağlamda küreselleşmenin bölgesel ve küresel örgütlerin kurulmasına öncülük ettiği söylenebilir.

Küreselleşme toplumsal güvenlik sektöründeki çalışmaları da etkilemiştir. Bilimsel disiplini ve güvenlik kavramsallaştırmalarını etkileyen küreselleşme artık devlet merkezli olguların bütünüyle bir yapıya sahip olmadığını göstermiştir. Bu yüzden güvenlik çalışmaları sadece askeri tehditler üzerine değil aynı zamanda diğer tehdit unsurlarını da içine alacak şekilde olmalıdır (Waeber, 2008: 176). Buradan güvenliğin genişletilmesi ve derinleştirilmesi toplumsal güvenliği beraberinde getirmiş; güvenlik çalışmalarının farklı bir boyut kazanmasına yol açmıştır.

Küreselleşmeyle Üİ’de “tehdit” kavramının içeriğinin de değiştiği görülmektedir. Artık sadece uluslararası güvenlikteki “çatışma” kavramının devletler arası savaşı esas alamayacağını, bunun yanında küresel şiddet ve insan güvenliği kavramlarının önemine dikkat çekilmeye başlanmıştır. Çatışma kavramına etnik milisler, gerillalar, dini örgütler, örgütlü suç ve teröristler arasındaki savaşlarda dâhil edilmiştir (Türker, 2007: 24). Küreselleşmenin bu tip grupların hedeflerine ulaşmalarına bir zemin sağladığı söylenebilir. Aynı zamanda bu çatışmaların önlenmesinin sadece ulusal sınırlar içinde mümkün olmadığı gerçeğini de ortaya çıkardığı görülmektedir.

Güvenlik alanında yaşanan değişimleri anlamak için bu değişimin kaynağı olan küreselleşme sürecinin dinamiklerini iyi anlamak gerekir. İlk olarak, küreselleşme sürecinin en önemli özelliklerinden biri “insan merkezli” olmasıdır. Güvenlik olgusu da küreselleşmeye paralel olarak insan merkezli olmaya başlamıştır. Yeni güvenlik anlayışının bir diğer özelliği askeri olmayan güvenlik konularını içine

almasıdır. Çevre ve grupların güvenliği, doğal felaketler, salgın hastalıklar gibi yeni güvenlik alanları tamamen olmasa dahi genel itibariyle askeri olmayan konular olup bu nedenle askeri güvenlik odaklı geleneksel güvenlik anlayışından oldukça farklı yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Askeri araçlar güvenliğin korunması adına önemli başvuru kaynakları olsalar da tüm tehditleri yok edecek yeterliliğe sahip olmadığı gerçeği ortadadır (Karabulut, 2011: 2-3).

Held ve McGrew, mekân ve zaman kısıtlamalarının aşınmasıyla birlikte küreselleşmenin, ulus ötesi toplumsal örgütlenmenin yeni şekillerinin; örneğin küresel üretim ağları ve düzenleyici rejimlerin ortaya çıkmasına imkân sağladığını ve 11 Eylül saldırılarında görüldüğü gibi eş zamanlı bir şekilde belirli bölgedeki toplulukları küresel gelişmelere karşı savunmasız bıraktığını vurgulamışlardır. Bu bağlamda küreselleşmenin dünyanın askeri düzeninde de temel değişiklikler meydana getirdiği görülmüştür. Günümüzde çok az devlet güvenilir bir savunma stratejisi için tarafsızlığı düşünmektedir. Artık küresel ve bölgesel güvenlik kurumları daha önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda birçok devlet güvenliklerini arttırmak için önemli miktarda çok taraflı düzenlemelere ve kurumlara imza atmayı tercih ettikleri görülmüştür (Held ve McGrew, 2008: 15, 21).

Küreselleşme süreçlerini önemsemeyen geleneksel güvenlik anlayışının önde gelenleri bile artık küreselleşmenin gelecek güvenlik meselelerinde çok büyük etkisi olacağını kabul ettikleri görülmüştür. Bazı durumlarda küreselleşme süreçleri güvenlik tehditlerini azaltabilirken diğer durumlarda bu tehditleri arttırdıkları söylenebilir. Buna 11 Eylül saldırıları iyi bir örnektir. Bu saldırılar terörün küreselleşmesini ortaya çıkarmış ve küreselleşmenin daha geniş anlamda nasıl yeni askeri görevlere, amaçlara ve önceliklere neden olabileceğini göstermiştir (Aydınlı, 2003: 39). 11 Eylül saldırıları terörün küreselleşmeyle birlikte verebileceği zararları en üst düzeye çıkarması ve insanlar üzerindeki etkisinin nedenli büyük olabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Küreselleşme ulusal ve uluslararası aktörleri derinden etkilemiş ve değişim sürecine sokmuştur. Bu dönemde iki farklı aktör veya iktidar alanında değişim yaşanmıştır: Bunlar siyasal iktidar (devlet) ve bireysel iktidardır. Yaşanan bu değişim

siyasi iktidar alanının daralması ve bireysel iktidar alanının genişlemesi şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür. Özellikle bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin sonucu olarak, 21.yüzyılda evrimleşmesini hızla sürdüren küreselleşmenin Richard Falk'ın deyimiyle “yeni bir toplumsal sözleşmenin yazılmasının gerekli kılındığı” görüşü kabul görmeye başlamıştır (Karaosmanoğlu, 2008: 36). Devlet siyasal iktidarını sürdürmeye devam etse de bireysel iktidar alanının genişlemekte olduğu ve yapılan güvenlik çalışmalarının bu yönde hız kazandığı döneme girildiği görülmektedir.

Küreselleşme toplumun bir bölümünün hayatlarını kolaylaştırmış ve teknolojiyle desteklenen bir refah ortamına kavuşturmuştur. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yaşayan ve dünya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan insanlar da giderek artan olumsuzluklarla, açlık, salgın hastalık, eğitimsizlik ve çevre felaketleri gibi sorunlarla karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Diğer taraftan terörizm, kitle imha silahlarının yayılması ve uluslararası örgütlü suçlar başta olmak üzere tüm insanlığı tehdit eden ve kullandıkları gelişmiş yöntemlerle her geçen gün daha da tehlikeli hale gelen risklerin ön plana çıktığı görülmüştür. Yeni dönemin tehditlerine karşı, ister hegemon güç, ister az gelişmiş ülke olsun hiçbir ülkenin tek başına başarılı olması mümkün değildir. Bu nedenle insanlığın, her zamankinden daha fazla işbirliği ve dayanışmaya ihtiyacı olduğu ortadadır (Erhan, 2003: 14). Bu bağlamda küresel sorunlarla mücadelede küresel platformda bir araya gelinmediği ve çok taraflı işbirliği ortamı sağlanmadığı sürece başarı sağlanması zor görünmektedir.

2.1.2. İnsan Hakları İhlalleri, Terörizm ve Etnik Çatışmalar

UI'de Eleştirel Kuram, insanı merkezine almış ve insanın özgürleşmesini temel konu haline getirmiştir. İnsanın özgürleşmesiyle bir barış düşünülmüştür. Bu kuramda devletlerin çıkarı yerine özgürleşmeye imkân tanıyacak insan hakları öne çıkarılmıştır. Barış; insanların kültür ve kimliğinin tanındığı, maddi kaygıların giderildiği bir ortamda mümkün olabilir. Ötekileşme, dışlanma ve eşitsizlik gibi sorunların ortadan kaldırılması ile insanın özgürleşeceğini savunan kurama göre, insan dışarıdan müdahaleyle değil, kendi iradesiyle özgürleşebilecektir. Devletler, uluslararası örgütler, uluslararası finans kurumlarının yanında bireyler, sosyal

hareketler ve sivil toplum kuruluşları da uluslararası adaletin sağlanmasına katkıda bulunabilir. Sonuç olarak dünya barışı ancak kurumsal ve ideolojik baskının insanlar tarafından farkına varılması, insanın özgür düşünebilmesi ve faaliyete geçebilmesi ile gerçekleşebilir (Sandıklı ve Kaya, 2012: 151-152).

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan olaylar haklar ve güvenlik konularının, uluslararası toplumsal olayların merkezinde yer almasını sağlamıştır. Farklı güvenlik anlayışına yol açan bu olaylar, etnik ve dinsel çatışmalardan küresel terörizme, yolsuzluklardan ağır insan hakları ihlallerine, kitle imha silahlarından nükleer silah ve enerji konularına kadar çok geniş alanlarda ortaya çıktığı söylenebilir. Bu durum UI'de aktörlerin daha fazla işbirliği arayışlarına itmiştir. (Karaosmanoğlu, 2008: 17). Bu bağlamda gelişen yeni güvenlik anlayışları içerisinde başta insan hakları olmak üzere birçok konuyu barındırmasının zorunlu olduğu söylenebilir.

Özellikle 20. yüzyılın sonlarında uluslararası politikada önemli değişimler yaşanmıştır. Yeni sorunlar olarak sivil savaflara yol açan etnik çatışmalar, mülteci ve göçmen artışları, ekonomik yarış, çevre ve küresel kültür gibi uluslararası ilişkilerde yeni tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların çözümünde uluslararası politikada uluslararası örgütlerin ve devlet dışı aktörlerin önemi daha da artmıştır (Akyeşilmen, 2008: 27). Bu bağlamda ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadelede birçok aktörün etkili olabilmesi ve katkı yapabilmesi beklenmektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle insan hakları ihlallerinin artış kaydedilmiştir. Modern ve politik bir kavram olarak kabul edilen insan hakları düşüncesi modern çağda kişilerin siyasi baskıdan korunma arayışı içinde ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2011: 24). Jack Donnelly'de insan hakları konusunda bütün hak iddialarını bir tür son çare olarak görmüş, haklar konusunda yararlanmanın tehlikede olduğu veya bunların inkâr edildikleri durumda ileri sürülebileceğini belirtmiştir. İnsan haklarının her yolun denenmiş ve sonuçsuz kalmış olması sonrasında da son çare olduğunu savunmuştur (Donnelly, 1995: 24 ve Cohen, 2008). Bu bağlamda, devletlerin kendi halklarına uyguladığı insan hakları ihlallerinin artması, yeni tehdit olarak değerlendirilmiş ve gerekli önlemleri alma konusunda yetersiz kaldığı görüşü hâkim olmuştur.

Ortaya çıkan insan hakları ihlalleriyle vatandaşlarının güvenliğini tehlikeye düşüren devletler, aslında kendi güvenliklerini ve uluslararası barışı da tehlikeye sokmuştur. Dağı'nın ifadesiyle sistematik ve yaygın insan hakları ihlalleri yapan devletler yalnız ulusal değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel güvenliğini de zora sokarlar. İnsan hakları sorunlarının çözümü hem iç barışı kurucu hem de küresel barış ve güvenliğini pekiştirici bir sonuç oluşturmaktadır. Bundan dolayı Dağı, insan hakları ihlallerini bir güvenlik sorunu olarak görme eğiliminin arttığını söylemektedir. İnsan hakları ihlallerinin bölgesel ve uluslararası güvenliğini nasıl tehdit ettiğinin en iyi gösteren olay kitlesel göçlerdir (Dağı, 2012: 86). Bu bağlamda insan hakları ihlallerinin önlenmesi küresel güvenliğini sağlanabilmesi için çok önemlidir. Özellikle son yıllarda yaşanan iç çatışmalardan kaçan mültecilerin bütün devletler için bir güvenlik sorunu teşkil ettiğini görülmektedir.

Soğuk Savaşın sonu eski komünist ülkelerde sivil ve siyasal hakların kullanılması gibi insan haklarındaki ilerlemeleri beraberinde getirmiş olmasına rağmen yeni dünya düzeni farklı bir insan hakları anlayışı ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde BM Mülteciler Yüksek Komiserliği insan hakları ihlallerinin etkilerini azaltmaya çalışsa da büyük çaplı insan hakları ihlallerinin önüne geçememiştir. Aynı şekilde sığınma hakkı arayan insanlar ve bu insanların haklarını elde edebilmeleri için devletlerin isteksiz davranmaları, artan insan hakları ihlallerinin bir başka boyutunu oluşturduğu söylenebilir (Freeman, 2008: 56-59). Küresel anlamda hızla yayılan insan hakları ihlalleri, bulunduğu bölgelerde istikrarsızlığa yol açmış ve sonrasında da iç çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur.

Aral, bir değer ve hukuk normu olarak insan haklarını Batı'nın kendine özgü şartlarının sonucu olarak şekillenmiş önemli bir kavram olarak ifade etmiştir. Ona göre insan haklarının uluslararası bir hukukun parçası haline gelmesi de öncelikli olarak liberal iktisadi ve siyasal değerleri benimsemiş olan Batılı aktörlerin katkılarıyla sağlanmıştır. İnsan hakları bu dönemden sonra uluslararası ilişkilerin merkezine yerleştirilmiş ve insanlık adına önemli bir kazanım olarak görülmeye başlanmıştır (Aral, 2007: 63). Daha çok Batılı ülkelerin söylemleriyle uluslararası ilişkilerin gündeminde kendine yer bulmaya başlayan insan hakları kavramının

geliştirilmesi çabaları devam etse de insan hakları ihlallerinin önüne geçilmesi kolay değildir.

Küresel barış ve güvenliğin ulusal düzeyde insan haklarına saygılı devletlerden oluşan bir uluslararası toplumda mümkün olacağını düşünen küresel aktörler ile geleneksel güvenlik anlayışıyla küresel gelişmelere direnen ulus devletler arasındaki gerginliğin en önemli nedeninin insan hakları/ulusal güvenlik/küresel güvenlik arasında kurulan bağlarda farklılaşan görüşler olduğu söylenebilir. Bu bağlamda insan hakları ulusal güvenliği tehdit değil tahkim ederken, sistematik ve yaygın insan hakları ihlalleri yapan devletlerin yalnız ulusal değil bölgesel ve küresel güvenliği zora soktukları değerlendirilmektedir (Can, 2003: 224). Bu kapsamda insan hakları kavramı güvenliğin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmekte ve yaygın insan hakları ihlalleri de küresel güvenliğin sağlanamamasında en büyük engel olarak görülmektedir.

İnsan hakları alanında radikal dönüşümler beklemek kolay değildir. Çünkü insan hakkı talepleri siyasal iktidarların gücünü zayıflatabilir. Siyasal iktidarların bu talepleri uygulaması konusunda geri durduklarından insan hakları sürekli engellemelere, baskılara ve tehditlerle karşı kaşıya kalmaktadır. Coşkun'a göre bu sorunlarla başarılı bir şekilde mücadele etmek için izlenmesi gereken yolun, insan haklarını ulus-devletlerin egemenliğinden kurtarmak, ulus-devletlerin kendi aralarındaki benzer yönleri ortaya çıkarıp onları birbirinden ayıran yönleri geri plana itebilecek uluslararası organizasyonlar (AB gibi) kurmak, bu organizasyonların insan hakları üzerinde yoğunlaşmış kurumlarını desteklemek ve uluslararası insan hakları alanında alınmış kararları, sözleşmelere ve yasal bağlayıcılığı bulunan antlaşmalara geçirmek olduğunu söylemektedir (Coşkun, 2006: 229-230). Bu kapsamda insan hakları ihlallerini önlemek için antlaşmalar yapılmış olsa da AB gibi örgütlerin güvenlik yapılanması eksiği uygulamada yaşanabilecek sorunları ortaya çıkardığı düşünülmektedir.

Terörizmin özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan en önemli tehditlerden biri olduğu söylenebilir. Terörün stratejisi şiddete başvurarak gerek kamuoyunda gerekse ilgili hükümet üzerinde korku oluşturmaktadır. Bal'ın

nazarından terör, “herhangi bir amaca ulaşmak için sivillerin veya güvenlik görevlilerinin propaganda amaçlı ses getirici eylemlerle öldürülmesidir”. Küresel terör tanımlaması da “uluslararası terörizm” olarak adlandırılmaktadır. Bu kavramın özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası gündemde yerini almış olmasına rağmen tanımlanma süreci halen devam etmektedir (Yılmaz, 2013: 3-4). Uluslararası terörizmle mücadelede ne kadar kararlı görülseler de devletler arasında görüş ayrılıklarının sürmesi önemli engeldir.

Özellikle terörizm ile İslam’ın bu dönemde birlikte anılmaya başlaması farklı bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aydın ve Açıkmeşe’ye göre ABD’de Dünya Ticaret Merkezi’ne saldırı (1993), Luxor-Mısır’da turistlerin katliamı (1997), Tanzanya ve Kenya’da Amerikan elçiliklerinin bombalanması (1998), 11 Eylül saldırıları (2001) ile Madrid (2004), İstanbul (2004) ve Londra’daki (2005) bombalamalarda olduğu gibi pek çok sivilin ve faillerinin ölümüne yol açan bombalama olayları düşünüldüğünde, teröre başvurma ile İslam arasında kaçınılmaz olarak bir bağ kurulabilmektedir. Radikallerin eylemlerine odaklanarak, onları tüm İslam dünyasına genelleyen dar analizler yapılması yanlış olsa da, dünyanın birçok yerinde hala etkili olmaya ve ciddiye alınmaya devam ettiği görülmektedir (Aydın ve Açıkmeşe, 2008: 199).

Bezci’ye göre teröristler yeni küresel iç savaş ortamını politik olanın geri çağırılması ve halkın bütününe politik kılınması olarak görmektedirler. Modern dünyadan farklı olarak artık ulus-devletlerin zayıflamasıyla birlikte cepheler ve savunma hatları da anlamlarını yitirmiştir. Ayrıca toplumlar arası geçişlilikler arttığından dostlarla düşmanlar aynı çatı altında toplanabilmektedirler. Yeni terör konseptinin amacı, artık modern devletlerin güçlü olduğu zamanda olduğu gibi, bir bölgenin bağımsızlığının istenmesi ve ayrıcalıklar peşinde koşulması da değildir. Eylemlerinde görünen en önemli motivasyon küresel egemenlik iddiası sahiplerini geçmişte ve bugün yaptıklarından dolayı cezalandırmak olmuştur (Bezci, 2010: 622). Bu bağlamda yeni dönemde terörizm evrim geçirmiş ve yeni şekliyle uluslararası arena da yerini almaya başlamıştır.

Dedeoğlu'na göre terörizm gerek finansmanı ile gerekse siyasi söylemiyle hedef aldığı otoriteleriyle ve kullandığı yöntemlerle son derece geniş bir inceleme alanına sahip olmuştur. Bu geniş saha yapısından dolayı da terörizm hiçbir zaman yerel unsurlarla açıklanamaz. Artık terör eylemleri yapılırken küresel düzeyde etki yapmayı amaçlandığı görülmektedir. Küresel anlamda terör faaliyetlerinin takibinin zorluğuna da dikkat çeken Dedeoğlu, terörü destekleyen devletlerin olduğunu ileri sürmektedir (Dedeoğlu, 2009: 255). Bu bağlamda terörizmin içinde barındırdığı karışık durumlar da tehdit unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Terörizmindeki belirsiz konular mücadeleyi zorlaştırdığı gibi aynı zamanda sonuçları bakımından küresel etkiler doğurmaktadır.

Diğer bir tehdit olarak görülen etnik çatışmaların ortaya çıkmasında en önemli gelişme eski sömürgelerin bağımsızlığını kazanması olmuştur. Bağımsızlığını kazanan sömürge devletlerinde sömürge yönetiminden kaynaklanan fakirlik, geri kalmışlık gibi unsurlar ortaya çıkmıştır. Yine emperyalist devletlerin belirlediği ülke sınırlarının bölge halkları ve etnik gruplar arasındaki doğal sınırları dikkate almaması etnik grupların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Etnik, dinsel ve sınıf farklılıkları oluşan bu devletlerdeki etnik gruplar arasında toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel hoşnutsuzluklar uzun dönemde ayrılıkçı şiddet hareketlerinin destek bulmasına neden olmuştur (Çınar, 2014: 28). Bu bağlamda özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde toplumların içinde yaşanan etnik çatışmaların arttığı görülmektedir.

Özellikle etnik çatışmalarla birlikte din temelli çatışmalar da bu dönemde yeni güvenlik tehditleri içinde yerini almıştır. Bu konuda Fukuyama, "Tarihin Sonu"nu getiren olgunun İslam olduğunu ifade etmiş ve Batı değerlerine karşı İslam dünyasını "karşı kutup" olarak göstermeye çalışmıştır (Fukuyama, 1992). Huntington'da İslam medeniyetinin başta Batı olmak üzere diğer bütün medeniyetlerle çatışma içinde olduğunu öne sürmüş ve bu tezden hareketle batılı stratejistlere medeniyetler arasındaki farklılıkların körüklenmesi yolunda tavsiyelerde bulunarak strateji olarak İslam tehdidine dikkat çekerek bu konudaki endişesini dile getirmiştir (Huntington, 1997 ve Balkan, 2006: 227). Bu bağlamda yaşanmakta olan çatışmaların

daha çok İslam-Hıristiyanlık rekabeti altında olacağı ve bu rekabetin de beraberinde birçok farklı çatışmaları ortaya çıkarabileceği söylenebilir.

Buradan hareketle uluslararası çatışmaları sonlandırmak için geniş kapsamlı anlaşılabilir barış stratejilerinin geliştirilmesinin zorunludur. Yılmaz'a göre uluslararası barışı sağlamak ve uluslararası çatışmaları çözüme kavuşturmak için üçüncü şahıslar tarafından daha fazla zaman ayrılması ve daha çok çaba harcaması gereklidir. Ona göre, ancak bu şekilde sürdürülebilir bir barışın kurulabilmesi mümkündür (Yılmaz, 2006: 32). Bu bağlamda insan hakları ihlallerinin önlenmesi, terörizmle mücadelede etkili yöntemlerin belirlenmesi ve etnik çatışmaların sonlandırılması, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında ana unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

2.1.3. Yeni Tehditler, Özellikleri ve Çözüm Arayışları

Geleneksel bakışta güvenlik “sert güvenlik” (hard security) ve “yumuşak güvenlik” (soft security) olarak sınıflandırılmaktadır. Yeni güvenlik anlayışı ise böylesi bir sınıflandırmayı reddetmektedir. Yeni güvenlik anlayışı tehditleri yumuşak ve sert güvenlik alanları içinde ağır ve hafif tehditler olarak değil, Kirton'un yaptığı sınıflandırmadan yola çıkarak üç ana kategoriye ayrılarak sınıflandırılmalıdır. Bunlar:

- Geleneksel Tehditler (Geçmişten günümüze süregelen tehditler)
- Yeni Tehditler (Küreselleşme süreci ile yeni ortaya çıkan ya da gün yüzüne çıkan tehditler)

- Acil Tehditler (Acilen çözüm bulunması gereken tehditler)

Yeni güvenlik çalışmalarında, gündem askeri konuların ötesinde unsurları içerdiği gibi, temel analiz birimi de sadece devlet değildir. İnsan güvenliğinden küresel güvenliğe kadar uzanan geniş bir yelpazede, askeri ve politik alanların ötesinde çevresel, ekonomik ve toplumsal alanlarda ortaya çıkan tehditlerin kapsama alındığı yeni güvenlik anlayışına göre; göç, uluslararası suçlar (terör, mafyacılık, organize suçlar, insan ve değerli madde kaçakçılığı, biyolojik madde kaçakçılığı ve kara paranın aklanması gibi), salgın hastalıklar (AIDS gibi), çevre kirliliği, kıt

kaynaklar, aşırı nüfus artışı, ekonomik dengesizlikler ve daha birçok konu güvenliğin asıl gündemini oluşturmaktadır. Bir devletin toplumsal ve kültürel yapısını bozmaya yönelik eylemlerde güvenlik tehdidi olarak görülmektedir. Kültürel güvenliğin yanı sıra kimlik ve uzay güvenliği, politik güvenlik gibi yeni kavramların güvenlik literatürüne girdiği görülmektedir (Karabulut, 2011: 124).

Yeni tehditlere çözüm arayışları kapsamında önemli bir nokta, gelişmiş ülkelerin “ötekileştirme” anlayışlarını değiştirmesi gerektiğidir. Özellikle din ve medeniyetler üzerinden ötekileştirmeler insanlar arasında bir kin ve öfke birikimine sebep olmaktadır. Aynı zamanda ayrıştırıcı ve ötekileştirici yaklaşımların terörizmi, radikal dinciliği ve etnik çatışmaları ortaya çıkarması küresel güvenliğin sağlanabilmesinde büyük engel oluşturmaktadır. Bu nedenle küreselleşmeyle ortaya çıkan fırsatlar bu şekilde ayrıştırıcı dilin yok edilmesinde aracı olarak kullanılmalı ve küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı olumlu gelişmelerden yararlanarak dünyanın daha yaşanılabilir hale getirebilmesine çalışılmalıdır. Bu bağlamda ortaya çıkan yeni tehditler ve özellikleri ve çözüm arayışları kapsamında güvenlik sorunlarını şu başlıklar altında analiz etmenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir:

Çevresel Tehditler ve Güvenlik

1990’larda küreselleşmenin getirdiği yeni tehditlerle birlikte uluslararası güvenlik sorunları içine çevresel güvenlik dâhil edilmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş’tan sonra bu konudaki en etkili adımlardan biri, 1992 yılında düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı ile atılmıştır. Geniş katılımı ile icra edilen bu konferansta çevre konuları tüm yönleriyle alınmıştır.

Yine 1992’de Rio de Janeiro’da 160’tan fazla ülkenin katılımının ardından imzalanan İklim Değişimi Çerçeve Konvansiyonu “United Nations Framework Convention on Climate Change (BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi-UNFCCC)” ile hükümetlerin küresel sorunlar üzerinde çözüm üretme ve işbirliği yapmasına fırsat sağlamıştır. UNFCCC çerçevesinde çevre güvenliği konusunda atılan bir diğer adım da 1997 tarihinde imzalanan Kyoto Protokolü’dür. Kyoto Protokolü olarak bilinen 3. Taraflar Konferansı (COP3), 1997 yılında Japonya’nın Kyoto şehrinde düzenlenmiştir. Katılımcı ülkeler, daha ayrıntılı bir şekilde iklim

değişikliklerine yol açan ve sera etkisi yapan karbondioksit, metan, kloroflorokarbon, hidroflorokarbon, asitoksit gibi gazların salınımının azaltılmasına yönelik yükümlülükler ve uygulanabilecek mekanizmaları belirleyen protokolü imzalamışlardır. Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan çevresel tehditler şu an için tüm insanlığın eş zamanlı olarak hissetmediği fakat uzun vadede hemen her insanın hissedeceği türden tehditlerdir. Bu tehditler genel hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir:

İnsan Kaynaklı Tehditler

- Denizlerde ve içme suyu kaynaklarında kirlenme ve demografik baskılar ve bilinçsiz kullanım sonucu azalma

- Kimyasal, biyolojik ve nükleer atıklardan doğan sorunlar
- İklim değişikliği ve küresel ısınma
- Erozyon ve bilinçsiz kullanım nedeniyle ekilebilir alanların azalması
- Tarımsal alanların bozulmaya başlaması
- Ormanların sabotaj ve ticari amaçlı kesimi nedeniyle azalması
- Çevre kirliliği

Doğal Tehditler

- Deprem
- Sel
- Hortum, kasırga, fırtına vb.
- Tsunami
- Doğal yangın vb. tehditler (Karabulut, 2011: 140-141).

Bunlar içinde çevre kirliliği, küresel ısınma, iklim değişikliği ve doğal tehditler en çok tehlikeli olanlardır. Yeryüzünde herkesi doğrudan ilgilendiren ve etkileyen olan en önemli sorun ise küresel ısınmadır. Küresel ısınma son dönemlerde üzerinde çok tartışılan bir çevresel tehdit olarak düşünülmektedir.

Çevresel güvenlik konusunda 21. yüzyılın ilk yıllarında fakir ve marjinal halkın hassasiyetlerinin karmaşık kaynaklarına odaklanmasına paralel olarak aslen fosil yakıt tüketiminden kaynaklanan iklim bozukluklarının neden olduğu geniş ölçekli biyosfer sorunlarına dönüş yaşandığı görülmüştür. Bu sorunlar devletler ve

diğer siyasi aktörler arasında alt yapı projeleri ve siyasi işbirliği gibi fırsatların doğmasına yol açmıştır. Su savaşları ve özellikle ortak kaynakların çatışma yerine işbirliğini teşvik etmesi çatışmadan barışı sağlama şeklindeki çevresel eylemlere değişmesine neden olduğu görülmüştür. Bununda birçok devlet arasında hem çevresel diplomasi çerçevesinde uluslararası düzeyde hem de kurum inşası düzeyinde işbirliği olanakları oluşturduğu söylenebilir (Dalby, 2008: 187,189-190). Bu kapsamdaki uyuşmazlıkları çözmeye yönelik ve devletlerarasında işbirliğini arttıracak mekanizmaların kurulduğu görülmektedir (Örneğin Uluslararası Doğayı Koruma Birliği gibi).

Son yıllarda çevre ve insan güvenliği çalışmalarının birbirine uyumlu olarak devam ettiği görülmektedir. Ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadele kapsamında bu iki güvenlik çalışmalarının daha ön plana çıktığı söylenebilir.

Ekonomik Tehditler ve Güvenlik

Tarihe bakıldığında gerek bireyler ve toplumlar gerekse devletler arasındaki çatışmaların çoğu ekonomik paylaşımlardan kaynaklandığı görülür. Bu durum, ekonomi ve güvenlik arasındaki bağlantıyı açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Üİ alt disiplinleri olan uluslararası politika, uluslararası ekonomi ve uluslararası güvenlik küreselleşme süreciyle birlikte iç içe geçmiştir. Bu bağlamda ekonomi güvenliği; “ekonomik kaygılar ve tehditlerin güvenlik alanı içinde yorumlanması sonucu ekonomi ve güvenliğin eklemlenmesi süreci” olarak tanımlanabilir (Karabulut, 2011: 147-148).

Küreselleşme ile devletlerin birbirlerine ekonomik olarak giderek daha fazla entegre olmaya başladıkları görülmüştür. Bu entegrasyonla beraber dünya ülkeleri kuralları belli olmayan, tehlikesini önceden kestirmenin zor olduğu, son derece acımasız bir savaş ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu bakımdan aslında dünyanın özellikle son 30 yıldır ekonomik nedenlerden kaynaklanan savaşlara sahne olduğunu söylenebilir. Ekonomi güvenliği; yaşam kalitesini arttırmak, ekonomik endişeleri azaltmak ve kamu güvenliğinin sağlanması olarak tanımlanabilir. Güvenli bir ekonomik çevre, özel yatırımları destekleyen ve geliştirmekte olan ülkelerin büyümesine destek olan muhtemelen önemli bir anahtar faktör olarak görülmektedir.

Ekonomik güvenlikteki ilerlemeler, belirsizliği azaltarak özel sektörün katkısını artırır ve yatırıma dönüşür. Bu döngü ekonomi güvenliğinin önemini yansıtmak bakımından önem arz etmektedir (Yılmaz, 2013: 15-19).

Wolfers'ın ifadesiyle devletler arasındaki eşitsiz ekonomik dağılım güvenlik sorunlarının en temel kaynağıdır. Yoksulluk ise eşitsiz ekonomik dağılımın ortaya çıkardığı en önemli tehdittir. Yoksulluk sonucu ortaya çıkan olumsuzluklar da dünyadaki ölümlerin en önemli sebeplerinden biridir. Beslenme, barınma, eğitim ve sağlığın yoksulluk nedeniyle yetersiz olması küreselleşme sürecinde birçok ülkenin karşı karşıya olduğu ekonomik güvenlik tehditleridir (Karabulut, 2011: 150).

Ekonomik güvenlik konusunda Kopenhag ekolü, daha çok ağırlıklı olarak küresel ve yerel bağlamda piyasanın rahat işleyişini göz önünde bulundurmaktadır. Buzan'ın düşüncesi şu şekildedir: “Ekonomik güvenlik konuları kaynaklara, finansmana ve kabul edilebilir derecede refah ve devlet iktidarını destekleyebilecek piyasalara yoğunlaşmaktadır. Ekonomi sektörü de ticaret, üretim ve finans ilişkileri üzerine kuruludur”. Bireysel ekonomik güvenlik ise ekonomik güvenlik, bireylere ve ailelere, toplumlarına ekonomik, politik, sosyal, kültürel açılardan katılabilecekleri yeterli düzeyde kaynaklar sunan garantili ve istikrarlı bir yaşam düzeyi demektir. Güvenlik, sadece fiziksel olarak ayakta kalmanın ötesinde, topluma katılmayı sağlayan birtakım unsurları kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Mesjasz, 2008: 142-143). Bu bağlamda çalışmalar yapılmasına rağmen ekonomik güvenliğin daha çok istikrarsızlık ve eşitsizlik üzerine kurulduğu söylenebilir.

İnsan güvenliğine yönelik en önemli tehdit dünya genelindeki eşitsiz ekonomik dağılım olarak görülmektedir. Gelişmiş ülkelerin kişi başına düşen milli gelirleri her geçen gün artarken, az gelişmiş ve geri kalmış ülkelerde şartlar her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Bu bağlamda dünya üzerinde oluşan eşitsiz ekonomik dağılım insanlar arasında huzursuzluğa neden olmakta ve iç çatışmalara neden olmaktadır. Sonrasında da bu iç çatışmalar yayılarak dünyanın diğer bölgelerinin güvenliğine etki yapacak duruma gelebilmektedir.

Toplum ve Sağlık Güvenliği

Toplumsal güvenlik, toplumun kültürel kimliği ile ilişkilendirilmektedir. Ayrıca toplumun kimliği de önemli olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal güvenliğin sağlanması siyasi kimliğe sahip devletin güvenliğinin sağlanmasından oldukça farklıdır. Toplumlari birbirinden ayıran belirgin özellikleri dinleri ve gelenekleridir. Bu konuda Buzan'ın öncülük ettiği Kopenhag Okulu'na göre de, toplumsal kimlikler eskiden dine göre tanımlanırken, günümüzde ulus ve etniğe göre tanımlanmaktadır (Çetinkaya, 2013: 245). Bu bağlamda toplum güvenliğinin sağlanabilmesi için kimliklerin çok önemli rol oynadığı görülmektedir.

Johan Galtung'un merkez-çevre teorisine göre ulusal ölçekte ve uluslararası düzeyde barış; emperyalizmin sürekliliğini sağlayan yapısal şiddetin kaldırılması ile tesis edilebilir. Yapısal şiddet, insanların potansiyel kabiliyetleri ile gerçek hayatta imkânları arasındaki farka sebep olan etken olarak görülmektedir. Gelir düzeyinin düşüklüğu, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yeterli ölçüde sunulmayışı veya ortalama yaşam süresinin kısa olması yapısal nitelikte şiddetin varlığına işaret etmektedir. Yapısal şiddet, hayat kaliteleri farklı olan topluluklar meydana getirmekte, barışı imkânsız kılmaktadır (Ovalı, 2006: 7). Galtung'a göre iki topluluk arasındaki çatışma ihtimali bu toplulukların hayat kaliteleri arasındaki farkın büyüklüğu ile doğru orantılıdır. Kaynakların eşit dağılımı ve kaynakların dağılımında eşit yetki tahsisi ile gerçekleştirilecek dikey kalkınma aralarında hayat kalitesi farkı olmayan toplumlari meydana getirebilecektir (Galtung,1969). Böylece yapısal şiddet ortadan kaldırılabilir ve barışın gerçekleşebilmesi sağlanacaktır.

Immanuel Wallerstein'in Dünya Sistemi Teorisi'ne göre de uluslararası düzeyde barışın önündeki temel engel, kapitalist üretim ilişkilerinin tarihi süreçte yol açtığı mevcut dünya ekonomisinin yapısıdır. Gelişmiş ülkelerin çıkarına hizmet eden kapitalizm, uluslararası sistemde kutuplaşmaya sebep olmakta, uluslararası çatışmaların ve savaşların temel nedeni olan az gelişmişliği ortaya çıkarmaktadır. (Sandıklı ve Kaya, 2012: 149-150).

Sağlık güvenliği kapsamında küreselleşme süreciyle hem salgın hastalık çeşitlerinde bir artış olmuş hem de bu hastalıkların dünya genelindeki yayılımı

kolaylaşmış ve hızlanmıştır. Bunun en önemli sebebi küreselleşme süreci ile ulaşım maliyetlerinin düşmesi ve ulaşım araçlarının teknolojik anlamda hızla gelişmesi sonucu insanlar arasındaki etkileşimin artmış olmasıdır. Gelişmiş ülkeler, genel olarak salgın hastalıklara karşı sınırların korunması, halkın bilinçlendirilmesi gibi önlemlere yoğunlaşmışken az gelişmiş ülkeler açlıkla mücadele, temiz su kaynaklarına ulaşım, ilaç tedariki gibi gelişmiş ülkelerin yıllar önce aşmış oldukları sorunlarla uğraşmaktadırlar. Bu bağlamda sağlık güvenliği konusu küreselleşme sürecinin etkisiyle tüm dünya ülkeleri için gün geçtikçe daha önemli bir güvenlik alanı haline gelmektedir (Karabulut, 2011: 154-156).

Dünyada sağlık güvenliği bakımından önemli bir tehdidin de AIDS olduğunu söylenebilir. Birleşmiş Milletler HIV/AIDS Ortak Programı 2013 yılı raporuna göre, dünyada 2.3 milyon insan AIDS'le mücadele ediyor, 36.7 milyon insan da AIDS'in virüsü olan HIV'i taşıyor (WHO, 2016). Bugüne kadar AIDS'den ölen insan sayısı ise 1,6 milyon olarak kayıtlara geçmiştir (Acıbadem Hayat, 2013).

Bu bağlamda artık ülkeler sınırlarını sağlık güvenliği ve özellikle de salgın hastalıklara karşı da korumak zorunda oldukları görülmektedir. Çünkü sağlık güvenliği sağlanamazsa sonuçları savaş benzeri yıkıcı etkilere sebep olabilir.

Enerji Güvenliği ve Doğal Kaynaklar

Enerji güvenliği kavramı, enerjinin sürekli olarak, güvenilir, temiz ve çeşitli kaynaklardan/ülkelerden uygun miktarlarda ve uygun fiyatlarla sağlanması ve yüksek verimlilikle tüketilmesi, yeterli miktarlardaki enerji kaynaklarına, tutarlı fiyat ve istikrarlı bir kaynaktan, fiilî olarak tehdit altında olmayan ulaşım imkânları vasıtasıyla (boru hattı, uygun deniz yolları vs.) ve adil dağılım çerçevesinde erişilebilmesi, dünyadaki enerjinin akılcı ve tasarruflu kullanılması, ekonominin ihtiyacı olan enerji hizmetlerinin sürekliliğinin sağlanabilmesi olarak tanımlanabilir (Gençtürk, 2012). Bu bağlamda enerji güvenliği kavramının yenilemeyen enerji kaynakları kapsamında ortaya çıkmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerin enerji bağımlılığının giderek artması bu kavramın önemini gündemde tutmaya devam edecektir.

Gıda, toprak, çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki demografik baskının her geçen gün artması da yeni güvenlik tehditlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Hızlı nüfus artışı sonucu ortaya çıkan dengesizlikler diğer tehdit türlerini tetikleyen bir olgudur. Örneğin, dünya nüfusunun hızla artması ve dünya ekonomi hacminin her geçen gün genişlemesi çevresel sorunların da hızla büyümesine sebep olmaktadır. Ayrıca, her geçen gün artan dünya nüfusu ilerleyen yıllarda doğal kaynakların yenilenemeyen kaynaklar olmasının doğal bir sonucu olarak hızla tükenmesine ve kıtlık benzeri tehditlerle karşı karşıya kalınmasına sebep olacaktır (Karabulut, 2011: 159).

Su kaynakları kısıtlı olan devletler için su her zaman ulusal güvenlik alanı içinde değerlendirilmiştir. Bu nedenle suyun güvenlik alanına dâhil edilmesi yeni değildir. Su probleminin artmaya başlaması tehlikeli olarak görülmektedir. 20. yüzyıldaki çatışma ve savaşların büyük bir kısmı petrol nedeniyle çıkmıştır. Gelecekte ise petrolün yerine kimi yazarlarca “Beyaz Petrol” olarak adlandırılan suyun alacağı düşünülmektedir. Gelecekte su kaynaklarına sahip olabilmek adına çatışmaya girecek devletler olabileceği gibi bu kaynağı bir silah olarak kullanacak devletler de ortaya çıkabilir (Karabulut, 2011: 163).

Devletlerin anarşik bir uluslararası sistemde varlıklarını sürdürmeleri güçlü olmalarına bağlıdır. Bu nedenle devletlerin güç politikası izledikleri görülmektedir. Bu yüzden enerji kaynaklarına sahip olmak devletler için hayati önem taşımaktadır. Enerji, enerji politikaları, enerji nakil hatları, enerji kaynaklarının arz güvenliği gibi konular, devletlerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için birincil derecede öneme sahiptir (Dağcı ve Çaman, 2013: 22). Bu bağlamda enerji güvenliği, ekonomi güvenliği ve ulusal güvenlik, birbirinden ayrı bir şekilde düşünülmesi mümkün değildir. Dünyada yeni bir enerji kaynağı keşfedilmediği sürece, petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının birinci derecede önemini korumaya devam etmesi muhtemel gözükmektedir.

Teknoloji Güvenliği

İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte bireyler arasında coğrafi mesafeler azalmakta ve iletişim alışkanlıkları değişmektedir. Fakat yeni teknolojiler

beklenmedik sorunlara da neden olabilir. Bu sorunlardan en önemlisi siber terördür (Bıçakçı, 2013: 1). Bilgi ve teknolojinin her geçen gün daha önemli hale gelmesi “Bilgi Terörizmi veya Siber Terör”, “Bilgi Silahları” ve “Bilgi Savaşı veya Siber Savaş” gibi yeni kavramların güvenlik literatürüne girmesine sebep olmuştur. Ayrıca, ticari, gizlilik derecesi yüksek olan ve kitle imha silahların yapımına ilişkin bilgiler, korunması gereken bilgiler olarak güvenlik alanı içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Bütün devletler işlerini bilgisayarlar üzerinden yapmaktadır. Bu bağlamda internet güvenliği her geçen gün önemli hale gelmektedir. Devletlerin ve bireylerin her geçen gün internete daha bağımlı hale gelmesi bu alanda yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Devletlerin en önemli kurumlarının internet sitelerinin siber teröristler tarafından çökertilmesi 21. yüzyılda bilişim suçlarının, ulusal güvenliği tehdit eden en önemli tehditlerden biri olacağını göstermiştir (Karabulut, 2011: 169).

Uluslararası sistem yeni teknolojik gelişmelerle birlikte güvenlik anlamında iki yönlü bir değişimi beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki nükleer ve konvansiyonel silahların sahip oldukları kalitenin ve etkinin gelişimi olarak görülmektedir. Gelişen imkânlarla birlikte bu tür silahların etki alanı ve düzeyi, caydırıcılık rolü uzun bir dönemde yine en üst seviyede sınırları zorlayacak ve devletleri karşı karşıya getirecektir. İkinci değişim ise siber anlamda yaşanacak olan rekabetin olduğu söylenebilir. Bilgiye erişim ve bu bilginin karşı bir güç olarak tekrar kullanılması, devletlerin yönetimleri ve askeri sistemleri üzerinde olan etkisini ve önemini daha da artıracaktır (Güntay, 2015: 488).

Teknolojinin hızla gelişmesi devletler dışındaki diğer birimleri güvenliğin korunması anlamında öne çıkardığı görülmektedir. Günümüzde modern iletişim ve teknoloji araçlarının güvenlik sorunları üzerinde oldukça önemli etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan uluslararası terör saldırılarında teknolojiden faydalandığı ve verilen zararların çok fazla olduğu düşünüldüğünde bu alanda alınması gereken tedbirlerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Örgütlü Suçlar Güvenlik Tehdidi

Son yıllarda devletlerin karşılaştıkları önemli güvenlik sorunları arasında uyuşturucu ticareti ve kaçakçılık türleri içeren organize suçlar görülmektedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte bu yasa dışı faaliyetler sınır aşan bir niteliğe bürünerek birçok devleti ilgilendiren bir sorun haline almıştır. Bu sorun uluslararası işbirliğini zorunlu hale getirmiştir. Bu kapsamda başta BM olmak üzere birçok uluslararası kuruluş bünyesinde organize suçlarla mücadeleyle yönelik olarak çeşitli çalışmalar yürütmeye başlamıştır (Ütük, 2010: 1).

Teknolojik gelişmeler; hızlı ulaşım araçlarının bulunmasına, ülkeler arasındaki ekonomik, ticari ve turistik ilişkilerin artmasına, milletlerin birbirine daha çok yaklaşmalarına, hatta bazen iç içe yaşama durumuna kalmalarına neden olmuştur. Bütün bu gelişmelere paralel olarak suç ve suçlular da uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak da, sınırların kolay aşılabilir olması suçluların faaliyetlerini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Küreselleşmenin sağladığı imkân ve kolaylıklar, örgütlü suçların bölgesel ölçekten sınır ötesine ve küresel düzeye taşınmasına neden olmuştur. Dünyada tüm ülkeler bir şekilde uluslararası suç örgütlerinin ulusal güvenliklerine verdiği zararı hissetmektedirler.

Bireysel ve örgütlü suçlardan kaynaklanan güvenlik tehditleri konusunda uluslararası alanda atılmış önemli adımlar vardır. Suçlularla mücadele konusunda küresel bir işbirliği ortamı sağlayan kurum Interpol'dür. Organize suçlarla mücadele konusunda zikredilmesi gereken ikinci birim ise AB'nin 1992 Maastricht Andlaşması ile kurmuş olduğu Europol'dür. Bu iki birimin yanı sıra BM tarafından 1997'de Uluslararası Suçları Önleme Merkezi kurulmuştur (Karabulut, 2011: 194-195).

Örgütlü suçların güvenlik tehdidi olarak algılanması giderek yaygınlaşmaktadır. Gelişen teknolojinin sunduğu olanaklardan daha fazla yararlanan organize suç unsurları günümüzde son derece kapsamlı sınır aşan faaliyetlerde bulunmaktadır. Ekonomik istikrarsızlık, rüşvet, işsizlik, eğitimsizlik, siyasi ve hukuki boşluklar ve ahlaki yozlaşma gibi pek çok etken tarafından ortaya çıkarılıp tetiklenebilen organize suçlar, günümüzde artık bireysel ve toplumsal olduğu gibi

ulusal ve uluslararası güvenliği de tehdit eden bir sorun haline gelmiştir. Organize suç örgütlerinin başta uyuşturucu madde olmak üzere göçmen, tarihi eser, sigara ve alkol kaçakçılığı, insan ticareti, yolsuzluk, silah kaçakçılığı gibi faaliyet alanlarına son yıllarda teknolojik gelişmelere bağlı olarak bilişim suçları da eklenmiştir. Günümüzde organize suçlar tüm ülkeleri tehdit eder hale gelmiştir. Organize suç örgütlerince her yıl elde edilen gelirlerin milyarlarca dolar olduğu düşünüldüğünde örgütlü suçların ülkelerin güvenliğinin yanı sıra sosyal ekonomik kalkınmalarına da tehlike oluşturmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2016).

2.1.4. İnsan Merkezli Güvenlik Anlayışı ve İnsan Güvenliği

İnsan güvenliği eski bir kavram olmasına rağmen sürekli ihmal edilmiştir. Yeni olan değişen güvenlik kavramı anlayışında bireyin güvenliği demokratik ülkeler için daha önemli bir politik düşünce haline geldiği görülmektedir. İnsan güvenliği kavramı, ulusal ve uluslararası güvenlik politikalarında başarı ve başarısızlığın değerlendirilmesinde yeni bir ölçüt olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Artık devletin güvenliği tek başına halkın güvenliğini garanti edemez hale geldiği görülmüştür. Soğuk Savaş'ın ardından ortaya çıkan politik gelişmeler sonucu milyonlarca insan ülkelerini terk etmiş ve bunun sonucunda da insanların güvenliklerinin sağlanmasının zorlaştığı anlaşılmıştır (Can, 2003: 206, 220). İnsan güvenliğinin sağlanabilmesi insan hakları kavramının yeni güvenlik anlayışının merkezine oturtulmasıyla mümkün olabileceği söylenebilir.

İnsani güvenlik paradigmasının, bireysellik ve evrensellik, bireysel özgürlük ve kamu güvenliği, bireysel haklar ile kolektif haklar gibi zıtlıkları kapsayan insan merkezli bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Bireysel özgürlükler ile devlet otoritesini dikkate alan ve her iki olguyu zıt çizgilerde yarıştırmayan bir yaklaşım, özgürlük ve güvenlik dengesini de sağlamış bir yaklaşım olarak görülebilir. İnsani güvenliğin, zıtlıkları uyumlaştıran, bireylerin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal gelişimini çok yönlü destekleme eğilimi taşıyan araçları kutsallaştıran ve koruyan, bireylere yönelik her türlü tehdidi barışçıl formüllerle çözen, insan onuru ve gelişimi için diyalog ve işbirliği gibi araçları kullanarak sosyal refahı ve bütünleşmeyi gerçekleştirmeyi amaçlayan, çeşitli dönemlerde devlet ve birey arasındaki mesafeyi belirleyen

özgürlük/güvenlik ikilemine birey özgürlüğü ve kamu düzeni bütünlüğü içerisinde senkronize bir çözüm üretmeyi amaçlayan bir yeni bir bakış açısı olduğunu söylenebilir (Aksu ve Turhan, 2012: 75).

İnsan güvenliği kavramı ilk olarak 1994 yılında BM Kalkınma Programı (UNDP) çerçevesinde yayınlanan Gelişme Raporu'yla ortaya çıkmıştır. UNDP'nin İnsani Gelişim Raporu'nda (1994) insan güvenliğinin dört olmazsa olmaz özelliği şöyle belirtilmiştir: İnsan güvenliği evrensel bir duyarlılık konusudur, ona dair sorunlar karşılıklı bağımlılık arz eder, onunla daha sonra değil hemen ilgilenilse daha iyi olur ve insan odaklıdır. Yine bu raporda insan güvenliği, ölmeyen bir çocuk, yayılmayan bir hastalık, kesilmeyen bir iş, şiddet patlamasıyla sonuçlanmayan etnik gerilim, susturulamayan bir muhalif olarak ifade edilmiştir. Aynı zamanda insan güvenliği silahlarla ilgili bir duyarlılık değildir, insan hayatı ve onuruyla ilgili bir duyarlılıktır (Booth, 2012: 385). Bu bağlamda UNDP'nin raporu insan güvenliği kavramının ortaya çıkışı açısından önem taşımaktadır.

İnsan güvenliği kavramının ortaya çıkışına hız veren olaylar Soğuk Savaş sonrası yaşanan insanlık trajedilerin olduğu söylenebilir. Bu dönemde ortaya çıkan etnik ve dini temelli çatışmalar, ulusal egemenlik kavramının evrim geçirmesine ve bireyin güvenliğine yönelik endişelerin, uluslararası ilişkiler gündemine yerleşmesine neden olduğu görülmüştür. Bu bağlamda bireyin her türlü tehditten korunması için uluslararası normlar ve standartlar benimsenmiş ve insan güvenliği algısı ön plana çıkarılmıştır (Ovalı, 2006: 4). İnsan güvenliği kavramıyla birlikte güvenliğin sadece devlete göre değil insanın ihtiyaçlarına göre de değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

İnsan güvenliği kavramı siyasi düzeyde de geliştirilerek yayılmaya çalışılmıştır. Bu yöndeki ilk adım 2003 yılında Sadako Ogata ve Amartya Sen başkanlığındaki İnsan Güvenliği Komisyonu'nun BM'ye sunduğu Human Security Now (İnsan Güvenliği Şimdi) başlıklı raporu olmuştur. Raporda uluslararası toplumun acilen yeni bir güvenlik paradigmasına ihtiyaç olduğu, devletlerin kendi halklarına karşı tehdit oluşturduğu, bundan dolayı da dikkatlerin devletin güvenliğinden halkın güvenliğine yani insan güvenliğine kayması gerektiği

belirtilmiştir. Ogata-Sen Raporu (2003) kısa süre içinde bazı ülkelerin dış politika konuları arasında yerini almıştır.

Özellikle Kanada, Norveç ve Japonya bu kavramı dış politikalarının içine alarak bu alanın öncülüğünü yapmışlardır. Ayrıca insan güvenliğine yakın ilgi gösteren Kanada ve Norveç arasında “insan güvenliği ağı” kurulmuştur. Devletler gibi alanda çalışan akademisyenlerde insan güvenliği kavramını yeniden tanımlama ihtiyacı hissetmişlerdir. Örneğin Caroline Thomas’a göre, insan güvenliği temel insan ihtiyaçlarının karşılanacağı ve insan onurunun cemiyet hayatına anlamlı katılımı da kapsayacak şekilde idrak edilebileceği bir koşul haline gelmiştir (Booth, 2012: 385-386). Bu kapsamda insan güvenliğini benimseyen gelişmiş Batı ülkelerinin, kavramın yayılması için çabalar sarf ettikleri görülmüştür.

Kopenhag Okulu ile birlikte gruplara yönelik tehdit algılamaları da güvenlik alanı içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Gruplara yönelik cinsel istismar ve ayrımcılık konusu son yıllarda özellikle Batılı ülkeler tarafından yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Çocuklara yönelik cinsel tehditlerle mücadele konusunda çok önemli tedbirler alınmaktadır. Ayrıca, savaşlarda ve iç çatışmalarda kadınlara yönelik cinsel tehditler de giderek daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. 1994 yılında Ruanda’daki iç savaşta yaklaşık 250.000, Bosna-Hersek’e yönelik Sırp saldırılarında ise yaklaşık 20.000 kadına tecavüz edilmiş olması konunun önemini ortaya koymaktadır. Azınlıkların güvenliği ise geleneksel olarak azınlıkların korunması yönündeki yaklaşım ve uygulamaların güvenlik alanı içine eklenmesi süreci olarak görülmüştür. Bu bağlamda azınlıklara yönelik ayrımcılık, şiddet, soykırım ve kültürel hakların ihlali gibi pek çok tehdit azınlık güvenliği kapsamında değerlendirilmektedir (Karabulut, 2011: 131-132).

İnsan güvenliği, özellikle BM’nin 2000 yılında gerçekleştirdiği Binyıl Zirvesi’nde somut bir hedef olarak belirlenmiş ve Bağımsız İnsan Güvenliği Komisyonu’nun kurulması kararına varılmıştır. 2003 yılında İnsan Güvenliği Komisyonu tarafından hazırlanan rapora göre insan güvenliği “özgürlükleri ve insan olmanın gereklerini sağlayacak ve geliştirecek şekilde insan hayatının öz değerlerinin korunması” olarak tanımlanmakta ve bu çerçevede bireylerin şiddeti yüksek ve

dünyanın her yerine yayılmış tüm tehditlerden uzak olma durumu olarak ifade edilmektedir (Ovalı, 2006: 19). Bu bağlamda BM insan güvenliği alanında kurumlarıyla çalışmalar yürütmektedir.

Booth, insan güvenliği kavramı, siyasi odağı temel güvenlik öznesi olan devletlerden evrensel insan özgürleşmesinin yerel özneleri olan devletlere doğru gerçekten kaydırabilirse ve insanların devlet politikasının araçları olarak kullanılmaktan çıkartarak onlara devlet politikasının amacı olarak davranılmasını sağlarsa o zaman onun gelişi hem siyasi hem de psikolojik anlamda tarihsel bir önem arz edeceğini ifade etmiştir. Booth'a göre böyle bir düşüncenin gelişmesi insan hakları projesi için de gerçek bir zafer anlamına gelecektir (Booth, 2012: 387). Bugüne kadar egemen devletlerin sergilediği davranışların Booth'un gerçekleşmesini istediği düşüncelerle bağdaşmadığı görülmektedir.

Temel olarak insani güvenlik anlayışı, devletlerin dışa dönük askeri tehditleri üzerine ve herhangi bir başka devletten gelen saldırı ya da toprak kazanımı çabasına karşılık verme üzerine kurulu askeri güç odaklı ve savunma güdüsüne dayalı olan klasik güvenlik anlayışını tamamlayan çok boyutlu bir yeni güvenlik yaklaşımıdır. Bu yeni güvenlik yaklaşımı, siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal tehditleri içeren ve çok boyutlu olarak insanın refahını, mutluluğunu ve onurunu sabote eden tehditleri karşılamayı kapsadığı görülmektedir (Aksu ve Turhan, 2012: 73).

İnsan güvenliğinin hayata geçirilmesinde artan biçimde rol oynayan örgütlerin de sorunu, insan güvenliği kavramını uygulayabilmelerinin önündeki engellerin, devletlerde olduğu gibi yine riskler ve maliyetlerin nasıl karşılanacağıdır. Yine aynı şekilde insan güvenliğine katkıda bulunan sivil toplum örgütleri de maliyet ve risk sorunlarını yaşamakta olup yapılan bağışlarla ayakta kalmaya çalışmakta ve bu yüzden de ancak kısıtlı alanlarda faaliyet gösterebilmektedirler (Ovalı, 2006: 35-36). Buradan gerek devletlerin olsun gerekse uluslararası örgütlerin askeri güvenliğe ayırdıkları bütçelerin çok az kısmı kadar insan güvenliğine ayırmadıkları görülmektedir. Bu yüzden insan güvenliği çalışmaları da aksamakta ve bu konuda bir ilerleme kaydetmenin çok yavaş olduğunu söylemek mümkündür.

2.2. Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Çalışmaları

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden sonra güvenlik algılamalarında bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Yılmaz'a göre Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte dünya yeni bir şekil almış ve yeni dünya düzeninde her şeyden önce ideolojinin önemi azalmış, Doğu-Batı mücadelesi genel olarak ortadan kalkmış ve buna paralel olarak uluslararası istikrar ve işbirliği potansiyeli artmıştır. Ona göre uluslararası sistem çok merkezli bir görünüm halini almıştır (Yılmaz, 2006: 26-27). Bu kapsamda uluslararası örgütlerinde güvenlik politikalarını gözden geçirmesi gerektiği gündeme gelmiş ve bu yönde güvenlik çalışmalarına gidilmiştir.

Soğuk Savaşın nükleer bir olay yaşanmadan sona ermesinin uluslararası ilişkilerde rol alan devlet ve devlet dışı aktörler üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bireysel olarak aktörleri etkilediği gibi genel olarak uluslararası sistemi de değişim ve dönüşüme uğratan Soğuk Savaş'ın sonu iki kutuplu dünyanın yerini çok kutuplu ve çok tehditli bir uluslararası güvenlik ortamına bırakmıştır. Bunun sonucunda da hem devletlerin hem de uluslararası örgütlerin güvenlik anlayışlarını yeniden belirlemesine neden olmuştur (Gürsoy, 2003: 126). Bu bağlamda ortaya çıkan yeni ortamın birçok yeni güvenlik politikalarını beraberinde getirdiği görülmüştür.

Yeni güvenlik anlayışı tüm dünyayı etkisine alırken yalnızca bilim dünyasını değil devletleri ve uluslararası örgütleri de değişime zorlayacak şekilde karar almalarını sağlamıştır. BM, NATO, AGİT ve AB gibi örgütler de bu yeni güvenlik anlayışı kapsamında politikalar geliştirmeye, stratejiler belirlemeye ve kendi içlerinde yeniden yapılanmaya giderek güvenlik çalışmalarını bu doğrultuda belirlemişlerdir.

2.2.1. Birleşmiş Milletler'in (BM) Güvenlik Çalışmaları

Kurulduğundan itibaren etkinliği sorgulansa da küresel güvenlik konusuna giren konuları ele alan ve dünyadaki devletlerinin tamamına yakının katılımlarıyla faaliyetlerini icra eden tek örgüt BM'dir. BM'nin insani, sosyal ve ekonomik gibi genelde bütün sorun alanlarıyla ilgili faaliyetleri bulunmaktadır. Örgütün doğrudan uluslararası güvenlikle ilgili daimi organı Güvenlik Konseyi'dir. Bu konseyin aldığı kararlar, zorlayıcı önlemler ve ekonomik yaptırımlardan askeri müdahaleye kadar

gerçekleşmektedir (Karabulut, 2014: 69, BM Şartı'nın 51.maddesi). BM'nin aldığı askeri müdahale kararları, barışı koruma görevi olarak ifade edilir ve bu amacı gerçekleştirmek için oluşturulmuş askeri birliklere de Barış Gücü adı verilir. Güvenlik Konseyi 15 üyeden oluşmaktadır. Bunlardan beş tanesi (ABD, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Birleşik Krallık ve Fransa) daimi üye statüsündedir. Geri kalan 10 üye devlet, BM Genel Kurulu tarafından her yıl beş devlet olmak üzere, iki yıl süreyle görev yapmak üzere seçilmektedir.

BM Antlaşmasında bir yandan uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehdit edebilecek uyuşmazlıkların barış yolu ile çözümlenmesi öngörülürken, diğer yandan da barışın tehdidi, bozulması veya saldırı durumunda zorlama tedbirlerine başvurulacağı belirtilmiştir. Bu zorlama tedbirleri Antlaşmanın 7. bölümünde düzenlenmiştir. Zorlama tedbirleri Antlaşmanın 41. ve 42. maddelerinde ifade edilmiştir. "Madde 41'e göre Güvenlik Konseyi, ekonomik ilişkilerin iletişimin, ulaşımın ve siyasi ilişkilerin kısmen veya tamamen kesilmesine yönelik silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen tedbirleri alabilmektedir. Madde 42'ye göre ise Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi için hava, deniz veya kara kuvvetleri vasıtasıyla gerekli gördüğü her türlü tedbire başvurabilmektedir" (Ekşi, 2002: 29). Bu bağlamda BM'nin aldığı kararların uluslararası barış ve güvenliğin tesisi açısından katkı sağladığı söylenebilir.

BM bölgesel ya da ulusal şekilde ortaya çıkan çoğu çatışmalarda kolektif güvenlik mekanizmasının değil, insani müdahale konusunu gündemine taşımıştır. İnsani müdahalede amaç sivillerin güvenliğinin sağlanması, temel insan hakları ihlallerinin sonlandırılması, çeşitli ayrımcılık, başka silahlı gruplarca zulme uğratılan sivil halkın kurtarılması ve bu insanlara temel maddi ihtiyaçları içeren yardım yapılması olarak belirlenmiştir. İnsani müdahale kararları Güvenlik Konseyi tarafından zorlayıcı tedbirler kapsamına alınarak herhangi bir askeri güç oluşturmadan sadece sivil halka baskı kuran devletin askeri hareketliliğine sınırlama getirilmesi amaçlanmıştır. Örnek olarak 2004'de Darfur'a aynı gerekçe ile müdahale edilebileceği ve yine 2011 yılında Libya güçleri için yasak bölge ilan edilmesi verilebilir. BM açısından insani müdahalenin ikinci aşaması ise önleyici kuvvet adı

altında sınırlı askeri güç oluşturarak ilgili devlete veya silahlı gruplara müdahale edilmesi ve sivillerin korunması olduğu görülmüştür (Ateş, 2012: 175).

BM'de Güvenlik Konseyi'nin amaçları barışın tesisi, silahsızlanmanın teşviki, kara mayınların temizlenmesi, sivil polis oluşumları ile belirli bölgelerde asayişin desteklenmesi, Mavi Bereliler olarak bilinen askeri birlikler oluşturarak bu birliklerin 60 ila 90 gün içinde hazır hale gelebilecek Acil Müdahale Birlikleri'nin oluşturulması sayılabilir. Güvenlik konusunda faaliyet gösteren bir diğer kuruluş BM Polis teşkilatıdır. Bu teşkilat 110 ülkeden 17.500 polisten oluşturulmuştur. Bu teşkilatın amacı barış operasyonlarına destek vermek, yerel adli ve polisiye güçlerle işbirliği yapmak, BM personelini ve malzemelerini korumaktır. BM günümüze kadar 68 görev üstlenmiş olup, bunların 15 tanesi 2014 yılı itibariyle devam etmektedir³. 2014 itibariyle operasyonlarda 122 ülkeden 83 bini asker, 13 bini polis ve 2 bini sivil personel olmak üzere 98 bin kişi görev yapmıştır (Dedeoğlu, 2014: 310).

Yeni güvenlik anlayışı kapsamında ilk kez 31 Ocak 1992 tarihli BM bildirisinde yeni misyon yerini almış ve uluslararası sisteme yönelen tehditlerin ekonomik, sosyal, çevresel ve insan hakları gibi askeri olmayan boyutlarını vurgulamıştır. Bu bağlamda BM eski Genel Sekreteri B. Boutros Ghali'nin hazırladığı “Barış için Gündem Raporu” (An Agenda for Peace) ve BM'nin barışı koruma harekâtları, bu dönemde örgütün yeniden etkinlik kazanmasında önemli gelişmelerdir. BM'nin yeniden konumlandırmasında öncü rol oynayan ve bunu 2003 yılında Genel Kurul'da yapmış olduğu konuşmasında “şu an yeni bir yoldayız, değişime ihtiyacımız var ve eğer bu anı kaçırsak tarih bizi affetmeyecektir” sözleriyle ifade eden BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan, küresel yönetim için BM'nin fonksiyonlarının artırılmasında ve birçok alanda işlerlik kazanmasında önemli rol oynamıştır.

Uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanması için BM yeni yöntemler geliştirmiş ve önleyici diplomasi (*preventive diplomacy*), çatışmayı önleme (*conflict prevention*), barışı sağlama (*peace making*), barışa zorlama (*peace enforcement*),

³ Bu devam eden görevler Hindistan/Pakistan, Kıbrıs, Suriye, Lübnan, Batı Sahra, Gürcistan, Kosova, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Etyopya/Eritre, Afganistan, Liberya, Fildişi Sahilleri, Haiti, Sudan ve Sierra Leone'dir (Bkz. Dedeoğlu, 2014: 310-311).

barışı koruma (*peace keeping*), çatışma sonrası barışı kurma (*peace bulding*) ve diğer bölgesel örgütlerle işbirliğine gitme gibi uygulamaları hayata geçirmiştir. BM, bu faaliyetlerine ek olarak çevre sorunları, mültecilik ve göç sorunları, konvansiyonel ve nükleer silahlanma gibi yeni güvenlik konseptine ve kolektif güvenliğin içinde yer alan güvenlik sorunlarına da önem vermiştir (Ergül, 2012: 182-184).

BM üyeleri arasında özellikle ABD'nin 2003 Irak işgalinde ve yeni tehditlerle mücadele konusunda derin görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerden dolayı Aralık 2004'te BM bir Yüksek Komite kurmuş ve bu komiteden uluslararası güvenlik konularında bir rapor hazırlamasını istemiştir. Akyeşilmen ve Şen, bu raporla birlikte BM'nin tehditlerin ulusötesi özelliklerinden dolayı geniş bir güvenlik tanımlanmasına gittiğini ifade etmiştir. Bu tanımlamaya göre tehdit kavramının çevre kirliliğini, bulaşıcı hastalıkları ve fakirliği de içine alarak ekonomik ve sosyal tehditlerden, terörizm ve kitle imha silahlarını da kapsayacak şekilde genişletildiği görülmüştür (Akyeşilmen ve Şen, 2008: 56). BM'nin bu süreçten sonra güvenlik alanında yeniden tanımlamalara gittiği ve bu kapsamda güvenlik çalışmalarına devam ettiği söylenebilir.

BM, Soğuk Savaş sonrası yaşanan dönüşüm kapsamında bir yenilenme sürecine girmiş ve bu süreçte kolektif güvenlik yaklaşımını Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu beş boyutlu güvenlik kavramsallaştırmasını yansıtır şekilde oluşturmuştur. Bununla birlikte Soğuk Savaş sonrası güvenliğe ilişkin ortaya çıkan akademik çalışmalarda insan güvenliği ve insanın özgürleşmesi aynı anda tartışılmış ve BM'de insan güvenliği kapsamında ciddi çalışmalar sunulmuştur. Bu bağlamda BM'nin uygulamaları ve küresel güvenlikteki rolü; siyasal-askeri güvenlik, ekonomik güvenlik, insan güvenliği, toplumsal güvenlik ve çevresel güvenlik başlıkları altında ele alınmıştır:

Siyasal – Askeri Güvenlik

BM, bölgesel savaşlarda tüm dünyanın gözleri önünde yaşanan insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve postmodern kuramların ön plana çıkardığı insan güvenliğinin sağlanması noktasında aktif bir rol üstlenmiş ve Soğuk Savaş dönemindeki siyasi güvenliğe ilişkin uygulamalarının dışında yeni bir yaklaşım

ortaya koymuştur. Nitekim Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararı ile ilk kez Irak'a, ardından 794 sayılı karar ile Somali'ye "insancıl amaçlar"la egemen devletlerin işlerine kuvvet kullanarak müdahalede bulunulmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin Somali'ye yapılacak insani yardımların güvence altına alınması amacıyla 1992 yılında UNOSOM-1 askeri harekâtını gerçekleştirdiği görülmüştür (Koçer, 2006: 51). Aynı kapsamda, demokratik kurallara uyulmadığı gerekçesiyle Birminya'daki seçimler iptal edilmiş ve Haiti'ye müdahale izni verilmiştir. Bu durum, gerek teorik açıdan gerekse uluslararası hukuk açısından bir paradigma dönüşümünü ifade etmektedir. Böylece bir devletin başka bir devlete karşı geniş çaplı insan hakları ihlallerini önlemek adına kuvvet kullanmasını ifade eden insancıl müdahale kavramı uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler literatüründe gelişmeye başlamıştır (Ergül, 2012: 185).

Öte yandan BM Güvenlik Konseyi, 11 Eylül saldırılarını 12 Eylül 2001 tarihli toplantısında aldığı 1368 sayılı kararla kınamıştır. Bu kararda, terörist eylemlerin uluslararası barış ve güvenliğe yönelttiği tehditle bütün araçlar kullanarak müdahale edileceği yönündeki kararlılık vurgulanmıştır. 1368 sayılı karar, BM Antlaşması ile uyumlu bir şekilde bireysel ve kolektif meşru savunma hakkını tanıırken, uluslararası toplumu terörizmle mücadelede işbirliğine çağırmıştır. Eylül 2001'de alınan 1373 nolu karar ile terörizmle mücadelede işbirliği alanlarının hangi noktalarda odaklanması gerektiğine dair bir yol haritası çizilmiştir (Ergül, 2012: 187).

Yine BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda, 11 Eylül terör saldırılarından sonra terörizme karşı uluslararası koalisyonu destekleyen ülkeler 5 Aralık 2001'de Bonn'da Afganistan'da barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmak ve Afganistan'da oluşturulan geçici yönetime yardımcı olmak amacıyla 18 ülkenin katılımıyla ISAF'ı (Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü) kurmuştur (Koçer, 2006: 55-56). ISAF daha sonra NATO'ya devredilmiştir. Halen Afganistan'da görevine devam etmektedir.

BM'de küresel yönetişimin etkili ve aktif bir rol oynayamamasının en büyük nedeni olarak bu konularda etkili karar organı niteliğindeki BM Güvenlik Konseyi'nin yapısı görülmektedir. Siyasal ve askeri güvenlik alanında alınacak

kararların çıkmaması ya da geç çıkması küresel güvenliğin sağlanmasında engel oluşturmaktadır. Bu yüzden yeni güvenlik anlayışlarındaki değişim ve dönüşüme rağmen II. Dünya savaşlarının galiplerinin oluşturduğu Güvenlik Konseyi'nin yapısının değişmesi zorunlu olarak görülmektedir. Oluşturulacak çok taraflı ve çoğulcu bir Güvenlik Konseyi daha etkili kararlar alabilir. Ancak bu durumda BM'nin küresel güvenliğe katkısı arttırabilir.

Ekonomik Güvenlik

Küresel ölçekte eşitsiz ekonomik dağılım üzerine odaklanan BM, özellikle küreselleşmeyle artan gelir adaletsizliğini gündemine almış ve ekonomik ve insan güvenliği vurgusunu ön planda tutan çalışmalar yapmıştır. Nitekim BM Kalkınma Programı yoksullukla mücadeleyle ilgili finansman aracı olarak 1998 yılından beri İnsani Yoksulluk Endeksi'ni (*Human Poverty Index*) yayınlamaktadır. Bu endeks gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun parasal göstergelerine dayanarak değil, asgari toplumsal refah haklarından dışlanmanın ölçülmesi üzerine kurgulanmıştır

2000 yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan, “Biz Dünya Halkları, 21. Yüzyılda Birleşmiş Milletler'in Rolü” başlıklı raporunda (*We The Peoples-the Role of the United Nations in the 21st Century*) küreselleşmenin insanlığa büyük fırsatlar sunmasına karşın aynı zamanda dünya nüfusunun ve ülkelerin çoğunu kulvar dışında bıraktığı gerçeğinin altını çizmiştir. Benzer şekilde BM Bin Yıl Zirvesi'nde küresel yoksulluk ve açlık tehlikesi ile mücadelenin temel sorun olduğu noktasında ortak bir açıklama yapılmıştır. BM'nin her yıl yayımladığı “Dünya Ekonomik Durumu ve Beklentiler” (*World Economic Situation and Prospects 2011*) başlıklı raporda ekonomik güvenlik ile siyasi, askeri ve toplumsal faktörler arasındaki karşılıklı etkileşime ve aralarındaki organik bağa yer verilmiştir (Ergül, 2012: 190-191).

Ekonomik güvenlik kapsamında gıda güvenliğini ortaya çıkaran en önemli tehdit ise hızlı nüfus artışının ve ekonomik sorunların doğurduğu açlık problemidir. Bugün dünyada milyonlarca kişi açlık sınırının altında yaşamaktadır. BM'ye bağlı bir kuruluş olan Gıda ve Tarım Organizasyonu'nun (FAO) yaptığı araştırmaya göre 2005 yılı verilerine göre dünyada 23'ü Afrika ülkesi olmak üzere 36 ülke gıda sıkıntısı çekmektedir. Ayrıca geleceğe ilişkin öngörülerde 2010 ve 2030 yılları

arasında 1 milyar insanın açlıktan öleceği tahmin edilmektedir. Geçmişten günümüze coğrafi bölgelerde kıtlık nedeniyle oluşan açlık, bugün ekonomik entegrasyon sonucunda, yetersiz üretim ve yetersiz gelirden kaynaklanmaktadır. Bir ülkede açlık sonucu ölümlerin yaşanmasının temel sebepleri şu şekilde ortaya konabilir: Ekonomik gelişmişlik düzeyinin düşük olması, kuraklık, sel, kasırga gibi doğal felaketler, aşırı nüfus, ekonomik yaptırımlar ve savaştır (Karabulut, 2011: 167).

Gıda güvenliği konusunda çaba sarf eden en etkili uluslararası örgütün BM olduğu söylenebilir. BM'nin gıda güvenliğine ilişkin çalışmalar, 1945 yılında kurulan FAO ile başladığı söylenebilir. BM gıda güvenliği konusundaki faaliyetlerini FAO bünyesindeki Dünya Gıda Programı ve Dünya Sağlık Örgütü aracılığıyla yürütmektedir. Dünya Gıda Programı dünyanın her bölgesinde açlıkla mücadele etmektedir. FAO, 2015 yılına kadar dünyada açlık sorunu olan kişi sayısının 800 milyondan 400 milyona indirmek için 24 milyar dolara ihtiyacı olduğunu belirtmektedir (Karabulut, 2011: 166-168).

İnsan Güvenliği

Özellikle insan güvenliği konusu BM'nin yeni güvenlik anlayışına ilişkin yaklaşımlarının özünü oluşturmaktadır. BM Antlaşmasının 55. maddesinde tüm dünyada “daha yüksek bir hayat standardı, tam istihdam ve iktisadi ve sosyal ilerleme ve kalkınma koşulları” sağlamak en önemli görevlerden biri olduğu teyit edilmiştir (Karabulut, 2014: 62). Butros Gali, Mahbub Ul Haq, Lloyd Axworthy, Kofi Annan, Frances Deng, Amartya Sen ve Sadako Oqata BM bünyesinde insan güvenliğine önem verilmesinin ve bu bağlamda örgütün insan güvenliği konusunda etkin adımlar atmasının önünü açan kişilerdir. Bu kişilerden Amartya Sen ve Sadako Oqata “BM Birey Güvenliği Komisyonu” çerçevesinde oldukça aktif bir rol oynamışlardır (Karabulut, 2011: 216).

Bu bağlamda UNDP, insan güvenliği kavramının geliştirilmesine çok önemli katkılarda bulunmuştur. İlk defa 1994 yılında UNDP “İnsani Güvenliğin Yeni Boyutları” (Human Development Report: New Dimension of Human Security) başlıklı raporunda nükleer güvenlikten insan güvenliğine geçiş tartışmaya açılmış ve

insanların gündelik yaşamda da kendilerini neden güvensiz hissettiklerine dair birtakım çalışmalar gündeme getirilmiştir

İnsan güvenliği silahlarla değil, insan onuru ve yaşamıyla ilgilendir; evrensel bir olgudur, çünkü tehditler herkes için ortaktır. İnsan güvenliğine yönelik tehditler ulusal sınırların dışından da gelmektedir. Ayrıca Rapor'da insan güvenliğine yönelik altı ana tehdit belirtilmiştir. Bu tehditler; kontrolsüz nüfus büyümesi, ekonomik fırsat eşitsizliği, göç baskısı, çevre kirliliği, uyuşturucu trafiği ve uluslararası terörizm olarak sıralanmıştır. Yine 2003 yılında yayımlanan “Şimdi İnsan Güvenliği (*Human Security Now*) adlı rapor, insan güvenliğini bir bütün olarak ele almış; insan hakları, demokrasi, kültürel özgürlüklerin korunması, teknolojinin doğru ve verimli kullanımı, kadın sorunları gibi konuları uluslararası siyasetin gündemine sokmuştur (Ergül, 2012: 192-193, 196).

Eylül 2000'deki Binyıl Zirvesinde 191 ülke, yoksulluğu yarı yarıya azaltmayı da içeren Binyıl Kalkınma Hedeflerine 2015 yılına kadar ulaşma kararı almıştır. UNDP'nin Binyıl Kalkınma Hedefleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Aşırı yoksulluğu ve açlığı yok etmek,
- Herkes için evrensel İlköğretimi sağlamak,
- Cinsiyet eşitsizliğini teşvik etmek ve kadının güçlendirmesini sağlamak,
- Çocuk ölümlerini Azaltmak,
- Anne sağlığını iyileştirmek,
- Sıtma, HIV/AIDS ve diğer hastalıklarla mücadele etmek,
- Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak,
- Kalkınma için küresel işbirliği kurmak (The Millennium Development Goals Report, 2011).

Bin yıl zirvesinde dünya liderleri insan hakları ve güvenliğin beraber sağlanması konusunda mutabık kaldıkları görülmüştür. Bu deklarasyon kapsamında konuları görüşmek üzere New York'ta 2005 yılında bir araya gelen dünya liderleri güvenlik, kalkınma ve insan hakları gibi BM'nin üç temel görevi hakkında zirve gerçekleştirmişlerdir. Bu zirvede dünyanın güvenlik, kalkınma ve insan haklarını

beraber geliştirmesinin zorunlu olduğu aksi takdirde hiç birinde başarı sağlanamayacağı ileri sürülmüştür. Bu üç kavram arasındaki ilişki deklarasyonda “insanlık, kalkınma olmadan güvenliği elde edemez, güvenlik olmadan da kalkınmayı elde edemez ve insan hakları olmadan bunların hiçbirini elde edemez” şeklinde vurgulanmıştır (Akyeşilmen ve şen, 2008: 40).

BM insan güvenliği çalışmalarını özellikle Kanada, Norveç ve Japonya üzerinden yürütmektedir. Bu ülkelerin insan güvenliği çalışmalarına bir “insan güvenliği ağı” oluşturarak katkı sunmaya çalıştıkları görülmüştür (Ovalı, 2006: 24). Son dönemde insan güvenliği kavramının ihmal edildiği düşünülse de bu yönde yapılan güvenlik çalışmalarının halen devam ettiğini söylemek mümkündür.

Toplumsal Güvenlik

BM insan güvenliği ve ekonomik güvenlik arasında organik bir bağ bulunan toplumsal güvenlik kavramı üzerine yoğun mesai harcamakta ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı toplumsal sorunlara eğilmektedir. Bu bağlamda etnik kimliğe dayalı çatışmalar, tecrit edilme, sosyo-ekonomik krizler gibi birçok sorunu görünür kılan uluslararası göç ortaya çıkmaktadır. 2003 başında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre sığınmacı ve mültecilerin sayısı 20.6 milyondur. BM, yasadışı göçü önlemek ve mültecilerin yaşama ve güvenliklerinin sağlanması için devletlerle ortak çalışmalar yürütmekte ve aynı zamanda hem insan güvenliği hem de ekonomik güvenlik alanlarını kapsayan uluslararası göç için önemli çalışmalarda bulunmaktadır (Ergül, 2012: 197). Bu bağlamda BM küresel-toplumsal sorun haline gelen göçe ilişkin çalışmalarına halen devam etmektedir.

Öte yandan toplumsal güvenlik kapsamında sosyal güvenlik, eğitim, kadın hakları ve çocukların korunması gibi konularda BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nün (UNESCO) önemli çalışmaları bulunmaktadır. UNESCO, bir barış kültürü inşa etmek adına küresel bir hareket olarak tanımlanabilmektedir. Bu kapsamda barış kültürü, ulusal güvenlik ile uluslararası güvenlik arasındaki ayrımın anlamsızlığı üzerinde durmakta ve küresel vatandaşlık ile evrensel değerleri ön plana çıkarmaktadır. Paralel biçimde barışı koruma operasyonları sırasında sivil barış adına UNESCO, eğitim, bilim, kültür ve iletişim alanlarındaki demokratik, çoğulcu ve

katılımcı bir toplum açığa çıkarma görevini üstlenmektedir. Bu bağlamda UNESCO'nun El Salvador, Mozambik, Burundi, Ruanda ve Haiti'de çeşitli eğitim programları uyguladığı görülmüştür.

Yine kadınların toplumsal yaşama ve karar alma mekanizmalarına entegre edilmesi, maruz kaldıkları şiddetin önüne geçilmesi ve toplum içinde güvenlik ve özgürlük duygusu içinde var olabilmeleri adına 1975'ten bu yana BM Kadın Konferansı düzenlenmektedir. Toplumsal güvenlik sorunlarının çözümünde yetersizlikler olsa da BM, bir konunun "sorun" olarak algılara yerleşmesi ve çözüm arayışlarına girilmesi noktasında önemli bir rol oynamaya devam ettiği söylenebilir (Ergül, 2012: 198-199).

Çevresel Güvenlik

1972 yılında BM Uluslararası Çevre Programının (UNEP) kurulmasıyla birlikte BM'nin çevresel güvenlik alanındaki faaliyetlerinde bir artış söz konusu olmuştur. Uluslararası hukukta insanlığın ortak mirası biçiminde yer alan çevre ile güvenlik arasındaki ilişkiyi önemle vurgulayan ve çevre hukukunun kurumsallaşmasını sağlayan diğer toplantı ise 1992 BM Çevre ve Kalkınma Konferansı Rio Deklarasyonu'dur. O güne kadarki en geniş kapsamlı küresel çevre anlaşması paketi oluşturulmaya çalışılan bu toplantıda öncelikli hedef olarak "devletler, toplumun ilgili kesimleri ve halklar arasında yeni işbirliği katmanları oluşturarak, yeni ve adil bir küresel ortaklığın kurulması" belirtilmiştir (Ergül, 2012: 1999).

1999 Dünya Şartı Komisyonu'nda da başlıca çevre sorunları iklim değişikliği, çevresel bozulma, doğal kaynakların kirlenmesi, aşırı nüfus artışı, yoksulluk ve silahlı çatışmalar olarak sıralanmış; çevresel baskınların önlenmesi, nüfus artışının önlenmesi ve barış içinde yaşama ise bu sorunlara çözüm yolları olarak sunulmuştur. Kyoto Protokolü ise iklim değişikliğiyle mücadele konusunda atılacak adımların etkinleştirilmesi yönünde bir girişim olarak 1997 yılında kabul edilmiş ve 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak bazı ülkelerin dirençlerinden dolayı çevresel güvenlik de sınırlı bir başarı söz konusudur (Ergül, 2012: 200).

Çevresel güvenlik bağlamında doğal felaketlerle mücadele bakımından BM'nin oldukça aktif olduğu söylenebilir. BM'nin doğal afetlerin azaltılması için çalışan birimi United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UN/ISDR)'dir. Ayrıca BM'ye bağlı İnsani İlişkiler Koordinasyonu Merkezi (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs-OCHA-) birimi de bu konuda faaliyetlerde bulunmaktadır. Yine BM, doğal felaketlerle mücadele etmek amacıyla 1998 yılında Küresel Felaket Bilgi Ağı'nı kurmuştur (Karabulut, 2011: 143).

Çevresel güvenlik kapsamında BM'ye bağlı olarak faaliyetlerini yürüten bir diğer kuruluşu Uluslararası Atom Enerji Ajansı'dır. Merkezi Viyana'da bulunan bu Ajans'ın amaçları; atom enerjisinin güvenli ve barışçıl kullanımını desteklemek ve yıkıcı amaçlarla kullanımına karşı önlem almak, ülkeler arasında nükleer bilgi ve teknoloji alışverişi için küresel bir forum görevi görmek, çevrenin korunmasını ve nükleer güvenlik normlarının saptanmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Ayrıca Ajansın barışçıl amaçlı kullanımlara ayrılmış donanım ve nükleer malzemelerin askeri amaçlarla kullanımını engellemek üzere yerinde denetlemeler yaptığı görülmektedir (Hasgüler ve Uludağ, 2004: 114). Özellikle son yıllarda bu Ajans İran üzerinde yaptığı denetlemelerle gündeme gelmiştir.

Yine BM Binyıl Kalkınma Hedefleri (2000) arasında temel yaşam standardı imkânlarından yoksun 1 milyarı aşkın insan için de hijyen koşullarının sağlanması öncelikli yer tutmaktadır. Söz konusu tehdide bağlı olarak BM Genel Sekreteri'nin öncülüğünde su kaynakları yönetimini temel alan sosyo-ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği hedeflenmiştir. Bu çerçevede oluşturulan ve suyun yaşamsal öneminin bulunduğu diğer alanlar arasındaki yapısal bağıntıyı simgeleyen WEHAB (Water-Energy-Health-Agriculture-Biodiversity) girişiminde su kaynakları yönetiminin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekliliği vurgulanmıştır.

Ayrıca BM, biyolojik çeşitlilik kaybının kökenindeki nedenlerle mücadele etmek için tüm karar alma mekanizmalarında ve ekonomik sektörlerde biyolojik çeşitliliğin korunmasına özel öncelik verilmesi gerektiğini kaydederek 2010 yılını "Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Yılı" olarak kabul etmiştir. BM'de alınan kararlar çevresel güvenliğin diğer güvenliklerle karşılıklı bağımlılığını vurgulamakta; kolektif

ve çok boyutlu güvenliği önemini ortaya çıkarmaktadır (Ergül, 2012: 201). Bu bağlamda BM'nin yeni güvenlik anlayışına uyum sağlamaya çalıştığı ve güvenliğin tüm boyutlarıyla mücadele edebilmeyi kendine amaç olarak belirlediği görülmektedir.

BM ile diğer bölgesel güvenlik örgütlerinin ortaklaşa çalışmalarıyla güvenliğin tesis edilebilmesinin kolaylaşacağı söylenebilir. Yine devletlerin bölgesel örgütlere gösterdikleri ilgi BM'nin güvenlik çalışmalarını olumlu yönde etkileyebilir. Bu bağlamda gelecekte BM'nin bir grup devlet ve devlet dışı aktörün paylaştığı çıkarlar ve ortaklaşa algıladıkları tehditlerden evrimleşerek geliştirdikleri bölgesel ve bölgeler arası oluşumların yer aldığı yeni bir siyasi zeminde hareket etme zorunda kalacağı düşünülebilir (Hettne, 2008: 106).

BM Şartı'nın 24. maddesine göre, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunması konusunda sorumlu organ, Güvenlik Konseyi'dir. Uluslararası barış ve güvenlik konusunda yüklenen bu önemli sorumluluğa rağmen veto hakkı yüzünden Soğuk Savaş yıllarında etkisizleşen Güvenlik Konseyi, 1990 yıllardan itibaren etkinliğini artırmaya çalıştığı görülmüştür. BM, II. Dünya Savaşı'nın galiplerinin veto hakkı nedeniyle adaletli olmayan bir işleyişe sahiptir. Böyle bir organizasyonun uluslararası sorunlarda daha aktif ve adil rol oynayabilmesi için Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin ayrıcalıklarının Genel Kurul tarafından dengelenebilir bir yapıya kavuşturulması zorunlu görülmektedir (Birdiqli, 2010: 178-181). Bu bağlamda BM'nin Güvenlik Konseyi yapısı değişmeden devletlerin bu örgüte bakış açıları değişmeyecek ve bu örgüte güvenilirlik konusunda kaygıların devam edeceği görülmektedir.

BM'nin bu çabalarının sonuca ulaşabilmesi için öncelikle ABD'nin hegemonyasından kurtulması ve yeni güvenlik alanlarında etkin mücadele yürütebilmesi için gerekli bütçe sorununu çözmelidir.⁴

⁴ BM'nin 2014 yılı bütçesi yaklaşık 5,15 milyar dolardır. Barış operasyonlarına ayrılan bütçesi ise ayrıdır ve bu da (1 Temmuz 2013-30 Haziran 2014 dönemi için onaylanan) 7,83 milyar dolardır (Bkz. Dedeoğlu, 2014: 312).

2.2.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) Güvenlik Çalışmaları

NATO, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın güvenliğini bir arada gören bir düşünceyle kurulmuş ve kolektif güvenlik esasıyla oluşturulmuş bir örgüttür. Kolektif güvenlik, üye devletlerin tüm güvenlik anlayışlarını ortaklarına göre değiştirmelerini öngörmemektedir. Belirli tehdit konularında aynı görüşleri paylaşan devletler, bu tehdide karşı güç birliği oluşturma konusunda anlaşarak gerekli önlemleri birlikte alma kararı vermektedirler. Kolektif güvenlik çerçevesinde dâhil edilmemiş tehditler karşısında üye devletlerin temel prensipler dışına çıkmamak kaydıyla, davranışlarında serbest hareket edebilmektedir. Kolektif güvenlik anlayışına sahip NATO, barış adına ortak faaliyetler yürüten bir uluslararası örgütlenme olarak faaliyetlerini yürütmektedir (Dedeoğlu, 2014: 305).

Soğuk Savaşın sona ermesiyle NATO'nun varlık sebebi tartışmaya açık hale gelmesi örgütün varlığını devam ettirebilmek adına yeni bir tehdit tanımlaması yapmasını ve bu paralelde yeni stratejiler ortaya koymasını zorunlu hale getirmiştir. NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemde kendini dönüştürmeye başlamış ve bu şüpheleri boşa çıkarmıştır (Cornish, 2004). NATO, yeni dönemde misyon ve stratejilerini değiştirerek, askeri yapılanmasını revize etmiş ve başarılı bir genişleme stratejisi uygulayarak yeniden canlanmıştır. Yeni tehditlerle mücadele konusunda daha esnek ve fonksiyonel bir örgütlenme anlayışı benimsemiş, geleneksel güvenlik fonksiyonlarına; terörizmle mücadele, barışı koruma, kaçak göçmenlerle, doğal felaketlerle ve çevresel tehditlerle mücadele gibi yeni alanlar eklemiştir. Soğuk Savaş döneminde temel amacı "savunma" ve "caydırıcılık" olan NATO, bu temel amacının yanı sıra, kendisine değişen koşullara göre "önleyici diplomasi" ve "kriz yönetimi" gibi yeni misyonlar kabul etmeye başlamıştır (Karabulut, 2014: 12, 23, 25).

NATO Kasım 1991 Roma Zirvesi'nde yeni bir strateji geliştirmiştir. Nisan 1999 Washington Zirvesi'yle son halini alan bu stratejiye göre kapsamlı güvenlik stratejisi kabul edilmiştir. Bu yeni strateji, NATO'nun askeri gücünde önemli bir indirime gidilmesini, bunun yerine esnek, hızlı hareket edebilen acil müdahale birliklerinin kurulmasına dayandırılmıştır. Nükleer silahlarda indirim yapılmasını ve

Çevik Tipi Gücü'nün çok uluslu şekilde oluşturulması kararı da bu stratejiye dayanmaktadır. Bu yeni strateji temelde, üye devletlerin dışında gelişen ama üye devletler açısından bir istikrarsızlık oluşturabilecek her türlü çatışmaya müdahale edilebilmesi amacını taşımaktadır. Bu strateji çerçevesinden önce 1991 yılında NATO üyeleri ile 22 eski Doğu Bloğu Ülkesi arasında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) oluşturulmuştur. Daha sonra yine askeri ilişkiler düzenlemek için NATO üyesi olmayan bu ülkelerle Barış İçin Ortaklık (BİO) Antlaşması imzalanmıştır (Dedeoğlu, 2014: 321-322).

NATO'nun 1994 Brüksel Zirvesi'nde, AB'nin savunma alanında daha önemli ve güçlü bir role sahip olma isteği NATO tarafından tanınmış, zirve de ayrıca "Birleşik Ortak Görev Kuvveti" kurulması kararlaştırılmıştır. Örgütün 50. yılında gerçekleştirilen 1999 Washington Zirvesi'nde "yeni stratejik konsept" kabul edilmiştir. Bu konsept ile özellikle "alan dışılık sorunu" ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca NATO'nun 5. madde dışı operasyonlara katılabilmesinin önü açılmıştır (Karabulut, 2014: 29).

NATO'nun 1999 yılına kadar zirvelerle aldığı kararlar doğrultusunda 21. yüzyıl güvenlik ve savunma konseptinin özellikleri şu şeklide sıralanmıştır:

- Transatlantik bağların korunması; Avrupa ile Kuzey Amerika'nın güvenlikleri birbirlerinden ayrılabilir olması.
- Etkin askeri kapasiteyi korumak; her koşulda caydırıcı güç olmayı sürdürmek.
- Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nı İttifak çerçevesinde geliştirmek; ittifakın 1996 Berlin Dışişleri Bakanları toplantısı doğrultusunda Avrupa güvenliğinin NATO ile paralel geliştirilmesi.
- Kriz yönetimi ve çatışma çözümü; bölge dışı alanlarda ortaya çıkan krizlere müdahale ve çatışmalara barışçı çözüm.
- İşbirliği, ortaklık ve diyalog; özellikle Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Akdeniz ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi.
- Genişleme (NATO üyesi devletlerin sayısını artırmak).

- Silahlanma, silahsızlanma ve silahların yaygınlaşmasında sorumluluk alma (Dedeoğlu, 2014: 324).

NATO'nun geleneksel misyonun üyelerinin toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığının korunması bir başka deyişle meşru müdafaa olduğunu söyleyen Ceylan, yeni dönemde NATO'nun barışı koruma, barış yapma ve insani amaçlarla müdahale gibi kolektif güvenlik görevlerini de üstlenmeye başladığını söylemiştir. Bosna ve Kosova müdahaleleri bunun ilk örnekleri olmakla birlikte müdahaleler için BM onayı alınma zorunluluğu duyulmamıştır. NATO'nun kabul ettiği yeni anlayışına göre geniş çaplı insan hakları ihlalleri, etnik temizlik ve soykırım uygulamaları hiçbir şekilde ülkelerin iç sorunları olarak görülemeyeceği vurgulanmıştır (Ceylan, 1999: 7). Bu bağlamda NATO'nun bundan sonraki süreçte de alan dışı faaliyetlerine devam ettiği ve çok boyutlu güvenlik anlayışını kabul ettiği görülmektedir.

NATO, stratejilerinde geniş bir etki coğrafyası tanımlamaya çalışmış, fiili operasyon alanı dışında (out of area) faaliyet göstermesine imkân verecek girişimlerde bulunduğu görülmüştür. 2002 yılındaki Prag Zirvesi'nde alan dışılık (out of area) ve önleyici savaş (preventive war) stratejisi kabul edilmiştir. NATO içinde müttefik ülkeler, kendi aralarında herhangi bir konuda fikir birliğine varmalarında zorluk çekmelerinin önüne geçebilmek için, gönüllüler koalisyonu gibi uygulamalara da sıcak bakmaları sağlanmıştır. Burada amaç ulusal egemen yetkilerini yansıtan örgütlerde, oybirliği ve veto engelleri aşmaya çalışılmıştır. Bunun sonucu olarak ise pozitif uluslararası hukuk normları zaman zaman çiğnenmiş ve hatta başta ABD olmak üzere güçlü devletlerin uluslararası örgütleri bile devre dışı bırakarak hareket ettikleri görülmüştür (İşyar, 2008: 27).

Yine Prag Zirvesi'nde daha somut adımlar atılarak özellikle uluslararası teröre vurgu artmış ve terörizme karşı askeri konsept kabul edilmiştir. Askeri kabiliyetlerin artırılması amacıyla NATO Mukabele Gücü'nün oluşturulması, Askeri Komuta Kademesi'nin dönüştürülmesi gibi kararlar alınmıştır. Bu zirveyi takiben NATO ile

Avrupa Birliği arasında birlikte çalışma prensiplerini belirleyen “Berlin Plus”⁵ düzenlemesi 2003 tarihinde yürürlüğe sokulmuştur. Yine NATO 2006 yılındaki Riga Zirvesi ile çoğunluğu NATO yelerinden oluşan ISAF operasyonunu devralmıştır (Dedeoğlu, 2014: 325-327).

NATO’nun İstanbul Zirvesi’nde (2004) yeni dönemde nasıl bir yapı, misyon ve vizyona sahip olacağı gösterilmiştir. Kabul edilen İstanbul Bildirisinin “Yeni Dönemde Gvenliğimiz” başlığını taşıması örgütün bir vizyon belirleme çabasında olduğunu göstermiştir. NATO’nun belirlediği yeni vizyonunu üç noktada toplamak mümkündür: “Birincisi tehdit algılamasında değişiklik, ikincisi görev alanlarının genişlemesi ve ncs ise üyelik yapısı bakımından açık kapı anlayışının benimsenmiş olmasıdır”. Bu zirvede belirlenen vizyon ve alınan kararlar çerçevesinde en önemli noktalardan biri olarak terörizm ile mücadele konsepti n plan çıkarılmıştır. NATO, terörizmin en büyük tehdit kaynağı olduğu yönünde aldığı kararla, kendini görev tanımlaması boşluğundan kurtarmaya çalıştığı görülmüştür (Karaosmanoğlu, 2008: 188-189).

Uluslararası teşkilat ve normlar yardımı ile devletlerarasında kurulan ilişki biçimi kurumsallaşarak uzun soluklu hale getirilebilir olmasına rnek NATO verilebilir. NATO’da olduğu gibi kurumsallaşmış savunma ilişkisi sayesinde realist okulun bir devlet için başka devletlere bırakılamayacak kadar yaşamsal olgu olan güvenlik “kolektif” bir hale getirilebilir (Gürcan, 2012: 82).

NATO’nun dönüşüm sürecinde 11 Eylül terör saldırılarının da etkisi büyük olmuştur. Bu saldırılarla örgüt ilk defa 5. maddeyi uygulama kararı almış ve ABD’ye yapılan bu saldırıların tüm örgüt üyelerine yapılmış olduğu kabul edilmiştir. Bu önemli karardan sonra kritik bölgelere müdahale amacıyla operasyonel kabiliyetlerini artırmaya çalışmış, NATO yesi olmayan ülkelerle ilişkileri geliştirmek için adımlar atmış, Kitle İmha Silahlarının (KİS) yayılmasının engellenmesi yönünde çalışmalara hız vermiş ve barışı koruma misyonları üstlenerek savunma örgütünden güvenlik örgütüne doğru bir değişim yaşamıştır (Karabulut,

⁵ Berlin Plus, AB’nin operasyonlarında NATO imkân ve kabiliyetlerini kullanabilmesinin önünü açan bir düzenlemedir (Bkz. Dedeoğlu, 2014: 326).

2014: 29-30). Bu bağlamda 11 Eylül saldırılarından sonra NATO'nun özellikle terör, enerji güvenliği, kitle imha silahların yayılması, bölgesel etnik çatışmalar ve sınır anlaşmazlıkları gibi sorunlar üzerinden yeni bir yapılanma sürecine girmiş ve bu yönde güvenlik çalışmaları yürütmüştür.

NATO'nun 2008 Bükreş Zirvesi'nde Afganistan konusunda kararlılık ve destek mesajları çıkmış ve ISAF'ın başarısının NATO'nun birinci önceliği olduğu vurgulanmıştır. Füze sistemi konusunda; ABD'nin Avrupa'ya kurmak istediği balistik savunma sisteminin gelecekte tüm üye ülkelerin topraklarını ve nüfuslarını koruyacak şekilde, NATO'nun güvenlik yapısına entegre edilmesi için teknik çalışma başlatma kararı alınmıştır (NATO Bucharest Summit, 2008). Terörizm konusunda; motivasyonları ve söylemleri ne olursa olsun bütün terörist eylemlerle uluslararası hukuk ve BM prensiplerinden uzaklaşmadan gerektiği sürece ittifak üyeleri olarak bireysel ve kollektif mücadele etmeye kararlı oldukları mesajı verildiği görülmüştür. Ayrıca kitle imha silahların yayılmasının önlenmesi ve teröristlerin bunlara ulaşmasını engelleme amacıyla politikaların geliştirilmesinin sürdürüleceği ve siber terörizme karşıda çalışmaların kararlılıkla devam edeceği ifade edilerek kayıtlara geçirilmiştir (Karaosmanoğlu, 2008: 196-197).

2010 yılında Lizbon Zirvesi'yle de NATO'nun nükleer silahlara karşı olmasına rağmen dünyada nükleer silahlar var olduğu sürece NATO'nun da nükleer bir güç olarak kalmaya devam edeceği vurgulanmıştır. Ayrıca bu zirve ile siber tehditler de ilk kez örgütün güvenlik algılamalarına girmiştir (NATO Lisbon Summit, 2010). NATO kabul ettiği yeni stratejiler bağlamında genel anlamda üç barışı koruma operasyonunu sevk ve idare etmiştir/etmektedir. Bunlar; Bosna-Hersek'teki "Uygulama Gücü (IFOR)" ve sonrasında "İstikrar Kuvveti (SFOR)", Kosova'daki "Kosova Kuvveti (KFOR)" ve Afganistan'daki "Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti (ISAF)"dır. IFOR Aralık 1995-Aralık 1996 tarihleri arasında, SFOR ise 1996-2005 tarihleri arasında icra edilmiştir. 1999 yılında başlayan KFOR ve 2003 yılında başlayan ISAF görevleri de halen devam etmektedir. Yine bu gelişmelerden sonra NATO, Sırp'ların Kosova'ya yönelik işgalci tutumları nedeniyle 1999 yılında "Müttefik Güç Operasyonu" düzenlemiştir.

NATO'nun Balkanlarda icra ettiği diğer görev Makedonya'da olmuştur. Ayrılıkçı Arnavutlarla Makedonya arasında etkin bir rol oynamış, taraflar arasında 2001 yılında imzalan Ohrid Antlaşması'yla çatışma ortamı sona erdirilmiştir. Yine NATO, 2005 yılında Darfur olayları nedeniyle Afrika Birliği'ne, 2005 yılında deprem felaketi nedeniyle Pakistan'a ve aynı yıl Katrina Kasırgası nedeniyle ABD'ye insani yardımlarda bulunmuştur. 2009 yılından itibaren de Somalili korsanlarla mücadele konusunda da adımlar atmış ve bir dizi operasyonlar düzenlediği görülmüştür (Karabulut, 2014: 36-38).

Yine NATO, 2011 yılında Libya'ya hava operasyonları ile müdahalede bulunmuştur. Aynı zamanda NATO'nun Afganistan ve Kosova görevleri, Akdeniz'in güvenliğini sağlama, korsanlarla mücadele ve Afrika Birliği Örgütü'ne destek verme faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir. NATO bu görevleri büyük bütçelerle gerçekleştirmektedir. 2012 yılı itibariyle dünyadaki savunma harcamaları 1,753 milyar olduğu göz önüne alındığında, bunun 1.260 milyar dolar kısmıyla savunma harcamaları yapan NATO'dur. NATO'nun 2016 yılına göre sivil bütçesi 222 milyon Euro, askeri bütçesi ise 1448 milyon Euro'dur (NATO Budget, 2016).

NATO'nun varlığını sürdürebilmesinin nedeni değişen koşullara en kısa sürede uyum sağlayabilen bir uluslararası örgüt olma özelliğini taşımasından kaynaklandığı görülmektedir. Ayrıca NATO'nun kabul ettiği stratejik konseptlerde etnik çatışmalar, terörizm, insan hakları ihlalleri, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, kitle imha silahları gibi yeni tehditlere ve risklere yönelmiş olması bunu göstermektedir. Yine NATO'ya üye olmak için başvuruda bulunan devletlerin sayısının artması NATO'nun güvenilirliğini ve varlığını hala koruduğunu ortaya koymaktadır (Balkan, 2006: 317). NATO'nun değişen yapısıyla hem küresel güvenlik hem de Avrupa güvenliği için önemli bir uluslararası güvenlik örgütü olarak kalmaya devam edeceği söylenebilir.

NATO'nun sadece üyelerinin topraklarını koruyan bir örgüt olmasının ötesine geçip Avrupa-Atlantik bölgesinin genel istikrarına katkıda bulunmasının büyük önem taşımaktadır. Nitekim Kuloğlu'na göre NATO bu amaçla asli özelliğini ve temel görevlerini kaybetmeksizin, büyük dönüşüm geçirmiş ortaklık ve işbirliği

ilişkilerini geliştirmiş ve küresel çapta başta barışı koruma görevi olmak üzere birçok alanda faaliyet göstermeye başlamıştır (Kuloğlu, 2004: 933).

Sonuç olarak 28 üyeli NATO'nun son yıllardaki faaliyetleri ve değişimi göz önüne alındığında artık küresel bir güvenlik örgütü haline dönüşmeye başlamıştır. 2011 yılındaki Libya müdahalesinden de anlaşılacağı üzere NATO, sınır tanımadan dünyanın her bölgesinde ortaya çıkan çatışmaları önlemek amacıyla operasyonlar düzenlenme kapasitesine sahip bir örgüt olarak gelecekte de varlığını koruması beklenmektedir.

2.2.3. Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) Güvenlik Çalışmaları

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) kapsamında bir araya gelen 35 devletle Helsinki Nihai Senedi 1975 yılında imzalanmıştır. Amaç olarak, iki blok arasındaki ilişkilerde bir arabulucu zemin inşa edilmesi düşünülmüştür. SSCB ve Doğu Bloğu'nun yıkılmasıyla AGİK değişime uğramış, 21 Kasım 1990 Paris Şartı ile yeniden düzenlenmiştir. Örgüt, uluslararası ilişkilerde temel hak ve özgürlükleri ön plana çıkarmış, ekonomik özgürlük, sosyal adalet ve çevre sorunlarını gündemine almıştır. Yine Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) uluslararası sistemin içerisine kazandırmak, Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin güvenlik sorunlarına yanıt bulmak gibi faaliyetlerle bulunmayı kararlaştırmıştır. Bu kapsamda AGİK, güvenlik konseptinin askeri boyutuyla ekonomik ve toplumsal boyutlarının da düzenlenmesini savunmuştur.

AGİK görüşmeleri sonucunda Kasım 1990'da Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA) imzalanmıştır. AKKA ile Avrupa'da Konvansiyonel silahlarda indirimle gidilmesi kararlaştırılmıştır (Civelek, 2006: 1-2). AKKA, tarihte görülen en kapsamlı silahsızlanma anlaşması olmuş ve Avrupa güvenliğine önemli katkılarda bulunmuştur

1994'deki Budapeşte Konferansı'ndan önce Avrupa Güvenliği İşbirliği Konferansı (AGİK) olan örgütün adı Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT) olarak değiştirilmiştir. Günümüzde 57'ye ulaşan, 6 Akdeniz ülkesi, 5 Asya ülkesinin de ortak üye olduğu AGİT'in bazı amaçları şunlardır: Olası çatışmaların saptanması,

silahların denetlenmesi, güvenlik mekanizmaların korunması, insan hakları ve demokrasi ilkelerine bağlı kalınması ve ekonomik ve çevresel güvenliğin sağlanmasıdır. AGİT'in uluslararası güvenlikle ilgili çalışmalarının temeli izleme faaliyetlerine dayanmakta olup bunları kurmuş olduğu denetim mekanizmalarıyla gerçekleştirdiği görülmektedir (Dedeoğlu, 2014: 341).

Yine güvenlik çalışmaları bağlamında AGİT, Kasım 1999 İstanbul Zirvesi'nde "Avrupa Güvenlik Şartı"nı imzalamıştır. Üye devletler bu şart kapsamında bazı önemli kararlar almıştır. Bunlar:

- AGİT'in diğer uluslararası örgütlerle işbirliğini artırmak amacıyla güvenlik alanında işbirliği platformu oluşturulması.
- AGİT'in barışı koruma operasyonlardaki rolünün kapsamlı güvenlik anlayışını destekleyecek şekilde geliştirilmesi.
- AGİT'in taleplere hızlı cevap verebilmesi amacıyla Acil Uzman Yardımı Ekipleri ve İşbirliği Takımlarının oluşturulması.
- AGİT'in hukukun üstünlüğü ilkesinin desteklenmesi kapsamında polisliğe ilişkin faaliyetleri konusundaki kabiliyetlerin geliştirilmesi.
- AGİT'in saha operasyonlarının planlaması ve icrasıyla ilgili bir Operasyon Merkezi'nin kurulması (Karabulut, 2014: 120-121).

Yine güvenlik çalışmaları bağlamında AGİT, Kasım 1999'daki İstanbul Zirvesi ile krizleri çıktıktan sonra değil, çıkmadan önce çözüme konusunda karara varmıştır. Bu karar 2010 yılında Astana Zirvesi'nde teyit edilmiştir. Krizlerin önceden önlenmesi içinde bir bölgede sorun çıkar çıkmaz bu soruna müdahale edebilecek "Uzman Destek ve İşbirliği Takımları-Rapid Expert and Cooperation Teams-REACT" oluşturulmuştur. Yaklaşık 20 olayda 4000'in üzerinde görev gerçekleştirmiş olan AGİT, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında oluşan istikrasızlıkların giderilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bu çerçevede AGİT, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Gürcistan, Moldova, Tacikistan, Kosova, Arnavutluk ve Belarus'ta demokrasi, hukuk devleti ve liberal ekonominin yerleştirilmesi konularında faaliyetlerini sürdürmektedir. Son dönemde AGİT'in,

daha çok krizlerin önlenmesinde değil, krizler sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde etkin rol oynamaya çalıştığı görülmektedir (Dedeoğlu, 2014: 343-345).

AGİT 1999 İstanbul Sözleşmesiyle saldırgan milliyetçilik, ırkçılık, şovenizm, yabancı düşmanlığı ve anti-semitizm ile mücadeleyi desteklemiştir. Bu bağlamda Varşova merkezli Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi başta olmak üzere diğer birimleriyle AGİT, Ceza Adalet Sistemleri ve Polislik konularına ayrı bir bölüm olarak yer verip çalışmalar yaptığı gözlenmiştir (Karaosmanoğlu, 2008: 164-166). AGİT'in yaptığı çalışmalar kimi ülkelerce önemsiz gibi görünse de özellikle güvenlik alanındaki çalışmaları kayda değer olduğu değerlendirilmektedir.

İşyar, AGİT'in 2000 Zirvesi'nde ise önemli kararlar alındığını ve özellikle güvenlik konusunun örgüt bünyesinde daha geniş olarak değerlendirildiğini belirtmiştir. Bu zirvede devletler, Avrupa güvenliği konusunda ortak riskler taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Bu riskler karşısında işbirliği yapılmaması durumunda bir devletin güvensizliğinin hepsinin de güvensizliği anlamına geleceği anlaşılmıştır. Dolayısıyla AGİT, uluslararası güvenliğe içselleştirici, işbirlikçi, kapsamlı ve kurumsal mantıkla bakmıştır. Buna göre güvenlik, caydırıcılık mantığından ziyade, geniş alanlarda işbirliği yapma esasına dayalı olması öncelik hale getirilmeye çalışılmıştır (İşyar, 2008: 7). Bu kapsamda AGİT güvenliği daha kapsayıcı bir hale getirmek için yeni çalışmalar içine girmiştir.

AGİT'in dört temel misyon kapsamında çalışmalarını yürüttüğü söylemek mümkündür. Bunlar; demokratikleşme süreçlerinin desteklenmesi, önleyici diplomasi, çatışmaların çözümü ve çatışma sonrası güvenlik inşa şeklinde sıralanabilir. Özellikle SSCB'nin dağılması ile yeni bağımsızlığına kazanan ülkelerin iç ve dış sorunlarını çözme konusunda önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Bu faaliyetlerden bazıları Moldova'nın Tran-Dinyester Sorunu, Gürcistan'ın Güney Osetya, Abhazya, Acaristan ve Cevahat Sorunları Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ Sorunu'dur (Çakmak, 2007: 171-174).

AGİT saha operasyonları kapsamında bugüne kadar 18 görev icra etmiş/etmektedir. AGİT'in BM kararları doğrultusunda üstelendiği saha operasyonlarını üç bölümde incelenebilir: Birincisi çatışmaların önlenmesi

kapsamındaki misyonlar (Kosova, Sancak ve Voyvodina 1992-1993, Makedonya 1992-2000, Estonya 1993-2001, Litvanya 1993-2001, Ukrayna 1994-1999 ve Azınlıklar Yüksek Komiserinin Müdahaleleri), ikincisi çatışmaların çözümü kapsamındaki misyonlar (Çeçenistan Sorunu 1995-2002, Gürcistan Misyonu 1992-2009, Karabağ Sorunu 1992-devam etmekte, , Moldova Misyonu 1993-devam etmekte) ve son olarak çatışma sonrası yürütülen misyonlar (Hırvatistan 1996-2007, Makedonya 1992-devam etmekte, Bosna-Hersek 1994-devam etmekte, Tacikistan 1994-devam etmekte, , Arnavutluk 1997-devam etmekte, Kosova 1999-devam etmekte, Sırbistan 2001-devam etmekte, Karadağ 2006-devam etmekte)'dir.

AGİT, 2003 yılından sonra bölgesi dışında ilk saha operasyonunu Afgan Ulusal Polisi'nin eğitimi ve seçimlerin denetlenmesi gibi konularda Afganistan'da icra etmiştir. AGİT'in 18 saha operasyonunun 15'inin polislikle ilgili faaliyetleri kapsamında olması polislik konusunun AGİT açısından önemini göstermektedir (Karabulut, 2014: 128-134). AGİT'in üç temel belgesini Helsinki Nihai Senedi (Helsinki-1975), Paris Şartı (Paris-1990) ve Avrupa Güvenlik Şartı'nın (İstanbul-1999) oluşturmaktadır (Koçöz, 2012: 359). AGİT'in bu üç temel belge altında güvenlik çalışmalarını yürütmekte olduğu görülmektedir.

AGİT'in güvenlik çalışmaları kapsamında azınlık haklarının verilmesi konusunda önemli çalışmalar yaptığı görülmüştür. AGİT'in, azınlık hakları alanındaki faaliyetlerine bakıldığında, örgütün özellikle azınlık/çoğunluk arasındaki çatışmaları asgariye indirmek ve azınlıklara mensup bireylerin baskıya maruz kalmasını önlemek adına devletlerin ulusal azınlıklarla ilişkilerini yeniden şekillendirmeye odaklandığını söylemek mümkündür. Geliştirdiği azınlık haklarına yönelik standartların hem AB içindeki azınlıklar için hem de diğer azınlıklar için temel teşkil etmesi açısından önemlidir (Aktoprak, 2008: 95). AGİT'in bu çerçevede azınlıkların sebep olabileceği iç çatışmaların önüne geçmeyi amaçladığı söylenebilir.

AGİT'in terörün önlenmesi konusunda 2000'li yıllara kadar normatif düzenlemeleri ve taahhütleri içerdiği görülmektedir. ABD'ye yapılan 11 Eylül terör saldırılarından sonra ise somut adım atma niyetini göstermiştir ki; AGİT ülkelerinin Bükreş Eylem Planı ve Bişkek Eylem Programı bunun örnekleridir (Karaosmanoğlu,

2008: 344). Bu bağlamda AGİT'in özellikle haklar ve güvenlik alanında BM'ye göre daha profesyonel ve sivil unsurlarıyla çalıştığı söylenebilir.

AGİT, kuruluşundan itibaren insan hakları konusunu temel gündem maddelerinden biri yapmış ve bunun Batılıların Doğu Bloğuna yönelik önemli bir propaganda mekanizmalarından birisi olduğu görülmüştür. Avrupa güvenliği kapsamında insan haklarının korunması konusunda çok ayrıntılı düzenlemeler geliştirilmiştir. Yine hukuk devleti ve demokrasi kavramının öğeleri olarak özgür seçimler, yasaya uygun yönetim, yargının tarafsızlığı tanımlanmış ve izleme gözetim mekanizmaları kurulmuştur. İnsan haklarının sınırlandırılma koşul ve dönemleri belirlenerek, ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi her alanda uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda kadınlar, azınlıklar, göçmen işçiler, çocuklar ve özürllüer koruma kapsamına alınmıştır (Hasgüler ve Uludağ, 2004: 223). AGİT son yıllarda etkinliğini artırmaya çalışsa da yaptırım gücünün sınırlı kalması nedeniyle eleştiriler almaktadır.

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni tehditler güvenlik alanında yeni tarz ortaklıklar kurulmasına öncülük etmiştir. Güvenlik çalışmaları yapılırken de çeşitli uluslararası kuruluşlar, hükümet dışı organizasyonlar ve diğer sivil toplum kuruluşları birlikte hareket ederek ortak çalışmalar yürüttükleri görülmektedir. AGİT'de bu kuruluşlarla işbirliğine gitmekte ve güvenlik çalışmaları yapan kuruluşlara destek olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda günümüzde uluslararası örgütlerin yanı sıra birçok sivil toplum kuruluşlarının da güvenlik çalışmalarına katkı yapmaya çalıştığı söylenebilir.

2.3. 11 Eylül Saldırıları Sonrası Uluslararası Güvenlik Politikalarında Değişim

21.yüzyıla girerken uluslararası sistemde büyük kırılmaya sebep olan ve küresel güvenliğe darbe vuran ve kimilerince dönüm noktası olarak kabul edilen 11 Eylül saldırıları uluslararası güvenlik politikalarının değişime uğramasına neden olmuştur. Tüm dünyaya korku ve dehşet veren bu terör saldırıları küresel terörizm olgusunu ortaya çıkarmış ve güvenlik algılamalarının çok boyutlu hale geldiğini göstermiştir. 11 Eylül terör saldırıları geleneksel güvenlik anlayışlarının sorgulanmasına yol açmış ve uluslararası sistemde yeni güvenlik anlayışlarına

geçilmesi için çalışmaların yapılmasının önünü açmıştır (Gheciu, 2008: 5; Sancak, t.y: 2).

Özellikle devlet dışı bir aktör tarafından saldırıya uğrayan ABD için bu saldırılar ayrıntılı bir durum değerlendirmesi yapılacak kadar önemli görülmüştür. John Lewis Gaddis'in de belirttiği gibi 11 Eylül 2001 sabahı çöken sadece ikiz kuleler değil aynı zamanda bu kulelerle birlikte; insanlığın uluslararası, ulusal ve bireysel güvenlik alanında kurumsallaşmış pek çok temel varsayımları olmuştur. Bu nedenle 11 Eylül saldırıları uluslararası sistem üzerinde derin etkilere yol açmıştır. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte devlet dışı aktörlerin uluslararası güvenlik ortamında sahne alması geleneksel varsayımlara büyük zararlar vermiştir. Böylece savaşın sadece ulus-devletlerin tekelindeki politik bir araç olarak görülmediği yeni bir döneme girilmiştir (Gürcan, 2012: 74).

2.3.1. İnsan Merkezli Güvenlikten (Yeniden) Devlet Merkezli Güvenliğe Geçiş

Burchill'e göre 11 Eylül saldırıları sonrasında devlet iktidarının yeniden güçlenmesi, sivil özgürlükler üzerinde yeni kısıtlamalar getirilmesi, askeri harcamaların artması ve genişleyen istihbarat gibi birçok farklı olay ortaya çıkmaya başlamıştır. Gerçekleşen terörist saldırılarıyla birlikte kendilerini hedef olarak gören devletler, birbirlerinin içişlerine ve önleyici şekilde müdahalede bulunma cesareti elde etmişlerdir (Burchill, 2012: 113). Bu terör saldırılarıyla birlikte dünya üzerinde yeniden devlet merkezli bir güvenlik anlayışına geçiş yaşanmıştır.

Dönemin ABD Başkanı Bush, 11 Eylül sonrasında yaptığı bir konuşmada gelişen güvenlik ortamında artık tehdidin niteliği, coğrafyası ve milliyeti oldukça belirsizleştiğini söylemiş ve ne zaman hangi yöntemlerle saldıracakları belli olmayan tehditlerin varlığından söz etmiştir. Bush'un 11 Eylül'ü dünya siyasi tarihini değiştirecek nitelikte bir olay olduğunu ilan etmesi, güvenliğin tekrar devlet merkezli bir anlayışa kayış yaşaması olarak değerlendirilebilir (Dersan, 2006:128). Bu terör saldırılarından sonra ABD'nin almış olduğu kararlar tüm ülkeleri etkilemiş ve terörizme karşı mücadele ön plana çıkmıştır. Terörizmle mücadelenin de ancak

devletlerin güvenlik anlayışını değiştirmesiyle sağlanabileceği düşüncesi yeniden askerî odaklı güvenlik anlayışına dönüşümü beraberinde getirdiği söylenebilir.

11 Eylül saldırıları, güvenliği sağlayan ana aktör olarak devleti yeniden ön plana çıkarmış ve “yumuşak güç”ten “sert güç” uygulamalarına bir geçiş yaşanmıştır. 11 Eylül saldırıları devlet merkezli ulusal güvenlik anlayışına güç kazandırmış ve realist güvenlik araçlarını yeniden güvenlik gündemine getirmiştir. Saldırıların devlet dışı bir aktör tarafından gerçekleştirilmesi yeni güvenlik anlayışının klasik anlayıştan çok farklılaştığını ortaya çıkarmıştır. Saldırının asimetrik tehdit unsurlarınca “güvenlik ve özgürlükler ülkesi” ABD’ye gerçekleştirilmiş olması, değişen sistemle birlikte güvenliğin de dönüşüme uğradığını göstermiştir (Ergül, 2012: 180-181).

11 Eylül saldırılarına kadar önemi artan insan güvenliği yerini güvenliğin yeniden askerî odaklı düşünülmesine bırakmıştır. Buna bağlı olarak da devletin teröristlerden korunması gerektiği düşüncesi ve ulusal güvenliğin önemi yeniden gündeme gelmiştir. Bu bağlamda 11 Eylül saldırılarına gösterilen tepkiler güvenliğin yeniden tanımlanmasına fırsat sağlamıştır (Çiçekli, 2003: 173). 11 Eylül saldırıları tekrar devlet de ulusunu askerî odaklı bir güvenlik anlayışıyla koruyabileceği algısını ortaya çıkarmıştır. Bu terör saldırılarının ardından insan güvenliği göz ardı edilerek normatif değerler üzerinden güvenlik anlayışı yeniden ikinci plana bırakılmıştır.

11 Eylül saldırıları ile devlet merkezli güvenlik farklı boyutlarıyla yeniden ortaya çıkmıştır. Yeni güvenlik anlayışında din ve kültür olgusu ön plana çıkarılmıştır. Bu yaklaşımla aynı zamanda güvenlik algısını devlet merkezli ve dış tehdit algılaması tarafından şekillenen savunmacı anlayıştan aktif bir anlayışa taşınmıştır (Miş ve Yeşiltaş, 2008: 329). Bu bağlamda devlet merkezli güvenlik anlayışı din ve kültür olgusu ile birlikte yeniden canlanarak farklı boyutlarda geri dönmüştür. Yine ABD’ye yapılan bu terör saldırıları devletler üzerinde bir İslamofobi kaygıları oluşturduğu görülmüştür.

Bu bağlamda askerî tehditler günümüzde Soğuk Savaş döneminde olmadığı kadar çok daha önemli hale gelmiştir. Çünkü dünyanın birçok bölgesinde çıkan etnik ve din temelli çatışmaların sayısı giderek artmaktadır. Yine terörist grupların eylemleri giderek daha fazla zarar verebilmektedir. Uluslararası terörizm tehdidi

bütün dünya ülkeleri için ilk sıraya yükselmiştir. Bu nedenle güvenlik çalışmalarını askerî merkezli anlayıştan uzak tutmak mümkün değildir. Bundan dolayı yeni tehditlerle mücadele askeri olmayan güvenlik tedbirlerinin yanında askerî merkezli unsurları da içine alacak şekilde yürütülmesi zorunlu bir ihtiyaçtır.

2.3.2. Terörizm Merkezli Güvenliğin Yayılışı

Terörizm, siyasi mücadelenin örgütlü, sistemli ve sürekli terör eylemleri ile sürdürülmesini benimseyen, ideolojik çerçevesi tanımlanmış bir strateji olarak tanımlanabilir (Dedeoğlu, 2014:169).Değişik şekillerde tanımlanan terörizm, korku ve panik havası oluşturmak amacıyla bir veya birden fazla kişi tarafından zor ve şiddete başvurma eylemi olarak da tanımlanabilir. Terörizm, diğer birey ve gruplara karşı politik hedefler doğrultusunda şiddet kullanarak veya şiddet kullanma tehdidinde bulunarak yıldırma ve korkutma eylemi olarak ifade edilebilir. Teröristler amaçlarını ve taleplerini dramatize ederek dile getirmek için zor ve şiddet yöntemini kullanmakta ve bu şiddet eylemlerini genellikle önemli sembollerini hedef alarak gerçekleştirmektedirler. 11 Eylül saldırıları, teröristlerin belirli sembollerini hedef alarak mesajlarını daha güçlü iletmek istediklerinin somut bir örneği olarak verilebilir (Karabulut, 2011: 181).

11 Eylül 2001'deki ikiz kulelere yapılan terör saldırıları, Soğuk Savaş sonrası dönemi sonlandırmış ve uluslararası politikada yeni bir dönem açmıştır. Yine 11 Eylül öncesinde eski terörizm kavramı milliyetçi ve ayrılıkçı terör örgütleri için kullanılırken bu tarihten sonra ortaya çıkan yeni terörizm kavramında terör örgütlerinin uluslararası bağlarına odaklanılmış ve uluslararası terörizmle mücadelenin önemine işaret edilmiştir (Çınar, 2014: 126). Bu saldırılarla yeni terörizmin artık uluslararası olduğu görülmüş ve mücadelenin de uluslararası olması gerekliliği anlaşılmıştır.

11 Eylül saldırılarıyla kimlik merkezli tehditler yeniden ortaya çıkmaya başlamıştır. 11 Eylül saldırıları radikal gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir. Kimlik merkezli tehditlerin İslamcı kimliğe sahip radikallerin şiddet içeren terörist eylemlerinden meydana geldiği düşüncesi bu saldırılarla birlikte ortaya çıkmıştır (Aydın ve Açıkmeşe, 2008: 214). 11 Eylül saldırılarında terör ile İslam arasında bir

bağ kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda bazı terörist grupların İslam kimliği altında eylem gerçekleştirmesini genelleme yapılarak İslami bir tehdit olarak gösterilmek istenmiştir.

Özellikle 11 Eylül terör saldırılarından sonra terörizm, uluslararası boyutta konuşulmaya başlanmış, yıkıcı etkisiyle tüm dünya üzerindeki ülkelerde terörizm merkezli bir güvenlik algısının oluşmasına neden olduğu görülmüştür. Terörizmi önlemek için ülkeler arasında ittifaklar kurulmaya başlanmış ve her devletin ulusal güvenlik stratejilerinde terörizm konusunu ön plana çıkardığı bu dönemde daha çok belirgin hale getirilmiştir. Buradan hareketle devletler işbirliğine yönelerek, özellikle askeri tedbirlerini bu yönde artırma yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda güvenliği terörizm merkezli değerlendiren devletlerin, diğer güvenlik unsurlarından uzaklaşarak, sadece bu boyutu ile ilgilenme yolunu tercih ettikleri gözlenmiştir.

Yeni dönemde ortaya çıkan uluslararası terörizm anlayışı, gerek ülkelerin gerekse uluslararası örgütlerin terörizm merkezli bir güvenlik anlayışına gitmelerine neden olmuştur. 11 Eylül'den sonra da yaşanan diğer terör eylemleri de bütün dünyayı etkisine alan güvenlik kaygılarına yol açmış ve bunun sonucunda da ülkeler savunma harcamalarını artırarak terörizme karşı etkili mücadele etme yolları arayışı içine girdikleri görülmüştür.

2.3.3.Yeni Güvenlik Anlayışında Ulus-Devlet

“Ulus-devlet” kurumsal sınırları bir toprak parçası içinde kendi ülkesine sahip, yönetimi altındaki toplulukları ve bölgesel, etnik, dilsel ve dinsel farklılıkları gelenek ve köken mitlerini canlandırarak ortak bir kültür, simgeler ve değerler bağlamında ortak bir kimlik çerçevesinde türdeşleştirmeye çabalayan ve böylece tek bir bütün olarak genelleştirilmiş bir ulus çerçevesinde onları egemen bir güç olarak yönetme yetisine sahip örgütsel yapı olarak tanımlanabilir (Çınar, 2014: 17).

Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni tehditler karşısında (çevre kirliliği, organize suçlar, yeni güvenlik riskleri gibi) özerkliğini kaybeden ulus-devlet, egemenliğinden nispi ölçüde vazgeçerek ve siyasal yapısında da bir demokrasi açığına giderek meşruiyetini kaybetmekte, ilave olarak işsizlik, küresel sermayenin hareketliliği gibi faktörlerle de iktisadi alanda meşruiyet temininde sorun yaşadığı

görülmektedir. Küreselleşme ulus-devletlerin egemenliklerini erozyona uğratarken bir taraftan varlık alanlarını daraltmış diğer taraftan da yerel/bölgesel milliyetçilik akımlarının güçlenmesine yol açtığı görülmüştür. Bu sonuçta ulus-devleti kendi içindeki yabancı veya kültürel hayat tarzlarının çeşitliliğine karşı açılmayı zorlamıştır (Sayın, 2014: 313). Bu durumunda ulus-devletlerin, uluslararası rejimlere karşı açılmaya zorladığı görülmüştür.

Geleneksel güvenlik anlayışı devleti ulusal güvenliği korumakla görevli tek aktörü olarak görürken yeni güvenlik anlayışına göre küresel güvenlik anlayışı ile ulusal güvenlik birbirinden ayrı düşünülemez. Özellikle ortaya çıkan yeni küresel tehditlerle mücadelede bir devletin tek başına mücadele etmesi mümkün değildir. Bu yüzden devletlerin küresel işbirliğine gitmeleri zorunlu hale gelmiştir. Bu çerçevede devletlerin ulusal güvenliklerinin yanında küresel güvenliğe de önem vermesi ve sorumluluk alması zorunlu görülmektedir.

Ulusal güvenlik bağlamında Max Weber egemenlik kavramını, belli bir kaynaktan çıkan belli özel emirlere belli bir grup bireyin uyma ihtimali olarak tanımlamıştır. Weber'e göre egemenliğin sürekliliği yalnızca maddi, duygusal veya ideal amaçlarla sağlanmaz aynı zamanda otorite sahibi güç kendi meşruluğu konusunda bir inanç oluşturup geliştirmeye de çalışmaktadır (Weber, 2005: 36-37). Weber'in bu görüşleri doğrultusunda devletlerin egemenlik anlayışı sorgulamaya açılmış, güvenliğin sağlanabilmesinin önünde bir engel olarak görülmektedir. Bu bağlamda ulus devletlerin egemenlik anlayışlarının yeniden gözden geçirme ihtiyaçları olduğu söylenebilir.

Dönmez'e göre de klasik ulus-devlet yapısını değiştiren faktörlerin başında, ekonomik etkinliklerin küreselleşmesi ve bunun sonucunda da ulus-devletin ekonomi üzerindeki kontrolünü önemli ölçüde kaybetmesi gelmektedir. Ulus-devletle ilgili bir diğer noktayı ise siyasetin, medyanın/iletişimin ve aynı zamanda toplumsal hareketlerinin küreselleşmesi olarak görmektedir. Artık siyaset sadece ulus-devlet odaklı değil, ulus-ötesi yapılabılır bir hale gelmiştir. İletişim ve medyanın ise siyasetin ulus-ötesi yapılabılırlığının aracı haline geldiği görülmüştür. Bu durum ise ulus-devletin muhalif gruplar üzerindeki etkisini azaltmakta ve meşruiyetinin ulus-

ötesi aktörlerin yardımıyla da daha sorgulanabilir bir hale gelmesine neden olmuştur (Dönmez, 2010: 709-710). Bu bağlamda yeni güvenlik anlayışında ulus-devlet kavramı değişime uğrayarak sorgulanabilir duruma gelmiştir. Yine aynı şekilde ulus-devlet kavramı ile birlikte ulus kavramının da değişime uğradığı görülmüştür.

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı küresel üretim ve küresel piyasalarla birlikte aslında aktörleri devlet olmayan yeni bir çeşit egemenlik ortaya çıkarmıştır. Akyeşilmen'e göre bu küresel süreçler beraberinde ulusal devletlerin egemenliklerini zayıflatmaktadır. Egemen devletler zayıflarken, dolaylı olarak vatandaşlar ve onların oluşturduğu sivil örgütlenmeler güç kazanmaktadır. Akyeşilmen, bu denklemin doğal bir sonucu olarak güçlenen vatandaş ve sivil oluşumların demokratikleşme süreçlerini hızlandırdığını ifade etmiştir (Akyeşilmen, 2012: 204). Bu bağlamda ulus-devletlerin sorgulanmaya başlanmış olması olumlu gelişmeleri beraberinde getirirse de bunun yanında kontrol dışına çıkan eylemlerin de güvenlik sorunlarına neden olduğu görülmüştür.

Yine Robert Gilpin'de ulus-devleti sorgulamaya açmıştır. Gilpin'de özellikle 20. yüzyılın son on yılında teknolojik, ekonomik ve diğer gelişmelerle birlikte ulus-devletlerin sonunda çok etkili politik ve ekonomik örgütlenmelere gitmeleri gerektiğini anladıklarını ifade etmiştir. Daha geniş bölgesel veya hatta küresel çapta ekonomik ve politik organizasyonların gerekli olduğu ulusal devlet yerine böyle kuruluşların daha faydalı olacağı anlaşıldığını söylemiştir (Gilpin, 1981: 228-230).

Bütün bu yapılan sorgulamalara rağmen Erhan'a göre ulus-devletler önümüzdeki dönemde de dünya sahnesindeki egemen birimler olmaya devam edecektir. Ancak ulusal hükümetlerin bilgi ve teknoloji akışı, salgın hastalıkların ve kitlesel göçün önlenmesi, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi konularda etkinliği azalacaktır. Uluslararası sermayeyi temsil eden Çok Uluslu Şirketlerin (ÇUŞ) ulusal ve uluslararası konularda üstlendikleri ve oynadıkları rol artacaktır (Erhan, 2003: 2).

Ulus-devlet ve ulus kavramları kendi içlerinde değişime uğrarken bununla birlikte yeni topluluk kavramları ve yapılanmalarının da ortaya çıktığı görülmüştür. Bunların da ulus-üstü, çok uluslu, bölgeselcilik ve mikro-ulusçuluğu barındıran ulus-altı, devletsiz uluslar, ulus-aşırı ve küresel kimlik olduğu söylenebilir. Bunlardan

ulus-üstü özelliklere sahip AB sisteminin devlet ve egemenlik anlayışlarına yeni bir bakış getirmiştir. Bu yeni sisteme göre Birlik içinde yer alan devletler klasik egemen ulus-devlet özelliklerini korumadıkları gibi ne içişlerinde ne de uluslararası alanlarda tek ve son otorite olma özelliklerine de sahip değillerdir (Savaşan, 2014: 31). Bu bağlamda AB içinde paylaşılan farklı bir egemenlik kavramının ortaya çıktığını söylenebilir.

2.3.4. ABD Merkezli Güvenlik Anlayışının Dünyaya Yayılması

ABD merkezli güvenlik çalışmalarının kısa sürede bütün dünyaya yayılması ve diğer devletler üzerinde etki kurması bakımından önem arz ettiği görülmektedir. Özellikle yeni güvenlik anlayışlarının ortaya çıkmasında Amerikalı akademisyenlerin katkısının büyük olduğu söylenebilir. Bu akademisyenlerin yaptıkları güvenlik çalışmaları birçok ülke tarafından benimsenmiş ve bu ülkelerin özellikle son yıllarda etkili olan küresel terörizme karşı ABD ile işbirliği içine girdikleri görülmüştür.

Soğuk Savaş'ın bitiminde ABD'deki karar vericilerin, şekillenmekte olan tek kutuplu uluslararası sistemde ABD'nin ayakta kalan tek süper güç konumunu muhafaza etmesi için çalışması gerektiğini ifade etmişler ve sonucunda da bu yönde yeni politikalar geliştirmeye çalıştıkları görülmüştür. Onlara göre tek kutuplu sistemin çoğulcu bir uluslararası sisteme dönüşmesi Amerikan çıkarlarına ters düşmektedir. Bu durum aynı zamanda jeopolitik belirsizliğe dönüşmekte ve uluslararası düzeyde istikrarsızlığın en önemli nedenlerinden biri olmaktadır (Aral, 2007: 50). ABD'nin karar vericileri dünyanın tek süper gücü olarak kalmalarının önemine vurgu yaparak ABD merkezli güvenlik politikalarının devam etmesi yönünde çalışmalarını yürütmektedirler.

ABD, tehdit algılamalarını 11 Eylül terör saldırıları sonrasında daha çok İslamcı terör söylemiyle şekillendirmeye çalışmıştır. ABD söylemleriyle uluslararası kamuoyuna yeni tehditlerin bunlar olduğunu göstermeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda 11 Eylül'ün hemen sonrasında Bush yönetiminin terörizmin finansal kaynaklarını yok etmek için terörizme mali yardımda bulunduğunu düşündüklerine karşı harekete geçmiş ve bunun sonucunda 300 kişi ve kuruluş belirlediklerini açıklayıp birkaç ay içinde dünya çapında 112 milyon dolarlık hesabı dondurdukları görülmüştür (Burke,

2004: 307). ABD'nin kendisine doğrudan yapılan bu terör saldırılarından sonra istediği şekilde bir güvenlik anlayışını dünyaya yaymaya çalıştığı izlenmiştir.

ABD terörizmi kendine özgü şekilde tanımlayarak terörizmle mücadele araçlarını da bu tanım üzerinden yürütmeye çalışmıştır. Amerika terörizm terimini resmi olarak “önceden tasarlanmış, savaş dışı sivil hedeflere, yerel gruplara veya gizli ajanlar tarafından genelde bir kitleyi etkileme amacıyla uygulanmış, siyasi gerekçeli şiddet” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma göre de terörist faaliyetlerin devletin temsilcilerinin aksine bireylerin ve grupların dâhil olması, devlet politikasını değiştirme niyeti, şiddetin kasıtlı kullanımı, sivilleri ve izinli askeri personeli hedef alması gibi unsurları paylaştığı görülmektedir (Hook ve Spanier, 2014: 280).

ABD başkanı Bush, 20 Eylül 2001'de yaptığı konuşmasında teröre karşı savaş ilan etmiş ve ABD dış politikasında dünya genelinde geniş kapsamlı sonuçları olacak temel bir değişikliğin işaretlerini verdiği görülmüştür. 11 Eylül terör saldırılarında 19 hava korsanının dışında 90'ı aşkın ülkeden 2974 masum vatandaş hayatını kaybetmiş ve Dünya Ticaret Merkezi'ne çarpan ikinci uçağın dehşet verici videosu neredeyse anında dünyayı dolaşarak hemen herkeste büyük bir şok, kin, öfke ve ABD'ye karşı sempati dalgası oluşturulmuştur (Nye ve Welch, 2011: 412). Bu kapsamda ABD'ye karşı artan sempati ABD merkezli güvenlik anlayışının yayılmasını da beraberinde getirmiştir. Bu terör saldırılarının küresel terörizme karşı yeni bir bakış açısı da getirdiği söylenebilir.

ABD'ye yapılan 11 Eylül terör saldırılarının sonuçları bakımından stratejik tarihin genel bir gerçeğini göstermiştir. Saldırıların sonuçları kesin iken nedenleri uzun süre tartışabilir durumdadır. ABD yaşadığı bu saldırılardan sonra ulusal güvenlik politikalarında radikal değişikliğe gitmiştir. İnsanî müdahale, demokrasi ve Amerikan değerlerini yayma gibi bir takım aktif eylemlere girişme gibi tutumlar üstlenerek terör, terörist ve onlara destek verenlere karşı savaş ilan etmiştir (Gray, 2007: 237). ABD'ye yapılan 11 Eylül terör saldırıları Soğuk Savaş sonrası döneme ani ve beklenmedik şekilde son verdiği görülmüştür. Bu saldırılar ABD'nin tehdit eksikliğini çözmüş ve teröre karşı savaş ABD dış politikasının dayandırılacağı hâkim bir güvenikleştirme sağlamıştır. ABD'nin kendisinin insanlığın geleceğine sahip

olduğunu ve insanlığı temsil ettiğine inancıyla harekete geçme yetkisinin bulunduğunu tüm dünyaya yaymaya çalıştığı görülmüştür (Buzan, 2008: 119). ABD'nin bu türden davranışlarının güvenlik anlayışının her döneminde mevcut olduğu söylenebilir.

ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında değiştirilen ve 11 Eylül sonrasında da yenilenen askeri ve ulusal güvenlik stratejisinin özünü önleyici savaş (preventive war) ve önceden vurma (preemptive strike) kavramları oluşturmaktadır. Bu iki kavramın temel mantığı, rakip/düşman bir saldırı düzenlemeden harekete geçerek, saldırı kapasitesini ortadan kaldırmaktır. Bush Doktrini de denilen bu “önleyici savaş” stratejisi ile ABD, bundan sonra nükleer silahları geliştiren ve terör örgütleri ile işbirliği yapan ülkelere beklemeden doğrudan saldırı düzenleyebileceğini ilan etmiştir. Böylece ABD yeniden Soğuk Savaş'ın başına geri dönmüş ve bu defa “Sovyet tehdidi veya “Komünist tehlike” kavramı yerine “terör tehdidi” kavramını kullanarak uluslararası toplumu bir tercihe zorladığı görülmüştür (Arı, 2009: 27).

ABD'nin 11 Eylül terör saldırılarından sonra uluslararası teröre karşı savaşta olduğunu ilan etmesi ve çok geçmeden bu süreci Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)⁶ adı altında şekillenmeye yönelmesi Amerika merkezli güvenlik anlayışının tüm dünyaya yayılmasının bir başka göstergesi olmuştur. ABD'nin BOP adlı girişiminin günümüze yansımada küresel güç merkezleri arasında tehdit algılamasında ve değerlendirilmesinde farklılıklar oluşturarak bölgesel krizlerin çıkmasına kaynak olduğu görülmüştür (Dersan, 2006: 121). ABD'nin ortaya çıkan bölgesel krizlere aldırış etmeden kendi çıkarları için güvenlik politikalarını devam ettirmekte olduğu söylenebilir.

ABD BOP ile Ortadoğu stratejilerini yeniden belirlemiştir. Bu büyük proje ile coğrafi olarak genişleme ve Ortadoğu sorunlarına bakış sadece Filistin-İsrail sorunu ve petrol zengini Arap rejimleri ile sınırlı tutulamayacağını göstermek amaçlanmıştır. ABD, Ortadoğu politikasının sadece askeri güvenlik şeklinde olmadığını aynı

⁶ ABD Başkanı Bush'un Haziran 2004 tarihinde Georgia Eyaleti Sea Land adasında yapılan G-8 Zirvesinde Büyük Ortadoğu Girişimi olarak ortaya attığı ve yaygın biçimde Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) olarak bilinen girişim Fas'tan Afganistan'a kadar uzanan bir coğrafyada demokrasinin yerleştirilmesi amacını gütmektedir (Bkz: Dersan, 2006: 121).

zamanda taktiksel ve araçsal olduğunu BOP ile göstermiştir (Ateş, 2008: 6). 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin başta Ortadoğu olmak üzere tüm dünya üzerindeki güvenlik anlayışında değişiklikler olmuş ve bu yönde güvenlik çalışmalarına devam ettiği görülmüştür.

ABD güvenlik anlayışı çerçevesinde dünyanın çeşitli bölgelerinde faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu kapsamda ABD Savunma Bakanlığı verilerine göre 40 ülkede en az bir tane olmak üzere dünya üzerindeki 151 ülkede toplam 823 istasyona sahiptir. Söz konusu üsler ve ABD içindeki dâhil olmak üzere toplam 1,8 milyon askeri personele sahip olduğu ifade edilmektedir (Dedeoğlu, 2014:244). Dünyanın toplam yıllık savunma bütçesinin yaklaşık yarısını oluşturan 700 milyar dolarlık savunma bütçesi ile ABD'nin tehdit algılamaları farklılıklar arz etmektedir. Örneğin sınır komşusu Kanada'yı tehdit olarak algılamazken binlerce kilometre uzaklıktaki İran'ı tehdit olarak algılamaktadır (Gürcan,2012: 86). Bu bağlamda ülkelerin tehdit algılamaları birbirinden çok farklı olabilmektedir. Bu nedenle tehdit algılamalarında ülkeler arasında ortak tutarlılık olmaması küresel işbirliğinin sağlanmasında önemli bir engel olarak görülmektedir.

ABD'nin 2010 Dört Yıllık Savunma Raporuna göre (2010 QDR) önümüzdeki 20 yıllık dönemde ABD'ye tehditler şu şekilde sıralanmıştır:

- 4NS⁷ ortamında küresel terörizm, deprem sel gibi doğal afetler, kaçak göçmenler ve sınır güvenliği; uluslararası organize suç örgütleri, korsanlık, siber savaş, tehdit olarak tanımlanan aktörlerin finansal takibi gibi doğrudan ulus-devlet kaynaklı olmayan tehditler,

- Irak, Afganistan başta olmak üzere problemlili ülkelerin yeniden inşası,
- İran ve Kuzey Kore gibi devletlerin uluslararası sisteme entegrasyonu,
- BRIC ülkelerinin (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin) ekonomik ve diplomatik teşviklerle “ehilleştirilerek” ABD hegemonyasını tanımları ve küresel

⁷ T. X. Hammes'e göre 4. Nesil savaş; “Ayaklanmadan evrilmiş ve geleneksel savaş tanımları dışında, savaş hali ile barış arasında sınırları, cephesi ve muharebe sahası belli olmayan, ‘sivil’ ve ‘asker’ arasındaki kesin ayrımı ortadan kaldıran; tarafları devletler olduğu gibi devlet dışı aktörlerin de olabildiği, klasik gerilla harekâtının ve terörizmin modernite ile revize edildiği bir savaş türüdür” (Bkz: Sandıklı, 2012: 92).

sisteme entegreleri, şayet bu başarılmazsa geleneksel konvansiyonel tedbirlerle caydırılmaları belirtilmiştir (Gürcan, 2012: 112).

ABD, Amerikan üstünlüğünü tek kutuplu güç dengesini Soğuk Savaştan sonra ve yeni milenyumda girerken, dünya politikasının temel hususu olarak görmektedir. ABD'nin faşizme ve komünizme karşı başarıları dünyayı ulusal başarı için tekil bir sürdürülebilir model özgürlük, demokrasi ve serbest girişimle baş başa bırakması ABD'nin üstünlüğünün kabul edilmesini zorunlu kıldığı görülmüştür. ABD'de bu üstünlüğünü geçmişteki imparatorlukların yaptığı gibi dünyaya acımasız bir şekilde hükmetmek için istismar etmeyecek ama "insan özgürlüğünü koruyan bir güç dengesi" şekillendirerek evrensel çıkarlara hizmet etme amacını yaymaya çalıştığı görülmektedir (Hook ve Spanier, 2014: 288).

Çağrı Erhan, 11 Eylül terör saldırılarında İkiz Kulelere ve Pentagon'a çarpan uçakların, ABD'nin 1990'ların ortalarından itibaren tanımlamaya çalıştığı, ama bir türlü tam olarak somutlaştıramadığı yeni tehdit biçimlerini, başka bir ifadeyle süper güç olarak meşru kılacak gerekçeleri, tüm boyutlarıyla gözler önüne serdiğinden küresel siyasetin yeniden şekillenışı açısından bir miladı sembolize ettiklerini ifade etmiştir (Erhan, 2002: 56). Bu bağlamda gerek ABD gerekse diğer ülkeler açısından güvenlik anlayışının dönüşümü söz konusu olmuştur.

Kasım 2008'de Başkanlık seçimlerini Demokratların kazanmasından bir buçuk yıl sonra Mayıs 2010'da Başkan Barack Obama ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'ni yayınlamıştır. Stratejide ana güvenlik unsuru olarak askeri üstünlüğün devamı temel kabul edilmiştir. Kavramlar ulus ötesi tehditler için genel bir anlamda kullanılmıştır. Böylece tehdidin bağlamını ulusötesi meydan okumalar oluşturmuştur.

2010 Ulusal Güvenlik Stratejisi, 2002 tarihli selefinde yer alan küresel ölçekte (2006 Stratejisinde Geniş Orta Doğu merkezli olmak üzere) ve süresi belirli olmayan bir savaş hali yerine Afganistan ve Irak gibi belirli bölgelerde ve sonlandırabilir savaşların olduğu bir güvenlik anlayışı ile oluşturulmuştur. 2010 Ulusal Güvenlik Stratejisi ile 2006 tarihli strateji ile başlatılan "Tek Taraflılıktan Çok Taraflılığa Geçiş Dönemi" sonlanmaktadır. Fakat burada ABD, müttefikleri ile ilişkisinde güçlü taraf ve zayıf müttefikler hipotezine uygun olarak kendini üstün

konumlandırmaktadır. ABD ordusunun ABD'nin güvenliği için bir köşe taşı olduğunu ancak, güvenliğin diğere unsurlarla da tamamlanması gerektiğini belirten Başkan Obama, yeni bir yüzyılın yükünün ABD'nin omuzlarına bırakılmayacağını, eski ittifakları güçlendirerek, yeni sınamalarla mücadele için modernleştireceklerini, uluslararası standartları ve kurumları güçlendireceklerini, yeni ve daha derin ortaklıklar tesis edeceklerini kaydetmiştir.

ABD özellikle Obama döneminde 2012'de kabul edilen Savunma Stratejisinde de benzer politikalar izleyeceğini belirtmiştir. Bu kapsamda ABD, NATO ve AB'yi asli ortak olarak görmüş, uluslararası teröre karşı verdiği mücadele kapsamında yeni güvenlik anlayışıyla teröre destek veren ülkeleri düşman ilan ederek yeni yüzyılda da başat konumunu sürdüreceğini vurgulamıştır (Öçalan, 2014). ABD küresel süper güç olarak varlığını koruduğu sürece uluslararası güvenlik politikalarına etkisi de devam edecektir. ABD merkezli güvenlik anlayışı birçok eleştirilerle karşı karşıya kalmış olsa da dünyadaki birçok ülke tarafından benimsendiği ve bu kapsamda önemli etkiye sahip olduğu söylenebilir.

2.4. AB Güvenlik Politikaları: Kökler ve Gelişim

Bu bölümde Avrupa güvenliğinin sağlanması için oluşturulmak istenen güvenlik yapıları incelenerek, AB'nin güvenlik anlayışlarının temelleri ve gelişimi ortaya konmaya çalışılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın Avrupalılar tarafından savunulması düşüncesi, öncelikle 4 Mart 1947'de Fransa ile İngiltere arasında imzalanan Dunkerque Antlaşması ile somut hale getirilmiştir. Şubat 1948'de Prag Darbesi ve Berlin Ablukası ile ortaya çıkan "Avrupa'nın bölünmesi" tehdidi karşısında 17 Mart 1948'de Benelux ülkeleri, Fransa ve İngiltere arasında imzalanan Brüksel Antlaşması ile Batı Avrupa Savunma Topluluğu oluşturulmuştur (Çakmak, 2007: 166). Bu tarihten itibaren Avrupa'nın güvenliği sağlamak için Avrupa ülkeleri tarafından girişimlerin devam ettiği görülmüştür.

2.4.1. Avrupa Savunma Topluluğu (AST) Oluşturma Çabaları

Avrupa bütünleşme sürecinin başlangıcı; Avrupa'nın siyasal ve ekonomik anlamda yeniden düzenlenmesi ihtiyacına bağlı olarak II. Dünya Savaşı sonrasında denk gelmektedir. Avrupa kıtasında savunmanın güçlendirilmesi ve Almanya'nın

yeniden silahlandırılması gerekliliğinin gündeme gelmesi bir takım girişimleri ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda ABD, Almanların silahlandırılması konusunda NATO çerçevesini kullanmak isterken başını Fransa'nın çektiği Batı Avrupa ülkeleri bunu uluslar üstü bir model geliştirerek başarmak istemişler ve sonuçta Avrupa Savunma Topluluğu (AST) projesi şekillenmeye başlamıştır. Söz konusu projeye üç temel hedef konulmuştur:

- İki dünya savaşından sonra Batı Avrupa devletleri arasında askeri bütünleşme yoluyla devam eden bir barış yapısının kurulması
- Sovyet tehdidine karşı Batı Avrupa'nın savunulması
- Batı Avrupa'nın üçüncü güç haline gelmesini sağlayarak, iki kutuplu bir dünyanın sona ermesinde Batı Avrupa'nın etkin bir rol oynamasıdır (Morkaya, 2014: 26).

AST NATO Konseyinde onaylanmasının ardından 27 Mayıs 1952 tarihinde; Fransa, Batı Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg tarafından Paris'te imzalanmıştır. Kurulması öngörülen savunma örgütüne idare edecek uluslar üstü bir siyasi otoriteyi şart koşan antlaşmanın Avrupa ordusunu ilgilendiren kısımlarında ise; 100.000 personeli içeren toplam 40 tükenden (14 tükten Fransa, 12 tükten Batı Almanya, 11 tükten İtalya ve 3 tükten de Benelüks ülkeleri tarafından karşılanmak üzere) oluşması, bu ordunun tek bir bayrağının olması, ordunun teçhizatının ortaklaşa temin edilmesi ile ortak tatbikatlarının icrası dikkat çeken hususlar olmuştur (Morkaya, 2014: 27). AST'nin hedeflerinin gerçekleştirilmesi Avrupa'da oluşturulması planlanan bir güvenlik yapılanmasının hedefleriyle uygun düşmekle beraber Avrupa ülkeleri arasında uyumsuzluk ve görüş ayrılıkları bu yolda ilerlemede önemli engeller olarak ortaya çıkmıştır.

Paris'te imzalanan antlaşmayla müzakereci ülkeler kurumsal ve örgütsel unsurlarını oluşturmaya başladıkları görülmüştür. Dinan'a göre bunlar dokuz üyeli bir komisyon, bir bakanlar konseyi, 12.500 askerli Alman grupları, Almanya'nın katkısının toplam kuvvetlerin üçte birini aşmaması ve Almanya'nın bir savunma bakanlığına veya personeline sahip olmaması gibi unsurları içermektedir (Dinan,

2009: 87). AB içinde AST'nin gelişimi devam etmeye çalışsa da önüne birtakım engeller çıktığından dolayı gelişimini tamamlayamamıştır.

Fransa'da 1950'li yılların ilk yarısında yaşanan siyasi istikrarsızlıklar sonucu sık sık hükümet değişikliklerin yaşanması AST konusunda politika değişikliklerine yol açmış, yeni gelen hükümetler AST Antlaşmasının imzalandığı dönemden farklı olarak bir Avrupa savunma politikası geliştirilme konusunda Fransa'nın desteğini çektikleri görülmüştür (Erhan ve Akdemir, 2008: 24). Fransa'nın AST'den desteğini çekmesiyle başlayan süreçte AB içinde güvenlik konularında kırılmalar oluşmuş ve savunma konularında ortak mutabakata varılamadığı görülmüştür.

AST'nin projesi onay aşamasına geldiğinde Fransa'nın taraf ülkeler arasında savunma alanında yeni bir yapı kurulmasının ön şartı olarak öncelikle ortak dış politika alanında birlik sağlanması görüşünü ortaya attığı görülmüştür. Daha sonra bu öneri üye devletler tarafından benimsenmiş ve AST'den önce Avrupa Siyasi Topluluğu'nun kurulmasının yollarının araştırılmaya başlandığı gözlemlenmiştir (Ülger, 2002: 95). Olumsuzlulara rağmen AST, AB'nin ortak güvenlik alanında yaptığı girişimlerin temellerini oluşturması açısından önemlidir.

Avrupa ordusu oluşturulması çabaları Avrupa ülkeleri arasında yıllarca tartışılmaya devam etmektedir. AKÇT'yi oluşturan devletler tarafından kurulmuş AST'nin temel amacı, tüm üye devletlerin savunma güçlerini tek merkezde toplamak olmuş ancak Fransa Parlamentosu'nun kurucu antlaşmayı onaylamaması üzerine antlaşma yürürlüğe girememiştir (Dedeoğlu, 2014: 346-347). AST'nin olumsuzlukla sonuçlanması Avrupa ülkelerinin savunma alanında bütünleşme yolundaki sorunlarını görmede bir fırsat niteliği taşımıştır. AST girişimi BAB'ın oluşturulması yönünde Brüksel Antlaşmasının değiştirilmesini sağlamıştır.

2.4.2. Avrupa Güvenliği Çerçevesinde Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) Kuruluşu

Batı Avrupa ülkeleri arasında oluşturulan ilk savunma girişimi; İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Dunkerque Anlaşması (04 Mart 1947) ile oluşturulmuştur. Daha sonra bu çalışmalar kapsamında 17 Mart 1948 tarihinde Brüksel'de; İngiltere, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan ve müteakiben 25 Ağustos

1948 tarihinde yürürlüğe giren Antlaşma ile Brüksel Antlaşması Örgütü kurulmuştur. Söz konusu antlaşmayla; ekonomik sosyal ve kültürel bağları güçlendirmeyi ve bu kapsamda ortak bir savunma anlayışının oluşturmasını hedeflenmiştir. Bu örgüte 1955 yılında Almanya ve İtalya'nın da dâhil edilmesiyle Batı Avrupa Birliği'ne (BAB) dönüştürülmüştür (Morkaya, 2014: 24). Bu bağlamda Avrupa ülkelerinin kendi güvenliklerini kendilerinin sağlaması gerektiği düşüncesiyle birlikte hareket ederek savunma amaçlı bir örgüt kurmayı başardıkları görülmüştür. BAB'ın kurulması Avrupa ülkelerinin güvenlik ve savunma alanında atmış oldukları ilk ciddi adım olarak değerlendirilebilir.

BAB bir bakanlar konseyi ile asambleden oluşan ve askeri konulara ek olarak kültür ve eğitime ilişkin meseleleri de kapsamıştır. BAB'ın, uluslar üstü olmaktan çok uluslararası bir örgüt niteliği taşıdığı görülmüştür. Dinan'a göre bu girişim hem İngiltere'nin üyeliğinin yeniden sağlanması hem de AST'ye karşı oy kullanan Fransız parlamenterlerin kazanılması açısından önemli olmuştur (Dinan, 2009: 89).

BAB 50 yıl için kurulmuş ve Avrupa savunmasının Avrupalılar tarafından yürütülmesi tezini savunmuştur. Üyeler arasında askeri işbirliğinin yanı sıra siyasal ve sosyal ilişkilerin de geliştirilmesi gerekliliği görülmüş, birisine yapılacak saldırının hepsine yapılmış sayılması ilkesi benimsenmiştir. 1954-1973 yılları arasında BAB'ın gerçekleştirdiği önemli faaliyetler; Federal Almanya'nın NATO'ya katılımını sağlaması, silahların denetlenmesi konusunda karşılıklı güvenin oluşturulması-ki bu çerçevede 1954'de Silahlanmayı Denetleme Ajansı (ACA) kurulmuş olması ve İngiltere'nin AET'ye katılım süreci hızlandırmasıdır (Dedeoğlu, 2014: 347). Bu bağlamda BAB'ın, batı Avrupa'da işbirliğinin geliştirilmesinde önemli roller üstlendiği görülmüştür.

Batı Almanya'nın yeniden silahlanmasından duyulan kaygı sonucunda doğan BAB'ın askeri gücü 12 tümenle sınırlandırılmış ayrıca kimyasal-biyolojik silah üretimi, atom silahları, bazı klasik imha silahları üretimi, savaş gemileri ve denizaltı üretilmesi sınırlandırılmıştır. Yine BAB Antlaşmasının 4.maddesinde NATO ile işbirliğine gidileceği belirtilmiş, görev çakışmaması içinde BAB Konseyi ve Ajansının sahip oldukları tüm bilgi ve görüşleri NATO askeri birimlerine iletmeleri

konusuna vurgu yapılmıştır (Ülger, 2002: 56). Bu bağlamda Avrupa devletleri için ABD askeri güvencesinin önemi öncelik olarak düşünülmüş ve NATO'nun önemi vurgulanmıştır.

Avrupa Topluluğu'ndan bağımsız bir kuruluş olan BAB, 1984 Roma Deklarasyonu ile tekrar canlandırılmış, örgütün Avrupa güvenliğinden ve kimliğinden sorumlu bir örgüt olduğu ile faaliyetlerini NATO ile birlikte sürdüreceği ilkesi benimsenmiştir. 1987 yılındaki BAB Dışişleri Bakanları La Haye toplantısında, Doğu-Batı ilişkilerini geliştirmek ve silahsızlanmayı teşvik etmek yolunda faaliyetlerine devam etme kararı alınmış ve BAB'ın NATO'dan kopmadan AT içine alınması konusunda anlaşmaya varılmıştır. AB'nin 1991 Maastricht toplantısında güvenlik konusunda BAB ile ortaklık kurulabileceği öngörülmüş ve daha yakın askeri işbirliği geliştirilmesi konusunda antlaşmaya varılmıştır. 1992 yılında yürürlüğe giren Petersberg Bildirisi⁸ ile de BAB'ın görev tanımı yapılmış ve bir askeri birlik oluşturulması kabul edilmiştir (Dedeoğlu, 2014: 348-349). Bu bağlamda Petersberg Bildirisi ile BAB yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır.

BAB'ın geniş katılımlı bir güvenlik örgütü olabilmesi yolunda önemli adımlar atıldığını söylemek mümkündür. Ancak Avrupa'nın savunmasında rol alan NATO gibi güçlü bir örgütün varlığı, BAB gibi güvenlik yapılanmasının gelişmesinde engel olduğu gerçektir. Bu bağlamda her ne kadar BAB'ın geliştirilmesi için çaba harcansa da NATO gibi güçlü güvenlik örgütü karşısında varlığını hissettirememiştir. BAB'ın işlevselliği artırılmaya çalışılması da olumlu sonuçlar vermemiştir. NATO'nun Avrupa güvenliğinden sorumluluk almaya devam etmesi BAB'ın etkili bir güvenlik örgütü olmasına engel olmuştur.

2.4.3. Avrupa Siyasi İşbirliği'nin (ASİ) Oluşturulması

AB'nin ASİ oluşturmadan önce güvenlik konusunda önemli bir adım 1958-1963 yılları arasında Fransa'nın Danimarka Büyükelçisi Christian Fouchet tarafından hazırlanan ve "Fouchet Planları" olarak adlandırılan girişimdir. Bu planla

⁸ Günümüzde "Petersberg Görevleri" olarak bilinen ve artık "AGSP" içerisinde benimsenen bu görevler, büyük ölçüde insani yardım, barışın kurulması, barışın sürdürülmesi, krizlere müdahale ve kriz yönetimi esaslarını benimseyen "Yumuşak Güvenlik" (Soft Security) ilkelerine dayanmaktadır (Dedeoğlu, 2014: 349).

oluşturulmak istenen siyasi birliğin temel amaçları olarak; üye devletlerin ortak çıkarların bulunduğu sorunlarda ortak dış politika benimsemesi, üye devletlerin her türlü saldırıya karşı güvenliklerinin artırılması ve ortak bir savunma politikasının benimsenmesi sıralanmıştır. Fouchet Planları, Topluluk içindeki küçük devletlerin bu girişimleri Fransa'nın Topluluğun dış politikasını yönlendirme girişimi olarak görüp karşı çıkmaları sonucunda kabul edilmemiştir (Karabulut, 2014: 77-78).

AB'de devam eden güvenlik çalışmaları kapsamında ortak bir dış politika ve güvenlik yapılmasına gidilmesi konusunda 1970 yılında Davignon Raporunun kabulü ile AT'de yeni bir dönem başlamış ve ASİ adıyla yeni bir mekanizma kurulmuştur. AT ülkelerinin dış politikalarının koordinasyonunu sağlamaya amaçlayan bu iş birliğinde güvenlik ve savunma konularının dışarıda bırakıldığı görülmüştür (Ülger, 2002: 64). ASİ ile üye devletler arasında dış politika konularında danışma ve uyum sağlanması hedeflenmiştir. Bu mekanizmayla birlikte üye devletler, herhangi bir taahhüt altına girmeden dış politika ile ilgili konularda ortak hareket etmeyi amaçlamıştır.

Belçikalı devlet adamı Vicomte Etienne Davignon başkanlığında kurulan bir komisyonla başlayan bu süreçte ilk rapor 27 Ekim 1970 tarihinde AT üyesi ülkelerin devlet ya da hükümet başkanlıklarına sunulmuştur. Bu raporda, 'siyasi birlik iradesinin AT'nin ilerlemesinde her zaman itici bir güç olduğu' ifade edilerek, işbirliğine yönelik hedefler doğrultusunda uluslararası sorunların ve dış politika alanına giren bütün önemli hususların belirlenen mekanizmalar vasıtasıyla ele alınacağı vurgulanmıştır. Bu plan çerçevesinde üye devletlerin Dışişleri Bakanları arasında oluşturulacak olan işbirliği ile başlatılan ASİ süreci Topluluk karar mekanizmalarının dışında tutularak üye devletlerin taahhüt altına girmeleri önlenmiştir. Böylece ASİ'nin dış ilişkilere siyasal boyut kazandıran, hükümetlerarası niteliği olan kurumsal bir yapı olarak ortaya çıktığı görülmüştür (Morkaya, 2014: 32). ASİ'nin Topluluk karar mekanizmalarının dışında tutulması amaçlarına ulaşması yönünde engel olarak düşünülebilir. Bu bağlamda ASİ'nin başarıya ulaşabilmesi için karar alıcı kurumların oluşturulması gereklidir. ASİ'nin hedeflerine ulaşmasının hukuki nitelik kazandırmasına bağlı olduğu söylenebilir.

ASİ, üye devletlerin uluslararası alanda ulusal dış politikaları ile uyumlu ortak eylemleri izleyecekleri bir oluşum olarak düşünülmüştür. Bu oluşumla, Soğuk Savaş bitimiyle Birlik içinde artan ekonomik etkinliğin aynı şekilde siyasi alana da yayılması hedeflendiği görülmüştür (Türker, 2007: 138). ASİ'yle yapılmak istenen amaç güvenlik ve savunma konularının Topluluğun içine dâhil etmek ve sonrasında da siyasi bütünleşme sürecine girmeyi sağlamak olmuştur. Bu dönemde her ne kadar siyasi oluşumlara önem verilmiş olsa da ekonomi kadar güçlü bir birliktelik sağlanamadığı görülmüştür. Bu bağlamda ASİ gibi siyasi oluşumlar için ihtiyaç olan hukuki zeminin sağlanması önem arz etmektedir.

2.4.4. Tek Avrupa Senedi (TAS) ve ASİ'ye Hukuki Nitelik Kazandırılması

ASİ sürecinde 1985'de yapılan Milano ve Lüksemburg Zirvelerinde Tek Avrupa Senedine giden yolda önemli bir hukuksal süreç olarak, dış politika konusunda işbirliği yapılmasına yönelik kurumsal reformlar hakkında görüş birliğine varıldığı görülmüştür. Daha sonra AB üye devletlerin Dışişleri Bakanları tarafından imzalanan ve onay sürecine müteakip 1 Temmuz 1987'de Tek Avrupa Senedi (TAS) yürürlüğe girmiştir. TAS, Avrupa Topluluklarının küreselleşmesi bağlamında göstermiş olduğu önemli bir tepki olarak algılanabilirken aynı zamanda AB kapsamında toparlanma süreçlerinin tamamlanıp, dönüşüm süreçlerinin başladığı bir milat olarak da görmek mümkündür. TAS'ın yürürlüğe girmesiyle AST, ASİ gibi temellere dayanan Avrupa Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası (ODGP)'nin kavramsal olarak gelişimi hukuksal zeminde ilk kez kendine yer bulmuştur (Morkaya, 2014: 37). TAS ile birlikte getirilen en büyük yenilik Konsey'in karar almadaki zorluklarını kaldırmış olmasıdır.

TAS sayesinde Avrupa topluluklarının bütünleşmesinde temel hedef olarak kabul edilen siyasal birlik oluşturma amacı hukuksal nitelik kazanmış, üye devletler arasında siyasi işbirliği ekonomik bütünleşme ile aynı düzeyde ve önemde kabul edilmeye başlamış olduğu görülmüştür. TAS sayesinde yine ASİ'de kurumsal düzeyde yapı ve işleyişine temel teşkil eden organlar oluşturulmuştur. ASİ mekanizmasının organları iç ve dış organları şeklinde iki gruba ayrılmıştır. İç

organlar; ASİ Başkanlığı, Siyasi Direktörler, Avrupa Muhabirler Grubu, Çalışma Grupları ve Sekretarya'dır. Dış organlar ise; Avrupa Konseyi (AB Konseyi), Avrupa Toplulukları Konseyi (AB Bakanlar Konseyi), Komisyon ve Avrupa Parlamentosu'dur (Morkaya, 2014: 37-39). ASİ kapsamında yetkili organlar teşkil edilmiş ve bununla da AB'nin daha sonra oluşturduğu ODGP'ye bir temel niteliği kazandırılmıştır.

TAS ile birlikte artık üye devletler arasındaki siyasi işbirliği de ekonomik işbirliği kadar önemli olduğu vurgulanmıştır. Siyasi bütünleşmenin gereği olarak da güvenlik ve dış politika konuları bundan böyle antlaşma içerisine dâhil edilmiştir. TAS'ın 30.3. (a) maddesi, Bakanlar Konseyi ve Komisyonun yılda en az dört kez, ASİ mekanizması çerçevesinde bir araya gelmesini; 30.3 (b) maddesi, Komisyon'un siyasi işbirliği müzakerelerine tam katılımını düzenlemiştir. Yine Senedin 30.4 maddesinde ise Bakanlar Konseyi'nin ASİ çalışmaları hakkında parlamentoya bilgi vermesi karara bağlandığı görülmüştür (Ülger, 2002: 71). Bu bağlamda ASİ, hükümetler arası yapısını korumuş olmakla birlikte geniş anlamda güvenlikle ilgili yasal tartışmaların yapılmasını sağlamıştır. Güvenlik başlığı altında yapılan tartışmaların sayısı altıdan on ikiye çıkarılmıştır (Siovaag, 1998: 24). ASİ'ye hukuki nitelik kazandırılarak TAS'ın yazılı metinleri içinde yerini alması sağlanmıştır. Siyasi işbirliğinde atılan adımlar gelecekte kurulabilecek ortak güvenlik birlikteliği için önemlidir.

TAS ile birlikte üye devletlerin güvenliğin siyasi ve iktisadi yönleri konusunda işbirliğine hazır oldukları belirtilmiş üye devletlerin güvenlikleri için gerekli teknolojik ve endüstriyel şartları sağlamaya kararlı oldukları ifade edilmiştir. (Türker, 2007: 138). TAS'ın kabul edilmesiyle birlikte isteksiz olan üye devletlerin güvenlik ve siyasi alanda işbirliği yapmalarının önünün açıldığı görülmüş ve güvenlik politikalarının hukuki alt yapısı oluşturulmuştur. Böylelikle Birlik içinde ilerde gidilebilecek ortak güvenlik yapılanmasının önündeki zorlukların aşılması da kolaylaşacağı söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GÜVENLİK POLİTİKALARININ GELİŞİMİ

Bu bölümde AB'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik arayışları ve güvenlik politikalarının gelişimi incelenmiştir. AB bünyesinde oluşturulabilecek yeni bir güvenlik yapılanmasının temellerinin nasıl atıldığı yapılan güvenlik çalışmalarıyla kendini göstermiştir. Bu dönemde AB, güvenlik çalışmalarını hızlandırmış ve kurumsallaşma çabalarına büyük önem vermiştir. 1991 yılındaki Maastricht Antlaşması'yla başlayan üç sütunlu yeni yapılanma (AT, ODGP ve Adalet ve İçişlerinde birliği sağlamak) AB'nin yeni kimliğinin temelini oluşturmuştur (Türker, 2007: 54).

NATO içinde başlayan Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği (AGSK) oluşturma çabaları yerini daha sonra Ortak Dış Güvenlik Politikasına (ODGP) bırakmıştır. Burada amaç üye ülkeler arasında ODGP oluşturarak AB'nin güvenliği için tek bir sesle hareket edilmesini sağlamaktır. Ekonomide çabuk kararlar alabilen AB üyesi ülkelerin, siyasi kararlar almada birlik sağlamaları kolay olmamaktadır. Bunun sebebi her ülkenin kendi siyasi çıkarlarını ön planda tutmak istemesi ve ulusal güvenliğini, uluslararası güvenliğe tercih etmeleridir.

AB'de AGSP'ye kurumsal kimlik kazandırma çabaları başlamıştır. Oluşturulacak AGSP organlarıyla yeni güvenlik politikalarının işlevselliğinin artırılması ve görev alanlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Diğer taraftan Batı Avrupa Birliği (BAB) güvenlik örgütünün AGSP ile birleştirme çabaları hızlanmış ve daha sonrasında da lağvedilerek AGSP'ye katılımı sağlanmıştır. NATO imkânlarıyla harekete geçebilen AGSP'nin, NATO'dan bağımsız hale getirilmesiyle ileride oluşabilecek yeni AB güvenlik yapılanmasının kendi imkân ve askeri yetenekleriyle ayakta kalması sağlanması muhtemeldir.

Bu bölümün sonunda AB'nin insan güvenliği çalışmaları incelenmiş ve görev aldığı insani müdahalelerdeki başarısıyla uluslararası güvenliğin sağlanması konusunda rolü ortaya çıkarılmıştır. AB, aynı zamanda bu görevlerinde eksiklerini görmüş ve bu amaçla bir Acil Müdahale Gücü oluşturulması gerekliliği

vurgulanmıştır. Bu gücün de ilerde oluşturulabilecek ortak bir güvenlik yapılanmasının inşasında önemli rol oynaması beklenebilir.

AB'nin Soğuk Savaş sonrası geliştirdiği güvenlik politikalarının geleceği bağlamında bir güvenlik yapılanması şemsiyesi altında toplanılması ve siyasi işbirliğinin bütün üye ülkelerce sağlanması zor gibi görünse de bunun gerçekleşmesi de bir o kadar mümkün olabilir. Son olarak AB'nin bugüne kadar yapmış olduğu güvenlik çalışmaları ve geliştirdiği güvenlik politikaları analiz edilerek buradan da ortak güvenlik yapılanmasına dönüşme olasılığının yolları takip edilmeye çalışılmıştır.

3.1. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde AB'nin Güvenlik Arayışları

Bu bölümde Soğuk Savaş sonrasında AB'nin yeni antlaşmalar çerçevesinde güvenlik ve savunma politikalarına yönelik arayışları incelenerek çalışmaya temel oluşturulacak savların güçlendirilmesi amaçlanmıştır. AB özellikle bu dönemde ortaya çıkan yeni tehditler doğrultusunda güvenlik alanında yeni yapılanmalara ihtiyacı olduğunu görmüş ve bu konuda gerekli adımların atılması yönünde bir dizi kararlar alarak uygulamaya geçirmiştir. Bu bağlamda Soğuk Savaş'ın hemen bitiminde yapılmış olan Maastricht Antlaşması AB'nin yeniden yapılanması ve oluşan yeni tehditler karşısında güvenlik politikalarını gözden geçirmesi için bir fırsat niteliği taşıdığı görülmüştür.

3.1.1. Maastricht Antlaşması ve AB'nin Yeni Güvenlik Yapılanması

AB'nin en önemli antlaşması olarak görülen Maastricht Antlaşması'yla Birlik yeniden doğmuştur. Bu antlaşmanın öncesinde bir takım müzakereler yapılmış ve bu antlaşmanın temelleri oluşturulmuştur. Maastricht öncesi siyasi birlik oluşturma amacıyla toplanan Hükümetlerarası Konferans sürecinde iddialı bir amaç ortaya koyan Nisan 1990'daki Mitterrand-Kohl Mektubu, Maastricht müzakerelerine egemen olmuş ve bu çerçevede adımlar atılmasını sağlamıştır. Bu Mektup'un amacı, siyasi işbirliğini sınırlayan ASİ'den farklı olarak etkili bir ortak dış ve güvenlik politikası oluşturmaya temel teşkil etmektir. Maastricht Antlaşması'yla bu amaçlara ulaşılmış ve Birliğin güvenlik alanında en önemli adımı atılmıştır. Bu bağlamda Maastricht Antlaşması'yla birlikte üç sütunlu bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu sütunlar;

Avrupa Toplulukları, ODGP ve Adalet ve içişlerinde birliktir. Güvenliğin askeri yönünün ODGP'nin bir parçası olması bu antlaşma ile gerçekleştirilmiştir (Karabulut, 2014: 80-81).

ABD için Avrupa'nın öneminin Soğuk Savaş dönemine kıyasla azalması, AB sürecinin iç dinamiklerinin getirdiği zorunluluklar ve ABD'den bağımsız bir ortak dış politika gereksinimi, AB'yi yeni bir güvenlik yapılanmasına doğru götürmüştür. 1991'den itibaren Fransız-Alman girişimleri ile başlatılan NATO'dan bağımsız bir ordunun kurulabilirliği, Maastricht Antlaşması'nda da yerini bulmuştur. NATO yanlısı Danimarka ve İngiltere'ye karşı, BAB tabanlı bir güvenlik şemsiyesi teklif edilmiş ve AB Dış Politikasının bu askeri yapılanma ile desteklenmesi vurgulanmıştır. Maastricht Antlaşması, AB'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel anlamda oynayacağı role atıfla, dış ve güvenlik politikasını gerçekleştirme girişimini başlatmasını sağlamıştır. Dış politikanın, askeri güçle desteklenmeden başarıya ulaşmasının zor olduğunun anlaşılması üzerine yine aynı antlaşmada güvenlik ve savunma politikasına yer verildiği görülmüştür. Bu dönemde NATO'yu tedirgin etmeden yeni bir Avrupa güvenlik anlayışı geliştirilmeye çalışılmıştır (Akgül, 2016).

Antlaşmayla birlikte ulusal egemenliğin çekirdeğini oluşturan ODGP sütunu, ekonomi ve para politikasında olduğu gibi egemenliği paylaşma isteği olmayan AB için hayal edilebilecek en üst nokta olarak görülmüştür. Dinan'a göre bu sütun zaman içerisinde ortak savunmaya dönüşebilecek ortak savunma politikasının çerçevesinin yavaş yavaş çizilmesine imkân tanıyacaktır. Maastricht'le birlikte BAB'ı savunmaya ilişkin sonuçlar taşıyan karar ve eylemlerini detaylandırmasını ve uygulamasını isteyebilecek AB'nin gelişiminin bir parçası olarak tanımlamıştır (Dinan, 2009: 313-317). Bu bağlamda AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasının temellerini teşkil edecek unsurların Maastricht Antlaşması'ndaki ODGP ve adalet ve içişlerinde birlik sağlamak sütunu ile atmış olduğu söylenebilir.

AB'nin yeni güvenlik yapılanması çerçevesinde 1992 yılında Eurocorps kurulmuştur. Pegasus-95 tatbikatı sonrasında 30 Kasım 1995 tarihinde faaliyetlerine başlamış olan Eurocorps'da 50000 kişilik bir gücün oluşturulması öngörülmüştür.

BAB'a karşı sorumlu kuvvetlerin bir parçası olan Eurocorps'un, BM ile AGİT bünyesinde oluşturulan insani misyonlar, üye devletlerin vatandaşlarının bir ülkeden çıkarılmasına ilişkin misyonlar ve barış operasyonlarına katkıda bulunması amaçlanmıştır. Şu an itibariyle 3000 kişilik bir güç oluşturan Eurocorps, Strasbourg'da konuşlandırılmış bulunmaktadır (İnaç ve Güner, 2006: 146-147).

AB'nin yeni güvenlik yapılanması kapsamında 1999 Helsinki toplantısında, İtalya, Fransa, Almanya ve İngiltere tarafından hazırlanmış olan "Askeri yapılar ve AB tarafından sevk ve idare" başlıklı belge kabul edilmiştir. Bu belge ile gerekli karar alma mekanizmaları ve gelecekteki askeri kuvvet gücü belirlenmiştir. Bu çerçevede, kurulacak askeri teşkilat içerisinde bir askeri komite, askeri karargâh ile durum merkezi, 2003 yılına kadar yaklaşık 60 bin kişilik bir güçten oluşacak; 60 gün içinde bütün hazırlıklarını tamamlayabilecek ve iki yıl süreyle daimi olarak görev yapabilecek bir birlik oluşturulması ve 400 savaş uçağı ile 100 savaş gemisinin bu çerçeveye dâhil edilmesi öngörülmüştür. Birlik, kurtarma operasyonları, barışı sağlama ve insani müdahaleler gibi Petersberg görevlerini yerine getirecek bir acil müdahale gücü olarak oluşturulmuştur (Dedeoğlu, 2014: 353).

AB 1 Kasım 1993 tarihinde Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden bu yana uluslararası sahnede sesini etkili olarak duyurabilmekte silahlı çatışmalar, insan hakları ve AB'nin misyonunu oluşturan ve savunmaya kararlı olduğu temel ilkeler ve ortak değerler üzerindeki düşüncelerini açık olarak ifade ettiği görülmektedir (İnaç ve Güner, 2006: 143). Bu bağlamda AB'nin yeni güvenlik anlayışı özellikle Maastricht Antlaşması'yla çok önemli bir yere ulaşmıştır.

3.1.2. Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) AB'ye Entegre Edilme Çabaları

Soğuk Savaş'ın ardından BAB'ın yeniden canlandırılmasına başlandığı görülmüştür. Çakmak'a göre Doğu Blok'unun yıkılmasından sonra 13 Haziran 1991'de Petersberg'de yapılan toplantıda BAB'ın görev tanımı yeniden yapılmış ve BAB bünyesinde bir askeri birlik oluşturulması kararlaştırılmıştır. Petersberg Bildirisi adı altında bilinen BAB'ın yeni görevleri ile barışın tesisi, insanî yardımların yapılması, krizlere müdahale yöntemlerinin belirlenmesi, iç çatışmaların önlenmesi ve müdahale edilmesi gibi yumuşak güvenlik kapsamında yeni misyonlar

amaçlanmıştır (Çakmak, 2007: 166-167). Petersberg görevleri kapsamında BAB'ın faaliyet alanlarının genişlemesi ODGP'yi de etkilemiş ve bu konuda iki örgüt arasında işbirliğine gitme zorunluluğu doğmuştur.

BAB araçlar, imkânlar ve kurumsal alt yapı açısından NATO'ya bağımlı olduğundan NATO kapsamı dışında Petersberg görevlerini yerine getirmesi oldukça zordur. Ağır, bu kapsamda, iki örgütün daha etkili bir biçimde işbirliği yapmaları ve birbirlerini tamamlamaları doğrultusunda çeşitli girişimlerde bulunulmasını önemli gelişme olarak değerlendirmiştir. Bu alandaki önemli girişimlerden biri, 1994 NATO Brüksel Zirvesi'nde oluşturulması kararlaştırılan "Birleşik Ortak Görev Güçleri"dir. Bu güçler, BAB'a AB'nin ODGP'nin yürütülmesinde NATO güçlerinden ve araçlarından yararlanma imkânı sağlamaktadır. Bu nedenle BAB'ın NATO'nun desteğini almadan güçlü ve güvenilir bir askeri ve savunma unsuru olarak gelişebilmesi kolay değildir (Ağır, 2003: 112). Bu bağlamda BAB'ın NATO'dan bağımsız işlevini devam ettirmesi zor görüldüğünden AB'nin bu örgütü kendi içine entegre etme çabalarında daha çok ODGP için kullanabilmenin yollarını aradığı görülmüştür.

1997'de Amsterdam Antlaşması'yla AB'nin güvenlik rolü yeniden tartışmaya açılmıştır. Özellikle BAB'ın AB'ye entegre edilme girişimleri sonuçsuz kalmaya yakın dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair'in çabalarıyla üye devletlerin çoğu tarafından tercih edilen antlaşmanın J.7 maddesi kabul edilerek BAB'ın entegre edilme takvimi ortaya çıkarılmıştır (Kırchner ve Sperling,2007; Peterson, 1998: 8).

1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'yla BAB'ın Petersberg Görevleri, AB Antlaşması içerisinde dâhil edilmiş ve BAB'ın NATO ve AGİT kapsamında yapacağı faaliyetlerin AB faaliyetleri şeklini alacağı belirtilmiştir1999 Köln Zirvesi'nde ise BAB'ın merkezinin boşaltılmasına ve kriz yönetimi faaliyetlerinin AB'ye geçmesine karar verilmiştir. Yine bu bağlamda BAB'ın bazı faaliyet ve kurumların korunması, diğerlerinin AB'ye devredilmesi kararları alınmıştır. 2001 yılında BAB'ın Merkezi Brüksel'e taşınmış, BAB Askeri Karargâhı kapatılmış, 2002 yılında da BAB Uydu Merkezi ve BAB Güvenlik Araştırmalar

Enstitüsü AB'ye devredilerek BAB'ın AB'ye entegre edilme çabalarının hız kazandırıldığı görülmüştür (Dedeoğlu, 2014: 350-352).

3.1.3. NATO İçinde Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği (AGSK) Oluşumu

NATO içinde oluşturulmak istenen Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK), Avrupa uluslarının kendi savunma sorumluluklarını artıran bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. AB, bir taraftan BAB'ı canlandırmaya çalışırken diğer taraftan eş zamanlı olarak NATO içinde AGSK adında yeni bir kurum ortaya çıkarmıştır. AGSK kavramı 1990'ların başında Londra ve Roma'da alınan kararlar sonucunda şekillendirilmiştir. Bu kavram, transatlantik bağ çerçevesinde ele alınmış ve NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirmek amacıyla ODGP'yi tamamlayıcı bir oluşum olarak tanımlanmıştır. NATO içerisinde AGSK'nin gelişiminde, Amerika'nın NATO imkânlarının kullanımına izin verdiği olası operasyonlarda Avrupalı Müttefiklerinin yeteneklerini artırma amacı düşünülmüştür (İnaç ve Güner, 2006: 145). Bu bağlamda AGSK'nin AB'nin oluşturmak istediği ortak dış ve güvenlik politikasının bir parçası olduğu söylenebilir.

AGSK, Avrupalıların politika oluşturmada ve uygulamada daha etkili olmalarının teminatı olduğu görülmektedir. AGSK'nin rolü, Avrupa kıtasının değişik güvenlik sistemleri içinde ulus devletlerin birlikte görev yapması olarak belirlenmiştir. İttifakta bir Amerikan, bir Alman, bir Fransız güvenlik ve savunma kimliği bulunması buna bir örnektir. AGSK'nin önemi içinde birçok savunma ve güvenlik kimliği barındırmış olmasıdır (İnaç ve Güner, 2006: 146). AGSK'nin NATO içinde kalmasına çaba harcanması bu kurumun gelişimine engel teşkil etmiş ve faaliyetleri kısıtlı olduğu görülmüştür.

AGSK'nin altında yatan temel unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

- Birliğin yeni dünya düzenine uyum ihtiyacı
- Birliğe ekonomik ve siyasi ağırlığıyla uyumlu savunma ve güvenlik boyutu kazandırmak

- NATO içerisindeki ABD ağırlığını dengelemek ve Birlik olarak bağımsız hareket edebilme yeteneği kazandırmak

- Bosna ve Kosova’da ortaya çıkan eksikler
- Enerji kaynakları üzerinde söz sahibi olabilmek
- ABD’nin Avrupa güvenliğinde yüklendiği ekonomik yükü Avrupa ülkeleri ile paylaşma isteği (Karabulut, 2014: 82-83).

Bu temel unsurlar göz önüne alınarak 1996 yılında yapılan Berlin Zirvesi’nde AGSK’nin güçlendirilmesine karar verilmiştir.

Yine 1997’de yapılan NATO’nun Madrid Zirvesi’nde devlet ve hükümet başkanları NATO içinde AGSK’nin kurulmasına ilişkin atılan adımları desteklemişler ve Kuzey Atlantik Konseyi’nden BAB ile işbirliğine ilişkin faaliyetlerin hızla tamamlanmasını istedikleri görülmüştür. Bu zirvede NATO içinde bir AGSK’nin oluşumu için bir takım düzenlemeler benimsenmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- NATO’nun kuvvetlerini ve yeteneklerini geliştirmeye yönelik yeni savunma planlama prosedürlerinde BAB’ın ihtiyaçlarının da dikkate alınması,
- BAB’ın kullanmak istediği NATO imkân ve kabiliyetlerin kullanılmasına ilişkin usullerin belirlenmesi,
- NATO içinde BAB’ın siyasi kontrolü ve stratejik yönlendirmesi altında harekât icra edebilecek çok uluslu bir Avrupalı komutanlığın oluşturulması,
- NATO’nun desteklediği BAB yönetimindeki bir harekât için gereken danışma ve bilgi paylaşımı düzenlemelerin oluşturulması,
- BAB misyonları için askeri planlama ve tatbikatların geliştirilmesi çalışmalarına başlanması istenmiştir (Türker, 2007: 58).

AGSK kavramında “kimlik” sözcüğünün kullanılmasını özellikle AB’nin bir güvenlik politikasını önlemek için İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerin istedikleri görülmüştür. Ancak Fransa ve Almanya’nın ısrarlı tutumu ve olayların gelişimi Avrupa’nın ortak güvenlik politikasına sahip olmasını zorunlu kıldığını göstermiştir

(Çakmak, 2007: 184). AB zamanla “kimlik” den “politika”ya geçme zorunluluğunu hissetmiş ve bu yönde çalışmalar yürütmüştür.

1998 yılına kadar, AGSK ile ilgili tartışmalar, Avrupa güvenliğinde NATO’yu esas alan ve AB’nin bu alanda atacağı adımların, İttifakın Avrupa ayağını güçlendireceğini vurgulayan bir olgu şeklinde devam etmiştir. Britanya hükümetinin, Avrupa’nın savunma yeteneklerini geliştirebilmesinin, AB çerçevesinde mümkün olacağı yönündeki yeni yaklaşımı doğrultusunda Fransa’nın desteğini alması, AGSK açısından bir dönüşüm yaşanmasının önünü açmıştır (Demirkaya, 2015). Bu bağlamda NATO içinde oluşturulan AGSK oluşumu ile BAB’ın güçlendirilmesi amaçlanmış ve Avrupalı ülkelerin kendi içinde ortak bir güvenlik yapılanmasına gitmesinin önü açılmaya çalışılmıştır.

3.1.4. AB’nde Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ve Güvenlik Çalışmaları

Soğuk Savaş sonrası Avrupa güvenlik alanındaki değişim “Avrupa Güvenlik Kimliği”nin gelişimi için bir fırsat yaratmış ve ortaya çıkan yeni durum Avrupa’da ODGP’ye yönelik ortak bir tutum oluşturmasını sağlamıştır (Morkaya, 2014: 43). Bu kapsamda geliştirilen politikalar müzakere edilerek Birlik içinde tartışmaya açıldığı görülmüştür.

ODGP’nin oluşturulması fikri 1990’lı yıllarda BAB’ın canlandırılması ile gündeme gelmiştir. Avrupalı ülkelerin böyle bir savunma örgütünü yeniden canlandırma isteklerinin altında yatan en önemli neden hiç kuşkusuz bu yıllarda iki Almanya’nın birleşmesi ve ortaya çıkan büyük ve güçlü Almanya’nın Avrupa’yı nasıl etkileyeceği sorusunun ortaya çıkmasıdır. Avrupalı liderler bu durumu Almanya’nın Avrupa’ya daha fazla entegre edilmesiyle çözebileceklerini ifade etmişlerdir. Yine diğer bazı unsurlar da Avrupalıların bu dönemdeki güvenlik endişelerini arttırmıştır. Bunlar; Rusya’nın askeri bir güç olarak yeniden yayılcı politikalar izlemesi ihtimali; Doğu Avrupa, Balkanlar ve Kafkaslarda ortaya çıkabilecek etnik çatışmalar; üçüncü dünya ülkelerinin silahlanması ve nükleer güç olma niyetleri; terörizm, uyuşturucu ticareti ve radikal İslam gibi yeni tehdit algılamaları olmuştur (Özcan, 2004 ve Christiansen-Jorgensen, 2001). Bu bağlamda

AB'nin ortaya çıkan yeni tehditler üzerinden bir güvenlik politikası geliştirmeye çalıştığı görülmektedir.

ODGP'nin oluşturulması için yapılan müzakereler zorlu geçmiş ve Birlik içinde üye ülkeler arasında anlaşmazlıklar çıktığı görülmüştür. Efe, ODGP konusunda yapılan müzakerelerin kolay olmadığını ve daha bütünleşmiş bir AB'ye doğru gidilmesini isteyenlerle, bu hareketlerin yavaşlatılmasını ve karar verme mekanizmasının kendi ellerinde kalmasını isteyenler arasındaki temel farklılıkların olduğunu söylemiştir. 15 Aralık 1990'da Roma Avrupa Konseyi'nde devlet ve hükümet başkanları ODGP'nin uluslararası barış ve istikrarı devam ettirmek, bütün ulusların ekonomik kalkınmasını desteklemek ve demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygıyı geliştirerek bütün ülkelerle dostça ilişkiler geliştirme hedeflemesini ve etkili bir kurumsal çerçeveye oturtulması gerektiğini vurgulamışlardır. Daha sonra Roma Avrupa Konseyi'nde benimsenen hükümler ODGP hükümleri altında Maastricht Antlaşmasının içine dâhil edilmiştir (Efe, 2005: 76-77). Maastricht Antlaşması ile birlikte ODGP'nin hukuki bir zemine oturtulması amaçlanmış ve güvenlik alanında Birliğin bir çerçeve oluşturması sağlanmıştır.

Avrupa'da güvenliğin NATO tarafından Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında sağlandığı bir ortamda AB'nin sivil bir güç olarak gelişmesi doğal olarak AB'nin 'sivil' ya da 'yumuşak' uluslararası güç olarak tanımlanmasının da beraberinde getirmesi amaçlandığı görülmüştür. Ayrıca 1990'lı yıllardan sonra yaşanan siyasi gelişmeler AB'nin bu yönde etkin olmaya çalışmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler şu şekilde sıralanabilir:

- Doğu Bloğunun çöküşü-Soğuk Savaş'ın sona ermesi (1990)
- Doğu-Batı Almanya'nın birleşmesi (1990)
- Körfez krizi ve savaşı (1990-1991)
- Yugoslavya'nın dağılma süreci (1991-1995)
- Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları (1991-1999) (Koçöz, 2012: 356).

Amsterdam Antlaşması ODGP düzenlemelerini kurumsallaştırmış, Nice Antlaşması ise daha da güçlendirmiş, Lizbon Antlaşması ile de dış politikada tek sesliliğinin sağlanmasının amaçlanmıştır (Koçöz, 2012: 353-356). AB güvenlik

politikalarını aşamalı olarak Birlik içinde yapılan antlaşmalarla geliştirmeye çalıştığı söylenebilir.

ODGP hükümetlerarası işbirliği yönetimine dayanan ve gücünü Maastricht Antlaşması'nın 5. Bölümünden (J.1-J.11) alan bir yapı olarak ihdas edilmiştir. J.1 de ODGP şu şekilde formüle edilmiştir: “Birliğin bağımsızlığının, ortak çıkarlarının ve ortak değerlerinin korunması, Birliğin ve üye devletlerin güvenliğinin güçlendirilmesi, demokrasiyi sağlamlaştırmak ve geliştirmek, insan haklarına saygı göstermek, hukuk kurallarına uymak” (Schirm, 1996: 10). J.3 de ise “ODGP kapsamında ortak eylem ve tutumlar gerçekleştirilebilir. Üye devletlerin ortak önemli çıkarları için çok karmaşık süreç içinde ortak eylem kararı alınabilir” şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca J.4 paragrafı ise “ortak savunma ve ortak bir savunma politikasının değişimi dâhil güvenlik ilgili tüm sorularla birlikte ODGP'nin uzatılması sağlanabilir” şeklinde oluşturulmuştur (Edwards ve Nuttall, 2002: 106). Bu yapı ile birlikte dış politika bütünleşmesi kapsamı ilk kez savunma konularını da içerecek şekilde genişletilmiş ve AB'nde sivil güç kimliğinin ötesinde yeni bir güvenlik aktörlüğü sürecinin başlatılmasının önü açılmıştır (Erhan ve Akdemir, 2008: 30). Bundan sonra Birliğin ortak savunma politikalarını da kapsayacak şekilde güvenlikle ilgili tüm alanlarda alınacak kararlar hukuki bir zemine oturtulmuştur.

ODGP'ye ilişkin temel noktalar antlaşmanın yine J.4. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: “Bu kapsamda, ODGP'nin AB'nin güvenliğine ilişkin tüm konuları kapsamaması gerektiği ve bu politikanın son aşamada AB içinde ortak savunma sistemine yol açabileceği ifade edilmiştir”. Ayrıca AB'nin gelişiminin bir parçası olarak kabul edilen BAB'tan AB'nin savunmaya ilişkin konularda alabileceği kararları ve hayata geçirebileceği eylemleri belirlemesi istenmiş ve BAB'ın Avrupa bütünleşme hareketinin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir unsuru olduğu da vurgulanmıştır (Türker, 2007: 55). ODGP ile AB artık güvenlik ve savunma konularında yeni bir döneme girdiği ve Avrupa güvenliğini NATO'dan bağımsız olarak sağlama girişimlerine başladığı söylenebilir.

Maastricht Antlaşması'yla ODGP'nin araçları “ortak tutumlar”, “ortak eylemler” ve “ortak kararlar” olarak belirlenmiştir. Daha sonra imzalanan

Amsterdam Antlaşmasıyla ile de AB'nin dünya çapındaki sorunlara daha güçlü tepki vermesi kararlaştırılmış ve ODGP'nin araçları arasına "ortak stratejiler ve Uluslararası Anlaşmalar" da eklendiği görülmüştür (Türker, 2007: 139-140). Maastricht Antlaşması'yla ODGP'nin gelişimi için bir takım hedefler konularak işlevselliği arttırılmaya çalışılmıştır.

Maastricht Antlaşması'nda ODGP'nin hedefleri şu şekilde sıralanmıştır:

- BM Şartı'na bağlı kalmak koşuluyla Birliğin ortak değerleri, temel çıkarlarını, bağımsızlık ve bütünlüğü korumak,
- Birliğin güvenlik boyutunu tüm yönleriyle güçlendirmek,
- BM Şartı, Helsinki Nihai Senedi ve Paris Şartı'na bağlı kalarak uluslararası güvenliğin güçlendirilmesine katkıda bulunmak,
- Uluslararası işbirliğini teşvik etmek,
- Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlükler gibi değerlerin korunması ve geliştirilmesine katkı yapmak (Karabulut, 2014: 81).

ODGP kapsamında atılan adımlardan biri olarak 19 Haziran 1992'de Bonn yakınlarındaki Petersberg kentinde Petersberg Deklarasyonu imzalanmıştır. Bu deklarasyon ile insani operasyonlar, kurtarma operasyonları, barışı koruma, kriz yönetimi ve barışı kurma gibi faaliyetler kapsam içine alınmıştır. Ayrıca bu görevlerin yerine getirilmesinde güç kullanabileceği de vurgulanmıştır. Petersberg Deklarasyonu ile AB'nin güvenlik alanında işbirliği ve entegrasyon sürecini daha somut adımlarla belirginleştirmeye çalıştığı söylenebilir (Karabulut, 2014: 81-82). Bu deklarasyonla AB'nin ODGP kapsamında güvenlik alanında yapacağı faaliyet alanları belirlenmiştir.

ODGP çerçevesinde antlaşmayla uyuşturucu, organize suç, terörizm ve kaçakçılık konularında üye devletlerden gelen istihbarata dayanan 1995 yılında EUROPOL adında bir güvenlik birimi oluşturulmuştur. Bu birimde oluşturulan ortak bir veri tabanı aracılığıyla veri değişimini öngörülmüştür. AB bünyesinde toplanan şahsi verilerin belirli koşullar ve güvence altında işlem görmesi amacıyla çeşitli yasal mekanizmalar kurulmuştur (Çiçekli, 2003: 180). AB adalet ve içişleri bakanları EUROPOL'un Avrupa'nın iç güvenliği ve sınır güvenliğinde devreye girmesini

kararlaştırmış ve üye ülkelerde operasyon yapma yetkisi tanımıştır. Avrupa'daki suçlarla mücadelede üye devletlerdeki yetkili makamların etkinliği ve işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan EUROPOL'un temel görevi; suçlarla mücadelede üye devletlerin kolluk makamlarına yardımcı olmak diye belirlenmiştir (Koçöz, 2012:372). Merkezi Lahey'de olan EUROPOL'un sözleşmesi tüm AB üyesi ülkelerin katılımına açıktır. Böyle merkezileşmiş bir organın kriminal faaliyetlerle uluslararası düzeyde mücadele etmek için çok önemli yere sahip olduğu söylenebilir (Beşe, 2002: 96). Bir çeşit AB'nin istihbarat birimi olarak da görülen EUROPOL üye ülkeler arasında yasa dışı faaliyetler konusunda istihbarat paylaşımı da yapmaktadır.

EUROPOL'un üye ülkeler arasında işbirliğini geliştireceği alanları Beşe, şu şekilde özetlemiştir: "Terörizmin önlenmesi ve terörizmle mücadele, yasa dışı uyuruşucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, gizli göçmen şebekelerinin karıştığı suçlar, yasa dışı radyoaktif ve nükleer madde kaçakçılığı, yasa dışı motorlu taşıt kaçakçılığı, 'Eurosahtekârlığı' ile mücadele ve uluslararası suç faaliyetleriyle bütünleşmiş kara para aklama faaliyetleri" olarak belirlenmiştir (Beşe, 2002: 98). EUROPOL'un faaliyetleri içerisine terörizmin dâhil edilmesi AB'nin güvenlik alanında atımış olduğu önemli bir adımdır.

AB'nin başlattığı yeni güvenlik arayışlarından bir diğeri 1992 yılında Lizbon Zirve'sinde ele alınan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı girişimidir. Bu proje 1995 yılında yayınlanan Barselona Deklarasyonu ile kimlik bulmuştur. 15 AB üyesi devletle 12 Akdeniz'e kıyısı olan devleti (Türkiye, Kıbrıs, İsrail, Ürdün, Suriye, Tunus, Fas, Filistin, Cezayir, Malta, Lübnan ve Mısır) bir araya getiren girişim, bölgesel barış, istikrar ve refah bölgesi kurulmasını amaçlamıştır (Dedeoğlu, 2014: 372). Barselona süreci olarak da bilinen bu konferansın sonucunda katılımcılar üç bölümden oluşan bir bildirgeye imza atımışlardır. Bu Barselona Bildirgesi'nin birinci bölümü siyasi ortaklık ve güvenlik konularında ortaklığı; ikinci bölümü ekonomi ve mali konularda ortaklığı ve üçüncü bölümünde toplumsal, kültürel ve beşeri konularda ortaklığı öngörmüştür (Koçöz, 2012: 375). Bu Bildirge ile AB'nin Akdeniz politikasını sadece ticaretle değil bu ülkelerden kaynaklanan güvenlik sorunlarının da çözümlenmesine katkıda bulunmak istediği görülmüştür.

Barselona’da başlayan süreçle birlikte AB, Akdeniz ortaklarına demokrasiyi götürmeyi, insan hakları ve çoğulcu toplum yapısını teşvik etmeyi, özellikle kadınlara ve gençlere önem verilmesini, yerel işbirliği programları uygulamayı amaçlamıştır (Balkır, 2007: 24). AB’nin, Akdeniz ülkeleriyle yapmış olduğu ortaklığı sadece ekonomik ilişkiler olarak değil aynı zamanda siyasi diyalogunda gelişmesi amacıyla yaptığı görülmektedir. İleri boyutta da bu ülkelerin ve Akdeniz’in güvenliğine katkı sunmak istemektedir.

Bu Akdeniz işbirliği politikası istikrarsız bir Akdeniz’in ve özellikle Kuzey Afrika’nın Avrupa için bir tehdit olarak algılanması giderilmek istenmiştir. Yine enerji yolları üzerindeki güvensizlik, İslami kökten dinciliğin, uluslararası terörizmin, uyuşturucu trafiğinin, organize suçların artması sonucunda bütün olarak Avrupa’daki toplumsal ve siyasi dengeleri bozabileceğinden endişe edilen göçün hız kazanması gibi nedenler AB’yi bu işbirliğine yöneltmiştir. AB’nin “Doğu Ortaklığı” projesiyle de Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Ukrayna, Moldova ve Belarus’la da ilişkilerini geliştirmek istemiştir (Koçöz, 2012: 377, 380). Bu bağlamda AB’nin bir bütün olarak Avrupa’nın güvenliği için çalışmalar yaptığı görülmektedir. Çünkü AB, güvenlik alanda atacağı tüm adımların toplumlarının güvenliği ile doğrudan ilgili olduğunu söylemektedir.

Yine oluşturulan Güney Doğu Avrupa İstikrar Pakti’da özellikle Balkanlar’daki krizler karşısında AB devletlerinin etkisiz kalmaları ve sorunların yeniden gündeme gelecek olması AB üyesi devletleri önlem almaya yöneltmiştir. Alınacak önlemlerin NATO ve ABD merkezli olmasını istemeyen ve yanı başlarındaki bölgenin kontrolünün kendilerinde olmasını isteyen Avrupa devletleri, Balkanlar bölgesini hedef alan bu girişimleri 1995 yılında başlatmış ve Almanya’nın ısrarıyla ancak 30 Haziran 1999’da hayata geçirebilmiştir. Bu pakt ile Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan, Moldova, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, Romanya, Slovenya ve Türkiye arasında güvenlik, barış ve ekonomik işbirliği konularında politikaların uyumlaştırılması öngörülmüştür (Dedeoğlu, 2014: 372-373).

ODGP’de karar alma süreçlerinde rol oynayan aktörlerin fazla olması da bu kurumun etkinliğini sınırlamaktadır. ODGP’nin etkinliğini sınırlayan faktörlerde şu şekilde sıralanabilir:

- ODGP’nin amaçlarının ve içeriğinin geniş tutulması, buna karşılık amaçlara ulaşmak için kullanılan yöntemlerin ve lojistik desteğin sınırlı kalması gelmektedir.
- ODGP’nin karar alma sürecinin oybirliğine dayanması, AB’nin önemli konularda etkili karar almasını engellemektedir.
- ODGP çerçevesinde izlenen hükümetler arası dış politikanın sınırları ile Topluluklar karar mekanizması içerisinde kalan AT’nin dış politikası sınırlarının birbiriyle kesişmesi çok başlılık ve karmaşaya neden olmaktadır.
- ODGP mekanizmasının işleyişinde üye ülkelerinin ulusal çıkarlarının üstünde ve onları bağlayan yeni bir kurum yaratılmamış olması da işbirliğinin sınırlarının dar çerçevede kalmasına neden olmuştur. Üye ülkeler savunma ve güvenlik alanlarında egemenlik yetkilerini devretmede çekingen davrandıkları için ODGP, Topluluk karar mekanizmalarının dışında tutulduğu görülmüştür (Ülger, 2002: 178-180).

Bu sebeplerden dolayı ODGP’nin etkinliği sınırlı kalmaktadır. ODGP’nin etkinliğinin artırılması için öncelikle yasal üst kurumlar oluşturularak bir üst otorite ihdas edilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

ODGP, hükümetler üstü değil hükümetler arası bir yapılanma şeklinde yürütülmektedir. Karar alma araçları bakımından da farklılık arz etmektedir. ODGP ile ilgili olarak tüzük, yönerge gibi Topluluk hukukunun temel araçları yerine ortak eylem, ortak tutum vb. gibi farklı yasal araçlar söz konusu olduğu görülmektedir. Yine Topluluğun hukuku çerçevesinde yeterli olan oyçokluğu yerine ODGP kararları için oybirliği şartının konularak ayrı bir nitelik kazandırılmıştır (Tangör, 2008: 380). Daha sonra ODGP’nin araçları kapsamına ortak kararlar, ortak beyanlar ve ortak stratejilerin eklendiği görülmüştür (Şahin, 2000: 71). Bu bağlamda zaman içerisinde ODGP için yeni mekanizmalar oluşturularak güçlenmesi amaçlanmış ve özellikle Lizbon Antlaşması’yla önemli adımların atıldığı görülmüştür.

Yine ODGP'nin ortak eylemlerinin finansmanının hem Birlik bütçesinden hem de üye ülkelerden karşılanması için çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Aynı şekilde dış politikada herhangi bir devletin başarılı olabilmesi için arkasında güçlü bir askeri güç olması gerektiği gibi AB'nin de dış politikasının uygulanabilmesi için inandırıcı bir askeri güce sahip olması gerektiği bu dönemde dile getirilmiştir (Şahin, 2000: 71-72).

ODGP'yle birlikte AB'nin güçlü bir dış politika uygulayabilmesi için kendi içerisinde ihdas edeceği ortak bir güvenlik yapılanmasına ihtiyacı olduğu gerçeği ortadadır. Bu bağlamda ortak bir askeri güce sahip olmadan güçlü bir ODGP'nin oluşturulması şu aşamada çok kolay olmayacağı değerlendirilmektedir.

3.1.5. ODGP'den Avrupa Güvenlik Savunma Politikasına (AGSP)

AGSP, AB üyesi ülkelerin savunma ve güvenlik alanında yükümlülük üstlenmek amacıyla 1990'lı yılların sonunda ODGP içinde yaptıkları bir açılımın adı olarak ortaya çıkmıştır. Bu yeni açılımla birlikte başlanan yeni güvenlik politikalarının gelecekte AB'nin bir güvenlik yapılanmasına dönüştürülmesi düşünülmüştür (Ülger, 2002: 102). AGSP'nin oluşumunun hızlanması gerek ortak güvenlik ve savunma konularında işbirliği sağlanması yolunda gerekse gelecekte AB'nde bir ortak güvenlik yapılanmasına gidilmesi bağlamında önemli katkılar sunabilir.

AGSP'nin oluşumuna etki eden veya hızlandıran en önemli olay Kosova bunalımı olduğu söylenebilir. Kosova sorunu AB'nin beraber hareket etme yönünde tetikleyici bir rol oynamıştır. Kosova savaşının bir "Avrupa silahlı kuvvetler" kurma fikrini ortaya çıkardığı da ifade edilmektedir. AGSP'nin gelişiminde iki faktör belirleyici olmuştur. Bunlardan birincisi Avrupa yapılanmasının dışında dünya olayları ve Amerikan politikasındaki gelişmelerden ikincisinin ise Avrupa'nın kendi dinamiklerinden kaynaklandığı görülmektedir. Balkan bunalımı ve Avrupa'nın güvenliğine ilişkin ABD'deki gelişmeler önemli dışsal faktörleri ve Euro'ya geçiş ve daha güvenilir bir ODGP oluşturulmasına ilişkin çabaların ise içsel faktörleri oluşturduğu söylenebilir (Türker, 2007: 49). AB yaşamış olduğu bu tecrübelerden

sonra etkili bir güvenlik ve savunma politikalarına ihtiyacı olduğunu ve bu yönde atılacak adımların hayata geçirilmesinin önemini fark etmiştir.

AGSP'nin oluşumuna etki eden bir diğer faktörde İngiltere'nin 1997 yılında İşçi Partisinin iktidara gelmesiyle yeni sol hükümetin eski sağ hükümete göre daha fazla Avrupa yanlısı politika izlemiş olmasıdır. 13 Kasım 1998'de İskoçya'nın Edinburgh kentinde toplanan Kuzey Atlantik Asamblesi'nde İngiltere, AB'nin Avrupa güvenliğinde daha etkin olmasını kabul ederek NATO-BAB-AB arasındaki güvenlik ilişkilerinin daha açık hale getirilmesini istediği görülmüştür (Çakmak, 2007: 188). İngiltere'de değişen bu tutum AB'nin yeni bir güvenlik politikasına geçmesinin de önünü açmıştır.

ODGP'den AGSP'ye geçiş sürecinde 04 Aralık 1998 tarihinde Saint Malo'da gerçekleştirilen İngiliz-Fransız zirvesi önemli yer tutmuştur. Bu zirvede AGSP'nin Avrupa entegrasyon sürecine eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine bu zirvede Birlik bünyesinde AGSP oluşturulması hakkında tartışmalar yapılmış, gerektiğinde uluslararası krizlere müdahale edebilecek caydırıcı askeri kuvvetler ile desteklenen bir yapının ihdas edilmesi gibi konular gündeme getirilmiştir (Matlary, 2009: 47). Aynı zamanda bu zirve AGSP'nin kuruluşuna ilişkin bir sözleşme olarak değerlendirilmiş, Birlik'in askerî etki ve Avrupa savunmasının güçlendirilmesine yönelik görevleri yerine getirebilecek en uygun yapı olduğu kabul edildiği görülmüştür (Morkaya, 2014: 45). Bu zirveyle birlikte AB'nin savunma ve güvenlik alanında ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesinin temellerinin atıldığı söylenebilir.

AB'nin güvenlik ve savunma politikasının üç temel sebebi Gnesotto'ya göre dünyadaki olaylar, Amerika ve Avrupa'nın başarıma isteğidir. Bunlardan dünyadaki olayların ister devletlerin çöküşü ve soykırım tehdidi olsun isterse 2001'den beri uluslararası terörizmin yükselişe geçmesi olsun hiç kimsenin kontrolünde olmadığı anlaşılmıştır. Diğer iki faktör olan Avrupa-ABD ilişkileri ve Avrupa'nın bütünleşmesi ise kendi içlerinde sürekli bir değişim sürecinden geçmektedir (Gnesotto, 2005: 17). Bu bağlamda AB üyesi devletlerin kendi amaçları doğrultusunda bu faktörleri göz önüne alarak hareket ettikleri söylenebilir.

AGSP'nin güçlendirilmesi kapsamında 3-4 Haziran 1999 tarihlerinde Köln'de bir bildiri kabul edilmiş ve AB devlet ve hükümet başkanları tarafından AB'nin uluslararası bir aktör olarak görevlerini yerine getireceğini çok açık bir dille ifade edilmiştir. ODGP'nin unsuru olarak görülen bu süreç bir kavram değişikliğini de beraberinde getirmiş ve ODGP, AGSP adını almıştır (Morkaya, 2014: 45-46). Köln Zirvesi'nde AB üyesi ülkeler Saint Malo'da alınan kararları desteklediklerini, ortak dış ve güvenlik politikasıyla ilgili olarak krizlerin yönetimi ve çatışmaların önlenmesi amacıyla bir askeri gücün oluşturulmasını belirtmişlerdir (Çakmak, 2007: 190). Bu tarihten sonra AB ortak güvenlik ve savunma çalışmalarını AGSP çatısı altında yürüterek AGSP'ye kurumsal kimlik kazandırma girişimlerine başlamıştır.

1999 Köln ve Helsinki Zirve'leriyle NATO'dan bağımsız bir Avrupa gücünü de içerecek şekilde oluşturulan AGSP her ne kadar bağımsız olmayı amaçlasa da NATO içinde yer bulan ve karar oluşturma süreci hükümetler arası bir niteliğe sahip olan oluşum şeklinde düşünülmüştür. AGSP'de bir Avrupa ordusu olmayıp daha çok muharip gruplara nasıl ve ne kadar katkı yapılacağı ulus devletlerin inisiyatiflerine bırakıldığı görülmüştür. Ayrıca AGSP, AB isterse AB üyesi olmayan NATO üyelerine ve AB'ye aday ülkelerin katkılarına açık hale getirilmiştir (Koçöz, 2012: 357). AGSP'nin diğer ülkelere açık olduğu söylene de bu ilerde bazı sıkıntılar doğurmuş ve AB üyesi olmayan ülkelere AGSP'ye katılım yönünde zorluklar çıkarılmıştır (Örneğin AB üyesi olmayan Türkiye gibi ülkelere).

AGSP AB üyesi ülkelerin “uluslararası çatışma ve sorunlarda” askeri müdahalesini sağlamak amacıyla bir Acil Müdahale Gücü oluşturmasını içeren bir yapılanma olarak ortaya çıktığı görülmüştür. AB, AGSP ile AB ülkelerinin kendi pazarlarını koruma (savunma) ve uluslararası çatışmalara müdahale etme (güvenlik) amacıyla AB üyesi devletlerden oluşturulacak bir AB ordusunun kurulmasını sağlarken aynı zamanda NATO'nun “tüm imkân ve yeteneklerinden otomatik olarak yararlanmayı” esas aldığını belirtmiştir. Burada kurulacak bir AB ordusunun, NATO üyesi ülkelerin tüm komuta kontrol sistemlerini, ulaşım, iletişim, istihbarat olanaklarını otomatik olarak, yani kendilerinin müdahaleye karar verdikleri koşullarda doğrudan ve ilgili ülkeye haber vermeksizin kullanılması AB'nin askeri

imkan ve yeteneklerinin harekete geçirilmesi amaçlanmıştır (İnaç ve Güner, 2006: 147). AGSP AB tarafından BAB'ın yerine kurulması için geliştirilen bir politika olarak ortaya atılmıştır. AGSP'yle asıl amacın ilerde Avrupa güvenliğini kendi kendine sağlama düşüncesi olan AB'nin bir AB ordusu kurabilme arzusu olduğu denilebilir.

AGSP ile beklentiler özellikle 1999 NATO Washington Zirvesinde ortaya konulmuştur. Bu zirvedeki ana başlıklar şu şekilde ifade edilmiştir: “AB, BAB ve NATO arasındaki ilişkilerdeki şeffaflığı bozmayacak şekilde bir danışma ve işbirliği ilişkisinin geliştirilmesi, AB üyesi olmayan devletlerin de AB savunma-güvenlik sistemlerine dâhil olmaları ve AB'nin NATO yetenek ve araçlarından yararlanması” şeklinde olmuştur (Dedeoğlu, 2014: 353).

AGSP için Aralık 2000 tarihinde yapılan Nice Zirvesi'yle yeni bir dönem başlamıştır. Bu zirvede AGSP'nin AB Anlaşmaları çerçevesinde gelişimine devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Yine Aralık 2001 tarihinde yapılan Leaken Zirvesi AGSP'nin faal hale getirilmesi için önemli bir tarih olmuş ve bu kapsamda bir bildiri yayımlayarak Birliğin kriz yönetimi görevlerini yürütebilecek yeterli kapasiteye sahip olduğu belirtilmiştir. ODGP'nin, Anayasa yazıcıları tarafından AGSP olarak kullanılmaya başladığı görülmüştür. Ayrıca kalıcı yapısal işbirliği, karşılıklı savunma veya yardım gibi konularda AGSP'nin hukuksal çerçevesinin oluşmasında etkili olduğu söylenebilir (Morkaya, 2014: 47-48). Hukuksal çerçevesi oluşturulduktan sonra AB'nin AGSP çerçevesinde güvenlik politikaları oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.

Bu bağlamda AB, AGSP kapsamında ilk güvenlik strateji belgesini Aralık 2003 yılında “Daha İyi Bir Dünya İçin Güvenli Bir Avrupa” adıyla yayınlamıştır. Bu belgede AB'nin yeni güvenlik anlayışı kapsamında yaşanmakta olan güvenliğin genişleme ve derinleşme sürecinin etkileri içinde hareket ettiği gösterilmiş yeni güvenlik tehditleriyle mücadelede “etkin birçok taraflılığın” gerekli olduğuna vurgu yapılmıştır (Çakmak, 2007: 195).

Kabul edilen Avrupa Güvenlik Strateji belgesinde beş ana tehdit türünden söz edilmektedir. AB'nin güvenlik öncelikleri olan bu tehditler; kitle imha silahları

(KİS), başarısız devletler, bölgesel çatışmalar, bölgesel istikrarsızlık ve terörizmden oluşmuştur. Ayrıca yeni tehditlerle mücadelenin zor olduğu ve bundan dolayı işbirliğinin öneminin arttığı bir güvenlik ortamının oluştuğu belirtilmiştir (Karabulut, 2014: 86). Buradan da anlaşılacağı üzere ortaya çıkan yeni tehditlerle hiç bir ülkenin tek başına mücadele edemeyeceği anlaşılmış ve ülkeler arasında işbirliğinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

AB'nin uluslararası güvenlik stratejisini sembolize eden bu belge, İşyar'a göre örgüt çerçevesinde kabul edilen ilk ortak güvenlik stratejisi olarak görülmektedir. Dünyada pek çok risk ve tehlike kadar, pek çok fırsatların da bulunduğunu ifade eden belge, küreselleşen dünyada Avrupa'nın güvenliğini sağlayabilmek için, Avrupa içinde ve dışında çok taraflı işbirliği sürecinin geliştirilmesini önemine işaret etmektedir (İşyar, 2008: 31-32). Bu belgenin AB'nin güvenlik alanının da atacağı adımlara önemli katkılar sunduğu söylenebilir.

AB'nin en önemli girişimi olarak 29 Ekim 2004 tarihinde üye devlet ve hükümet başkanlarının imzasıyla Avrupa Anayasasını kabul etmiş olması gösterilebilir. Ancak Fransa ve Hollanda gibi AB'nin kurucu üyelerinin halklarının Avrupa Anayasa'sını onaylamamaları sonucunda bu anayasa yürürlüğe girememiştir. Bu Anayasa ile beraber AGSP kapsamında önemli yenilikler getirildiği görülmüştür. Anayasanın 1-41 maddesinde, ortak güvenlik ve savunma politikasının, ODGP'nin ayrılmaz bir parçası olduğu ve AB'ye sivil ve askeri araçlar kullanarak operasyonel bir yetenek kazandırma amaçlandığı ifade edilmiştir. Yine AB'nin bu araçları barışı koruma, çatışmalara önleme ve BM Şartı çerçevesinde uluslararası güvenliği güçlendirmek amacıyla kullanabileceği belirtilmiştir (Türker, 2007: 89). Yapılan güvenlik çalışmalarıyla birlikte aşamalı olarak AB'nin ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabalarına girdiği görülmüştür.

Anayasayla birlikte getirilen bir başka husus da üye devletlerden birine karşı kendi topraklarında bir terörist saldırının gerçekleşmesi durumunda diğer üye devletlerin ellerindeki tüm araçlarla mağdur devleti desteklemeleri şartı konulmuştur (Md. 1-41). Bu çerçevede ayrıntılar 1-43 maddesinde "Dayanışma Hükümü" başlığı altında ortaya konulmuştur. Bu maddede terörist saldırıların yanı sıra

insanlar tarafından oluşturulan ya da tabii olarak ortaya çıkan afetler de dayanışma gerektiren haller içinde sayılmıştır. Böyle bir durum söz konusu olduğunda AB'nin askeri olanlar da dâhil olmak üzere tüm araçları seferber edeceği ifade edilmiştir (Türker, 2007: 91). Ayrıca Anayasa'da AB'nin AGSP kapsamında gerçekleştireceği görevlerin neler olduğu detaylı bir şekilde ortaya konulmuş ve çalışmalar bu yönde şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Canbolat, ABD'nin, bugün dünyanın tek süper gücü olarak ulus devlet ve siyasal gerçeklik temelinde küresel düzeyde gücünü artırmaya yönelik bir dış politika izlediğini AB'nin ise tarihsel deneyimlerinin de etkisiyle, belirli bir kurumsal yapı içerisinde ortak değerlerin paylaşımını öngören bölgesel refah ve güvenlik politikası birlikte küresel anlamda söz sahibi olma yolunda politikalar geliştirmeye çalıştığını ifade etmiştir (Canbolat, 2009: 19). Bu bağlamda AGSP'nin görevlerini yerine getirerek istenilen seviyeye gelmesi ancak ortak bir güvenlik yapılanmasının desteklenmesiyle mümkün olabilir.

AB'nin ODGP içinde yer alan AGSP'nin gelecekte ortak güvenlik yapılanmasına dönüşüp dönüşmeyeceğini bilinmemekle birlikte muhtemel olduğu söylenebilir. AB'nin küresel düzeyde güvenlik alanında söz sahibi olabilmesi ancak böyle bir güvenlik yapılanmasıyla mümkün olabilir.

3.2. AB'de AGSP'ye Kurumsal Kimlik Kazandırma Girişimleri

AB'nin hem ODGP ve hem de AGSK'nin yerini alan AGSP'ye kurumsal kimlik kazandırma girişimleri özellikle ilerde Birlik tarafından yürütülecek operasyonlar açısından büyük önem taşımaktadır. Bundan dolayı hızlı karar verebilecek bazı mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buradan hareketle yola çıkan AB'nin, bu mekanizmaları oluştururken NATO ile uyumlu çalışmaya özen gösterdiği söylenebilir. Çünkü AB'nin NATO imkân ve kabiliyetlerini kullanabilmesi için bir takım ortak mekanizmalara ihtiyaç olduğu ortadadır. Diğer taraftan AB'nin NATO'dan bağımsız güvenlik yapılanmasına gidebilmesi içinde AGSP kapsamında oluşturulacak organlar önem arz etmektedir.

3.2.1. AGSP Organları

AGSP'nin kurumsal kimlik kazanması 1997 Amsterdam Antlaşması'yla olmuş, kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Amsterdam Antlaşması'nın 3.bölümü "Etkin ve Uyumlu Dış Politika" başlığını taşımakta olup bu başlığın hükümleri itibarıyla AGSP'nin kurumsal yapısı, karar alma süreci ve tasarruf türlerine ilişkin değişiklikler yapılmıştır. Buna ilave olarak Konsey Genel Sekreteri'nin Dönem Başkanlığı'na ortak dış ve güvenlik politikalarında yardımcı olmak üzere "Yüksek Temsilci" sıfatıyla yardım etmesi getirilmiş ve bu göre atanan ilk kişi ise Javier Solana olmuştur. Yine başkanlığını Yüksek Temsilcinin yürüteceği Siyasi ve Güvenlik Komitesi ve üye savunma bakanlarından yer alacağı Askeri Komite'nin kurulmasına karar verilmiştir. Ayrıca Birliğin operasyonlarını yürütecek bir Askeri Personel birimi oluşturulmuştur

Bu çerçevede Helsinki Zirvesi'nde Helsinki Temel Hedef Belgesi kabul edilmiştir. Bu belge ile Petersberg görevleri kapsamında 2003 yılına kadar 60000 kişilik Avrupa Hızlı Müdahale Gücü kurulması hedefi ortaya koyulmuştur. Bu gücünde 60 gün içinde toplanabilecek ve en az 1 yıl süreyle herhangi bir kriz bölgesinde barışı koruma ve barışı kurma faaliyetlerini yürütebilecek kabiliyete sahip olması planlanmıştır (Karabulut, 2014: 83-84).Amsterdam Antlaşması'yla AB içinde bir askeri güç oluşturma girişimlerinin temellerinin atıldığı söylenebilir. AGSP'nin işlevselliğini artırmak için gerekli olan organların oluşturulması zaman içerisinde devam etmiş ve bu organların görev ve yetkilerinin belirlenmesi ile ilgili çalışmalara hız verilmiştir. AB'nin özellikle bu dönemden sonra AGSP'yi savunma ağırlıklı olmaktan çıkarak daha çok güvenlik ağırlıklı bir yapıya dönüştürmeye çalıştığı görülmüştür.

AGSP kapsamında Nice Antlaşması ile üye ülke dışişleri bakanlarının daimi temsilcilerinde oluşan AB Siyasi Güvenlik Komitesi (PSC), üye devletlerin genelkurmay başkanlarından oluşan AB Askeri Komitesi (EUMC) ve AB'nin tek askeri kuruluşu olan AB Askeri Karargâhı (EUMS) oluşturulmuştur. 1999 Helsinki Zirvesi'yle oluşturulan bu üç organ Mart 2000 tarihinde faaliyete başlatılmıştır (İnaç ve Güner, 2006: 148).

AGSP'ye kurumsal kimlik kazandırmak için oluşturulan sivil organlar:

AB Politika ve Güvenlik Komitesi: Bu komitenin görevi ODGP'nin kapsamı içine giren sahalardaki uluslararası durumu gözlemlemek ve yeni politikalar ortaya koyarak bunların uygulamalarını takip etmektir. Ayrıca Askeri Komite'yi yönlendirmek ve komitenin fikirlerini ve tavsiyelerini değerlendirmektir. Aynı zamanda Konsey'in kontrolünde askeri ve siyasi yeteneklerin geliştirilmesi için siyasi yönlendirme faaliyetlerini yürütmektedir (Türker, 2007: 102). Bu komitenin karar almadan daha çok kararları şekillendirme konularında önemli roller oynadığı söylenebilir.

AB Askeri Komitesi: Konsey bünyesinde 22 Ocak 2001 tarihinde 2001/79/PESC sayılı ortak kararı ile oluşturulan daimi nitelikli olmak üzere üye devletler arasında çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi görevleri konusunda müzakere ve işbirliği organıdır. Bu komitenin askerleri üye ülkeler tarafından eğitim, tatbikat ve birlikte işlerlik konularında AB'nin kullanımına hazır güçlerdir. Görevi, Petersberg görevleri için stratejik planlama yapmak, erken uyarı, durum değerlendirmesi ve düzenlenen operasyonları yürütmek olarak belirtilmiştir (Çakmak, 2007: 191). Bu komite Siyasi ve Güvenlik Komitesine askeri konularda tavsiyelerde bulunur. Kriz durumunda Birliğin askeri faaliyetlerinin yönetimini üstlenmekte ve AB Genelkurmay Başkanlığına bilgi sağlamaktadır.

AB Genelkurmay Başkanlığı: 22 Ocak 2001 tarihinde 2001/80/PESC sayılı ortak karar ile oluşturulmuştur. Görevleri arasında erken ikaz, durum değerlendirmesi ve AB görevleri için stratejik planlama bulunmaktadır. Aynı zamanda AB, AB Askeri Komitesi, NATO ve NATO içinde oluşturulacak AB hücreleri arasında sürekli koordinasyon görevi de vardır. İçinde Mart 2008 yılından itibaren faaliyet gösteren 12 kişiden oluşan ve AGSP harekâtlarını 7 gün 24 saat sürekli izleyebilen bir yapıda bulunmaktadır.

Sivil-Asker (İşbirliği) Planlama Hücresi: AB Genelkurmay Başkanlığı Karargâhında bulunan Hücre, Haziran 2005'te oluşturulmuştur. Bu Karargâh'ın görevleri arasında ise erken ikaz, durum değerlendirmesi ve stratejik planlama ile ilgili faaliyet alanlarını desteklemesi, çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi

görevlerinde AB sivil ve/veya askeri yapıları arasında işbirliğinin istikrarlı bir şekilde yürütülmesi bulunmaktadır. Aynı zamanda NATO'nun müdahalesi olmaksızın AB askeri harekâtlarının planlama ve uygulamasına ilişkin esasları sağlamayı amaçlamaktadır. Yine bu Hücre içinde Ocak 2007 tarihinde AB Harekâtları Merkezi kurulmuştur.

Siyasi-Askeri Grup: Siyasi ve Güvenlik Komitesine bağlı olan bu çalışma grubu, AGSP'nin siyasi-askeri boyutlarına ilişkin değerlendirmelerin yapılmasından sorumludur. Aynı zamanda güvenliğin askeri boyutunu izler ve talep edilmesi durumunda Siyasi ve Güvenlik Komitesinin toplantılarını hazırlamakla görevlidir.

Kriz Yönetimi Görevlerinin Sivil İşler Boyutuna Yönelik Komite: Siyasi ve Güvenlik Komitesi bünyesinde yer alan bir çalışma grubudur. Sivil işler boyutunda (polis teşkilatı, hukuk devleti, sivil idare ve sivilleri koruma vb.) olmak üzere sivil işlere yönelik harekâtların gelişimini planlayıp izleyerek Komisyon ile işbirliği içerisinde krizden çıkış stratejilerini hazırlayan bir Komite özelliğini taşımaktadır.

Sivil İşler Planlama ve İcra Kapasitesi: Konsey Genel Sekreterliği bünyesinde olmak üzere Haziran 2007'de kurulmuştur. Siyasi ve Güvenlik Komitesinin siyasi kontrol ve stratejik yönetimi altında çalışmaktadır. AGSP'nin sivil nitelikli görevlerinin planlama ve icrasında Siyasi ve Güvenlik Komitesine yardım etmektedir.

Siyasi Planlama ve Erken İkaz Hücresi: Amsterdam Andlaşması ile kurulmuş ve 1999'dan itibaren faal hale getirilmiştir. Konsey teşkilatı içinde yer alan bu hücre, AGSP'ye üye devletlerin tepkilerini koordine ederek AGSP'ye en yüksek oranda tutarlılık sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.

AB Durum (İzleme) Merkezi: 2002 yılında kurulmuş olan Merkez, doğrudan AB Yüksek Temsilcisi ile işbirliğinde çalışmaktadır. Aralıksız 24 saat sürekli olmak üzere, istihbarat, analiz ve erken ikaz faaliyetleri sağlamaktadır.

Dış İşleri ve Siyasi-Askeri İşler Genel Müdürlüğü: Savunma Müdürlüğü ve Kriz Yönetimi Sivil İşler Müdürlüğü olmak üzere iki ayrı Müdürlükten oluşturulmuştur. Savunma Müdürlüğü askeri görevlerle ilgili başlangıç harekâtı

planlama dokümanlarını hazırlamak ve kriz yönetiminin askeri boyutunu ilgilendiren sorunları çözmek için oluşturulmuştur. Kriz Yönetimi Sivil İşler Müdürlüğü ise daha çok sivil nitelikli görevlerin siyasi-stratejik seviyede planlanması görevlerini yürütmek için tesis edilmiştir (Morkaya, 2014: 116-119). Bu oluşturulmuş olan organların AGSP'nin kurumsal kimlik kazanmasında önemli roller oynadığını söylemek mümkündür.

Athena Finans Mekanizması: AB'nin askeri veya savunmaya yönelik harekâtlarının ortak masraflarını finanse edebilmek amacıyla 23 Şubat 2004 tarihinde Athena adı verilen bir finans mekanizması oluşturulmuştur. Athena'nın işletilmesinden Yönetici, Harekât Komutanı ve Muhasebeci sorumludur. Athena harekâtların masraflarını karşıladığı gibi tatbikatların da masraflarını belli şartlar altında karşılamaktadır (Türker, 2007: 116-117). Böyle bir finans mekanizması kurulmasına rağmen üye devletlerin bu mekanizmaya finansal destek ayırmaları konusunda isteksiz olmaları AB tarafından yapılması planlanan harekâtların önünde engel oluşturmaktadır.

AGSP'nin uygulanması için gerekli olan yeteneklerin başında askeri kapasitenin olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu kapsamda AGSP'nin askeri yeteneklerinin gelişimi için önem arz eden askeri organlar şu şekilde sıralanabilir:

Askeri Organlar

Avrupa Kolordusu (EUROCORPS): Fransa ve Almanya'nın girişimleriyle daha sonra Belçika, İspanya ve Lüksemburg'un katılımı ile 1996'da resmi olarak teşkil edildiği görülmüştür. Bünyesinde 61000 asker 800 Tank, 1000 motorlu araç, 350 top ve 600 tanksavar sistemi barındırmaktadır (Çakmak, 2007: 197). Daha sonraki genişleme süreciyle birlikte Polonya, Avusturya, Yunanistan, Türkiye ve İtalya'nın da bu askeri teşkilata üye olduğu görülmüştür. Başlangıçta NATO'nun kolektif güvenlik doktrinine uygun olarak değerlendirilmiş, 1999'dan itibaren ise de AB'nin kullanımına hazır bir müdahale kuvveti olarak kapsam değiştirdiği görülmüştür. Bu teşkilata insani yardım görevleri ile barışın korunması ve barışın güçlendirilmesi gibi görevler verilmiştir. Bu askeri organ gelecekte oluşturulabilecek yeni güvenlik yapılanması içinde Avrupa ordusunun temelini teşkil edebilir.

Avrupa Kara Kuvveti: 1996'da, Avrupa güvenlik ve savunma kimliğine katkıda bulunmak maksadıyla; Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz'in girişimleri sonucu oluşturulmuştur. Bağımsız veya diğer kuvvetlerle işbirliği içinde görev alabilecek bir kara kuvveti şeklinde tesis edilmiştir. Bu kuvvete insani yardım ve tahliye, barışın korunması görevleri ile barışın güçlendirilmesi kapsamında kriz yönetimi görevlerinde muharebe gibi görevler verilmiştir.

Avrupa Deniz Kuvvetleri (EUROMARFOR): Avrupa Kara Kuvvetini oluşturan aynı siyasi girişim tarafından oluşturulduğu görülmüştür. AB'nin müdahale ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde oluşturulmuş olan bu kuvvet, barışın korunması görevleri, muharebe görevleri ve barışı yeniden tesis kapsamında, insani yardım görevleri ile sivillerin tahliyesi gibi görevlerde kullanılabilir.

Avrupa Jandarma Kuvveti (AJK, EUROGENDFOR): Dünyadaki kriz bölgelerinde Petersberg Görevleri kapsamında genel asayışı ve kamu düzenini sağlamak amacıyla kurulduğu görülmüştür. Fransa'nın girişimleri sonucu 17 Eylül 2004 tarihinde AB üyesi beş ülke (Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz ve Hollanda) Savunma Bakanlarının Noordwijk/Hollanda'da Niyet Beyanı'nın imzalanmasıyla kurulan bu kuvvet, gerek müstakil gerekse askeri bir harekâta paralel olarak, sivil güvenliğe ilişkin görevlerde AB'nin müdahale ihtiyaçlarına cevap verebilecek tarzda kurulmuş askeri nitelikli bir kolluk gücü şeklinde oluşturulmuştur. Başlangıçta 800 kişi olarak düşünülen Jandarma gücü görevine İtalya'nın Vicenza kentinde devam etmektedir (Karabulut, 2014: 7).

Muharebe Grupları Konsepti: Helsinki Zirvesi'yle askeri birliklerin teşkiline yönelik acil müdahale yeteneği kapsamında küçük birliklerin önemi vurgulanmıştır. Burada amaç gerektiğinde AB kara, deniz, hava gücünün 5-10 gün içinde Avrupa kıtasının dışında kullanılacak hazır muharebe grupları oluşturmaktır. Daha sonra Temel Hedef 2010 belgesi ile Avrupa'nın öncelikleri dikkate alınarak, acil müdahale birliklerinin temel görevleri ortaya konmuştur (Morkaya, 2014: 126-131). Muharebe grupları projesi AGSP'nin oluşturulmasından beri ortaya atılan projelerden en etkili olduğu göze çarpmaktadır. Bu projenin Avrupa'nın askeri kabiliyetlerinin

denenmesine ve kriz durumunda önemli görevler alması bakımından önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

AB'nin oluşturduğu bu yeni organlarla AGSP'nin gelişimine katkıda bulunarak amaçlarını gerçekleştirmek olduğu söylenebilir. Bu kurulan organlar, AB'nin dağınık bir şekilde de olsa kendi içinde yeni bir güvenlik yapılanmasına doğru gitmeyi amaçladığını göstermektedir.

3.2.2. AGSP'nin Faaliyet Alanlarının Belirlenmesi

AGSP'nin sadece askeri kriz yönetimlerinde değil aynı zamanda sivil kriz yönetimlerine de aynı oranda önem verilmesi gerektiğinden yola çıkarak, 2000'deki Feira Zirvesi'nde dört alanda sivil müdahaleler yapılabileceği kararı alınmıştır. Bu alanlar; iç güvenliğin sağlanması, hukuk kurallarına uyulması, sivil yönetim ve sivil korumanın geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu türden operasyonlarda Birliğin sadece kendinin üstlenebileceği ve diğer örgütlerle işbirliği yapabileceği faaliyetler belirlenmiştir. Bu karar AB'nin küresel rekabette söz sahibi olabilmesi yolunda insanî müdahalelerde görev alabilmesinin de önünü açmış olması bakımından önemli bir hukuki zemin oluşturmuştur (Karabulut, 2014: 84).

AGSP'nin faaliyetleri kapsamında ilk görev 1 Ocak 2003'de Bosna-Hersek'te AB Polis Misyonu'nun başlatılması olmuştur. AB üyesi 15 ülke dışında 18 ülkenin katıldığı bu misyon, daha önce BM tarafından yürütülen görevi devralınmasıyla başlamıştır. 18 Mart 2003'de ise Birlik, AGSP bünyesinde ilk askeri operasyonu başlatma kararı almış, NATO'nun Makedonya'daki barışı koruma görevini üstlenmiştir. AB'nin AGSP kapsamında barışın tesisine yönelik faaliyetleri, daha çok arabuluculuk girişimleri şeklinde olmuştur. Bu konuda en kapsamlı girişim 2008'de Rusya-Gürcistan Savaşı sırasında yapılmıştır (Dedeoğlu, 2014: 356, 358).

Bu bağlamda AGSP kapsamında yapılan faaliyetleri tamamlanmış operasyonlar ve devam eden operasyonlar olarak iki şekilde incelemek mümkün olabilir:

Tamamlanmış Operasyonlar

Sivil

- Darfur, Sudan (AMIS 2, 2005-2006)
- Güney Sudan (EUAVSEC, 2012-2014)
- Bağdat (EUROJUST LEX, 2005-2013)
- Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti (EUROPOL PROXIMA, 2004-2005)
- Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti (EUPAT, 2006)
- Bosna-Hersek (EUPM, 2003-2012)
- Gine Bissau (EUSSR, 2008-2010)
- Kinsasa, Kongo (EUROPOL, 2005-2010)
- Açe, Endonezya (Gözlem Grubu AMM, 2005-2006)

Askeri

- Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti (Concordia, 2003)
- Kinshasa Bölgesi AB Polis Misyonu (EUPOL Kinshasa)
- Demokratik Kongo Cumhuriyeti (Artemis, 2003)
- Demokratik Kongo Cumhuriyeti (EUFOR, 2006)
- Çad (EUFOR, 2008-2009)

Devam Eden Operasyonlar (Ocak 2014 itibariyle)

Sivil

- Filistin topraklarında AB Polis Misyonu (EUPOL COPPS, 2006-...)
- Filistin Toprakları Refah Geçiş Noktasında Sınır Yardım Görevi (EU BAM Refah, 2005-...)
- Afganistan'da AB Polis Misyonu (EUPOL AFGHANISTAN, 2007-...)
- Gürcistan Gözlem Heyeti (EUMM, 2013-...)
- Kenya, Cibuti, Somali (EUCAP, 2012-...)

- Demokratik Kongo Cumhuriyeti (EUPOL, 2007-...)
- Demokratik Kongo Cumhuriyeti (EUSEC, 2005-...)
- Kosova (AB PLANLAMA GRUBU EULEX, 2008-...)
- Nijer (EUCAP, 2012-...)
- Libya (EUBAM, 2013-...)

Askeri

- Somali (Deniz operasyonu, Atalanta EU NAVFOR, 2006-...)
- Somali (EUTM, 2010-...)
- Mali (EUTM, 2013-...)
- Bosna-Hersek (EUFOR ALTHEA, 2004-...) (Dedeoğlu, 2014: 358-360).

3.2.3. BAB'ın Sona Erdirilmesi ve AGSP ile Birleştirilmesi

BAB'ın araçlar, imkânlar ve kurumsal altyapı açısından NATO'ya bağımlı olması nedeniyle NATO çerçevesi dışında görevlerini yerine getirmesi oldukça zordur. Buradan yola çıkan AB üyeleri 1997 Amsterdam Zirvesi'nde BAB'ın AB kararlarının planlamasında ve uygulamasında kullanılabileceği üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Ayrıca yine bu zirvede BAB'ın AB ile birleştirilmesi de teklif edilmiştir. İki örgütün birleştirilmesi teklifinde Danimarka, İrlanda ve İsveç gibi bazı ülkeler AB'ye askeri sorumluluk verilmesine karşı çıkarken Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg ortak güvenlik ve savunma politikası kapsamında AB'nin askeri sorumluluk üstlenmesine destek vermişlerdir (Ağır, 2003: 111). BAB'ın AB içine dâhil edilme çabaları üye ülkeler arasında bir huzursuzluğa neden olsa da bu konuda gerekli adımların aşamalı olarak faaliyete geçirildiği görülmüştür.

AGSP'nin oluşumundan sonra varlığı sorgulanan BAB, özellikle İngiltere'nin çabaları ile ayakta kalmaya çalışsa da 1999'da Köln Zirvesi'nde örgütün kapatılmasına karşı çıkanlar ikna edilmiş ve BAB'ın görevlerinin büyük bir kısmının AB'ye verilmesi kararlaştırılmıştır. Aralık 2000'de yapılan Nice Zirvesi'nde ise günün koşulları ve BAB'ın etkisizliği dikkate alınarak AB ile bütünleşme kararı verilmiştir. BAB, yürüttüğü görevleri ve çalışanları ile AB'ye katılmış ve tarihi bir örgüt işlevini kaybetmiştir (Çakmak, 2007: 168).

Soğuk Savaş'ta bir güvenlik örgütü olarak kurulan BAB, artık tek başına faaliyetlerini sonlandırmış ve AB bünyesinde görevlerini yerine getirmeye çalışmıştır. Avrupa ülkelerinin güvenlik alanında örgütlenebildiğini göstermesi açısından BAB önemlidir. Diğer taraftan güvenlik politikalarını NATO ve ABD'den bağımsız olarak geliştirmeyi amaçlayan ve küresel bir aktör olma yolunda ilerlemek isteyen AB'nin hem kendi güvenliğini sağlaması hem de uluslararası güvenliğe katkılar sunabilmesi ortak güvenlik yapılanmasına gidebilmesiyle mümkün olabilir.

3.2.4. NATO'dan Bağımsız Bir AGSP'ye Dönüşüm Çabaları

AB kuruluşundan bugüne kadar devamlı olarak ortak savunma ve güvenlik politikaları geliştirmeye çalışmıştır. Bunu daha ileri götürerek kendi içerisinde NATO'ya benzer bir savunma örgütü kurma girişimlerinde bulunmuştur. Bunda amaç NATO'dan bağımsız olarak kendi kendilerinin güvenliğini sağlamaktır. Gerek Soğuk Savaş sırasında olsun gerekse Soğuk Savaş sonrası bu yönde atılan adımlar AB üye ülkeleri arasında çıkan anlaşmazlıklar yüzünden bir türlü istenilen seviyelere ulaşamamıştır. Oluşan ya da oluşması muhtemel çatışma ve krizlerin kendine yakın bölgede olması da AB'nin bir askeri güç oluşturmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle Birliğin askeri güç oluşturma konusunda Yugoslavya ve Kosova'daki iç çatışmalarda aciz ve yetersiz kalınmasının çok önemli rol oynadığı görülmüştür.

AB'nin yaşamış olduğu tecrübelerden yola çıkarak AGSP'nin etkili olabilmesi için kurumsallaştırma çabaları hız kazanmıştır. Tangör'e özellikle 2000'li yıllarda AB'nde güvenlik ve savunma politikalarında hızlı bir kurumsallaşma ve politika oluşturma sürecine girilmiş ve AGSP, AB'nin önemli bir alanı olduğu ifade edilmiştir (Tangör, 2004: 258). AB'nin kurumsal bir askerî güç oluşturma çabaları sürmekte olduğu ve özellikle NATO benzeri merkezler ve askerî karargâhlar kurarak bunu devam ettirdiği görülmüştür. Bu kapsamda AGSP'nin kurumsallaşmasının önündeki engellerin oluşturulacak mekanizmalarla aşılması mümkün olabilir.

Avrupa güvenliğini AB'nin gelecekte NATO dışında kendi kaynakları ile oluşturacağı askeri güçlerle sağlamaya çalışması ABD'nin endişelerini arttırmıştır. ABD, Avrupalıların güvenlik ve savunma alanında kendi ayakları üzerinde durabilme çabalarını desteklemekle birlikte AB'nin NATO'ya rakip bir yapılanmaya

gitmesini ve Avrupa'nın güvenliğini ABD'den bağımsız olarak sağlama girişimini kabul etmeyeceğini sürekli olarak vurgulamıştır. Bu konuyu ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Strobe Talbott 1999'da Londra'da yaptığı konuşmada AGSP'nin önce NATO içinden çıkan daha sonra NATO dışında gelişen ve nihayetinde NATO'dan bağımsız olarak ona rakip örgüte dönüşmesini istemediklerini ifade etmiştir (Alagöz, 2010).

AB'nin Aralık 2001'de kabul ettiği Leaken Deklarasyon ile geleceğini ve vizyonunu yeniden tanımladığı görülmüştür. Bu deklarasyon ile AGSP'nin güçlendirilmesi konusunda fikir birliğine varılarak şu konularda karara varılmıştır: AB'nin dış olaylarında tek ses olma, AGSP için nitelikli oy çoğunluğu, Konsey ve Komisyon'a AGSP ile ilgili roller verilmesi, karşılıklı dayanışma maddesinin eklenmesi ve savunma için ortak pazar kurulması (Cameron, 2004: 6). Birlik aldığı bu kararlarla kendini yeniden şekillendirmiş ve gelecekte özellikle ortak güvenlik alanında ne gibi adımlar atılması yolunda çalışmalar içine girmiştir.

Fransa, Lüksemburg ve Belçika'nın, Birliğin daha güçlü ve bütünleşmiş bir yapıya kavuşması için AGSP'nin NATO imkân ve kapasitesine bağımlılığının ortadan kalkması gerektiğini savunmuştur. AB'nin politik ve ekonomik alanlarda da sıkı bir bütünleşmeyi gerçekleştirmesini savunan Fransa'nın başı çektiği Avrupacı ülkeler, farklı politik kültürlere ve geçmişe sahip olan Birlik üyelerinin başarılı bir bütünleşmeyi sağlayabileceğini öngörmektedir. Yine Avrupa güvenliğinde kendilerinin söz sahibi olması gerektiğini ifade etmişlerdir (Gençalp, t.y). Bu bağlamda AB'nin Avrupacı fikirleriyle girişimlerde bulunan ülkelerin çabasıyla NATO'dan bağımsız AGSP oluşturma çalışmalarına girdiğini söylenebilir.

AB, güvenlik politikaları çerçevesinde geliştirdiği AGSP'yi ileri seviyelere taşımak için daha güçlü adımlar atması gerekmektedir. Ayrıca kriz ve çatışmalara müdahale için oluşturduğu askeri güçlerinin her türlü donanımını ve ihtiyaçlarını NATO'nun imkân kabiliyet ve yeteneklerini kullanmadan karşılaması ve bu yönde çalışmalar yapmasının zorunlu olduğu görülmektedir. Bugün AB daha çok insani yardım, barışı koruma gibi pasif görevlerde yerini almaktadır. AB çatışma ve kriz bölgelerinde aktif rol almak istiyorsa ve bunda da başarılı olmayı düşünüyorsa

sadece kendi üyelerinin değil aynı zamanda üye olmayan ülkelerinde desteğini alarak NATO'dan bağımsız tamamen kendi kapasitesiyle AGSP'yi destekleyebilecek bir ortak güvenlik yapılanmasına gitmesinin zorunlu olduğu değerlendirilmektedir. Böyle bir ortak güvenlik yapılanmasının NATO ve BM'nin güvenlik faaliyetlerini destekleyici yapıda oluşturulması da uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına daha fazla katkılar sunabilir.

3.3. 11 Eylül Sonrası AB'nin Yeni Güvenlik Anlayışı

AB güvenlik anlayışını 11 Eylül 2001 sonrası değişen uluslararası ortam çerçevesinde yeniden şekillendirilmeye çalışmıştır. Bu tarihten sonra terörizm tehditler sıralamasında ilk sıradaki yerini almıştır. Avrupa Konseyi'nin 21 Eylül 2001'de yaptığı olağanüstü toplantısında terörizmin her çeşidiyle savaşılabileceğini ve terörizmle savaşın AB'nin öncelikli hedefi olduğu ifade edilmiştir. Böylece AB'nin yeni güvenlik anlayışının daha çok terörizm odaklı olacağı vurgulanmıştır. Haziran 2002'de Sevilla'da Avrupa Konseyi'nde AB'nin terörizmle savaşa daha fazla önem vermesi gerektiği, aynı zamanda ODGP'nin geliştirilmesi ve AGSP'nin operasyonel hale getirilmesinin zorunluluğu dile getirilmiştir (Türker, 2007: 71). Bu dönemden sonra AGSP'nin daha işlevsel hale getirilmesi ve özellikle terörizmle mücadele konusunda aktif görevler alması yönünde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Bu bağlamda AB'nde 11 Eylül'den sonra insan merkezli güvenlik anlayışından askeri merkezi güvenlik anlayışına bir kayış başladığı söylenebilir. Bu kapsamda AGSP'de özellikle askeri güç oluşturularak ve bu gücünde terörizme mücadele etmesini sağlamak yönünde adımlar atılmıştır. Amerika'ya yapılan saldırılar AB'yi de korkutmuş ve ülke vatandaşlarının korunması yönünde yüksek güvenli bir toplum oluşturma çabalarının hız kazandırılması konuları gündeme getirilmiştir.

11 Eylül sonrası dünyada AB içindeki “demokrasi açığı” ve büyük ölçüde bununla bağlantılı olan AB kimliğinin güçlü bir şekilde oluşturulmaması, Birliğin uluslararası ilişkilerde tutarlı ve güçlü bir politika izleyememesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca Birliğin uluslararası ilişkiler araçlarının yetersizliği ve askeri bir yapıya sahip olmaması uluslararası politikada ABD'ye oranla daha pasif bir rol

oynamasına neden olmuştur (Dönmez, 2008: 529). AB'nin aktif bir rol oynayabilmesi için ABD gibi kollektif eylem gerçekleştirebilmesi gereklidir. Kollektif eylem gerçekleştirebilmesi de ancak kendi içinde güçlü bir ortak güvenlik yapılanmasıyla mümkün olabilir.

11 Eylül terör saldırılarından sonra ABD'nin Afganistan ve Irak müdahaleleri, İran'ın nükleer silah karşıtı anlaşmalardan çekilme tehdidi AB'nin yeni bir küresel rol üstlenmesine yönelik çalışmalara başlamasına neden olmuştur. Bu kapsamda konulan hedeflerin en iyi nasıl yerine getirebileceği, daha hızlı nasıl reaksiyon gösterebileceği kamuoyunun gözünde daha kabul edilebilir yaklaşımların geliştirilmesi gibi konular AB'nin gündemine girmiştir (Morkaya, 2014: 71). ABD'ye yapılan terör saldırıları AB'yi de derinden etkilemiş ve sonucunda da AB'nin askeri merkezli güvenlik anlayışına dönüşümüne neden olmuştur.

3.3.2. Yüksek Güvenlikli Bir Toplum Oluşturma Çabaları

Güvenlik toplumu oluşturmada en önemli hedef risklerin azaltılmasıdır. Sosyal düzeni etkileyen suç unsurlarının artması sonucu alınan güvenlik tedbirleri demokratik hayatı tehlikeye atabilir. Çünkü alınan bu tedbirler genel anlamda insan haklarının kısıtlanmasıyla ilgili olmaktadır. Bu yüzden insanlar arasında suç oranının artmasının ekonomik ve sosyal nedenleri iyi araştırılmalıdır (Berting, 2011: 201). Aksi takdirde yüksek güvenlikli toplum oluşturmak mümkün değildir.

Yüksek güvenlikli bir toplum oluşturmada en önemli faktör güven ve bu duygunun altında paylaşılan ahlaki normlardır. Fukuyama'ya göre topluluklar karşılıklı güvene dayanır ve bu duygu olmadan kendiliğinden ortaya çıkamazlar. Güvenin üyelerinin ortaklaşa paylaştığı normlara dayalı düzenli, dürüst ve işbirliği yönünde davranan bir toplumda ortaya çıkması beklenmektedir. Yüksek güven duygusuna sahip toplumlar, organizasyonun aşağı seviyelere daha fazla sorumluluk vererek ekip çalışmasına dayalı ve esnek bir anlayış temelinde iş ortamlarını düzenleme kapasitesine sahiptirler (Fukuyama, 1998: 36-42). Bu bağlamda AB'nin yüksek güvenlikli toplum oluşturma çabalarının temelinde barındırdığı toplumlar arasında karşılıklı bir güven duygusu geliştirmesi önem arz etmektedir.

Oluşturulacak güven duygusunun da ilerde yüksek güvenli toplu oluşturma çabalarına katkı sağlayabilir.

Ulusal güvenliğin bir parçası olarak toplumsal güvenli bir kimliğin algılanan bir tehde karşı ya da bir topluluğun kimliğine yönelik algılanan bir tehde karşı savunulması olarak tanımlanabilir. Güvenlik alışmaları içinde toplumsal güvenliğin yükselişinin bilimsel nedenleri olduğu söylenebilir. Soğuk Savaş sonrası dönemde etnik çatışmaların yoğunlaşması ve kimliğe, kültüre ve inşacı kurama yöneliş toplumsal güvenliğin yükselişinde etken olduğu grlmştir. Bu bağlamda toplumsal güvenli devletten bağımsız olarak kendi kendilerini yeniden üretebilen büyük ve kendi varlıklarını devam ettiren kimlik grupları olarak tanımlanabilir (Waever, 2008: 154-155). AB toplumsal güvenli anlayışıyla bir yüksek güvenli toplu oluşturmayı amaçlamakta ve bu yönde çalışmalar yürütmektedir.

Waever toplumsal güvenliğin en önemli tehditleri olarak g, rekabet, veba, savaş, açlık, doğal felaketleri görmektedir. Yine toplumsal cinsiyet ve din toplumsal güvenliğin ana unsurları olarak görülebilir (Waever, 2008: 158-159). Özellikle dinin toplumu değil inancı savunmaya yönelik bir algı olarak hareket edildiğinde yüksek güvenli toplu oluşturma çabalarına destek olunabilir. Aksi takdirde toplu içinde bir ayrışmaya söz konusu olabilmekte ve dinsel çatışmaların yaşanmasına yol açabilmektedir. Bu bağlamda 11 Eylül terör saldırılarının din üzerinden çatışmaları arttırdığı ve toplumlar arasında din temelli çatışmaların oluştuğu algısının yerleşmesine neden olduğu belirtilebilir.

AB'nde yüksek güvenli toplu oluşturma çabalarının Karl Deutsch'un yaklaşımları temelinde geliştiği görülmektedir. Deutsch'a göre güvenli topluluğu, halkların gruplarının bütünleştiği topluluk duygusunun geliştiği ve kuramsal faaliyetlerin karşılıklı olarak açık tutulduğu topluluk olarak tanımlanmıştır. Topluluk da karşılıklı sempati ve bağlılık gelişmekte ve taleplerin ortaklaşmasına devlet davranışlarının birbirine benzemesine yol açan gelişmeler oluşmaktadır (Dedeoğlu, 2004: 11). Bu bağlamda AB'nde daha çok farklı kimlik ve hükümetleri bulunan devletlerin bir üst otoritede birleştiği güvenli topluluğunu tercih ettikleri görülmektedir.

AB politikacıları 23-24 Mart 2000'de Portekiz'in dönem başkanlığında Lizbon'da bir araya gelerek geleceğin Avrupa'sını nasıl daha iyi yöneteceklerini üzerine politika oluşturmaya çalıştıkları görülmüştür. Lizbon süreci olarak bilinen adım temel olarak AB'nin karşı karşıya olduğu ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara karşı nasıl etkili önlemler alınabileceği üzerine kurulmuştur. Bu stratejiye bakıldığında AB vatandaşlarının daha güvenli bir sosyal ortamda yaşamaları için çalışmalar yapılmasının çok önem arz ettiği vurgulanmıştır (Yılmaz, 2010: 24). Bu bağlamda AB'nin vatandaşları için güvenli bir ortam oluşturarak yüksek güvenlikli bir toplum oluşturmayı hedeflediği söylenebilir.

AB'de özellikle 11 Eylül terör saldırılarından sonra toplumlar arasında ekonomik problemlerin yanında sosyal, kültürel ve insani boyutlar üzerinde daha fazla durulması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda AB'nin en yetkili kurumu olan Avrupa Komisyonu sivil toplumlar arası işbirliğine yönelik programlara ağırlık vermeyi amaçlamıştır. 11 Eylül terör saldırılarından sonraki dönemde ABD'nin askeri yaklaşımının tersine, AB terörizmin sebeplerini ortadan kaldırmaya yönelik olarak yoksulluk, çözülmemeyen sorunlar (örneğin Arap-İsrail çatışması) ve kültürel önyargıların önlenmesine önem vermeye başlamıştır (Şemşit, 2007: 134). Bu bağlamda AB, hem kendi vatandaşları hem de diğer bölgelerde yaşayan vatandaşlar arasında yüksek güvenlikli bir toplum oluşturma çabaları içine girmiştir.

AB'nin yüksek güvenlikli topluluk oluşturma çalışmalarına Birliğin 2003 Selanik Zirvesi'nde Solona Belgesi diye de bilinen "Daha iyi bir Dünyada daha Güvenli Avrupa" stratejisi örnek verilebilir. Bu stratejide çatışmaların çözümünde çok taraflılık, ekonomik ve siyasal araçlara öncelik verilmesi, önleyici angajman unsurları kabul edilmiş ve sivil unsurların sivil olmayan unsurlarla birlikte güvenlik oluşumlarını desteklemesi anlayışını vurgulanmış ve özellikle "değerlere saygı" ilkesi benimsenmiştir (Dedeoğlu, 2004: 20). AB'nin kabul ettiği bu strateji belgesinden bugüne kadar yüksek güvenlikli toplum oluşturma çabalarının artarak devam ettiği görülmektedir.

3.3.3. Terörizm Merkezli Güvenliğin Artan Önemi

11 Eylül'e kadar terörizm daha çok bölgesel bir olay olarak kabul edilmiş ve teröristler seçici davranarak sivil hedeflerden farklı daha çok sembolik hedeflere yöneldikleri görülmüştür. Aynı zamanda terör olayları arkasında yatan eğilimin dini öğelerden ziyade politik öğelere dayandığı göze çarpmıştır. Bu görüşler 11 Eylül saldırılarından sonra büyük bir değişime uğramıştır. Terör küresel bir nitelik kazanmış ve dünyanın çeşitli yerlerinde kurulan ağlarla terör organize edilmeye başlanmıştır. Teröristler politik eylemlerle birlikte ayırım yapmaksızın tüm sivillere yönelmiş ve terörist eylemler daha ölümcül hale gelmiştir (Yapıcı, 2005: 25). Bu bağlamda terörle mücadele etmenin zorlaştığını ve ülkelerin terörizme karşı tek başına vereceği mücadelenin sonuçsuz kalacağı anlaşılmıştır. Özellikle 11 Eylül saldırıları terörizmle mücadelede ülkeler arası işbirliğine gidilmesini zorunlu hale getirmiştir.

Falk'da, 11 Eylül terör saldırılarından sonra sadece terörist gruplarca yapılan terörizmin olmadığını aynı zamanda devlet terörizminde ortaya çıktığını ifade etmiştir. Aynı zamanda terör ve devlet terörü tartışmalarının 21. yüzyılın başlarında savaş ve barış hakkındaki endişeleri tüketmemesi gerektiğini söylemiştir (Falk, 2007: 13). Devlet aktörleri tarafından sivillere yapılan şiddetinde bir devlet terörü olduğu gerçeği ortaya çıkmış ve terörizm kapsamında değerlendirilmesi istenmiştir.

AB, 11 Eylül saldırılarından hemen sonra yaptığı olağanüstü toplantıda saldırıların dünyaya ve Avrupa'ya karşı bir meydan okuma olarak belirtmiş ve terörizmle mücadelenin öncelikli amaçları olduğunu ifade etmiştir. Bu toplantıda terörizmle mücadele kapsamında alınacak önlemler şu başlıklar altında kararlaştırılmıştır: "Polis ve adli işbirliğinin artırılması, uluslararası hukuk mekanizmalarının geliştirilmesi, terörizmin finansmanı ile mücadele, hava güvenliğinin güçlendirilmesi ve AB'nin bu alandaki küresel eylemlerinin koordine edilmesi" olarak ifade edilmiştir. Yine bu toplantıda terör envanteri oluşturularak AB'nin sınırları içindeki terör faaliyetlerine ve gruplarına ilişkin raporlar ve AB genelinde ortak terörist örgütler listesinin hazırlanması karara bağlanmıştır (Kedikli, 2008: 202). Bu çalışmalar 11 Eylül terör saldırılarından sonra AB'nde güvenlik

konusunda terörizmle mücadelenin ön plana çıkarılmasını sağlamış ve güvenlik politikalarının da daha çok terörizm konusunda geliştirilmesine neden olmuştur.

AB üyelerinin güvenliği konusu 11 Eylül terör olayları (2001), Madrid (2004) ve Londra (2005)'deki terörist saldırılarla birlikte daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Bu kapsamda Avrupalı askeri kuvvetlerin oluşturulmasına yönelik yaklaşımlar güç kazanmış ve AGSP savunma ağırlıklı olmaktan çıkarak güvenlik ağırlıklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Yine 11 Eylül terör saldırıları müteakiben Afganistan'ın işgali, Bush'un terörizme karşı mücadele doktrini ve uygulamaları Avrupa'nın geleceğe yönelik güvenlik anlayışlarını ve dolayısıyla AB'nin uluslararası düzeyde ilişkilerini etkilemiş olduğu görülmüştür (Morkaya, 2014: 71-72). AB bu dönemden sonra AGSP kapsamındaki güvenlik çalışmalarını daha çok terörizm merkezli olarak yapmaya başlamış ve bu yönde AGSP'yi kurumsallaştırma girişimlerine hız kazandırmıştır.

AB'nin örgütsel gelişimi içinde terörizme ve terörle bağlantılı olan konulara karşı hukuksal ve kurumsal çerçevede çeşitli mekanizmalar geliştirmeye çalıştığı görülmüştür. Özellikle 11 Eylül terör saldırıları ve sonrasında oluşan teröre karşı koalisyonla destek veren Avrupalı müttefik ülkelerde gerçekleşen terör saldırıları AB'nin terörle mücadelede radikal adımlar atmasını sağlamıştır. Bu kapsamda AB'nin terörle mücadeleye yönelik olarak örgüt içinde özel çalışmalar yürütmeye başlamış aynı zamanda da Birlik dışından ülkelerle ve diğer uluslararası örgütlerle de anti-terörizm konusunda işbirliği yapmaya çalışmıştır (Kedikli, 2008: 181). Bu bağlamda AB'nin güvenlik kaygıları kapsamında terörizmle mücadelenin yeniden ön plana çıktığı söylenebilir.

AB bünyesinde 11 Eylül olaylarına gösterilen en önemli reaksiyon "Terörizmle Mücadele Çerçeve Kararı" ve "Avrupa Yakalama Emri Hakkında Çerçeve Kararı"nın kabul edilmesi olmuştur. AB'nin, bu iki Konsey Çerçeve kararını çıkarmakla bir taraftan AB ülkelerinin terörle mücadele ile ilgili kanunlarını ortak bir tanım ve cezalandırma sistemi etrafında birleştirmeyi, diğer taraftan ise üye ülkeler arasındaki mevcut suçluların iadesi sistemini daha basit bir hale getirmeyi amaçladığı görülmüştür. Yine AB, terörizmle mücadele konsepti çerçevesinde bütün uluslararası

insan hareketlerini yeni vize veri tabanı ve havayolu yolcu listeleri vasıtasıyla kontrol etmeye çalışmıştır (Çiçekli, 2003: 188, 193). AB 11 Eylül saldırılarından çok fazla etkilenmiş ve özellikle ABD gibi güçlü bir ülkenin bu terör saldırılarında aciz kalması Birliğin güvenliğin terörizm boyutunda önemli adımlar atmasını sağlamıştır.

Uluslararası kamu hukukunun da bir parçası olan insan hakları ve BM Şartı kapsamında AGSP'nin terörizme karşı mücadele görevlerini şu şekilde sıralanabilir:

- Silahlı bir saldırının hedefi olan herhangi bir üye devlete elde mevcut tüm araçlar ile gerekli olan yardımı yapmak,
- Kendi topraklarında terörizme karşı mücadele eden belirli bir ülkeye yardım etmek, barışın yeniden tesis edilmesini sağlamak ve kurtarma görevlerini icra etmek,
- Terörist bir saldırıya maruz kalan üyeye destek sağlamak veya söz konusu saldırıyı önlemektir (Morkaya, 2014: 79).

AB'nin 11 Eylül terör saldırıları sonrasında terörizm merkezli güvenlik anlayışı hâkim olsa da bu süreçte demokratikleşme ve insan hakları bağlamında da güvenlik anlayışlarına devam ettiği görülmektedir. AB'nin terörizmle mücadele konusunda attığı adımların temel hak ve özgürlükler kapsamında olduğu söylenebilir. Terörizmle mücadelenin başarılı olabilmesi hukuki açıdan üye ülkeleri bağlayıcı adımlar atan ortak bir güvenlik yapılanmasının ihdas edilmesine bağlıdır. Aksi takdirde üye ülkelerin terörizmle mücadele konusunda bağlayıcı adımları atmaması AB'ni bu konuda başarısızlığa doğru götürebilir.

3.3.4. ABD'nin Avrupa Güvenliğinde Yetersizliği ve Yeni Girişimler

ABD'ye yapılan 11 Eylül terör saldırıları tüm dünyada endişe ve korkuya neden olmuştur. ABD gibi çatışma bölgelerinde coğrafi olarak uzak ve dünyanın en güçlü ülkesine yapılan bu terör saldırıları bütün dünya tarafından dehşetle karşılanmış ve devletlerin küresel terörizm karşısında kendi güvenliklerini sorgulamaya başladıkları görülmüştür. Soğuk Savaş'tan beri gerek NATO vasıtasıyla gerekse ABD'nin Avrupa güvenliğini sağlandığını düşünen Avrupa ülkeleri arasında tartışmalar yaşanmaya başlamıştır. Özellikle 2003'te İstanbul, 2004'deki Madrid ve

2005'deki Londra'daki terör saldırıları Avrupa ülkeleri için büyük korku ve paniğe yol açmıştır. Bu bağlamda AB vatandaşlarının güvenliğini ABD'nin değil kendilerinin sağlaması gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. 11 Eylül terör saldırıları ABD'nin kendi vatandaşlarının bile güvenliğini sağlamada yetersiz kaldığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Kibaroglu'na göre ABD'ye yapılan terör saldırılarının gösterdiği gibi devletlere karşı tehditler artık devlet dışı aktörlerden de gelebilmektedir. Kim oldukları, nerede oldukları, imkân ve kabiliyetlerinin neler olduğu bilinmeyen ve tüm dünya üzerinde örgütlenmiş oldukları anlaşılan bu unsurlara karşı mücadele etmenin en önemli yolu uluslararası işbirliğinin artırılması ve ortak istihbarat sağlanmasıdır (Kibaroglu, 2004: 172). Bu bağlamda terörizmle mücadele için AB'nin de uluslararası işbirliğine gitmesinin ve kendi güvenliği için gerekli güvenlik politikalarını geliştirmesinin zorunlu olduğu görülmektedir.

ABD'nin kendi topraklarındaki terör saldırılarında çaresiz kalışı ve Avrupa'da meydana gelen terör olayları AB'yi yeni güvenlik politikalarına yöneltmiştir. AB gerek terörizmle mücadele gerekse göç, mülteci, doğal felaketler, etnik ve din temelli çatışmalarla mücadelede daha etkili olabilmek için çabalar harcıyarak yeni güvenlik politikaları geliştirmeye çalışmaktadır. AB'nin terörizm dâhil bütün diğer tehditlerle mücadele edebilmesi için uluslararası işbirliğini artırması ve kendi içinde etkili bir ortak güvenlik yapılanmasına gitmesi gereklidir. NATO'dan bağımsız ama onunla işbirliği içinde çalışacak ortak bir güvenlik yapılanmasının hem kendi bölgesinin güvenliği hem de küresel güvenliğin sağlanmasına katkılar sunabilir. Son yıllarda AB'nin karşı karşıya kaldığı tehdit ve sorunların giderek artması Birlik içinde ortak güvenlik yapılanmasına gidilmesi ve bir ordu ihdas edilmesi tartışmalarını hızlandırmıştır.

3.4. AB ve İnsani Müdahaleler

AB geliştirmeye çalıştığı güvenlik politikalarını daha çok insan merkezli güvenlik anlayışı temeline oturtmuştur. Özellikle ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadele kapsamında geliştirilen güvenlik politikaları insan merkezli güvenlik anlayışının ön plana çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda AB'nin daha çok

çatışmaları önleyici ve kriz yönetimleri oluşturma gibi faaliyetlere önem vermesi insan merkezli güvenlik anlayışının daha çok öne çıktığını göstermiştir. AB'nin insan güvenliği anlayışını öne çıkaran olaylar incelenerek özellikle teoride atılan birçok adımların pratiğe nasıl yansıdığını göstermesi açısından insani müdahalelerle küresel güvenliğe önemli katkılar sunduğu görülmüştür.

3.4.1. AB'nin İnsan Güvenliği Algısı

Tangör'e göre insanların güven içinde olabilmeleri için arzu edilen insanî koşulları ortaya koyan insan-merkezli siyasal felsefe geleneği 'insan güvenliği' kavramını da içinde barındırmaktadır. İnsan güvenliğine olan ilgi son yıllarda giderek artmış ve Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan etnik ve din temelli çatışmaların sonucunda yaşanan insanlık trajedileri 'insan güvenliği' kavramının uluslararası ilişkiler gündeminde yer bulmasına sebep olmuştur (Tangör, 2012: 60). AB'de kuruluşundan itibaren demokrasi, insan hakları, eşitlik, bireysel özgürlük ve hukukun üstünlüğü gibi ortak değerler üzerine kurulmuş bir birlikteliği temsil etmektedir. Geliştirdiği bütün politikalar insan güvenliği algısı üzerinden uygulanmakta ve paylaşılan ortak değerler üzerinden yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Avrupa halkının değerleri arasında önem sırasına göre; %52'lik oranla barış, %43'lük oranla insan yaşamına saygı ve %41'lik oranla insan hakları gelmektedir. AB'nin hangi değerleri temsil ettiği sorusuna ilişkin verilen cevaplar da yine; insan hakları, demokrasi ve barış anlayışına odaklanmaktadır. Yücel, insan yaşamı, sistem düzeyinde AB için daha alt sıralarda yer alırken, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi yönetim ve düzen anlayışına ilişkin algılamalar önem kazandığını ifade etmiştir (Yücel, 2007: 139). Bu bağlamda AB'nin temsil ettiği değerler üzerinden gidildiğinde insan güvenliği algısının nedenli önem arz ettiği görülmektedir. AB, son yıllarda ortaya çıkan yeni tehditlerin temelinde de temsil ettiği değerlerin önemli rol oynadığına inanmaktadır.

Dünyada yaşanan gelişmelere bağlı olarak yeni dönemde yapılan güvenlik çalışmalarına devletin güvenliğine ilave olarak insan güvenliği de sokulmuştur. Devletler güvenlik anlayışlarında yaşanan değişim kapsamında insan güvenliği

konusuna önem vermiş ve bu konuda adımlar atmaya başlamışlardır. AB'nin de vatandaşlarının güvenliğini insan güvenliği çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutmakta olduğu görülmektedir. Bu kapsamda AB'nin güvenlik çalışmalarını daha çok insan güvenliği ekseninde yaptığı söylenebilir.

AB'nin vatandaşlarının korkularının başta terörizm olduğu bilinciyle yeni tehditlerle mücadele vermeye çalıştığı görülmektedir. Bu bağlamda AB'nin yeni dönemde çok farklı boyutlarıyla ortaya çıkan tehditlerle mücadelede başarılı olabilmesi için kendi içinde güçlü ortak güvenlik politikasına sahip olması gereklidir. Geliştirdiği bu ortak güvenlik politikalarını da ortak güvenlik yapılanmasına dönüştürmesinin zorunlu olduğu düşünülmektedir.

3.4.2. AB'nin Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Anlayışı

Kriz yönetimi istikrarsız bölgelere çok uluslu müdahale anlamına gelmektedir. Bu durumda devletler, çok uluslu harekât kapasitelerini geliştirme, bu türden harekâtlara liderlik yapabilme, modern teknoloji kullanma, hızlı ve koordineli karar alma kapasitelerini geliştirmektedirler. Kriz yönetimi, caydırıcı askeri güç kullanımıyla siyasal çözüm bulma hedefini ifade etmektedir. Kriz yönetimi, kriz çıkan yerlerde güvenlik ve siyasi konularda yardım ve danışmanlık hizmetlerini de içermektedir. İnsani amaçlar çerçevesinde acil konularda işbirliğini öngören kriz yönetimi içinde devletler veya örgütler operasyonel yeteneklerini, planlama ve harekât kapasitelerini düzenlemektedir. Bu düzenlemeler krizin türüne, çözüm şekline, işbirliğine girilen aktör türlerine ve o aktörlerin yeteneklerine göre farklı şekiller alabilmektedir (Turan, 2010: 42).

AB'nin kriz yönetimleri içinde yer almayı amaçlayarak önleyici diplomasi, barış yapma, barışı koruma ve barış ortamını kurma gibi faaliyetlerde önemli görevler üstlenmeyi istediği görülmektedir. AB'nin kriz yönetimi görevleri ile barışın korunmasına yönelik görevlerinin hukuksal tabanını dış ve iç kuşak hukuksal taban olmak üzere iki bölümde incelemek mümkündür. Buna göre dış kuşak hukuksal tabanı BM Şartı oluşturduğu görülmektedir. AB kendi güvenlik ve refahının çok kutuplu etkili bir sistemin varlığına bağlı olduğunu düşünmüş,

uluslararası hukuka saygı göstermek, onu savunmak ve geliştirmek için temel çerçevenin de BM Şartı olduğu vurgulanmıştır.

Diğer taraftan AB'nin kriz yönetimi ve barışın korunmasına yönelik görevlerinin iç kuşak hukuksal tabanını ise Amsterdam Antlaşması'yla geliştirilen Maastricht Antlaşması'nın 17. Maddesi oluşturmaktadır. Buna madde de, Birlik'in tüm güvenlik sorunlarını içermekte ve Konsey karar aldığı takdirde; insani yardım görevleri, barışın korunması görevleri ile barışın yeniden tesisi görevlerinin uygulanabileceği ifade edilmiştir (Morkaya, 2014: 76). Bu bağlamda AB'nin kriz yönetimi ve barışın korunması gibi görevlerin icrası için gerekli olan hukuksal alt yapı oluşturulmuş ve oluşturulan bu hukuksal çerçeve içerisinde görevlerin yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır.

AGSP temel olarak AB Antlaşmasınının 17.2 ve 25. Maddelerinde “kriz yönetimi” şeklinde tanımlanmış ve AB'nin kriz yönetimini sadece askeri boyutta değil aynı zamanda sivil boyutta da ele aldığı belirtilmiştir. Yine AB'nin kriz yönetimini sadece AGSP araçları ile yapılmadığı, gerçek uluslararası krizlerle uğraşmak gerektiğinde ticaret, yardım, destek, ulaşım, haberleşme, finans ve siyaset gibi araçlarla da sorunun çözümüne katkı sağlanabileceği vurgulanmıştır (Türker, 2007: 100). Bu bağlamda AB'nin çatışmayı önleme ve kriz yönetimi anlayışını çok boyutlu olarak gerçekleştirmeye çalıştığı söylenebilir.

3.4.3. AB'nin İnsani Müdahalelerde Görev Alması

İnsani müdahale kavramı özellikle Soğuk Savaş sonrası artan insan hakları ihlalleri sayesinde gündeme girmiştir. Tanım olarak insani müdahale, ağır insan hakları ihlallerinin yapıldığı yerlere bir devletin ya da uluslararası kuruluşun, müdahale edilecek ülkenin rızası aranmadan yapılan zorlayıcı kuvvet kullanımı anlamına gelmektedir. Klasik ulus-devlet egemenliği kavramıyla çelişen bu uygulama, BM Güvenlik Konseyi'nin niyet bildirimi ile meşruiyet kazandırılarak gerekli insani müdahalelerin önü açılmıştır (Dedeoğlu, 2014: 299).

Bu bağlamda özellikle etnik ve din temelli çatışmalara insani müdahalelerin yapıldığı gözlenmektedir. Bu çatışmalara etnik ve dinsel ayrımcılıkla oluşan güvenlik tehditler neden olmaktadır. İki boyutlu gelişen bu tehditlerin birinci yönü

devletlerin maruz kaldığı etnik ve dinsel ayrılıkçılık nedeniyle oluşan güvenlik tehdididir. İkinci yönünü ise devletlerin gruplara, azınlıklara ve belli bireylere yönelik şiddet ve ayrımcılık eylemleri oluşturmaktadır. Devletlere yönelik tehditlere örnek olarak etnik kökenli terörizm verilebilir. Gruplara yönelik tehditlere de soykırım ve ırk ayrımı örnek gösterilebilir. Devletlerin kendi vatandaşı olan gruplara ve bireylere yönelik tehditleri engelleme konusunda Soğuk Savaş sonrası dönemde en çok başvurulan yöntemin “insani müdahale” olduğu görülmektedir (Karabulut, 2011: 192).

AB'nin özellikle Balkanlar'da yaşanan çatışmaların itici gücü ve bu dönemde güvenlik olgusunun yaşadığı dönüşüm nedeniyle operasyonel gücünü artırma çabalarına hız verdiği görülmektedir. Küresel güvenlik aktörlerinden biri olmayı isteyen AB, dünya çapında giderek artan bir oranda askeri ve sivil kriz yönetimi üstlenmeye başlamıştır. Bu kapsamda AB'nin Avrupa'dan Afrika'ya kadar çok geniş bir coğrafyada saha operasyonlarını icra ettiği veya etmekte olduğu görülmektedir. AB tarafından, 2003 yılından bugüne kadar Balkanlar, Güney Kafkasya, Afrika, Ortadoğu ve Asya'da olmak üzere toplam 23 saha operasyonu icra edilmiştir. Büyük çoğunluğu devletlerden gelen davetler olan bu saha operasyonlarında amaç iç güvenlik güçlerini eğitmek, demokrasiye geçişte destek vermek, adalet sistemine ve sınır güvenliğine yardım etmek gibi barışı koruma ya da barışı kurmak olmuştur (Karabulut, 2014: 90-91). AB için güvenlik alanında alınan kararların eyleme dönüşmesini göstermesi açısından bu saha operasyonları önemlidir

Tablo-1: AGSP Kapsamında Yürütülen Operasyonlar

Operasyon İsmi	Operasyon Türü	Personel Sayısı	Süresi
1.EUPM, Bosna	Sivil-Polislik	567	2003-Devam etmekte
2.EUFOR, Concordia Makedonya	Askeri-Barışı Koruma	400	2003 Mart-Aralık
3.Artemis, Kongo	Askeri-Barışı Koruma	900	2003 Haziran-Ekim
4. EUPOL, Proxima Makedonya	Sivil-Polislik	150	2003-2005

5.EUJUST, Themis Gürcistan	Sivil-Hukukun Üstünlüğü	20	2004-2005
6.Althea, Bosna	Askeri Barışı Koruma	6.200	2004-Devam Etmekte
7.EUPAT, Makedonya	Sivil-Polislik	39	2005-2006
8.EUSEC, Kongo	Askeri Destek	9	2005-Devam Etmekte
9.EUPOL, Kinshasa, Kongo	Sivil-Polislik	30	2005-2007
10.EUPOL COPPS, Filistin	Sivil-Polislik	33	2005-Devam Etmekte
11.EUBAM, Filistin	Sınır-Gözlemcilik	72	2005-Devam Etmekte
12.EUJUST, Irak	Sivil-Hukukun Üstünlüğü	23	2005-Devam Etmekte
13.AMM, Açe, Endonezya	Sivil-Barış Antlaşmalarının Uygulanmasının Gözlenmesi	219	2005-2006
14.EU, Amis, Darfur	Sivil-Askeri Destek Afrika Birliği	27	2005-2007
15.EUBAM, Moldova ve Ukrayna	Sınır-Gözlemcilik	70	2005-Devam Etmekte
16.EUFOR, Kongo	Askeri Barışı Koruma	300	2006 Temmuz-Kasım
17.EUPOL, Afganistan	Sivil-Polislik	400	2007-Devam Etmekte
18.EUPOL, Kongo	Sivil-Polislik	39	2007-Devam Etmekte
19.EULEX Kosova	Sivil-Hukukun Üstünlüğü	1.900	2008-Devam Etmekte
20.EUMM, Gürcistan	Sivil-Barış Antlaşmalarının	352	2008-Devam Etmekte
21.EU SSR, Gine Bissau	Sivil-Güvenlik Reformu	21	2008-Devam

			Etmekte
22.EUFOR, Çad	Askeri-Köprü Oluşturma	3.000	2008- Devam Etmekte
23.EU NAVFOR Atalanta, Somali	Askeri- Korsanlarla Mücadele	1.200	2008- Devam Etmekte

Kaynak: Karabulut, 2014: 92-93.

AB'nin operasyonel yetenekleri kapsamında 2003 yılının ilk yarısında üç harekât başlatılmıştır. Bu harekâtlar, Bosna Hersek Polis Misyonu, Makedonya'daki Concordia harekâtı ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki Artemis harekâtıdır. AB'nin ilk kriz yönetimi harekâtı olan Bosna Hersek Polis Misyonu'nun da Bosna Hersek'te barışın devamını sağlamak ve AB'nin bölgedeki politikalarına katkıda bulunmak amaçlanmıştır (Merlingen ve Ostrauskaite, 2006: 61). Yine 2003 yılında Makedonya'da başlatılan Concordia harekâtının amacı Ohrid Çerçeve Anlaşması'nı uygulanmasını sağlayacak bir güvenlik ortamının oluşturulması olarak belirlenmiştir. Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde gerçekleştirdiği Artemis harekâtının amacının da bu ülkenin Ituri bölgesindeki Bunia şehrindeki güvenlik şartlarının istikrarına ve Bunia'daki insani durumun geliştirilmesi olarak hedeflenmiştir (Türker, 2007: 78). Artemis harekâtı AB'nin NATO'dan bağımsız olarak gerçekleştirilmiş olması bakımından ayrı bir öneme sahiptir.

AB'nin insani müdahaleler çerçevesinde hale hazırda devam eden Bosna-Hersek'teki Althea askeri operasyonu NATO'dan devralınan bir görevdir. Bu askeri operasyonda 17 ülkeden 600 asker görev yapmaktadır. 2013 yılında AB'ye bu operasyonun maliyeti 13 milyon Euro olmuştur (Dedeoğlu, 2014: 359). AGSP kapsamında gerçekleştirilen Bosna Hersek Althea operasyonu AB'nin Balkanlar'daki sivil ve/veya askeri görevleri açısından önemlidir. Çünkü Birlik sınırları içinde yer alan bölgenin AB için stratejik öneme sahiptir. Aynı zamanda bu operasyon AGSP'nin kendini göstermesine fırsat sağlamıştır (Morkaya, 2014: 139). AB'nin AGSP kapsamında gerçekleştirildiği bu harekâtın başarıya ulaşması dünyanın diğer bölgelerindeki krizlerde de görev almasını sağlayacak ve sonucunda da uluslararası

güvenliğin sağlanmasında önemli katkılar yapabileceğini göstermesi açısından büyük önem arz ettiği görülecektir.

3.4.4. AB'nin İnsani Müdahalelerdeki Başarısının Uluslararası Güvenliğe Katkısı

AB, Avrupa güvenliğini kendisinin sağlayabileceğini göstermek için NATO'nun yürüttüğü birçok askeri sorumluluğu üstlenmek istediği görülmüştür. Örneğin Mart 2003'te Makedonya'da barışı koruma görevini devralarak ve buraya kendi askeri güçlerini yerleştirerek görevi başarıyla yürütmüştür. Bu başarılı örnekten cesaret alarak Bosna'daki barış gücü SFOR'u da NATO'dan devralmıştır. AB'nin bu görevlerdeki başarıları NATO tarafından da teyit edilmiştir (Çakmak, 2007: 225). AB'nin devralmış olduğu görevlerdeki başarıları hem Avrupa'da hem de dünya genelinde takdir kazanmıştır. Bunun sonucunda da AB'nin dünyanın diğer bölgelerinde çıkan çatışmalarda görev alabilmesinin önü açılmış ve kriz yönetimi, çatışmaların önlenmesi, barışı koruma gibi alacağı görevlerde diğer ülkeler karşısında güven kazanmasını sağlamıştır.

AB'nin görev aldığı Bosna'da AB Polis Misyonu, Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti'nde dokuz ay süren Concordia Operasyonu, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yaklaşık üç ay süren askeri AB operasyonu Artemis ve ikinci polis misyonu olarak da Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti'ndeki Proxima operasyonlarının hedefe ulaşması ve bunlara sahne olan ülkelerin istikrarına katkıda bulunmuş olması küresel güvenliğin sağlanması yolunda önemli gelişmeler olarak değerlendirilebilir. Bu operasyonlar OGSP'nin başarıyla geliştirildiğini göstermesi açısından önemlidir. Karar vericiler ve personel desteği, AB üyesi olmayan devletlerin destekleriyle birlikte gerçek hayatta karşılaştıkları bu zorlukları yenmiş olduklarını göstermiştir (Schuwirth, 2005: 235).

AB'nin bu başarıları daha geniş sorumlulukları içeren askeri görevlerin de dâhil olduğu dünya üzerindeki krizlere müdahale etmesinin önünü açacağı ve diğer istikrasız çatışma içindeki ülkelerin de güven duygusunu arttıracığı söylenebilir. AB'nin dünya üzerinde daha fazla sorumluluk alarak gerçekleştireceği insani

müdahale ve operasyonlardaki başarılarının küresel güvenliğe önemli katkılar sunması beklenebilir.

AB'nin insani müdahalelerde başarılı olması sadece Avrupa için değil aynı zamanda dünyanın diğer bölgelerinin güvenliğinin sağlanması açısından önemli bir gösterge olduğu söylenebilir. Gerek bölgesel gerekse küresel çatışmaların önlenmesi ve çatışmaların sonlandırılmasından sonra da bu bölgelerde barışın korunması, istikrarın sağlanması, insani yardımların yapılması bakımından AB önemli roller üstlenebilir. AB'nin NATO'dan bağımsız ve NATO'nun imkân ve kabiliyetlerini kullanmadan yapacağı insani müdahaleler ve askeri harekâtlar için de AGSP kapsamında ortak bir güvenlik yapılanmasının oluşturulmasının önemli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda AB AGSP çerçevesinde oluşturacağı ortak güvenlik yapılanmasıyla hem Avrupa güvenliğine hem de uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına önemli katkılar sunabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

21. YÜZYIL'DA AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ORTAK GÜVENLİK ARAYIŞI VE GELECEK BEKLENTİLERİ

21. yüzyıl'da AB'nin güvenlik algılamaları ve sonrasında gelecek beklentilerinin ilerde oluşturabilecek bir güvenlik yapılanmasına dayanak olacağı düşünülmektedir. AB'nin Lizbon Antlaşması (2007) çerçevesinde yeni güvenlik tanımlaması yapması, AGSP'nin yeniden gözden geçirilmesi ve kurumsal yapısının eksiklerinin giderilmesi konusunda çalışmalar yürüttüğü görülmüştür. Askeri ve sivil kriz yönetime odaklı yeni AGSP tanımlaması yapılarak (Morkaya, 2014: 75) AB çatısı altında ortak bir güvenlik yapılanmasına temel oluşturulması amaçlanmıştır. AGSP'nin yeni tehditler ışığında yapılandırılması ve sonrasında AGSP'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na (OGSP) dönüştürülme çabaları AB'nin siyasi işbirliğinin artırılmasına (Ata, 2013: 149) ve bununda ilerde ortak güvenlik yapılanmasına dönüştürülmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Lizbon Antlaşması'yla AB'nin güvenlik anlayışının boyutları resmi kayıtlar altına girmiş, AGSP ile ilgili hükümler ilk defa bu AB reform antlaşmasının kapsamı içine alınmıştır (Koçer, 2012: 256). Yine ortak bir güvenlik yapılanmasına gidilmesinin gerekçeleri ve dayanakları bölümün önemli konu başlıklarından olup, bununla da neden ilerde böyle bir güvenlik yapılanmasına ihtiyaç olduğu görüşünü destekleme amaçlanmıştır. AB'nin güvenlik alanında kabul ettiği önemli normlar ve bunların uygulamaya geçirilmesi için neden bir ortak güvenlik yapılanmasının gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncesinde AB siyasi bütünleşmesinin güvenlik boyutunun kurumsallaşması önündeki engeller ve zorluklar sunularak Lizbon Antlaşması çerçevesinde AB'nin güvenlik boyutunun güçlendirilmesi ve sonrasında da ortak bir güvenlik yapılanmaya gidilmesi yönünde karşılaşılabilecek zorluklara yönelik çözüm önerileri sıralanmıştır.

AB'nin neden bir ortak güvenlik yapılanması oluşturması gerektiği ve ilerde kurulabilecek bir güvenlik yapılanmasının dünya güvenliğine ne gibi faydalar sağlayabileceği örnekler verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Muhtemel ortak güvenlik yapılanmasının askeri boyutunun nasıl şekillenmesi gerektiği ve

oluşturulması düşünülen bir AB ordusunun karar mekanizmaları, görev alanlarının belirlenmesi ve uluslararası boyut kazandırılması konuları analiz edilmiştir.

AB'nin ilerde oluşturması muhtemel ortak güvenlik yapılanmasının maliyetlerinin üye ülkeler tarafından nasıl karşılanacağına üye ülkelerin savunma harcamaları göz önünde bulundurularak analizleri yapılmaya çalışılmıştır. Diğer bir ifadeyle sadece Avrupa güvenliğine değil, dünya güvenliğine katkı sunacak AB çatısı altında ortak bir güvenlik yapılanmasının maliyetleri incelenerek sorunun nasıl çözümleneceğine dair öneriler sunulmuştur.

Bütün bu çalışmaların 2007 yılında imzalanan AB'nin Lizbon Antlaşması (Reform Antlaşması) bağlı kalınarak yapılmasına çalışılmıştır. 21. yüzyıl'da AB'nin güvenlik algılamasının nasıl olabileceği üzerinde durularak kabul edilen yeni güvenlik politikalarının uygulama aşamasında neden bünyesinde ortak bir güvenlik yapılanmasına ihtiyaç olduğu gerekçeleriyle açıklanmıştır. Son olarak AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmaya gitmesini hızlandıracak muhtemel gelişmeler ve faktörler üzerinde durulmuştur.

4.1. Lizbon Antlaşması (2007) Çerçevesinde AB'nin Yeni Güvenlik Tanımlaması

13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile hukuki niteliği tartışmalı olan AB, hukuki niteliğe kavuşturulmuştur. Bu Antlaşma ile ODGP kapsamındaki düzenlemeler başta olmak üzere, 2004 yılındaki AB Anayasa Antlaşmasının reddi de dâhil birçok önemli düzenleme ve/veya değişik yapılmıştır. Lizbon Reform Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi (2009) ile birlikte AT Kurucu Antlaşması, AB'nin işleyişine ilişkin Antlaşma adını almıştır. Aynı zamanda Topluluk kelimesinin yerini Birlik kelimesi almış Maastricht Antlaşması'nın özellikle birinci sütununu oluşturan Topluluk mevzuatı AB çatısı altında birleştirilmiş ve sonuçta AB uluslararası hukuk öznesi olarak kendi kurumlarıyla yetki kullanmaya başlamıştır (Morkaya, 2014: 41-42).

Bu antlaşma ile yapılan değişiklikler şunlardır; *“Antlaşma anayasa niteliği taşımayacak, antlaşmada devlet çağrışimli bayrak, marş gibi semboller olmayacak, ulusal veto yetkisi dışişleri, savunma, mali konular, sosyal güvenlik ve kültür*

alanlarında korunacak, iki buçuk yıllığına seçilecek AB Başkanı, Dönem Başkanı uygulamasının yerine geçecek, AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilci makamı oluşturulacak, 2014'ten itibaren AB Komisyonu küçülecek, üyeleri rotasyonla seçilecek ve Kopenhag Kriterleri'ne dolaylı atıf metinde yer alması sağlanacaktır” (Akdemir, 2012: 55-57).

Lizbon Antlaşması'nın getirdiği yenilik ve değişiklikler hem Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşmayı hem de AB Antlaşması'nı (Maastricht Antlaşması) kapsamaktadır. Bu bağlamda Lizbon Antlaşması'yla birlikte AGSP'nin de yeni tanımı da yapılarak birtakım yeniliklerin getirildiği ve kurumsal yapı için düzenlemeler yapıldığı görülmüştür.

4.1.1. Lizbon Antlaşması Hükümleri Kapsamında AGSP'nin Yeni Tanımı

AB üyesi devletlerin devlet ve hükümet başkanları tarafından 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan Lizbon Antlaşması, AB Anayasası'nın yerini alacak bir reform antlaşması niteliğinde olmuş bu antlaşma ile yapısal birçok değişikliğe gidilmiştir. Lizbon Antlaşması esas olarak, bir önsöz ve 441 maddeden oluşmaktadır. Lizbon Antlaşması bunun yanı sıra, 37 protokol ve birçok ulusal veya ortak deklarasyon ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Lizbon Antlaşması, AB Anayasası Antlaşması'ndan farklı olarak AB Temel Haklar Şartı'nı içermemektedir. Lizbon Antlaşması'nın 6. maddesinin 2. fıkrasında ayrıca, AB'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) tarafı olacağı belirtilmiştir (Güneş, 2008: 742-743).

Bu antlaşma mevcut daha çok AB Antlaşması'nı ve AT'yi kuran antlaşmayı değiştiren hükümler içermiştir. AB Anayasası'nda öngörüldüğü gibi Lizbon Antlaşması'nda da üç sütunlu yapı tek çatı altında toplanmış; “Topluluk” ifadesi terk edilerek “Avrupa Birliği” adı altında tek bir kurumsal çerçeve oluşturulmuştur. Lizbon Antlaşması'yla birlikte güvenlik boyutuyla ilgili olarak AGSP ile ilgili hükümler ilk defa Birlik antlaşmalarında yer verilmiş ve kurumsal yapı için gerekli çalışmalar tamamlanmıştır (Koçer, 2012: 256).

Lizbon Antlaşması'yla AB'de karar alma mekanizmaları hedeflenmiş ve antlaşmaya göre Avrupa Konseyi'ne daha uzun süreli bir başkan ve dış politikaya

yetkili atanmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte bir süper devleti çağrıştırabilecek bayrak ve marş gibi ortak sembolik unsurlardan vazgeçildiği görülmüştür. Bu Antlaşma yeni bir anayasa, ortak askeri savunma ve özellikle dış politikada temsil edecek bir başkanın olmasını sağlaması yönünden önemlidir. AB'nin işleyişini etkinleştirmek ve dünya siyaset sahnesindeki ağırlığını artırmak amacıyla hazırlanmış olan bu antlaşma ile radikal değişikliklere gidilmiş ve bu çerçevede Avrupa Konsey Başkanlığı ve Dış Politika Temsilciliği adı altında iki yeni makam oluşturulmuştur. Yine antlaşmayla birlikte bazı alanlarda üye ülkelerin veto yetkisi kaldırılmıştır (Koçer, 2012: 256-258). Lizbon Antlaşması'na Avrupa kamuoyu açısından bakıldığında AB taraftarlarınca AB'yi daha etkili ve demokratik kılacağı savunulurken, diğer taraftan AB karşıtlarınca Brüksel'e çok fazla yetki verildiği görüşü hâkim kıldığı söylenilmiştir (Koçer, 2012: 258).

Birlik Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisine ilişkin temel düzenlemeler, atanma ve görevden alma usulü ile yetki ve görevlerine dair genel nitelikte hükümlere yer veren Lizbon Antlaşmasının 1. Maddesinin 19. Paragrafında ve Yüksek Temsilcinin ODGP'ye ilişkin görev ve yetkilerine yer veren aynı maddenin 30. Paragrafında yer aldığı görülmektedir. Bu hükümler uyarınca Yüksek Temsilcisi;

- Birliğin ortak dış ve güvenlik politikası ile ortak güvenlik ve savunma politikasını yürütecek ve söz konusu politikaların geliştirilmesine önerileri ile katkıda bulunacak,
- Ortak dış ve güvenlik politikasına dair hususlar bakımından Birliği temsil edecek ve Birlik adına üçüncü kişilerle siyasi diyalog kurarak, uluslararası örgütler nezdinde ve uluslararası konferanslarda Birlik adına söz sahibi olacak,
- Dışişleri Konseyine başkanlık edecek,
- Komisyon başkan yardımcılarında biri sıfatıyla Komisyonda görev alacaktır (Özçelik, 2008: 213-214).

Yeni temsilcinin, Javier Solana'dan daha fazla yetki ve güce sahip olması öngörülmüştür. Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilciliğine, İngiltere'den Catherine Ashton

atanmıştır. Bu görevi hale hazırda 1 Kasım 2014 itibaren İtalya'dan Federica Mogherini yürütmektedir. Ayrıca Lizbon Antlaşması ile kriz yönetimi ve insani yardım gibi Petersberg görevlerine; ortak silahsızlanma operasyonları, askeri danışma ve destek, çatışmayı önleme, barışı koruma ve kriz görevlerinde muharip güçlerin kullanılması gibi yeni alanlar eklendiği görülmüştür (Karabulut, 2014: 89). Sonuç olarak Lizbon Antlaşması ile AB'nin ODGP boyutu güçlendirilmiş ve AGSP'nin saha operasyonlarının kapsamının genişletilmiş olduğu söylenebilir.

Buna ilave olarak Antlaşma hükümlerine göre AB, askeri ve sivil unsurlarıyla operasyonel bir nitelik kazanmış, barışı koruma ve kriz önleme gerekçeleriyle alan dışı faaliyet yapma konusu kurala bağlanmıştır. Antlaşma ile her üye ülkenin güvenlik konusunu kendi egemenlik alanına girdiği kabul edilmiş olsa da olası bir saldırı halinde, üye ülkelerin “dayanışma” zorunluluğu kabul edilmiştir. Bu dayanışma, saldırıyı kınamadan müdahaleye kadar uzanan geniş yetkileri içermektedir (Dedeoğlu, 2014: 358).

Lizbon Antlaşması ile getirilen bir başka yenilik ise yeni oylama sistemi olmuştur. Antlaşma ile düzenlenen söz konusu yeni nitelikli çoğunluk sistemine göre bir kararın alınabilmesi için o kararın AB nüfusunun % 65'ini temsil eden üye devlet sayısının % 55'i tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle, 27 üye ülkeden 15'inden kabul kararı çıkmadığı sürece bir kararın alınması mümkün değildir. Bu oylama sisteminin istisnaları da bulunmaktadır; zira bütçe, vergi ve dış politika hususlarını ilgilendiren konulardan AB'nin geleneksel oybirliği sistemi geçerli olmaya devam edecektir. Bu sistemin yürürlüğe girmesi için öngörülen tarih 2014-2017 yılları arasındaki geçiş döneminin sonrası olarak karara bağlanmıştır (Akıllı, 2010: 50).

Lizbon Antlaşması'yla getirilen önemli OGSP hükümleri:

Madde 18

- Konsey Komisyon Başkanı onayıyla Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisini nitelikli çoğunlukla atar. Aynı yollarla görevini de sonlandırabilir.

- Yüksek temsilci Birliğin ortak dış ve güvenlik politikasını yürütür. Ortak güvenlik ve savunma politikasının gelişmesine önerilerle katkıda bulunacaktır.
- Komisyon bünyesinde Birliğin dış eylemlerinden sorumlu olacaktır. Aynı zamanda yüksek temsilci Komisyon yardımcısı sıfatını taşıyacaktır.

Madde 24

- Birliğin ortak dış ve güvenlik politikası dış politikanın tüm alanlarını ve ortak savunma politikasına dâhil tüm güvenlik sorunlarını kapsar.
- Üye devletler karşılıklı siyasi dayanışma içinde bir ortak dış ve güvenlik politikası uygulamak zorundadır.
- Üye devletler karşılıklı dayanışma ruhu içinde ortak dış ve güvenlik politikasını destekleyecekler ve Birliğin bu alandaki faaliyetlerine uyacaklar. Konsey ve yüksek temsilci bu ilkelere uyumu sağlayacaktır.

Madde 26

- Avrupa Konseyi savunma konuları da dâhil olmak üzere Birliğin ortak dış ve güvenlik konuları için genel kurallar ve stratejik çıkarlarını belirlemek zorundadır.
- Konsey ve yüksek temsilci Birliğin eylem ve tutarlılığının etkinliğini sağlamak zorundadır.
- Birliğin ortak dış ve güvenlik politikası üye devletler ve yüksek temsilci tarafından ulusal ve Birlik kaynakları kullanılarak yürürlüğe konur.

Madde 27

- Yüksek temsilci ortak dış ve güvenlik konularında Birliği temsil eder. Birlik adına üçüncü kişilerle diyalog yürütür ve uluslararası kuruluşlarda Birlik adına konuşur.

Madde 28

- Birlik tarafından operasyonel bir eylem gerektirmesi durumunda Konsey gerekli kararları alır. Birliğe hazır olması için hedefleri, araçları ve bunların uygulanması için gerekli koşulları sağlar.
- Üye devletler yapılacak eylemler için gerekli taahhütlerde bulunurlar.

- Zorunlu ihtiyaçtan kaynaklanan değişiklerde üye devletler acil durum kapsamında gerekli tedbirleri alabilir. Üye devlet bu tür durumlarda Konsey haber verir.

Bölüm II

Madde 42

- OGSP, ODGP'nin ayrılmaz bir parçasıdır. Operasyon için tüm askeri ve sivil unsurlarıyla Birliğe destek sağlayacaktır. Birlik bunları BM Şartı doğrultusunda barışı koruma, çatışmayı önleme ve uluslararası güvenliğin sağlanması için kullanabilir. Bu görevler üye devletler tarafından sağlanan imkânlarla icra edilecektir.

- OGSP Birliğin ortak bir savunmasını kademeli olarak içecektir. Avrupa Konseyi oybirliği ile karar verebilecektir. Böyle bir durumda üye devletler kendi anayasalarına uygun olarak alınan kararları tavsiye edebileceklerdir. Oluşturulan OGSP NATO ile uyumlu olacaktır.

- Konsey tarafından belirlenen amaçlara üye devletler sivil ve askeri yetenekleri temin edecektir. Üye devletler tarafından oluşturulan çok uluslu güçler OGSP için kullanabilir hale getirilecektir. Üye devletler ASA aracılığıyla askeri yeteneklerini geliştirmeyi aşamalı olarak taahhüt eder. Ayrıca Avrupa silahlanma politikalarına katılarak savunma sektörünün endüstriyel ve teknoloji tabanını güçlendirmeye yardım eder.

- OGSP ile ilgili kararlar yüksek temsilci veya bir üye devletin teklifiyle Konsey tarafından kabul edilecektir. Yüksek temsilci Komisyonla birlikte ulusal ve Birlik araçlarının hemen kullanmasını önerebilir.

- Konsey değerlerini ve çıkarlarını korumak için üye devletlerden oluşan grubun Birlik adına bir görevi almasına karar verebilir. Bu görev madde 44 de tabidir.

- Üye devletler arasında kalıcı yapısal işbirliği kurulacaktır. Böyle bir işbirliği madde 43'ü etkilemez. Madde 46 hükümlerine tabidir.

- Bir üye devlet silahlı saldırı altında olursa BM Şartının 51.maddesine göre diğer üye devletler güçleri oranında yardım edecektir. Bu durum kendi güvenlik ve

savunma politikalarına zarar vermez. Bu taahhütler NATO ile uyumlu olmalıdır.

Madde 43

- Madde 42 (1) ortak silahsızlanma operasyonlarını, insanî kurtarma görevlerini, çatışma önleme ve barışı koruma, barış ve çatışma sonrası istikrar dâhil kriz yönetimlerinde muharebe kuvvetlerini kullanımını içermektedir. Bu görevlere terörizme karşı mücadelede üçüncü devletler de dâhil olmak üzere katkıda bulunabilir.

- Konsey 1.paragraf da bulunan görevlerin amaçları ve uygulanabilmesi için gerekli kararları alır. Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi siyasi ve güvenlik komitesi ile birlikte hareket ederek bu görevlerin sivil ve askerî yönden koordinasyonunu sağlar.

Madde 44

- Madde 43'deki görevlerin uygulanmasında Konsey, üye devletler tarafından oluşturulan bir gruba görevi verebilir. Bu üye devletler ile yüksek temsilci görevin yönetimi konusunda anlaşılır.

- Göreve katılan üye devletler bir üye devletin isteğiyle ya da düzenli olarak Konseye düzenli olarak haberdar etmek zorundadır. Amaç ve kapsam dışında değişikliğe gidilmesi durumunda Konseye haber verilecek ve gerekli kararlı Konsey alabilecektir.

Madde 45

- ASA madde 42 (3) de belirtilen görevlerini Konseye tabi olarak yerine getirir. (Üye devletlerin askeri yeteneklerinin belirlenmesi, operasyonel ihtiyaçları etkili ve uyumlu hale getirilmesi, çok taraflı projeler önermek, işbirliği programlarının koordinasyonunu sağlamak, savunma teknolojisi araştırması yapmak, askeri harcamaların etkinliğini artırmak ve teknolojik tabanı güçlendirmek)

- ASA tüm üyelerin katılımına açıktır. Konsey nitelikli çoğunlukla kararlarını alırken ajansın etkin katılım düzeyini dikkate alır. Belirli gruplar üye devletlerin getirdiği ortak projelerle birlikte ajans içinde kurulacaktır. Bu gruplar görevlerini Komisyonla birlikte yürütür.

Madde 46

- Üye devletler madde 42 de belirtilen kalıcı yapısal işbirliği taahhütlerini Konseye bildirirler. Üye devletlerin niyetlerini Konsey ve yüksek temsilci gözlemler.

- Konsey 1.paragrafda yapılan bildirimler kapsamında kalıcı yapısal işbirliği kurma ve üye devletlerin listesini belirleme kararını üç ay içinde alır. Konsey yüksek temsilciye danışarak nitelikli çoğunluk ile hareket eder.

- Bir sonraki aşamada kalıcı yapısal işbirliğine katılmak isteyen herhangi bir üye devlet Konsey ve yüksek temsilciye niyetini bildirecektir. Konsey kalıcı yapısal işbirliği taahhütlerini yerine getiren üye devlet hakkında katılımını onaylayan karar alır. Katılan üye devletlerin Konsey üyeleri oylamada yer alır.

- Katılımcı üye madde 2 ve protokol 2 kapsamında kalıcı yapısal işbirliği kriterlerini yerine getiremiyorsa Konsey ilgili üye devletin katılımını askıya alabilir. Konsey nitelikli oy çoğunluğu ile hareket eder. Katılımcı devletin haricinde, diğer katılımcı devletlerin Konsey üyeleri oylamada yer alır.

- Herhangi bir katılımcı üye devlet kalıcı yapısal işbirliğinden çıkma niyetini Konseye bildirecektir. Daha sonra Konsey kararı ile çıkış işlemi tamamlanacaktır.

- 2 ve 5.paragraf dışındaki kalıcı yapısal işbirliği önerileri Konsey tarafından oybirliği ile alınacaktır. Oybirliği sadece katılan üye devletlerin temsilcilerinin oyları ile oluşturulur (Miliband, 2008).

Lizbon Antlaşması'yla OGSP'de yapılan önemli değişiklikler şu şekilde gösterilebilir:

Tablo-2: Lizbon Antlaşması'nda OGSP ile İlgili Önemli Değişiklikler

Reform Andlaşması'nın OGSP ile ilgili Önemli Değişiklikleri		
Madde	Konu	İçerik
9e, 10b, 13a, 14, 19, 21	Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi	Yeni Madde
27	OGSP'nin Uygulanması İçin Spesifik Hükümler	Önemli Değişiklikler
188 r	Birlik Hükümleri	Yeni Madde
28a c7	Ortak Güvenlik Hükümleri	Yeni Madde
28b (28a Prg. 1)	Petersberg Görevleri	Değiştirme
28a 5, 28c	Üye Devletlerden Bir Gruba Belgenin Uygulanması	Yeni Madde
28d	Avrupa Savunma Ajansı	Yeni Madde
27-6; 31, Kalıcı Yapısal İşbirliği Protokolü	Kalıcı Yapısal İşbirliği	Yeni Madde

Kaynak: Özdal, T.y: 147<http://docplayer.biz.tr/4752104-Lizbon-reform-andlasmasi-nin-ortak-guvenlik-ve-savunma-politikasi-na-iliskin-duzenlemelerinin-analizi.html>
E.t: 29.02.2016.

Petersberg Görevlerinin Genişletilmesi: İlk kez BAB ortamında olmak üzere 1992'de oluşturulan ve daha sonra 1997'de Amsterdam Antlaşması ile kurumsallaşan Petersberg Görevlerinin genişletilmiş hali Lizbon Reform Antlaşmasınının 43.1. paragrafında çatışmaların önlenmesi görevleri ve çatışmaların sonunda istikrar görevleri ilave edilerek yeniden düzenlenmiştir.

Dayanışma Şartı: Birlik veya üye devletler insan kaynaklı veya doğal bir felakete veya terörist bir saldırıya maruz kalması durumunda dayanışma içinde hareket edecektir. Dayanışma şartının Birlik tarafından yürürlüğe konması ise güvenlik politikasından ve dış ilişkilerden sorumlu Birlik Yüksek Temsilcisi ve Komisyonun ortak önerisi üzerine Konsey tarafından kabul edilen bir karar ile mümkün olabilecektir.

AB Üyesi Devletler Arasında Karşılıklı Yardım İlkesi: BM Antlaşmasının 51. Maddesine uygun olmak üzere bir üye devletin kendi ülkesinde silahlı bir saldırıya uğraması durumunda diğer üye devletler tüm araçlarıyla saldırıya uğrayan üye devlete yardımcı ve destek olmak yükümlülüğü getirilmiştir.

Güçlendirilmiş İşbirliği İlkesi: Üye devletlerin Birlik kurumlarına müracaat ederek AB işleyişine ilişkin Antlaşmanın 326-334 arası maddeleri kapsamında güçlendirilmiş işbirliği kurabilmeleri sağlanmıştır. ODGP kapsamında kendi aralarında güçlendirilmiş bir işbirliği kurmak isteyen üye devletlerin bu talepleri; Konseye, Birlik Yüksek Temsilcisine, Komisyona ve Avrupa Parlamentosuna iletilmesi ve Konsey’de oybirliği usulü ile karara alınması şeklinde düzenlemeler yapıldığı görülmüştür.

Daimi Yapılandırılmış İşbirliği İlkesi: Askeri kapasite taahhütleri çerçevesinde daha fazla taahhütte bulunan üye devletlerin, Birlik içerisinde daimi yapılandırılmış işbirliği kurmaları sağlanmıştır. Lizbon Antlaşması’nın 46. Maddesinin 1,2,3,4 ve 5. paragrafları; kalıcı yapısal işbirliğinin oluşturulmasını, Konseyin karar alma usullerini, bu işbirliğine katılmak veya çıkmak isteyen üye devletlerin durumu ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.

Avrupa Savunma Ajansı (ASA): Bu ajans Lizbon Antlaşması’yla ODGP’ den AGSP’ye AB Askeri yeteneklerin dönüşümünün gerçekleştirildiği yönetsel ve örgütsel özellikleri açısından AB’nin diğer ajanslarından ayrılan önemli bir yapı olarak ortaya çıkarılmıştır (Morkaya,2014: 52-55). Lizbon Antlaşması’yla Birliğin ortak güvenlik ve savunma politikalarına getirilen yeniliklerle birlikte AGSP’ye yeni bir boyut kazandırıldığı söylenebilir.

Yine Lizbon Reform Antlaşması’nın 42.7. paragrafında AB içinde bir kolektif güvenliğe vurgu yapıldığı görülmüştür. Madde“*Eğer bir üye devlet kendi toprakları üzerinde silahlı bir saldırıya hedef olursa, diğer tüm üye ülkeler BM Sözleşmesinin 51.maddesine uygun olmak üzere ellerindeki tüm imkânları ile saldırıya uğrayan ülkeye yardım ve destek sağlayacaklardır*” şeklinde oluşturulmuştur. Karşılıklı dayanışma vurgusu içeren bu maddeyle üye devletler arasındaki dayanışmanın altı çizilmiştir (Morkaya, 2014: 104). Lizbon Reform

Antlaşması AGSP bağlamında çok önemli kararlar içermektedir. Bu antlaşmayla AB'nin güvenlik ve savunma anlayışlarına yeni bir boyut kazandırılmış ve ileride ortak güvenlik yapılanmasına gidilmesinin önünün açılması sağlanmıştır.

Lizbon Antlaşması'yla oluşturulan yeni AGSP'yi Zuhssıpbek, “AB'ye bölgesel güvenlik ile kollektif kararları alma yeteneği veren ve kriz yönetimi, barışı koruma ve gerekirse barış sağlama operasyonları düzenleyebilmesi için askeri güç kullanımı dâhil olmak üzere gereken araçları sağlayan, NATO'nun AB üyesi olmayan Avrupalı devletler ile danışma mekanizmasına istinat eden bir proje ve Avro-Atlantik ittifakının kapsamlı amaçlarının gerçekleştirilmesi için Avrupalı müttefiklerin özel katkısı olan bir yapı olarak” tanımlamıştır (Zuhssıpbek, 2009: 73-74).

Lizbon Antlaşması'yla getirilen değişiklikler OGSP'yi iki temel boyutta etkilemiştir. Bunlardan birincisi kurumsal yapının genel olarak uyumu(kriz yönetimi hususları açısından Konsey ve Komisyon arasındaki ilişkilerin kolaylaştırılması); ikincisi ise Antlaşmanın OGSP'nin geliştirilmesini tasarlayan hükümleri olmaktadır. Bu çerçevede Birliğin uluslararası sistemdeki rolünün güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Özdal, 2013: 187). AB'nin Lizbon'la başlayan OGSP'nin kurumsallaşma çabalarının daha sonrada devam ettiği ve yeni güvenlik politikaları geliştirerek önemli adımlar attığı görülmektedir. Bu atılan adımlarında ileride oluşturulabilecek muhtemel ortak bir güvenlik yapılanmasına temel teşkil etmesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

4.1.2. AGSP'nin Kurumsal Yapısı ve Nitelikleri

AB kurucu antlaşmasınının 24. ve 42. Maddeleri ODGP ve AGSP'nin genel kurumsal çerçevesini çizmektedir. Buna göre 24.1. paragrafında; ortak güvenlik ve dış politika konusunda Birlik'in yetkisinin; ortak bir savunmaya gidebilecek olan ortak bir savunma politikasının tanımı da dâhil olmak üzere, Birlik'in güvenliği ile ilgili sorunların bütünü ve dış politikanın tüm alanlarını kapsamakta olduğu ifade edilmiştir. Aynı paragrafın ikinci bendinde ise ODGP'nin özel usullere ve kurallara tabi olduğu vurgulanmış ODGP'nin AB Konseyi ve Konsey tarafından oybirliği ile tanımlanacağını ve yürürlüğe konacağı ve bu politikanın Antlaşmalara uygun olarak

üye devletler ile güvenlik politikasından ve dışişlerinden sorumlu Birlik Yüksek Temsilcisi tarafından uygulanacağı belirtilmiştir.

Ortak savunma ve güvenlik konuları ile ilgili düzenlemeler başlığını taşıyan 42. Maddesi ise ODGP/AGSP ve ASA'nın tanımlanması, katılım ve işleyişi ile ilgili genel esasları vermekte, BM ve NATO ile Birlik arasında oluşturulacak işbirliğinin kurumsal çerçevesini çizmektedir. AB'nde AGSP'ye etki eden ana organlar AB Konseyi, AB Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu olarak sıralanmaktadır. AGSP'ye etki eden diğer organlar ise Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi, Savunma Bakanları Toplantıları, Avrupa Dış Eylem Servisi, Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Daimi Temsilciler Komitesi, RELEX Grubu, AB Yüksek Temsilcisi ve AB Özel Temsilcisi olduğu söylenebilir (Morkaya, 2014: 57-58). Bu bağlamda AGSP'ye etki eden ana ve diğer organların karar alma süreçlerinde doğrudan etkileri olduğu AB'nin kurucu antlaşmasında açık hükümlerle ifade edilmiştir.

4.1.3. Askeri ve Sivil kriz Yönetimine Odaklı AGSP Tanımlaması

Yeni AGSP tanımlaması çerçevesinde Ceylanoğlu'na göre Balkanlarda yaşanan kriz ve çatışmalar karşısında AB'nin gereken etkinliği ve caydırıcılığı gösterememesi bütünleşmenin güvenlik ayağının da güçlendirilmesi gerektiği yönündeki ilk uyarı olmuştur. Yugoslavya ve Kosova'da yaşanan gelişmelerden sonra AB devletleri güvenliğin sadece ekonomik ve diplomatik araçlarla gerçekleşmeyeceğini anlamış ve bu gelişmeleri takiben AGSP'nin gelişimine hız vermişlerdir. Küresel güç olma tartışması çerçevesinde, önemli bir NATO ve Amerikan müttefiki olan İngiltere'nin, AGSP'nin kriz yönetimine yoğunlaşması ve NATO'ya yardımcı bir rol üstlenmesi gerektiğini buna karşılık Fransa'nın da, AB'nin siyasi geleceği açısından NATO'dan bağımsız ve tamamen AB'nin küresel hedeflerini destekleyici bir AGSP oluşturma düşüncesini savunmuştur. AGSP'yi kriz yönetimi olarak nitelendiren AB, bunun sadece askeri boyutla sınırlı olmadığını ayrıca sivil bir boyutunun da olduğunu belirtmiştir (Ceylanoğlu, 2007: 66-72). Bu bağlamda AGSP'nin çok boyutlu bir yapıya sahip olabilmesi için yeni tanımlamalar getirilmeye çalışılmıştır.

Dağı, ulusal güvenliği ve ulusal çıkarları Soğuk Savaş koşullarının geleneksel zero/sum mantığı yerine, uluslararası “karşılıklı bağımlılıkları” dikkate alan, çatışma yerine işbirliğini öne çıkaran “liberal”, “kurumsal liberal” kapsamda inceleyen yaklaşımların güç kazandığını ifade etmektedir. Bu çerçevede ulusal çıkarın ve ulusal güvenliğin tanımlama parametrelerine göre, tehdit algılamaları ve güvenlik politikalarının dönüştüğü görülmektedir. Bu nedenle güvenlik sorunsalının giderek küresel ölçekte algılanması ortak savunma kimliği ve ortak savunma arayışlarına hız vermiş ve AB’nin AGSP politikaları gibi uluslararası kurumsal güvenlik çalışmaları başlamıştır (Dağı, 2002: 167-168). Bu bağlamda AGSP’nin yeniden tanımlaması yapılırken sadece askeri, politik ve jeopolitik kaygılar değil, uluslararası normlar ve uluslararası sivil toplum örgütleri de içine alan yeni bir güvenlik anlayışına gidilmesinin zorunlu olduğu görülmüştür.

Genel hukuksal çerçevesini BM’den alan AB’nin kriz yönetimi ve barışı koruma görevlerinde, eğer çatışmalar devam ediyorsa gözlem görevleri askeri nitelikli müdahale araçları ile yerine getirilmesi, eğer uluslararası barış ve güvenlik ile sosyal hayatı tehlikeye düşürecek bir durum söz konusu olduğunda ise polisiye tedbirlerin alınması ve son olarak demokratik seçimlerin gözlemlenmesi için ise sivil unsurların görevlendirilmesi gibi kriterlerin uygulanması kararları alınabilmektedir (Morkaya, 2014: 76). AB’nin kriz yönetimi ve barışı koruma görevlerinin hukuksal çerçevesi BM Şartı ve AB’nin kurucu antlaşmaları ile çizilmiştir.

Zuhssıpbek’e göre, AB üyeleri, Kosova krizinin zirveye çıktığı 1999 yılında ayrı bir AB politikası niteliğinde olan bir AGSP’ ye sahip değilken, 2003 yılından itibaren AGSP çerçevesinde Balkanlarda ve Avrupa kıtası dışında askeri ve sivil operasyonlar düzenleyebilecek olanaklara sahip olmuştur. Özellikle 2007 Lizbon (Reform) Anlaşması’yla AGSP ile ilgili hükümler ilk defa Birlik antlaşmalarında yer almış ve 2008 yılına kadar AGSP’nin kurumsal yapısı, karar alma mekanizması, operasyonlar yürütme kapasitesi büyük ölçüde tamamlanmıştır (Zuhssıpbek, 2009: 71-73). Bu bağlamda AGSP’ye yeni bir görünüm kazandırılarak kapsamı ve faaliyet alanları genişletilmeye çalışılmıştır.

Krizlere askeri müdahale yapıp istikrar sağlandıktan sonra sivil araçlarla ülkenin yeniden yapılandırılması çalışmaları ülkede düzeni sağlamakta yeterli olmadığı görülmüştür. Bu konuda Bosna AB'ye önemli bir ders olmuştur. Askeri açıdan çatışmaların sona erdirilmesi organize suçlar ve daha pek çok sorun nedeniyle ülkede istikrarı getirmemiştir. Kriz müdahaleleri ve alınan sonuçlar AB'nin operasyonun en başından itibaren askeri ve sivil kapasitenin aynı anda kullanılması gerektiğini göstermiştir. AB'nin güvenlik politikalarındaki en önemli sorunu sivil ve askeri kriz yönetimi kapasitelerinin ayrı ayrı ele alınıyor olması, koordinasyon eksikliği ve bu konudaki bölünmüş otorite olarak gösterilmektedir (Turan, 2010: 44). Bu bağlamda Lizbon Antlaşması'yla birlikte kriz yönetiminde sivil ve askeri yöntemleri birlikte düşünerek yola çıkan AB'nin yeni AGSP tanımlamasına gittiği görülmüştür.

4.1.4. AGSP'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na (OGSP) Dönüşümü

AGSP'nin adı Lizbon Antlaşması'yla Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) olarak değiştirilmiştir. Kapsamı ise daha da genişletilerek barışı koruma ve çatışma sonrası istikrar dâhil olmak üzere ortak silahsızlanma operasyonlarını, insancıl görevleri ve kurtarma görevlerini askeri danışma ve destek görevlerini, çatışmayı önleme ve barışı koruma görevlerini ve kriz dönemlerinde muharip güç görevlerini de içerecek şekilde genişletilmiştir. OGSP çerçevesinde yapılan operasyonlara bakıldığında bunların büyük kısmının sivil amaçlara yönelik olduğu görülmektedir. Konsey tarafından "ortak eylem" olarak başlatılan bu operasyonlardan 2003'ten bugüne kadar 13'ü tamamlanmış 15'i ise devam etmektedir. Bu operasyonların bir kısmı askeri diğer kısmı da sivil nitelik taşımaktadır (Ata, 2013: 149).

2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile OGSP'nin daha anlaşılır hale gelmesi sağlanmıştır. Buna göre;

- OGSP kademeli biçimde Birliğin savunma politikasını belirlenmesini içerir.
- Avrupa Konseyi buna oybirliğiyle karar verdiği zaman ortak savunmaya yol açacaktır.

- AB'nin savunma politikası, üye ülkelerin ortak güvenliğin NATO ve AB tarafından gerçekleştirildiğine inandığı hallerde, kendi spesifik güvenlik ve savunma politikalarının uygulanmasına engel teşkil etmeyecektir.

- Savunma alanındaki işbirliği sürekli bir yapılanmaya kavuşturulacaktır (Ateş, 2012: 340).

Anlaşmayla birlikte savunma ve güvenlik alanında AB bünyesinde sürekli bir yapılanmaya gidilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Bu gelişme AB'nin kendi bünyesinde daha etkin askeri güç kurulmasına giden süreçte önemli adım olarak değerlendirilebilir (Ateş, 2012: 339-340). Bu bağlamda Lizbon Antlaşması'nda OGSP alanında alınan kararların ilerde oluşturulabilecek ortak güvenlik yapılanmasına hukuki temel oluşturması açısından önem arz etmektedir.

Lizbon Antlaşması'nın 42.maddesinde OGSP, ODGP'nin ayrılmaz bir parçası olarak belirtilmiştir. OGSP, Birliğe sivil ve askeri imkânlara dayanan operasyonel kabiliyet sağlamaktadır. Birlik, bu imkânları, BM şartı'nda yer alan ilkelere uygun olarak (BM şartı, 1945) barışı sağlamak, çatışmaları önlemek ve uluslararası güvenliği güçlendirmek amacıyla Birlik dışındaki görevlerde kullanabilir. Bu görevler, üye devletler tarafından sağlanan kabiliyetler yardımıyla yerine getirilmektedir.

Bu görevlerin yerine getirilmesi sırasında Birliğin askeri ve sivil imkânları kullanabileceği 42. maddenin 1. paragrafında şu şekilde belirtilmiştir: “*Ortak silahsızlandırma operasyonlarını, insani görevleri ve kurtarma görevlerini, askeri danışmanlık ve destek görevlerini, çatışmaların önlenmesi ve barışın korunması görevleri ile çatışma sonrasında barışın yeniden tesis edilmesine yönelik tedbirler ve istikrarın sağlanması operasyonları da dâhil, kriz yönetiminde muharebe güçlerinin görevlerini içermektedir*”. Bu görevlerin tümü, nc ülkelere kendi topraklarındaki terörle mücadelede destek verilmesi de dâhil olmak üzere terörle mücadeleye katkıda bulunabilmesi şeklinde gerçekleştirilebilir (AB Genel Sekreterliği, 2011).

AB'nin OGSP görevlerini üye devletlerin sağladığı olanaklarla yerine getireceği belirtilerek (madde 28A/1), ayrıca OGSP'nin uygulanması ve Konsey tarafından belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi için üye devletlerin Birliğe askeri ve

sivil yetenekleri hazır etmesi gerektiği öngörülerek (madde 28A/3), AB'nin kendine ait daimi askeri güçlerinin (Avrupa ordusu) söz konusu olmadığı dolaylı bir şekilde belirtildiği görülmüştür. Yine Lizbon Antlaşması'yla birlikte Lizbon Antlaşması'nın 28A/6 maddesinde OGSP alanında "kalıcı yapısal işbirliği" olanağı öngörülerek, "güçlendirilmiş işbirliği" olanağının askeri ve güvenlik ile ilgili konularda uygulanmasını kabul etmeyen Nice Antlaşması'na (madde 27 b) göre daha ileri bir durum hedeflenmiştir (Zhussipbek, 2009: 147-148).

OGSP, Birlik ortak savunma politikasının aşamalı olarak belirlenmesini içermektedir. Bu politika AB Zirvesi'nin oybirliğiyle karar vermesi halinde ortak bir savunmaya dönüşebilir. Zirve bu durumda, üye devletlere, kendi anayasal kurallarına uygun olarak bu yönde bir karar kabul etmeleri için tavsiyede bulunmaktadır.

OGSP kapsamında terörizmle mücadele adalet ve içişleri alanı çerçevesinde yerini almıştır. AB, özellikle 11 Eylül saldırıları, Şubat 2004 Madrid ve Temmuz 2005 Londra terör saldırılarından sonra uluslararası terörizmle mücadele için bir strateji geliştirmek zorunda kalmış ve bu kapsamda çeşitli önlemler aldığı ve terörizmle mücadelesini önleme, koruma, cezalandırma ve sonuç yönetimi şeklinde yürüttüğü görülmüştür. Yine AB içinde terörizmle mücadele yasal ve operasyonel önlemlere karar vermesi için Adalet ve İçişleri Konseyi'ne sorumluluk verilmiştir (Ata, 2013: 160). Terörizmle mücadelenin OGSP'yle birlikte AB'nin temel amaçları kapsamına dâhil edildiği görülmüştür.

Lizbon Antlaşması, AB'nin 21. yüzyılda dünya siyasetinde daha güçlü bir aktör olarak yerini alabilmesi için Birliğin kurumsal yapısı ve işleyişine ilişkin birçok yeni düzenlemeler içermektedir. Bu yeni düzenlemelerle Birliğin demokratik, etkili ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması amaçlandığı görülmüştür. Tam bir anayasa niteliği taşımasa da içinde barındırdığı yeni maddelerle benzer nitelikler taşıdığı görülmüştür. Lizbon Antlaşması ile getirilen düzenlemelerin en önemli amacı, AB'nin faaliyetlerinin demokratik meşruiyetinin artırılması olmuştur. Bu bağlamda, Lizbon Antlaşması'nda ilk defa AB'nde demokratik ilkelere ilişkin bir başlık eklenmiştir (Güneş, 2008: 769-770).

Lizbon Antlaşması'yla hukuki niteliğe kavuşturulmuş OGSP'nin yeni kabul edilen maddeleri çerçevesinde geliştirilmesi ve uluslararası güvenliğe katkıları bağlamında ortak bir güvenlik yapılanmasına dönüştürülmesi çabalarının önemli olduğu değerlendirilmektedir. OGSP'nin daha etkili bir hale getirilmesiyle AB'nin uluslararası arenada küresel bir aktör olma yolunda ilerlemede önünün açılması sağlanabilir.

4.2. Uluslararası Güvenliğe Katkıları Bağlamında Olası AB Ortak Güvenlik Yapılanması

AB'nin uluslararası güvenliğe katkıları bağlamında olası ortak güvenlik yapılanmasının getireceği faydaları anlatabilmek adına böyle bir yapının gerekçelerinin ve dayanaklarının iyi bir analizinin yapılmasının doğru olacağı söylenebilir. Özellikle AB'nde bugüne kadar birçok alanda ortak bir mutabakata varılmasına rağmen savunma ve güvenlik konularında tam bir işbirliği yapılamamış olması çalışmanın özünü teşkil etmekte ve bu konuda neden adımların atılması gerektiği bazı argümanlarla desteklenmektedir.

4.2.1. AB'de Ortak Güvenlik Yapılanmasının Gerekçeleri ve Dayanakları

AB'nin yeni tehditler ışığında bir güvenlik anlayışını benimsemesi ve bunun sonucunda da hem kendi güvenliği hem de uluslararası güvenliğin sağlanması yolunda ortak güvenlik yapılanmasına gidebilmesinin gerekçe ve dayanakların sunulması önem arz etmektedir.

Ortaya çıkan yeni tehditler Avrupa'nın kendi güvenliğinde daha aktif bir rol üstlenme ihtiyacını doğurmuştur. AB'nin ekonomik bütünleşme alanında elde ettiği başarı ve uluslararası ticarete ve ekonomide artan rolü dış politika ve güvenliğin önemini arttırmıştır. Yine AB'nin Avrupa'da meydana gelen çatışmalardan edindiği tecrübelerle dayanarak uluslararası barışı, güvenliği ve istikrarı tehdit eden olayları tanımlaması ve kitle imha silahlarının yayılması, silah kaçakçılığı, yabancı düşmanlığı ve radikalizm gibi çeşitli tehditleri engellemesi gerekliliği kendi içinde ortak bir güvenlik yapılanmasını zorunlu kıldığını göstermiştir. Aynı şekilde AB diplomatik çabaların yeterli olmadığını bunun askeri araçlarla desteklenmesi gerektiğinin farkına varmıştır (Ağır, 2003: 114). Bu Bağlamda Avrupa'nın güvenlik

ihtiyaçları son yıllarda değişime uğramış ve AB’de bu çerçevede kendi güvenliğini kendisi sağlama konusunda kararlılığını sürdürmüştür.

AB’nin Yeni Güvenlik Politikaları Oluşumunda Önemli Faktörler:

Ortaya Çıkan Yeni Tehditler

- Birey ve küçük gruplar, uluslararası sistemde giderek daha etkin hale gelecek, bunların geniş kapsamlı suçlar işlemeleri, yıkıcı teknolojilere daha kolay ulaşmaları mümkün olacaktır. Asimetrik mücadele gerektirdiğinden, bu tür risklerin bertaraf edilmesi de her geçen gün daha zor hale gelecektir.

- Devletler arasında çok boyutlu ve değişken koalisyonlar kurulacak, dost-düşman ayırımı netliğini kaybedecek ve dolayısıyla uluslararası güç dengelerine yönelik öngörüler kısa vadeli olabilecek, üstelik büyük yanılma payları barındıracaktır.

- Artan dünya nüfusu, genç işsizliği, yaşlılık, salgınlar, uluslararası göç ve kentleşme sorunlarını büyütecek, toplumsal sorunlar giderek daha fazla uluslararası tehditler içinde yer alacaktır.

- Gıda, su ve enerji ihtiyaçlarındaki artış, rekabetin her türünü keskinleştirecektir.

- Gerek devletler gerekse devletler arası kuruluşlardaki yönetim kapasitesi daha da azalacak, kurum ve kuruluşlarda yapılması gereken reformlar, devletler ve halklar arasındaki anlaşmazlıklara bizzat kaynaklık edebilecektir.

- Hiçbir çatışma, bölgesel nitelikte kalmayacak, ‘kelebek etkisi’ yaratarak her yere yayılacaktır. Bu çatışmalarında sınır değişikliklerine varan yeni bir tarihsel evreye işaret etmesi büyük olasılıktır.

- Rekabetin alanı, sağlık, otomasyon ve güvenlik teknolojileri konusunda olacaktır (Dedeoğlu, 2014: 376).

Değişen bu yeni tablo karşısında ister birey olsun, isterse uluslararası sistemdeki tüm aktörler olsun; varlıklarını koruma, sürdürme ve geliştirmede daha fazla tehditle karşılaşacakları söylenebilir.

Özellikle dünya üzerindeki enerji kaynakları için devletler arasındaki rekabetin bir güvenlik kaygısına dönüşmesi çok tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Dünyanın en büyük enerji tüketicilerinden biri olan AB için enerji güvenliği çok önemlidir. AB'nin geliştireceği enerji politikaları da çıkarları bulunan enerji bölgelerinin istikrarı ve güvenliğine bağlı olarak belirlenmektedir. Bu nedenle kendi enerji çıkarları için enerji kaynaklarının bulunduğu bölgelere duyarsız kalması mümkün değildir.

Bu bağlamda motivasyonu 'birlik olma fikri', önceliği 'Avrupa çıkarı' olan çeşitli birimlerin (ulus devletler, Avrupa halkı, çıkar grupları ve baskı grupları) ortak değerler etrafından birleştiği, bütünleşme ekseninde "özgürlük, güvenlik ve adalet alanı" olarak geliştirilen siyasal sistem olan AB için, bölgesel ve uluslararası çıkarları büyük önem taşımaktadır (Yücel, 2008: 365). Bu kapsamda ulus üstü özelliği taşımakta olan AB'nin güvenlik çıkarları açısından oluşturabileceği bir ortak güvenlik yapılanmasının hem enerji güvenliği hem de diğer güvenlik alanlarının sağlanması açısından önemli katkılar sunabilir. Bunun da uluslararası ilişkilerin bir aktörü olarak AB'nin küresel bazda siyasi konumunu belirlemesi açısından zorunlu kılmaktadır.

AB'nin Uluslararası Politikada Siyasi Çıkarları

AB'nin yeni güvenlik politikalarının oluşturmak istemesinde önemli bir faktör olarak uluslararası politikadaki siyasi çıkarları olduğu söylenebilir. AB'nin yayılma politikası ulus-devlet yapılanmasına postmodern yapılanmayı öngörmesi bu iddiayı doğruladığını göstermektedir. AB düşüncesini daha çok sivil toplum kuruluşları, vakıflar, şirketler, medya, delegasyonlar aracılığıyla "demokrasi" adı altında inşa etmek istemektedir. AB burada demokrasi hâkim kılınarak bürokrasi zayıflatılarak yeni postmodern toplumlar oluşturmayı hedeflemiştir. AB bu projelerini oluşturdukları birlikler (Batı Balkan ve Akdeniz ülkeleri işbirliği süreci) vasıtasıyla ve mali açıdan destekleyerek bu ülkelerdeki gelişmeleri dış gözlemci ve iç temsilcilikleri sayesinde yakından takip ederek gerçekleştirmeye çalışmıştır (seçimler, referandumlar, reformlar, açılımlar gibi) (Koçöz, 2012: 434-435). AB'nin

böyle projeleri uygulamaya sokması uluslararası politikadaki çıkarlarını korumaya yönelik adımlar olduğu söylenebilir.

AB çıkarlarını, kurucu antlaşmaları olan, Maastricht, Amsterdam, Nice ve Lizbon'da aynen korunan ODGP kapsamında açıkça ifade edilen sorumluluğunun bir parçası olarak gördüğü Avrupa kimliğini güçlendirmek adına savunmaktadır. Buradan hareketle AB'nin uluslararası ilişkilerde motivasyonunu, hareket alanını, stratejilerini ve araçlarını biçimlendiren ana unsurun Avrupa kimliğini korumak olduğu söylenebilir. Yine uluslararası sistemdeki çatışma riskleri düşünüldüğünde gerilen rekabet ortamının yanında Asya'dan, Atlantik ötesinden, bölgeden ve Orta Doğu'dan bölge istikrarını olumsuz etkileyen ciddi olayların varlığı nedeniyle Avrupa çıkarlarının korunması çok kolay değildir (Yücel, 2008: 388-399). Bu bağlamda AB'nin uluslararası politikada siyasi çıkarlarının gerçekleşebilmesi ancak ihdas edilebilecek güçlü bir ortak güvenlik yapılanmasıyla mümkün olabilir.

AB'nin Toplumsal Refah ve Sosyal Adalet Anlayışı

AB'nin toplumsal refah ve sosyal devlet anlayışının temelinde “ortak nokta ve düşüncede buluşan toplumlar moderniteyi daha çabuk anlayarak toplumun refahı için daha çok işlev görür” düşüncesi yatmaktadır. Kısaca enerjilerini ortak noktalarda buluşturan toplumlar refah ve istikrar yaratırken ortak nokta yakalayamayan toplumlarında birbirleriyle çatışarak ayrı cepheler yarattığı görülmektedir. Birbirlerine tahammülü olmayan toplumlar aynı topraklar üzerinde yaşamayı da sorgular hale getirmektedirler. Bu problemleri gören AB, yeni güvenlik politikalar geliştirmeyi amaçlamıştır (Koçöz, 2012: 373). AB özellikle önceliğini toplumun refahı ve sosyal adalet anlayışı ilkesine vermiş ve bu konudaki çalışmalarda önemli ilerlemeler kaydettiği görülmüştür.

AB, içinde özgürlüğü, güvenliği ve adaleti barındıran ve düzenleyen bir alan yaratarak tek pazarla birlikte iç sınırların kalkması ve bu çerçevede dış sınırların daha iyi kontrolünü sağlamak için kurumlar oluşturmuştur. Özellikle ortak vize, göç, sığınma politikaları ve sınır kontrollerinin vatandaşları için önemli olduğu belirtilmiştir. Özgürlük alanı ile kişilerin serbest dolaşımı sağlanırken, aynı zamanda temel hakların korunması ve ayrımcılıkla mücadele edilmesi öngörülmüştür.

Güvenlik alanı ise suçla mücadeleyi kapsamıştır. Adalet alanıyla da adalete eşit bir şekilde ulaşılmasını ve yargı kurumları arasında işbirliğinin önemi vurgulanmıştır. Çünkü AB vatandaşlarının hakları ön plandadır (Ata, 2013: 65, 75). Oluşturulan bu alanla birlikte Europol, Eurojust, Frontex ve Temel Haklar Ajansı kurulmuş ve bu kurumlarla AB vatandaşlarının hakları koruma altına alınmaya çalışılmış ve adaletli, güvenli ve refah bir toplum yaratmak için bir takım hukuki adımlar atılmıştır.

Toplumsal refah kapsamında AB için enerji çok önemli bir konu olarak görülmektedir. Enerji ihtiyacının büyük bir bölümünü dışarıdan karşılayan Birliğin, vatandaşlarının mağdur olmaması için enerji bölgelerinin ve güzergâhlarının güvende ve istikrarda olması önem arz etmektedir. Yine enerji üzerinde toplumlar arasında yaşanan gerilimler ve çatışmalardan AB toplumunun etkilendiği görülmektedir. Önümüzdeki yıllarda dünya enerji kaynaklarının azalacağı, buna karşı enerji talebinin giderek artacağı düşünüldüğünde AB'yi sıkıntılı günler beklemektedir (Öztürk, 2010: 694-695). Bu bağlamda enerji bölgelerinin ve hatlarının istikrarı ve güvenliğine ileride ihdas edilebilecek ortak güvenlik yapılanması katkılar sağlayabilir.

AB'nin toplumsal refah ve sosyal adalet anlayışı çerçevesinde Avrupa Sosyal Modeli oluşturarak vatandaşları için ayrıcalıklar yaratmaya çalıştığı görülmüştür. Amacı refah devletleri oluşturmak olan AB'nin hedeflerini, istihdamı geliştirme, yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirme, yeterli sosyal koruma ve sosyal diyalog, sürekli ve yüksek bir istihdam düzeyine erişme olanağı veren insan kaynaklarını geliştirme ve ayrımcılığa karşı savaş olarak belirlediği görülmüştür (Sargıcı, 2008: 171). AB bu tip projeler geliştirerek kendi içinde toplumsal refah ve sosyal adalet anlayışı oluşturma çabalarına girmiştir. Aynı şekilde oluşturmak istediği bu girişimlerin diğer az gelişmiş ülkeler içinde sağlanmasına çalışmaktadır. Bunun gerçekleşebilmesi ancak bu ülkelerde yaşanan iç çatışmaların önlenmesiyle mümkün olabilir. Bu bağlamda iç çatışmaların da önlenmesinin yolu ortak bir güvenlik yapılanmasından geçmektedir.

1980'lerden itibaren gündemden düşmeyen demokratik meşruiyet sorunu Birliği kendine ait bir temel haklar kataloğu hazırlanması konusunda harekete

geçirmiştir. Bu katalogla Birlik düzeyinde hukuki kesinlik ilkesi oluşturularak Avrupa vatandaşlarının sahip olduğu hakları net bir şekilde belirlemek amaçlanmıştır. Yine bireylerin sosyal, siyasi ve gündelik hayatlarına yönelik düzenlemeler yapılarak Birliğin saygı duyacağı haklar, özgürlükler ve ilkeler konusundaki belirsizliklerin giderilmesi hedeflenmiştir (Bilgin, 2008: 325-327). Lizbon Antlaşması'nda temel haklar gibi önemli bir konuya yer verilmesi de istenilen bağlayıcılık hedefine ulaşılmıştır.

Aykaç'a göre AB refah devleti ve sosyal politikası, dünya pazarlarında rekabet üstünlüğünü sürdürmek için dinamik ve güçlü bir ekonomiyi yaşatmanın şartlarını sağlamak ile yüksek seviyeye ulaşan sosyal korumayı sürdürülebilir bir yapıya kavuşturarak aktif bir sosyal politika oluşturmak arasında bir dengenin kurulmasını amaçlamaktadır. AB, üyelerin hepsini kapsayan ve temel alanlarda ortak çerçeveler oluşturan bir sosyal politikanın Avrupa seviyesinde benimsenmesini ve yaşamasını temin etmeye çalışmaktadır (Aykaç, 2002: 541). Bu bağlamda AB'nin refah ve sosyal adalet anlayışı çerçevesinde küresel anlamda bir model olabilmesi ekonomide olduğu gibi siyasi bütünleşmesini gerçekleştirebilmesine bağlı olduğu söylenebilir.

AB'nin vatandaşları için yüksek refah ve sosyal adalet arayışı içinde olması aynı zamanda güvenlik sorununu da beraberinde getirmektedir. Yüksek refah ve sosyal devlet anlayışı ancak AB'nin yüksek güvenli bir toplum oluşturmasıyla mümkün olabilir. Böyle bir güvenlik toplumu oluşturabilmesi de ancak kendi içinde ortak bir güvenlik yapılanmasıyla gerçekleştirilebilir.

AB'de Demokrasi ve İnsan Hakları Kavramının Önemi

İnsan hakları konusunda özellikle I. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar geçen sürede önemli gelişmeler kaydedildiği görülmüştür. Modern insan haklarının devletlerin yükselişi ile birlikte gelişme gösterdiği ve uluslararası politikada son altmış yılda bir başlık olarak sahneye çıktığı görülmektedir. Bu çerçevede insan hakları tartışmasında son yıllarda önemli değişiklikler göze çarpmaktadır (Akyeşilmen, 2008: 1)

Bu konuda en önemli gelişme insan haklarını korumanın ülkelerin iç hukuk sorunu olmaktan çıkıp uluslararası bir sorun haline getirilmesidir. Bu gelişmenin iki önemli nedeni olduğu söylenebilir. Birincisi otoriter ve totaliter yönetimlerde, insan haklarının sistematik bir şekilde ihlal edilmesi ve bazı özgürlüklerin korunmasının mümkün olmaması ve ikincisi de özgürlükleri ihlal eden ve eleştiriye, muhalefeti tanımayan bu tür yönetimlerin kolayca savaşa yol açabilecekleri düşüncesidir. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, insan hakları kavramının, “dış müdahale”yi meşrulaştıran bir unsur haline getirildiği görülmektedir (Coşkun, 2006: 209). Bu bağlamda uluslararası toplumlar ve örgütler, insan hakları kavramına önem vermiş ve güvenlik politikalarını da bu kavram üzerinden geliştirmişlerdir.

AB’de insan hakları konusunda belirleyici nitelikte olmasına sahip ilkelere Beşe’ye göre BM İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, BM Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (1966), BM Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği (AGİT)’in belgelerini temel alındığı görülmektedir. AB üyesi ülkelerde bu belgeleri referans olarak insan hakları politikalarını belirlemeye çalıştıkları söylenebilir. Yine insan haklarıyla ilgili toplumsal bilincin artırılması ve AB sisteminin meşrulaştırılması gibi nedenler de, AB üyelerinin insan hakları politikalarında önemli bir yere sahiptir(Beşe, 2002: 149).

AB, insan haklarına verdiği önem konusunda her ne kadar çalışmalar yapmış olsa da ilk defa yazılı metine sokulması Tek Avrupa Senedi ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Bu senedin insan hakları hakkında giriş kısmında taraf devletler, üye devletlerin anayasa ve yasalarında, AİHS’nde ve Avrupa Sosyal Şartı’nda kabul edilmiş olan, başta özgürlük, eşitlik, sosyal adalet olmak üzere temel haklar temelinde demokrasiyi geliştirmek için çalışmakta kararlı oldukları ifade edilmiştir. Daha sonra da Maastricht Antlaşması’nın f maddesinin 2. Paragrafında şu şekilde düzenlendiği görülmüştür: “Birlik, 4 Kasım 1950’de imzalanan İnsan Haklarının ve Temel özgürlüklerin Korunmasına dair Avrupa Sözleşmesi’nce garanti altına alındığı ve üye ülkelerin ortak anayasa geleneklerinden kaynaklandığı şekliyle temel haklara Topluluk hukukunun genel ilkeleri olarak saygılı olacaktır” (Ata, 2013: 26). AB’nin,

insan hakları korunması sürecine daha sonrada atılan önemli adımlarla devam ettiği görülmüştür.

AB Antlaşmasında; AİHS’de güvence altına alındığı gibi AB’nin insan haklarına saygı göstereceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede 1999 Köln Zirvesi’nde hazırlanan AB Temel Haklar Sözleşmesi, 7 Aralık 2000 tarihinde Nice’de imzalanmıştır. AB Temel Haklar Sözleşmesi’nin en önemli özelliği, kişisel ve siyasal haklar ile ekonomik sosyal ve kültürel hakların, AB vatandaşı olsun olmasın herkes için uygulanacak olması olup, beşinci bölümde yer alan vatandaşlık haklarının ise sadece AB üyesi ülkelerin vatandaşlarının kullanabilecek olmasıdır. Yine AB’nin, 1997 Amsterdam Sözleşmesi ile bir Avrupa özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturduğu görülmüştür (Karaosmanoğlu, 2008: 254, 274-275). Bu bağlamda AB insan hakları konusunda diğer örgütlere göre daha ciddi adımlar atmış ve bu konuda aldığı kararları uygulamaya geçirmede başarılı bir görünüm çizmeye çalışmıştır.

Lizbon Antlaşması’yla birlikte insan hakları konusunda düzenlemeler getirildiği görülmüştür. Bunlardan en önemlisi Temel Haklar Şartı’na bu antlaşmayla birlikte bağlayıcılık kazandırılması olmuştur. Temel Haklar Şartı 54 maddeden oluşturulmuş ve Şart’da medeni ve siyasi hakların yanı sıra iktisadi, toplumsal ve kültürel haklara da yer verildiği görülmüştür. Ayrıca burada belirtilen haklar 6 ana bölüme ayrılarak düzenlenmiştir: Bu bölümler haysiyet, hürriyet, eşitlik, dayanışma, vatandaşlık ve adalet olarak belirlenmiştir (Çağırın, 2006: 266). AB’nin insan hakları çalışmalarını bu Şart çerçevesinde yaptığı ve yine küresel güvenlik politikalarına bakış açısını bu yönde gerçekleştirmek istediği görülmektedir.

AB’nin azınlık haklarını da insan hakları kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Lizbon Antlaşması ile azınlık haklarıyla ilgili önemli değişiklikler getirilmiştir. Ayrıca bu antlaşmayla AB’nin AİHS’ye taraf olacağı belirtilmiş ve AB Temel Haklar Bildirgesi yasal olarak bağlayıcı hale getirilmiştir. Bundan sonra azınlık hakları AB’nin sadece aday ülkeler için kullandığı bir kriter olmaktan çıkıp AB üyesi ülkeler için de önemli bir konu olarak kayıtlara geçirilmiştir (Saral, 2012: 298). Bu bağlamda AB için demokrasi, insan hakları ve azınlık hakları gibi kavramların öneme sahip olması ve bu kavramların diğer ülkeler içinde

sağlanabilmesi için yapılacak güvenlik çalışmalarında ortak bir güvenlik yapılanmasına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

İnsan hakları konusu Akyeşilmen'e göre kalkınma ile çok yakın ilişki içindedir. İnsan hakları kalkınma politikalarını yönlendiren bir ilkeler olarak değerlendirilmelidir. İnsani kalkınmada ancak bütün insan hakları gerçekleştiğinde anlam kazanır ve sürdürülebilir hale getirilebilir. Bu nedenle insan hakları norm ve standartları kalkınma stratejileri için evrensel ölçekte kabul edilen bir çerçeve sağladığını söylenilebilir (Akyeşilmen, 2008: 186). AB'nin de insan haklarının sağlanmasının kalkınma için çok önemli olduğundan yola çıkarak hareket ettiği görülmektedir. Bu çerçevede güvenlik çalışmalarında insan haklarını her zaman ön planda tuttuğu görülmektedir.

Bazı devletlerin evrensel insan hakları uygulamalarına duyarsız kalmasına rağmen Booth, küresel gündemde insan hakları sorunlarının devamlılığı ve önemi, dünya güvenliğinin tarihsel göz açıp kapayıncaya kadarki geleceği için çok büyük bir ilerleme olduğunu ifade etmektedir. Yine İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (İHEB) imzalanmasını, bu beyannamenin de insan haklarını uluslararası siyasetin gündemine yerleştirilmesini geleceğin dünya güvenliği için önemli görmüştür (Booth, 2012: 451-452).

Bu bağlamda AB insan haklarını temel bir güvenlik sorunu olarak ele almakta ve bu yönde güvenlik çalışmalarını yürütmektedir. AB birçok eleştiriye maruz kalmış olsa da demokrasi, azınlık hakları ve insan hakları kavramlarına verdiği önem nedeniyle önem rol oynamaya devam etmektedir. AB'nin güvenlik ile demokrasi arasındaki dengeyi iyi kurabilmeyi ve terörizmle mücadeleyi de insan hak ve özgürlüklerini ihlal etmeden yürütebilmeyi amaçladığı söylenebilir. AB'nin demokrasi ve insan hakları kavramlarını birbirinden ayrılmayacağı görüşü üzerine hukukunu oluşturması diğer ülkelere de örnek oluşturması açısından önem taşımaktadır. Buradan hareketle küresel bir aktör olma yolundaki bir AB'nin, insan hakları ve demokrasinin olmadığı yerlerdeki istikrarsızlıkların yok edilmesinde etkili olabilmesi için ancak güçlü bir ortak güvenlik yapılanmasına sahip olmasıyla gerçekleşebilir.

Dünyada Yaşanan Etnik Çatışmalar, İç Savaşlar ve Terörizm

Soğuk Savaş sonrası 1991-2014 yılları arasında 23 yıl içinde tüm dünyada yaşanan önemli ve askeri araçların kullanıldığı çatışmaların dağılımı şu şekilde gösterilebilir:

Tablo-3: Bölge Çatışma Sayıları

Asya	Ortadoğu	Afrika	Latin Amerika	Avrupa	Toplam
7	25	34	4	9	79

Kaynak: Dedeoğlu, 2014: 380.

Tablo-3'den görüldüğü üzere, yeni çatışma alanlarının Orta Doğu ve Afrika olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Kuzey ülkeleri denen ve gelişmiş ülkelere karşılık gelen bölgelerde çatışma olmamakta, fakat az gelişmiş yerlerde yoğun çatışmalar yaşandığı görülmektedir. Üstelik 1990'da gelişmiş ülkelerin nüfusu ile az gelişmiş ülkelerin nüfus oranı 1/5 iken, aradaki fark giderek açılmakta, 2025 yılında oranın 1/8 olacağı tahmin edilmekte ve bu bölgelerde daha fazla insanın savaşlarda öleceği tahmin edilmektedir (Dedeoğlu, 2014: 380).

Özdemir dünyanın yeniden şekillenme sürecinde son dönemde uluslararası gündemi belirleyen tartışmanın İslami teröre dayandırılan 11 Eylül ve daha sonraki süreçte uluslararası kuruluşların bile onayı alınmadan Ortadoğu'da gerçekleştirilen askeri operasyonlar olduğunu ifade etmiştir. Yine çok derin ve yapısal nedenlerden kaynaklanan "Ortadoğu sorunun" bu bölgenin dini olan İslam ve İslam'ında terör ve şiddetle özdeşleştirilmesinin büyük talihsizlik olduğunu belirtmiştir (Özdemir, 2004: 78). Bu bağlamda gelecekte çıkabilecek çatışmaların daha çok Ortadoğu ve Afrika'da yoğunlaşacağı muhtemeldir.

Soğuk Savaş sonrası ön plana çıkan çatışma türlerinden biri taraflarının etnik gruplar olduğu etnik çatışmalardır. Dönmez'e göre etnik çatışmalar duyguların rasyonel olarak hesaplanmış bir sürecin ürünü olarak meydana gelmiştir. Etnik çatışmaların üç temel nedeni olarak da güvenlik ikilemi, doğru karar verememe ve bilgi eksikliği olduğunu ifade etmiştir. Etnik çatışmalarda azınlığın sürekli olarak çoğunluğun kendilerini yok edeceği düşüncesi ön plana çıkarılmış ve bunun da

sonucu olarak bir kültürü yok etme süreci başlatılmıştır (Dönmez, 2010: 715). Bu bağlamda AB’de sınır komşularında görülen etnik çatışmalardan etkilenmiş kendini bu çatışmaların içinde bulmuştur. Güvenlik bağlamında yeterli askeri güce sahip olmaması AB’nin etnik çatışmalarda çaresiz ve yetersiz kalmasına neden olmuştur.

AB’nin hazırlıksız yakalandığı Balkanlarda yaşanan çatışmalar bölge için yeni güvenlik algılamalarının edinilmesi açısından bir değişimi başlattığı görülmüştür. Milliyetçilik üzerinden yaşanan etnik çatışmalar AB’nin güvenlik, tehdit ve risk algılamalarını yeniden değerlendirmesine neden olmuş ve bu doğrultuda Birliğin bir ODGP oluşturması için bazı kurumsal reformların yapılmasının zorunlu olduğu göstermiştir (Özdal, 2008: 422). AB’nin etkinliğinin bu dönemde bölgede yaşanan çatışmalar için sınırlı kalmış olması güvenlik politikalarının yetersiz olduğunu ortaya çıkarmış özellikle Kosova Savaşı, Birlik için uzun dönemli ve kalıcı bir askeri gücü geliştirmeye mecbur bıraktığı görülmüştür. Bu bağlamda ortak güvenlik yapılanmaya gidilmesinin gerekçelerinden en önemlisi Balkanlarda yaşanan bu çatışmalarda yetersiz kalınmasının ortaya çıkmasıdır.

AB genişleme sürecinin başlamasıyla birlikte azınlıklar konusunda önemli açılımlara gitmiştir. AB dışındaki özellikle de Balkanlar’daki ulusal azınlıklardan kaynaklanan gerilimlerin diğer eski komünist ülkelere sıçrama olasılığından algılanan tehdit, ayrıca tehdit algılanan ülkelerin AB üyesi olma arzuları ve bu gelişmelerin AB içindeki ulusal azınlıklara verdiği cesaret AB’nin azınlık haklarına bakışını değiştirmiş ve böylece azınlık haklarının korunmasının güvenliğin sağlanması için gerekli olduğu vurgusu yapılmıştır (Aktoprak, 2008: 100). Bu bağlamda azınlıklar tarafından ortaya çıkabilecek iç çatışmaların önlenmesi için Birlik’in kendi içinde ortak bir güvenlik yapılanmasının olması gerektiği anlaşılmıştır.

Bugünkü küresel güvenlik ortamına bakıldığında görünen tablo savaş olgusunun geleneksel sınırları dışına çıktığını göstermektedir. Örneğin Global Security’e göre 2010 yılında dünyada devam eden 37 silahlı çatışmadan sadece 6

tanesi⁹ iki ulus-devlet arasındaki geleneksel tanımlarla açıklanabilecek çatışmalar olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık Meksika ve Kolombiya'nın uyuşturucu örgütlerine karşı verdiği mücadeleden, Kuzey Kafkasya'dan Belucistan'a, Uygur Özerk Bölgesi'nden Laos'a, Nepal'dan Afganista'a, Nijerya'dan Gazze'ye dünyanın birçok sorunlu bölgesinde halen devam eden 31 çatışmanın temel unsurlarının geleneksel tanımlarla açıklanması oldukça zordur (Gürcan, 2012: 73).

Soğuk Savaş sonrasında Avrupa güvenliğinin ana unsurları olan NATO ve AB arasındaki alanların belirsizleşmesi ve Avrupa'da ortaya çıkabilecek güvenlik boşluklarına nasıl ve hangi mekanizmalar ile müdahale edilebileceği konusunda da farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda AB'nin ekonomik gücüne ilave olarak yeni güvenlik politikalarıyla birlikte ortak güçlü bir askeri yapının olmayışı etkin bir siyasi rol oynamasını engellediği görülmüştür (Özdal, 2008: 445). Bu bağlamda AB'nin şu anda sahip olduğu imkân ve yeteneklerle ancak barışı koruma ve yeniden tesis edilmesinde rol oynayabilir. Yaşanabilecek sıcak çatışmalara müdahale edebilmesi ise ancak güçlü bir ortak güvenlik yapılanmasıyla mümkün olabilir.

Küresel terörizmin yayılması da AB için en önemli sorun olarak ortaya çıkmış ve bu yönde alınan tedbirlerin artırılmasını doğurmuştur. Demir'e göre terörizmle mücadelede temel amaç terör örgütlerinin askeri gücünü ve siyasal yeteneklerini etkisiz hale getirmektir. Bu nedenle demokrasinin güçlendirilmesi ve şiddetin azaltılması terörizmle mücadele politikalarının temel hedefi olması gereklidir. Bu geniş çerçevede siyasal, sosyal, ekonomik alanlarda tedbirler geliştirilmesi, ceza adalet sistemi içerisinde kolluk birimlerinin kullanılması, sorunun yurt dışı bağlantılarının sonlandırılması ve yansımalarının yönetilmesi, örgüt ve onu besleyen her alana yönelik istihbarat çalışmaları yapılması ile yasal çerçevede askerî kuvvet kullanılması gibi yöntemleri içermektedir (Demir, 2013: 31). Bu bağlamda AB'nin terörizmle mücadele politikalarının uygulanabilmesi için ortak bir güvenlik yapılanmasına ihtiyaç duyduğu ortadadır.

⁹ Bunlar: Çin-Japonya arasında Senkaku Adaları, Çin-Malezya-Vietnam arasındaki Spratly Adaları, Pakistan-Hindistan arasındaki Keşmir, Azerbaycan-Ermenistan arasında Dağlık Karabağ ve Kuzey ve Güney Kore arasındaki sınır sorunudur.

AB'nin ortak güvenlik yapılanması oluşturma gerekçelerinde 11 Eylül terör saldırıları, Madrid ve Londra'da meydana gelen terör olaylarına bakış açısının etkili olduğu söylenebilir. Avrupa'da meydana gelen bu terör olayları AB'nin güvenlik tehditlerine karşı kayıtsız kalamayacağını göstermiştir. Avrupa'nın güvenliğini kendileri sağlamaları düşüncesi üye devletler arasında hızla yayılmıştır. Bu bağlamda AB, terör saldırılarında NATO ve ABD'nin yetersizliği sorgulamış ve kendi içinde ortak güvenlik yapılanmasının oluşturulması gerekliliğini yeniden gündemine almıştır.

AB'nin Askeri Kapasitesinin Yetersizliği

AB'ne en büyük eleştiri dış politika faaliyetlerini yürütmek için askeri yeteneklerinin eksikliği ile ilgilidir. Malici'nin ifadesiyle AB geniş ölçekli yoğun askerî çatışmalar ile başa çıkmak için zayıf tasarlanmıştır. Oluşturulan zayıf silahlı kuvvetler AB kurumları tarafından değil ulusal hükümetler tarafından kontrol edilebilir. Güvenilir bir askerî unsur olmadığı sürece AB operasyonel güvenlik ve savunma politikası için ODGP yeteneklerinden tam anlamıyla yoksun demektir (Malici, 2008: 13). Bu bağlamda AB güçlü bir askeri unsuru içinde barındıran ortak güvenlik yapılanmasıyla ancak güvenlik politikalarının uygulamasında başarılı olabilir.

Avrupalılar özellikle 11 Eylül terör saldırılarında ABD gibi güçlü bir ülkenin çaresiz kalması karşısında kendi güvenliklerini kendileri sağlaması yönünde sorgulamalar yapmaya başlamışlardır. Bu saldırılardan sonra en büyük güvenlik sorunu olarak uluslararası terörizm görülmüştür. Bugünkü terörist eylemlerinin verdiği zararlar göz önüne alındığında bunlara karşı mücadelede uluslararası büyük bir güce sahip olma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. ABD'ye yapılan 11 Eylül terörist saldırısının bir benzeri saldırının Paris, Berlin ve Roma'ya yapıldığı düşünülürken Avrupalı ülkelerin bu türden uluslararası bir terörizme karşılık verme veya kaynağını yok etme güçlerinin olmadığı sonucuna varmak kolaydır (Çakmak, 2007: 236). Bu bağlamda AB'nin gerek terörizm gerekse diğer tehditlere karşı mücadele edebilmesi için yeni güvenlik politikaları geliştirmesinin ve bu tehditlere anında karşılık

verebilecek bir güvenlik yapılanmasına gitmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.

AB'nin, ulus devletlerden hem yapısal hem de uluslararası ilişkilerdeki araçsal farklılıkları olması, Birliğin Avrupalı kimliği oluşturmasında önüne çıkan önemli engellerden birini oluşturmaktadır. Uluslararası ilişkiler araçları güçlü olmayan bir AB'nin kolektif kimliğin oluşup güçlenmesi için kolektif eylemi gerçekleştirebilmesinin de sınırlı olduğu görülmüştür. Bir başka ifadeyle AB'nin uluslararası olaylara müdahale edebilecek bir askeri gücü bulunmaması yani kolektif güvenliği sağlayacak AB ordusunun eksikliği, Birliğe üye ulus devletlerin kendi güvenliklerini sağlamalarına ve güvenlik sorunlarını NATO çerçevesinde çözmelerine neden olduğu görülmektedir.

AB'nin ortak güvenlik yapılanmasına sahip olamaması, Birliğe üye devletlerin ulusal çıkarları bağlamında güvenliklerini kendilerinin sağlamalarına neden olmuş ve ulusal çıkarlar AB çıkarlarının üzerine çıkmıştır. Yine AB askeri gücünün olmayışı ve AB'nin hem Avrupa sınırlarına hem de dünyadaki sıcak bölgelere müdahale edememesi, Birliğe üye ülkelerin dünyayı “medenileştirme” inancının gelişmesini engellediği görülmüştür (Dönmez, 2008: 526-527). Bu bağlamda AB'nin dış ilişkilerindeki kolektif eylem yetersizliğinin giderilmesi ve ortak kimlik yaratabilmesi ancak ihdas edilebilecek bir ortak güvenlik yapılanması ile mümkün olabilir.

AB-NATO-ABD İlişkilerinde Yaşanan Sorunlar

AB-NATO ilişkilerindeki bazı sorunlar özellikle AGSP temelinde oluşmuştur. Bu sorunları şöyle sıralamak mümkündür: Berlin Plus anlaşmalarının AB-NATO ilişkilerindeki kapsayıcılığının farklı yorumlanması (ki bu farklı yorumlara anlaşmaların belirsiz bırakılmış olması da sebebiyet vermektedir); NATO'nun kriz yönetimi operasyon ve misyonlarında ilk merci (ilk reddetme yetkisine sahip merci) olup olmadığına dair farklı anlayışlar ve görev dağılımı ile ilgili olarak her iki örgütün de farklı amaçlarının olmasıdır. Berlin Plus düzenlemelerinin AB-NATO ilişkilerindeki kapsayıcılığının farklı yorumlanması özellikle sivil kriz yönetimi alanında kendini göstermiştir (Cebeci, 2012: 107).

AB-ABD arasında yaşanan sorunlar kapsamında Avrupalı devletlerin, ABD'nin dış yardım bütçesini azaltarak savunma bütçesini artırması, Ortadoğu'da aşırı İsrail yanlısı bir tutum benimsemesi nedeniyle Arap-İsrail sorunlarında dengeli bir barışın gerçekleştirilememesi, Kara Mayınları Antlaşması, küresel ısınmaya ilişkin Kyoto Protokolü, Kapsamlı Nükleer Denemelerin Yasaklanması Antlaşması ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşuna ilişkin antlaşmayı onaylamaması, Füze savunma sistemi projesini gerçekleştirmede oldukça kararlı olması gibi konularda rahatsızlık duydukları görülmüştür (Telatar, 2008: 275-276). Bu rahatsızlıklar AB üyesi ülkeler arasından çekince ve endişeler yaratmıştır. Bu bağlamda AB, ABD'den bağımsız yeni güvenlik politikaları geliştirmeye yönelmiştir. Bunun sonucunda da kendi güvenliklerini kendilerinin sağlayacağı bir ortak güvenlik yapılanmasına ihtiyaç olduğu görüşü ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Görüş farklılıkları kapsamında Avrupa güç siyasetinin bırakılarak, hukukun, kuralların, uluslararası müzakere ve işbirliğinin etkin olduğu bir siyasetin temel alınmasını savunurken ABD'de güç politikasını uygulamakta ısrar etmekte ve uluslararası hukuk ve kuralların güvenilir kabul edildiği ve gerçek güvenliğin ve savunmanın hala askeri güce sahip olup onu kullanan tarafından sağlandığı görüşünü tercih etmektedir (Türker, 2007: 147 ve Cameron, 67). Güvenlik ve savunma konularında ABD her zaman liderliğin kendisinde olmasını isterken Fransa ve Almanya gibi AB ülkelerinin buna karşı çıktığı söylenebilir. Özellikle 11 Eylül terör saldırılarının ABD'yi büyük zarar vermiş olması AB ülkelerinin bir gün kendilerinin de benzer terör saldırılarına maruz kalabileceği endişeleri NATO'dan bağımsız ortak bir güvenlik yapılanmasına gidilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

NATO içinde Amerika ve Avrupa yaklaşımlarına bakıldığında, ABD'nin özellikle 11 Eylül terör saldırıları sonrası daha çok güç kullanma ve savaş yöntemi ile güvenlik sorunlarını çözmeyi amaçladığı görülmektedir. Eylül 2002'de kabul edilen ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi bunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu Ulusal Güvenlik Stratejisine dayalı tek taraflı politikaların bir sonucu olarak ABD'nin, Afganistan ve Irak'a müdahale ettiği görülmektedir. Avrupa ise, diplomasi ve müzakere yöntemlerini kullanarak güvenlik sorunlarını çözmeyi tercih etme

eğiliminde olduğu göze çarpmaktadır. ABD ve Avrupa'nın güvenlik sorunlarında tercih ettiği bu yöntem farklılıkları, uluslararası güvenlik alanında yeni tehdit algısı olarak ortaya çıkan terörizm konusunda NATO'da ortak politika üretilmesine önemli bir engel oluşturduğu görülmektedir (Karaosmanoğlu, 2008: 190-191).

ABD, AB'nin AGSP gelişim sürecine NATO'nun dışında yeni savunma alt yapıları kurulmasına gerekli olmadığını düşünürken, aynı zamanda bu tip AB içinde güvenlik yapılanmalarının oluşumunun AB savunma harcamalarındaki artışa neden olacağı için olumlu bir gelişme şeklinde değerlendirmiştir (Ülger, 2002: 109). Uzun vadede Atlantik İttifakındaki dayanışmayı olumsuz etkilemesi düşünülse de AB'nin NATO ve ABD'nin de desteğini alacağı ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesi mümkün olabilir.

AB ile ABD arasında yaşanan sorunlar Soğuk Savaş sonrasında oluşan yenedünya düzeninin farklılaştığını göstermektedir. İnaç ve Güner'e göre tek kutuplu dünyanın yavaş yavaş ortadan kalktığı günümüzde küresel aktörlerin birbirleri ile olan mücadeleleri de giderek artmaktadır. Tarihsel süreçte birlikte hareket eden ABD ve AB arasındaki ayrışmalar zamanla gün yüzüne çıkmaktadır. Özellikle Irak'a yapılan müdahalenin hukuksal zeminde ciddi tartışmalara sebep olması ve AB'nin Almanya-Fransa ekseninde oluşturulan birlikte hareket etme stratejisi, AB ile ABD arasındaki gerilimi artırmıştır (İnaç ve Güner, 2006: 154). Bu bağlamda AB'nin ABD ile yaşanan sorunlar ABD'den bağımsız birtakım güvenlik politikalarını oluşturması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

AB'nde özellikle son yıllarda NATO'dan bağımsız ortak bir güvenlik yapılanmasına gidilmesi gerekliliği ve bunun sonucu olarak da bir Avrupa ordusu kurulması yönünde tartışmalar son dönemde sürekli gündeme gelmektedir. NATO'yu destekleyici nitelikte oluşturulacak bir ortak güvenlik yapılanması hem Avrupa hem de dünya güvenliğine katkılar sağlayabilir. Ortaya çıkan yeni güvenlik tehditleri karşısında uluslararası işbirliği büyük önem taşımaktadır. Bundan dolayı AB, ABD ve NATO arasında askeri ve politik alanda üst düzeyde bir işbirliğinin sağlanması önemli olduğu değerlendirilmektedir.

AB'nin Göçmen ve Mülteci Sorunları

Yasadışı göç yine özellikle küreselleşmeyle birlikte devletler için bir tehdit haline gelmiştir. İnsanlık tarihi bir anlamda göç hareketlerinin ve bunların yarattığı etkilerin tarihi olarak da kabul edilebilir. İlkel insan mevsimsel ve iklimsel değişimlere göre, daha zengin yiyecek kaynaklarına ulaşabilmek, daha korunaklı barınaklar bulabilmek ve/veya tehlikeden uzaklaşabilmek için göç edip durmuştur. İnsanoğlunun yerleşik bir düzene geçmesiyle birlikte göç hareketlerinin yoğunluğu ve alanı da değişime uğramıştır. Günümüzde ise gerek insanlar arasındaki gelir adaletsizliği ve politik baskılar gibi etmenler gerekse yasadışı ticari beklentiler nedeniyle yasadışı göç olgusu kimi devletler için en öncelikli güvenlik tehditlerinden biri olarak zikredilmeye başlanmıştır. Yasadışı göç tehdidi, doğası gereği, özellikle gelişmiş ülkelerin karşı karşıya olduğu bir güvenlik sorunudur (Karabulut, 2011: 184).

Uluslararası göç hem göç gönderen hem de göç kabul eden ülkeler açısından tehdit olarak algılanmaktadır. Bu ülkeler dış politika, politik istikrarsızlık, kültürel ve etnik yapıdaki değişiklik ve ekonomik kayıplar gibi nedenler yüzünden uluslararası göçle ilgilenmekte ve pek çok devlet göçle ilgili hukuki mevzuat ve politikalar geliştirmekte ve özellikle de illegal göçü ulusal güvenlik kapsamına almaktadır. Göç sorunu toplumu güvenli hale değil güvensiz bir duruma getirmektedir (Çiçekli, 2003: 175). Bu bağlamda AB'nin de uluslararası göç sorunlarıyla karşı karşıya kaldığı görülmekte ve bu kapsamda birtakım tedbirler alma yoluna gitmeye çalışmaktadır.

Son yıllarda AB genelinde göç politikaları, politik, sosyal, ekonomik ve insani boyutlarıyla gündeme gelmektedir. Daha iyi bir gelecek umuduyla Avrupa ülkelerine girmeye çalışan kaçak göçmenlerin dramına hemen her gün rastlanılmaya devam edilmektedir. AB ülkeleri, daha önceleri göçmenlerin gelmesi için teşvik ederken son yıllarda katı bir sınır politikasına geçmiş ve yasadışı göçmen girişlerini engellemeye yönelmiştir. AB'nin bu politikaları da kamuoyunda giderek yabancı düşmanlığını arttırmıştır (Huysmans, 2006; Enneli, 2008: 121).

AB'nin, uyguladığı göçmen politikaları ile birlik ülkelerine mümkün olduğu kadar az insan sokmaya çalıştığı görülmektedir. Burada amaçlananın görünürde vasıfsız, eğitimsiz insanları kendi politik nedenlerinden dolayı kaçıp sığınmak zorunda bile olsa da AB'ye almazken, gelen göçü vasıflı, eğitilmiş insanlarla sınırlı tutmak olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu gelen insanların sermayeleriyle yatırım yapabilme olanakları olanların daha tercih edilebilir olması istenmektedir (Enneli, 2008: 131). Bu bağlamda yasal göçün sağlanabilmesi için birtakım özel programlar uygulasa da AB'nin bugüne kadar yasal olmayan göçün önlenmesi bakımından yetersiz olduğu görülmektedir. Özellikle küresel terörizmin ortaya çıkmasıyla birlikte sınır kontrollerini arttırmaya çalışması da AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasına ihtiyacı olduğunu göstermiştir.

Ağca'ya göre göç ve mülteci sorunları Avrupa'da giderek daha fazla güvenlik problemleri yaratmaktadır. Bu durum aynı zamanda bir yandan Avrupa'daki sağ eğilimli partilerin söylemlerine kaynaklık ederken diğer yandan da Akdeniz'in güneyindeki devletlerde "Medeniyetler Çatışması" tezinin güçlenmesi olarak algılanmasına yol açmaktadır. AB'nin adalet ve içişleri konusunda, kendi iç güvenlik politikaları ile özellikle Avrupa'daki İslami topluluklara karşı gelecekte uygulayacağı politikalar, AB'nin uluslararası bir aktör olarak imajını önemli ölçüde etkileyecektir. Birliğin göç politikası, göçlerin ekonomik ve insani boyutları ve göçmenlerin yasa dışı uyuşturucu trafiğine karışmasına karşı mücadeleyi konu edinmelidir (Ağca, 2007). Özellikle son yıllarda başta Fransa ve Belçika olmak üzere Avrupa'da meydana gelen terör saldırıları AB'nde göçmen politikalarını ve sınır güvenliği konularını yeniden gündeme getirmiştir.

AB özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra göç sorununa çözüm bulmak için birtakım tedbirler almaya çalışmaktadır. Bu tedbirler arasında, istihbarat, sınır ve göç kontrol görevlileri arasında işbirliğine gitmek, parmak izi ve veri toplama sistemlerinin oluşturulması, vize veri toplama merkezleri kurulması, havayolu şirketlerine yaptırım uygulama ve denetimlerin sıklaştırılması gibi bazı girişimler bulunmaktadır. Yine bu dönemde AB'nin göç ve mülteci sorunlarını çözebilmek için üye olmayan ülkelerle de işbirliğine gitmeye çalıştığı görülmektedir. AB'nin sınır

güvenliği çalışmalarını 2005’de Varşova’da kurduğu Frontex (AB sınır güvenliği birimi) aracılığıyla yürütmektedir. Bu kurum AB’nin birliğe üye olmayan komşu ülkelerle olan sınır güvenliğinin sağlanması, ulusal sınır muhafızları arasında işbirliği yapılması ve sınırlarla ilgili risk analizleri yapması amacıyla kurulmuştur (Frontex. Europa. Eu, 2016).

Son yıllarda Ortadoğu ülkelerinde yaşanan iç çatışmalardan kaçmaya çalışan insanlar kendilerini daha güvende ve ekonomik anlamda rahat bir yaşam elde etme umuduyla AB ülkelerine gitmek istemesi göç ve mülteci sorunlarını büyük boyutlara taşımıştır. Küreselleşmeyle birlikte oluşan yeni düzende AB’nin istediği yasal göçün gerçekleştirilmesi zorlaşmaktadır. Burada yapılması gerek en önemli şey insanların bir ülkeden diğerine göç etmek istediklerinde mecburiyetten değil kendi tercihleri sonucu yaptıklarını sağlamak olmalıdır. Yine göç ettikleri ülkelere insan hakları ihlallerine maruz kalmadan göç etmelerini sağlayacak bir ortamın yaratılması önemlidir.

4.2.2. AB’de Ortak Güvenlik Boyutunun Kurumsallaşması: Engeller ve Zorluklar

AB’nin siyasi bütünleşmesi güvenlik boyutunun kurumsallaşması ile ilişkilendirilmektedir. Çünkü oluşturulabilecek bir ortak güvenlik yapılanmasının AB’nde bir yerde siyasi işbirliği sağlanabildiğinin göstergesi olarak görülebilir. Bu bağlamda ulusal dış ve güvenlik politikalarının ortak Avrupa politikalarına dönüşmesi için gerekli özerk kurumsal yapılar ve sivil-askeri yetenekler, AB üyeleri arasında çok uzun zamandan beri tartışma konusu olduğu bilinmektedir. Diplomasi ve savunma, ulusal devletin temel işlevi ve egemenliğinin başlıca göstergesi olduğundan dolayı, dış politika bütünleşmesinde, ekonomik bütünleşmeden daha yoğun çekişme yaşanmaktadır. Ulusal çıkarları ve öncelikleri ortak bir dış politika çerçevesi altında toplamak birçok siyasi aktörlerin engeliyle karşılaşmaktadır (Kahraman, 2008: 403). Bu bağlamda AB üyesi devletlerin ortak dış politika ve güvenlik alanında ortak bir mutabakata varamadıkları görülmektedir.

Birliğin önündeki zorluklardan bir diğeri de kaynakların verimsiz kullanılmasıdır. Bu bağlamda AB’nin güvenliği karşısındaki tehditler ve zorluklar

ekonomik, sosyal, siyasi ve ideolojik faktörlerin oluşturduğu karmaşık ağlardan doğduğu düşünüldüğünde bu sorunlarla uğraşmak bütün kaynakların aynı anda harekete geçirilmesine neden olmaktadır. Bu durumun özellikle uluslararası terörizm, kitle imha silahlarının yayılmasıyla mücadele ve Ortadoğu ya da Afrika'daki geleneksel siyasi çatışmaların yönetimi konularında doğru olduğu görülmektedir. Buradan hareketle tutarlılığa olan ihtiyaç belirginleştikçe, Birlik'in kaynak ve politikalarının daha da verimsiz kullanılması en büyük sorun olarak gözükmektedir.

Diğer bir zorluk ise genişlemeyle birlikte AB'nin sınırlarının Doğu'ya doğru kaymış olması söylenebilir. Gnesotto'ya göre yeni üye ülkeler Rusya'yı Birlik'in güvenlik politikası için öncelikli bir konu olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte özellikle terörizm, nükleer yayılma tehlikesi, Irak ve İsrail-Filistin çatışması gibi başlıca bölgesel çatışmalar, Birlik'in enerji bağımlılığı, Akdeniz'in iki yakasındaki ekonomik gelişme farklılıkları gibi konular göz önüne alındığında yeni stratejik gündemin dünya güvenlik denklemini tümünü Doğu'dan Güney'e kaydırmıştır (Gnesotto, 2005: 30-32).

Birliğin genişlemesi AGSP organlarının ciddi bir şekilde test edilmesine imkân tanımıştır. Uluslararası krizleri yönetmede üye sayısının artması bir engel olarak görülmektedir. Missiroli, bir diğer zorluk olarak AB'nin politik ve kurumsal tutarlılığı ile ilgili konuyu görmüştür. Son zamanlardaki özellikle terörizme karşı mücadele ile ilgili siyasi gelişmeler ve buna paralel kararlı bir kurumsal reformu sağlamadaki gecikmenin bu sorunu ciddi derecede ağırlaştırdığı söylenebilir. Ayrıca AGSP için hesap verilebilirlik konusu bir engel olarak görülmektedir. Çünkü AB'nin ortak diğer politikalarından farklı olarak AGSP'nin hesap verilebilirlik konusunda daha zor konumda olduğu ifade edilmektedir (Missiroli, 2004: 70-72).

Güvenlik alanında bütünleşme sürecinin önündeki bir diğer engel AB üyeleri arasında büyük-küçük devlet ayırımı yapılmış olmasıdır. ODGP/AGSP'ye ilişkin gündemi belirlemede ve nihai uzlaşmada Fransa, Almanya ve İngiltere'nin ağırlığının ön plana çıktığı görülmektedir. Fransa ve Almanya dış politikada büyük devletlerden oluşan bir direktörlük modeli, savunma alanında ise liderliğini üstlenecekleri çekirdek grup oluşumlarından yana bir tavır içinde oldukları göze

çarpmaktadır. Bu tür farklılaşmış oluşumlar, değişik gerekçelerle başta yeni katılan ülkeler olmak üzere diğer üyeler tarafından kuşku ile karşılanmaktadır (Kahraman, 2008: 404). Bu türden AB'nin kendi içinde yaşadığı çelişkiler güvenlik alanında ortak bir yapılanmaya gitmenin önündeki zorluklar olarak görülebilir.

Yine AB'nin güvenlik boyutunun eyleme dönüştürdüğü saha operasyonlarına katılımının her üye devletin ulusal yönetimine bırakılmış olması bu bağlamda ortak bir tutum oluşmasının önünde bir engel olarak görülebilir. Çünkü bu saha operasyonlarına katılım isteğe bağlı olarak belirlenmektedir. Bundan dolayı Birliğin düzenleyeceği operasyonlara ne kadar destek olunacağı konusunun üye ülkelerin inisiyatifinde olması operasyonel olarak bir zayıflık olarak değerlendirilebilir. Bu durum AB'nin bazı operasyonlarına yansımış olup belli üye ülkelerin destek verdiği görülmüştür. Daha çok Birliğin büyük devletleri bu tür saha operasyonlarına destek olurken küçük devletlerin katılmadıkları görülmektedir (Karabulut, 2014: 94).

AB'nin bu saha operasyonlarında personel sayılarının az olması, maliyetlerinde az olduğu göstermektedir. Büyük çaplı operasyonlar düzenlenmesi durumunda en büyük sorun olarak yükselen maliyetlerin nasıl karşılanacağı görülmektedir. AB'nin küresel barışa katkı yapan bir aktör olarak kabul edilebilmesi için saha operasyonlarına daha büyük kaynak ayırması gereklidir. Fakat gerçekleştirilen saha operasyonlarından da anlaşılacağı üzere bazı üye ülkelerin bu tarz askeri ve insani faaliyetlere katılma konusundaki isteksizliğinin buna engel olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca belli bir hayat standardında yaşamaya alışkın AB vatandaşları da bu standartların düşmemesi için ülkelerinin ve AB'nin bu türden operasyonlara fazla kaynak ayırmama noktasında baskı oluşturdukları görülmektedir.

Bu bağlamda AB'nin güvenlik boyutunun kurumsallaşmasındaki önemli bir sorun olarak güvenlik politikalarına ayrılan kaynak yetersizliği olduğu görülmektedir. AB'nin 2012 bütçesi yaklaşık 150 milyar Euro olmasına rağmen AB'nin bu bütçenin sadece %6,4'nü ODGP'ye ayırmış olması NATO'nun ayırdığı bütçeyi göz önüne alındığında çok yetersiz olduğu ortadadır (Dedeoğlu, 2014: 359). Kaynak yetersizliğinin sebebi olarak üye ülkelerin güvenlik ve savunma konularına olan ilgisizliği görülmektedir. Çünkü bazı üye ülkelerin güvenlik endişelerinden uzak

olması ve bu konuda harcanabilecek paraların boşa gideceği düşünceleri gerekli bütçenin oluşturulmasını imkânsız hale getirmektedir.

AB'nin Haziran 2005 tarihinde yaptığı Brüksel Zirvesi'nde de anayasa dışında ciddi sorunlar ortaya çıktığı görülmüştür. Özellikle bütçe sorunu en önemli bir sorun olarak zirveye damga vurmuş ve 2007-2013 bütçesi konusunda görüş ayrılıklarının daha da derinleşmesi sonucunda uzlaşma sağlanamayınca, ortaya çıkan bu kriz öteleme politikasıyla giderilmeye çalışılmıştır (Koçöz, 2012: 237). AB'nin bütçe sorunlarıyla uğraşması geliştirilmek istenen güvenlik politikalarının önünü tıkamakta ve olası ortak bir güvenlik yapılanmasının kurulmasında engel olmaya devam etmektedir.

AB'nin güvenlik yapılanmasının önündeki bir diğer engel ise NATO'nun konuya bakış açısı olmuştur. NATO AB'nin kendisine alternatif bir güvenlik yapı oluşturmasından ziyade kendisini destekleyecek ve maliyetleri paylaşacak bir güvenlik yapısının oluşturulması şeklinde görüşleri benimsediğini her fırsatta dile getirmeye çalışmıştır. AB'de NATO taraftarı ülkeler ile Avrupalılık ruhuyla hareket eden ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar olması ve güvenlik konusunda ortak bir mutabakat sağlanamaması yolunda önemli bir engeldir. AB'nin birçok üyesi NATO'ya benzer bir yapılanmanın gereksiz ve maliyetli olacağını fikrini savundukları görülmüştür.

AB'nde ortak güvenlik yapılanmasının oluşturulabilmesi her şeyden önce Birliğin başat güçleri Almanya ve Fransa'nın davranışlarına bağlı olarak sağlanabilir. Almanya AB içindeki savunma konularında bir Avrupa savunma kimliği tanımlamasının gerekliliğine inanmaktadır. Bu yaklaşım, Fransa'nın bağımsız bir Avrupa güvenlik kimliği talebini karşılayacak düzeyde olduğu söylenebilir. Fakat Almanya'nın kendi toprakları dışında güç kullanma isteksizliği ve bu yöndeki anayasal zorluklar devam ettiği sürece AGSP'nin geliştirilmesi ve AB'nin güvenlik ve savunma konularında tek bir çatı altında hareket etme imkânına kavuşması uzun zaman alabilir (Ağır, 2003: 116-117). Burada Almanya'nın Avrupa güvenliği konusunda alacağı tavrın önemli olduğu ve Birlik içinde anayasal değişikliklere gidilmesi gerekliliği vurgulanabilir.

AB'nin güvenlik boyutunun gelişimini engelleyen bir diğer etken olarak güvenlik söz konusu olunca birçok diğer unsurun konuya müdahil olması ve alınacak kararlarda sürece etki etmesi görülmektedir. AB'nin güvenlik politikasının belirlenmesinde temel aktörler üye devletlerin hükümetleri olsa da Birliğin kurumlarının alacağı kararlar, sivil toplum kuruluşları, özel sektör, medya kuruluşları, hükümet ötesi kuruluşlar, bölgesel ve yerel kuruluşlar ve kamuoyu sürece müdahil olmaktadır. Bu durum da AB'nin güvenlik alanında gelişmemesini, küresel ve bölgesel sorunlarda yeterince etkinlik sağlayamamasını beraberinde getirmektedir.

AB üye devletlerinin kendi içlerinde farklı güvenlik yapılanmalarına sahip olması da güvenlik boyutunun gelişiminde bir engel olarak görülmektedir. Çünkü kendi içinde bile farklı güvenlik anlayışları ve politikaları bünyesinde barındıran bir Birliğin bölgesel veya küresel güvenlik söz konusu olduğunda ortak harekete geçme ihtimali zayıftır. Örneğin, kimi ülkelerde emniyet teşkilatı merkezi hükümete bağlı iken kimi üyelere federal ya da yerel yapılara bağlıdır. Bunlara benzer farklılıklar Birlik içinde güvenlik alanında uyum sorunu yaşanmasını sağlamakta ve ortak bir güvenlik yapılanmasının önüne bir engel olarak çıkmaktadır (Karabulut, 2014:102-103).

AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasına gidilmesinde en önemli engellerden biri de 18 Haziran 2004'de AB Brüksel Zirvesi'nde kabul edilen AB anayasasının Fransa ve Hollanda'da yapılan halk oylamalarında reddedilmesinden sonra yürürlüğe girememiş olması görülmektedir (Koçöz, 2012: 230). İçerisinde güvenlik ve savunma alanlarında birçok konuyu barındıran bu anayasanın kabul edilmemesi AB'nin gelecekte oluşturmayı planladığı ortak bir güvenlik yapılanmasını engellediği söylenebilir.

AB'nin neo-liberal ekonomi anlayışının ihtiyaçları çerçevesinde hareket ederek üye ülkelere kaçak göçleri üstü örtülü olarak kabul etmesi ve henüz bir Birlik sosyal politikası geliştirememesi, ortak para birimine geçiş konusunda büyük başarı göstermesine ve Avro'nun dolar karşısında değer kazanmasına rağmen İngiltere'nin

başında bulunduğu bazı üye ülkelerin halen ortak para alanına dâhil olmaması AB entegrasyonunun başarısına gölge düşüren sorun olarak görülmektedir.

Aynı zamanda AB'nin üyelik sürecinde en çok vurguladığı konulardan birinin demokratikleşme olmasına rağmen kendi içinde demokrasiyi tam olarak yerleştirememesi, yine üyelik sürecinde azınlık hakları konusu üzerinde yoğun olarak durulmasına rağmen bugüne kadar bir resmi azınlık politikası geliştirememesi, insan haklarına büyük önem verilmesine rağmen özellikle 11 Eylül sonrası süreçte terörizmle mücadele kapsamında bazen insan haklarından taviz vermesi gibi sorunlar ortak güvenlik yapılanmasına gidilmesinde engeller olarak görülebilir (Dönmez ve Telatar, 2008: 7). Bu bağlamda Birlik içinde ortak güvenlik yapılanmasının gerçekleşmesinin önündeki engeller ve zorlukların aşılması konusunda yeni güvenlik politikalarının geliştirilmesi zorunlu görülmektedir.

AB'nde bir Avrupa kimliği oluşturma çabalarının sonuçsuz kalması da önemli engellerden biridir. Üye devletlerin siyasal yapı ve egemenlik haklarının devri konusunda farklı tutum sergilemesi, ulus-devlet olarak çıkarlarını koruma istekleri Birlik içinde çatlak seslerin çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca Birlik'in genişlemesiyle birlikte yapısındaki politik, sosyal ve kültürel farklılıkların artmış olması ortak bir "Avrupa Kimliği" oluşturma yolunda güçlükler çıkarmıştır. Yine Avrupa ulus-devletlerin farklı tarihleri, sosyal dokuları, kültürel yapıları, devlet ve egemenlik anlayışları Birlik kurumlarını ve karar alma mekanizmalarını da doğrudan etkilemektedir (Hurmi, 2008: 46). Karşılaşılan bu zorluklar ortak bir "Avrupa Kimliği" oluşmasını engellediği gibi siyasal bütünleşmesinin de önünde zorluk çıkarmaktadır.

Yine aynı şekilde Avrupa ülkeleri arasında Avrupa'nın NATO tarafından mı yoksa AB ordusu tarafından mı savunulacağı tartışmalarının henüz bitirilmemiş olması ortak bir güvenlik yapılanmasına gidilmesinde önemli bir engel olarak görülmektedir (Çakmak, 2007: 199). Bu bağlamda AB ordusu oluşturma tartışmaları hala hazırda şiddetli bir şekilde devam etmektedir.

Şahin'e göre AB'nin ortak güvenlik yapılanmasına gidememesinin önündeki bir diğer engelde üye ülkelerin değişik ulusal çıkarlara sahip olması ve bunun da

Birliğin çıkarları ile çatışmış olmasıdır (Şahin, 2000: 75). Bundan dolayı hareket alanı kısıtlanan AB'nin ortak bir askeri yapılanma oluşturma konusunda rahat kararlar alması zor gözükmektedir. Birlik içindeki üye ülkeler arasındaki çıkar farklılıkları özellikle siyasi bütünleşme açısından önemli engel olarak görülmektedir.

Ayrıca devletler kendi dış politikalarından ödün vermeden AB'nin ortak bir dış politika sergilemesini engelleyebilecek imkânlara sahiptirler. Bunun sebebi de dış politika karar alma prosedürünün ulus üstü değil hükümetler arası düzeyde bırakılmış olmasıdır. Bu da üyelerin ulusal güvenlik hassasiyetlerinin ön planda tutulduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Yine Yüksek Temsilci üye devletlerin ancak oy birliğiyle karar vermesi halinde harekete geçebilmektedir. Bu da Malta veya Güney Kıbrıs gibi küçük ülkelerin tüm AB üyeleri tarafından desteklenen politikaları yürürlüğe sokmamasına sebep olabilmektedir (Turan, 2010: 40).

AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasının önündeki en büyük engellerden birinin de küresel ekonomik kriz olduğu söylenebilir. Özellikle bu krizden AB'nin üyelerinden Yunanistan, İspanya, Portekiz, Macaristan ve İrlanda'nın çok büyük oranda etkilendiği görülmektedir. Yine bu ekonomik kriz yüzünden Almanya, Fransa ve İngiltere gibi büyük ülkelerinde bu dönemde harcamalarını kısıtlamaya gittikleri görülmüştür. Bu olumsuzluklara rağmen dünyanın değişik bölgelerinde yaşanan sıcak çatışmalarda aktif rol almak isteyen bir AB'nin, küresel ekonomik krizle gelen sıkıntıları atlabilecek bir güce sahip olduğu söylenebilir (Koçöz, 2012: 439).

AB'nin dünya güvenliği alanında yapacağı çalışmaların zorluğuna Booth şu sözleri ile dikkat çekmiştir “ Siyasi idealler ve ideolojiler zayıfladıkça insanların kendilerini siyasi hayvanlar olarak görme eğilimleri azaldı ve diğer aidiyetler (kültürel, etnik, dini, vs.) üzerinden görme eğilimi arttı. Bu da birçoklarını tekçi seçeneği tercih etmeye götürdü; tekçi seçenek farklılığı daha da büyütüyor ve dünya güvenliği arayışının önüne daha büyük engeller çıkarıyor” (Booth, 2012: 429). Booth'da dünya güvenliğinin sağlanmasının önündeki engelleri açıklamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda AB'nin küresel bir aktör olma yolunda dünya güvenliğine katkıda bulunma çabalarının kolay olmadığı ama bu zorlukları aşma konusunda yeterli güce sahip olduğu söylenebilir.

4.2.3. AB'nin Olası Ortak Bir Güvenlik Yapılanmasında Karşılaşacağı Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri

AB'de ortak bir güvenlik yapılanmasının oluşabilmesinin yolu üye ülkelerin "ortak güvenlik kaygılarına" sahip olmasından geçmektedir. Özellikle terörizm konusunda en az ABD kadar kaygı duymasını ve terörizme karşı mücadelede aktif bir çaba göstermesi gerekmektedir. Yine ilerleyen dönemlerde AB ülkelerinin büyük bir kısmında etnik ve din temelli yabancı düşmanlığının artacağı ve ötekileştirilen bu yabancılardan çoğu zaman bir tehdit kaynağı olabileceği göz önüne alındığında Birliğin ortak bir güvenlik algılamasına sahip olması kaçınılmazdır. Daha sonraki dönemlerde AB'nin 11 Eylül'e benzer bir saldırıyla karşılaşması durumu da güvenlik anlayışını değiştirmesine ve ortak bir güvenlik yapılanmasına gidilmesine yol açabilir (Karabulut, 2014:100). Bu bağlamda AB'nin, kendi 11 Eylülünü yaşamadan ortak güvenlik yapılanmasına gitmesinin hem kendi güvenliği hem de küresel güvenliğe katkıları bakımından önemli olduğu söylenebilir.

AB'nin söz sahibi ülkeleri Fransa ve Almanya çıkarlarının kesişmesi ve aralarındaki rekabet AGSP'nin kurumsal yapısını ve gelecekteki rolünü belirleyecektir. Bununla birlikte NATO ve AB arasındaki ilişkiler ile ABD'nin Avrupa güvenlik düzeni ile ilgili olarak düşünceleri de AGSP'nin gelişim sürecinde etkili olacaktır. NATO ve AB arasındaki ilişkilerin gelişmesi, her iki örgütün ortak güvenliği ve yeni döneme uyum çabalarının başarısı için olduğu kadar Avrupa'nın güvenliği ve transatlantik bağının korunması içinde önem arz etmektedir (Ağır, 2003:108,126). AB'nde ortak bir güvenlik yapılanmasının oluşabilmesinde Birlik içindeki büyük devletlerin davranışları belirleyici olacaktır. Yine güvenli ve istikrarlı bir Avrupa'nın ancak AB ile NATO arasında yapılacak anlaşmalarla mümkün olabilir.

Çözüm önerisi bağlamında güvenlik ve savunma konularında ABD'den bağımsız olmak isteniyorsa bu alana daha fazla kaynak ayırmak ve daha fazla asker bulundurmak gereklidir. AB'nin her an çıkabilecek bir sorun veya çatışmaya askeri olarak hazır olmanın güvenliği sağlamanın ve savunmanın temel şartı olduğunu göz ardı etmemesi gerekir. Bu kapsamda Avrupa'nın bu seviyeye gelme gücü ve

potansiyeli olduğu söylenebilir (Çakmak, 2007: 236). Gerek AB gerekse NATO'nun amacı Avrupa kıtasında ortak bir güvenlik ve istikrar alanın yaratmak olduğu düşünüldüğünde bu iki örgütün işbirliği çerçevesinde AB'nin oluşturacağı bir ortak güvenlik yapılanması gelecekte önemli roller üstlenebilir.

AB'nde etkili ve güvenilir bir AGSP'nin gelişimi üyelerin kendi kamuoyunu güvenlik konusunda ikna ederek savunma bütçelerinde yapacakları artışlarla AB ordusunun oluşturulması için gerekli siyasi irade ile mümkün olabilir. Çünkü oluşturması düşünülen ortak güvenlik yapılanmasının maliyetlerinin nasıl karşılanacağı en büyük sorun olarak görülmektedir. Yine AB'nin dış politika ve güvenlik politikaları hükümetlerarası konferanslar ile değil uluslar üstü mekanizmalar kurularak kararlar alınmasının sağlanabilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde başarılı bir AGSP için AB üyesi olmayan müttefik ülkelerinde AB politik karar alma ve askeri planlama ve operasyonlara katılımı sağlanması gibi adımların atılması ilerde kurulması muhtemel bir ortak güvenlik yapılanmasını sağlam temellere dayanmasına imkân sağlayacaktır (Ağır, 2003: 117-118). AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasında başarıya ulaşması için mutlaka üyesi olmayan ülkelerinde desteğini alması ve işbirliğine gitmesi gereklidir. Ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadele ancak ülkeler arasında güçlü bir işbirliği sayesinde gerçekleştirilebilir.

AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesinin yolu geliştireceği çok yönlü politikalarla mümkündür. Çok yönlü ve başarılı bir politikanın geliştirilmesi bölgesel aktörlerle koşulsuz olarak ilişki kurmaktan geçmektedir. AB'nin de söz konusu aktörlerle konuşmadan önce onları belirli şartları yerine getirmeye zorlama yerine onlarla kapsamlı şekilde konuları ele alma yolunu gitmesi gereklidir (Mercan, 2011: 106). AB'nin güvenlik politikalarının etkinliğinin artırılması ve bunun sonucunda da ortak bir güvenlik yapılanmasına gidilebilmesi ancak bölgesel ve küresel tüm aktörlerle kurulacak işbirliğine bağlıdır.

AB'nin güvenlik kaygılarını gidermek için başvurduğu etkili yöntemin genişlemesi olduğu söylenebilir. Çünkü son yıllardaki genişlemeyle birlikte Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini içine alan AB sınırlarının güvenliğini bir ölçüde sağlamıştır.

Genişleme politikalarını başarıyla devam ettiren bir AB, aynı zamanda güvenlik politikalarının geliştirilmesine de katkı yapmak bilinciyle hareket ederse başarılı olabilir.

AB'nin küresel ölçekte ekonomi ve ticaret politikaları söz konusu olduğunda etkin bir görünüm arz ederken güvenlik ve savunma gibi uluslararası politikalar söz konusu olduğunda etkin olmayan ya da etkisi sınırlı olan bir görünüm çizdiği ortadadır. AB'nin bu sorunu gelecekte nasıl çözeceğine en son yürürlüğe sokmuş olduğu Reform (Lizbon) Antlaşması'nın teorik açıdan cevap verdiği söylenebilir. Fakat uygulamada etkili olabilmeleri için Avrupalı ulusların farklılıkları aşabilmek, birbirleriyle uyum sağlayabilmek ve sonucunda da "Avrupalılaşmak" için biraz daha birlikte yaşamaya ihtiyaçları olduğu görülmektedir (Koçöz, 2012: 434). AB bu sorunlarını çözerse hem bölgesel güvenlik hem de uluslararası güvenlik açısından küresel bir aktör olarak söz sahibi olabilir. Aynı zamanda bu sorunların aşılması halinde ortak bir güvenlik yapılanmasına gidilmesinin önü de açılabilir.

AB dünyanın en sağlam ve en uzun ittifaklarından biri olarak düşünüldüğünde ekonomik anlamda yakaladığı başarıyı güvenlik ve savunma alanında da başarması çok zor olmayabilir. Çünkü bu ittifakın temelinde Batının Hıristiyanlığına dayanan ortak kültür, batı demokrasisi, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi değerleri üzerine ortak çıkar prensibine dayalı karşılıklı güven ve saygı var olduğu söylenmektedir (Çakmak, 2007: 229). Buradan yola çıkılan bir ittifakta kendi güvenliklerini kendilerinin sağlayabilmeleri için oluşturulabilecek ortak bir güvenlik yapılanması çok zor değildir. Bu bağlamda oluşturulabilecek ortak güvenlik yapılanmasının insanlık yararına faaliyetlerde bulunabileceği ve bunun da küresel güvenliğin sağlanmasına öncü bir rol oynayabileceği söylenebilir.

Çözüm önerisi kapsamında AB'nin ortak güvenlik yapılanmasına gidebilmesi için Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan AB-ABD uyuşmazlığının kesinlikle çözüme bağlanması zorunludur. İki müttefik arasında oluşan ciddi fikir ayrılıklarının giderilmesi ve çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu sorunu çözemeyen bir AB'nin ne Avrupa güvenliği ne de uluslararası güvenliğin sorunları ile mücadeleye katkı sunabilir. Yine kendi içinde güvenlik alanındaki fikir ayrılıklarını çözemeyen

Birliğin, kendi güvenliğini kendisinin sağlamasını zorlaştırmaktadır (Çakmak, 2009: 272). Bu bağlamda AB'nin ABD ile ilişkilerinde daha çok güvenlik ve savunma konularına öncelik vermesi aralarındaki sorunları gidermesi açısından önem taşımaktadır.

AB'nin her türlü etnik ve din temelli çatışmalarda etkin güvenlik tedbirleri alamamış olması askeri önlem gerektiren durumlarda yetersiz kaldığını göstermiştir. Diğer taraftan Ateş'e göre uluslararası çatışmalarda saldırgan olarak değerlendirilen taraflara karşı diplomatik ve ekonomik yaptırımları kısa süre içinde belirleyerek etkili şekilde uygulayabilmesi AB'nin askeri yönden de etkili olabileceğini göstermektedir. Ortak askeri bir örgütlenmeye gidilememiş olması güvenlik politikalarının uygulanabilirliği açısından önemli bir eksiklik olarak görülebilir (Ateş, 2012: 337). Ekonomik ve diplomatik yaptırımların işlevselliği ancak oluşturulabilecek ortak bir askeri yapılanmanın desteklenmesiyle artırabilir.

AB'nin çözüm bekleyen en önemli konularından biri de Avrupa anayasasının çözüme kavuşturulmamasıdır. Bu bağlamda Avrupa anayasa sisteminin anlaşılması, ulusal anayasalarla paralelliklerden hareket ederek değil Avrupa anayasa düzeninin özellikleri dikkate alınarak mümkün olabilir. Buradan hareketle Avrupa anayasasının oluşturulabilmesi için gerekli yolların seçimi de önemlidir. Yine Avrupa anayasa düzeninin özel unsurlarının sadece üniter yapılı üye devletlerin anayasalarıyla karşılaştırılarak değil federal devletlerin anayasa yapılarıyla da karşılaştırılarak ortaya konulması çözümü kolaylaştırabilir (Arsava, 2008: 13). Bu bağlamda AB şayet Avrupa anayasası sorununu çözerse ortak bir güvenlik yapılanmasına gidilmesi yolundaki en önemli engellerden birini daha aşmış olacaktır.

AB'nin güvenilirliği ve meşruiyeti için vatandaşlarının desteğini yanına alması da şarttır. Buradan hareketle Birliğin küreselleşmenin gerektirdikleri doğrultusunda kurumsal yapısında gerekli düzenlemeler yapılırken demokrasi göz önünde bulundurulmalı ve AB vatandaşlarının yapılan politikalardan haberdar olmaları ve uygulamaları da meşru bulmaları sağlanmalıdır. Ancak bu şekilde AB etkili, başarılı ve uzun soluklu bir proje olarak varlığını devam ettirebilir. AB'nin halkı için halkı ile birlikte çalışarak meşruiyet sorununu çözebilir. Bu durum

sınırlarını genişleten, her alanda tam entegrasyonu hedefleyerek derinleşen ve varlığın devam ettirmeyi amaçlayan bir AB için önem arz etmektedir (Hurmi, 2008: 74-75). Bu bağlamda sorunlarını ve engellerini aşmış AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesi daha kolay olabilecektir. AB gibi bir örgütün önündeki engeller ve zorluklara karşı çözümler üreterek hayata geçirmesinin çok da zor olmayacağı söylenebilir.

AB'nin oluşturacağı ortak bir güvenlik yapılanmasının başarılı olması için önemli olgulardan biride kültürel yapıya sahip olması gerekliliğidir. Bundan dolayı her dönemin kültürel ortamına uygun bir askeri yapı oluşturulması ve bu askeri yapının güncelliği korunarak ihtiyaçlara göre devamlı geliştirilmesi önem arz etmektedir (Soeters, Tanercan vd, 2006: 97). Akçadağ'a göre Birlik uluslararası arenada önemli bir rol oynamaya devam etmek istiyorsa Avrupa norm ve değerlerini ifade eden bir uluslar üstü kültür oluşturarak OGSP'yi güçlendirmelidir. Birlik içinde ortak stratejik kültür yaratmak imkânsız gibi görünse de ülkeler arası benzer stratejik kültür yaratmak mümkün olabilir. OGSP kapsamında sivil ve askeri operasyonların yapılması ortak bir Avrupa stratejik kültür yaratılmasına yardımcı olabilir (Akçadağ, 2013: 62). Bu özellikleri içinde barındıran bir ortak güvenlik yapılanmasının katılacağı operasyonlarda karşılaşılabilecek kültürel yapılar karşısında olumlu bir etkiye sahip olması ve başarı sağlaması mümkün olabilir.

Çözüm önerileri bağlamında Demirdöğen'e göre AB'nin gelecekte müdahale edeceği krizlerin çoğu potansiyel olarak Türkiye'nin yakın çevresindeki bölgelerde yer alacaktır. Bu nedenle, Türkiye bu operasyonlarla ilgili karar alma süreçlerine katılmak ve söz sahibi olmak konusunda kararlı bir tutum içerisinde görülmektedir. Bir NATO üyesi olarak Türkiye'nin tutumu AGSP'yi özellikle NATO ile işbirliği açısından etkilemektedir. Demirdöğen, Türkiye'nin görüşlerini anlayabilmek için AGSP içerisinde AB'ye üye olmayan NATO üyelerine verilecek rolü incelemek gerektiğini ifade etmektedir (Demirdöğen, 2002: 71).

Bu kapsamda AB eğer çatışma ve kriz bölgelerine aktif rol alarak katılmayı istiyorsa ve bunda da başarılı olmayı düşünüyorsa sadece kendi üyelerinin değil aynı zamanda üye olmayan ülkelerinde desteğini alması faydalı görülmektedir. Özellikle

AB üyesi olmayan ama güçlü bir NATO üyesi olan Birliğin sınır komşularından Türkiye'ye önem vermesi gerekmektedir. Çünkü Türkiye'nin, jeopolitik konumu itibariyle ve coğrafi bakımdan çatışma alanlarına yakın bir bölgede olması AB içinde önem arz etmektedir (Dannreuther, 2004). AB kendi güvenliğini sağlaması açısından da sınır komşusu olan Türkiye'nin desteğine ihtiyacı vardır. Ayrıca AB'nin, NATO'nun imkânlarından sorunsuz faydalanması ve bir veto ile karşılaşmaması içinde Türkiye ile ilişkilerini iyi tutması ve işbirliğini artırması faydalı olacaktır.

Bu bağlamda Türkiye'nin de AB ile başta güvenlik konuları olmak üzere her konuda diyalog içerisinde hareket ettiği görülmektedir. Kriz ve çatışma bölgelerine yakın olan Türkiye ile AB'nin işbirliğine gitmesi önemlidir. AB'nin özellikle son dönemde bunun farkına varmakta olduğu ve Türkiye ile ilişkilerinde daha sağlam adımlar atmaya çalıştığı görülmektedir. Ayrıca son dönemlerde AB'nde Türkiye'nin Birliğe üye olmasına karşı çıkan ülkelerin imtiyazlı ortaklık söylemlerinden uzaklaştığı da gözlenmektedir (Alkan, 2012: 305). Bu kapsamda AB'nin son dönemlerde yaşadığı terörizm ve mülteci sorunları ile mücadele edebilmesi açısından üye olmayan ülkelerle işbirliği ve diyaloga gitmesi önem arz etmektedir.

AB'nin gerçek anlamda ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesi için gerekli bazı temel konularda anlaşmaya varmasının önemli olduğu görülmektedir. Trevor Salmon'a göre özetle bu konular; savunma bütçesini artırarak kriz yönetimi operasyonları için gerekli askeri yeteneklere sahip olmak, AB ülkeleri arasındaki savunma sanayilerinin teknolojik seviye farklılıklarına çözüm üretmek, AB'nin maruz kaldığı ortak tehdit ve risk tanımlarını yapmak, ortak dış politika geliştirmek, askeri eğitim ve personel konularında ortak politikalar geliştirmek olarak tespit edilmiştir (Sönmez, 2010: 188). Bu konular üzerinde anlaşmaya varılması halinde AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasına gitmesi çok daha kolay olabilir.

AB'de etkili bir güvenlik ve savunma politikası uygulanabilmesinin yolu üye devletler arasında başat konumda bulunan Almanya ve Fransa davranışlarına bağlıdır. Bu başat ülkelerin anlaşması durumunda diğer üye ülkelerinde katılımı sağlanabilir. Ayrıca ABD gibi üstün bir güce sahip olmasa da AB'nin uluslararası arenada daha sorumlu ve uyumlu hareket etmesi ortak bir güvenlik yapılanmasına

gidilecek süreçte destek bulmasını sağlayabilir. AB oluşturacağı ortak güvenlik yapılanmasının ilkelerini belirlerken özellikle normatif değerlere vermiş olduğu önemle birleştirdiği takdirde başarılı olabilir. Bu bağlamda Birliğin bu yolda çıkabilecek engeller ve zorlukların aşılmasında elinde bulundurduğu imkânları iyi kullanması gerektiği söylenebilir.

4.2.4. AB'nin Ortak Güvenlik Yapılanmasının Küresel Güvenliğe Getireceği Katkılar

Booth'a göre nükleer eğilimler kökten bir şekilde tersine değiştirilmezse, dünya güvenliği önümüzdeki on yıllarda nükleer silahların dâhil olduğu bir ya da daha fazla feci savaş ihtimali de dâhil giderek daha fazla tehditle karşı karşıya kalacaktır. Booth, devletler birbirlerini ulusal güvenliğin anahtarının başkalarının nükleer soykırımla tehdit edebilmek olduğuna inandırdığı sürece bu tezinin kuvvetlendiğini söylemektedir (Booth, 2012: 383). Bu bağlamda AB dünya güvenliğinin sağlanması konusunda nükleer caydırıcılık rolünü de üstlenebilir. Oluşturabileceği bir ortak güvenlik yapılanmasının silahlanma konusunda devletler arası arabuluculuk şeklinde görevler alabilir.

AB küresel güvenliğe katkılar kapsamında AGSP çerçevesinde sivil misyon faaliyetleriyle hukukun üstünlüğü olgusunu güçlendirebilir. AB'nin giderek askeri ve sivil kriz yönetimi, güvenlik sektörü reformları, hukukun uygulanması ve sınır yardımı operasyonları yürütmesi uluslararası bir aktör olmaya başladığını göstermektedir. Yine çalışma sahalarında Balkanlar, Kafkaslar, Doğu Avrupa, Akdeniz ve Ortadoğu olduğu gibi Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Endonezya gibi uzak yerlerdeki devletlerin de bulunması AB'nin çok geniş bir coğrafyada faaliyette bulunduğunu göstermektedir. 2006 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde AB askerlerinin konuşlandırılması Alt Sahra Afrika'nın bundan böyle AB'nin güvenlik ve dışı açılım politikasının yeni merkezi olacağı söylenebilir (Koçöz, 2012: 366-367). Bu bağlamda oluşturabilecek muhtemel ortak güvenlik yapılanması çok geniş coğrafyada faaliyetler üstlenebilir. AB'nin üstleneceği bu görevlerde başarılı olmasıyla da dünya güvenliğinin sağlanmasına destek olabileceği düşünülmektedir.

Genişlemeyle birlikte AB, yeni oluşan sınırlarını koruması ancak komşu ülkelerle işbirliği ve geliştireceği politikalarla mümkün olabilir. Geliştireceği yeni güvenlik politikalarıyla hem bölgesel hem de küresel güvenliğin sağlanmasına katkıları sunabilir. AB güvenlik politikalarını daha çok ekonomi, demokrasi ve toplumsal kalkınma temelli oluşturduğu görülmektedir.

Haydar Çakmak'a göre AB küresel bir güç olmak istiyorsa büyük düşünerek büyük hareket etmek zorundadır. Orta çağ zihniyeti ile AB'yi bir Hıristiyan birliğine dönüştürmenin ne Avrupa ne de dünya güvenliğine katkısı düşünülemez. Yine kendilerini dünyanın diğer bölgelerinden ayıran Batı medeniyetinin, Batı özgürlüğü ve çağdaşlık gibi kendilerini ayrıcalıklı yapan değerlerden söz ederek üstün kılmaya çalışma çabalarıyla bir sonuç elde etmesi de mümkün değildir (Çakmak, 2009: 273). Bu tür hareketlerden uzaklaşan ve tüm toplumları içine alan güçlü bir AB'nin gideceği ortak güvenlik yapılanmasıyla sadece kendi güvenliğini değil aynı zamanda dünya güvenliğinin sağlanmasına katkı sunan güçlü bir örgüt konumuna gelmesi mümkün olabilir.

4.3. AB'de Oluşturulacak Ortak Güvenlik Yapılanmasının Muhtemel Askeri Boyutu

AB'nin son yıllarda dile getirdiği ortak bir ordu kurma tartışması gündemdeki yerini korumakla birlikte oluşturulması düşünülen ordunun nasıl teşkilatlanması konusunda üye ülkeler arasında belirsizliğin devam ettiği görülmektedir. Bu kapsamda AB ordusunun ihdas edilebilmesinin önündeki engelleri kaldırmak kolay görünmemektedir. Yine de muhtemel bir ortak güvenlik yapılanmasına gidilmesi sürecinde askeri gücün varlığı önem arz etmektedir. Böyle bir süreçte AB'nin gerek bölgesel gerekse küresel düzeyde etkili bir rol oynayabilmesi için hızlı hareket kabiliyetine sahip ve verilecek görevlerde sadece kendi imkân ve yetenekleri kullanan bir orduya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda AB'nin gelecek yıllarda güvenlik politikalarının başarıya ulaşması ancak uygulamada etkili bir askeri güce sahip olmasına bağlı olduğu düşünülmektedir.

4.3.1. AB Ordusu Oluşturulma Çabaları

AB ordusu oluşturma çabaları kapsamında mevcut askeri kapasitenin yönetilmesi için bir takım askeri yapılanmalar oluşturulmuştur. Bu kapsamda Avrupa Kolordusu (EUROCORPS), Avrupa Kara Kuvveti (EUROFOR), Avrupa Deniz Kuvveti (EUROMARFOR), Avrupa Jandarma Kuvveti (EUROGENDFOR) ve AB Muharebe Grupları gibi temel askeri örgütsel yapılar kurulmuştur (Morkaya, 2014: 17). AB oluşturduğu bu kurumlarla gelecekte oluşturulması düşünülen ortak güvenlik yapılanmasının temellerini atmayı ve bunun sonucunda da kendi imkân ve kabiliyetleriyle hareket edebilecek olan bir AB ordusu kurmayı amaçlamaktadır.

AB'nin AGSP kapsamında hızlı hareket kabiliyetine sahip ve NATO'nun imkân ve kabiliyetlerini kullanmadan oluşturacağı bir ordunun oluşturabilmesi ancak üye ülkelerin bu konuda atacakları ortak bir irade ile sağlanabilir. AB ülkelerinin toplam yaklaşık 1.2 milyon askere sahip olmasına rağmen bunlardan ancak 80 bin kadarı ülke dışına konuşlandırılabilir durumdadır. AB askerî kapasitesinde bağımsız hareket etmek istiyorsa ülke dışına asker göndermede bir artışa gitmesi gerekmektedir (Gordon, 2005: 211). Son yıllarda sıkça dile getirilmesine rağmen AB'nin askeri güç yapısı düzenli bir ordu haline getirilememiştir. Belli ülkelerin gönüllü katılımlarıyla oluşturulan koalisyon güçlerinin AB adına bazı operasyonlara katıldıkları görülmektedir.

Zecchini'ye göre operasyonları planlama ve yönetme konusunda Avrupa'nın askeri kabiliyetini oluşturmak diğer bir ifadeyle 'Avrupa Merkez Karargâhı' kurmak savunmada Avrupa'nın özerkliğinin sağlanması yönünden önemlidir. Yine Avrupa savunmasında daha hızlı ilerlemek için ısrar eden ülkelerin "yapılandırılmış işbirliği", "ortak savunma maddesi", "Avrupa Savunma Kurumu"nun ve uzun dönemde A400M programı ile birlikte stratejik taşımacılık için Avrupa kumanda merkezinin oluşturulması ve *Galileo* uydu sisteminin yörüngeye fırlatılması, Avrupa uydu sistemi, uzun süreçte Avrupa savunmasının güvenilir duruma getirilmesi için gereken araçlardan bazıları olduğunu vurgulamıştır (Zecchini, 2005: 247-249). AB'nin bu girişimleri ilerde oluşturulması muhtemel bir ortak güvenlik yapılanmasının temellerini teşkil etmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda güçlü bir

AB ordusunun kurulabilmesi ancak güçlü bir ortak güvenlik yapılanmasıyla gerçekleşebilir.

Ekonomik, siyasal ve diplomatik olarak belli bir güce ulaşan, kendini küresel bir aktör olarak tanımlayan ve kalkınmanın ön koşulunu “güvenlik” olarak gören AB, güçlü bir askerî yeteneğe sahip olmayı istemektedir. AB kendi dışında meydana gelebilecek bölgesel ve küresel sorunların o bölgelerde istikrarsızlığa sebep olabileceğini ve kendi güvenliğinin de bundan olumsuz etkileneceğini düşünmektedir. Bu kapsamda AB'nin güvenliği, artık güvenli bir dünyanın sağlanması ile mümkün hâle gelebilir.

Henüz siyasal birliğin sağlanmasının önündeki ulusal engellerin aşılmasında yaşanan güçlükler ve ekonomik nedenler dolayısıyla oluşumunu tamamlayamamış olsa da AGSP'nin unsurları incelendiğinde ortaya bir ordu çıkmaktadır. Bu ordu, yaklaşık 100 bin kişilik bir kara kuvvetinden, 400 uçaklık bir hava kuvvetinden ve 100 gemilik bir donanma kuvvetinden oluşmaktadır. Yani Avrupa'nın, hiç de küçümsenemeyecek bir Avrupa ordusuna sahip olduğu anlaşılmaktadır. Almanya Başbakanı Angela Merkel'de AB'nin 50. Kuruluş Zirvesi öncesinde dile getirdiği düşünceleri ile bu gerçeğe dikkatleri çekmiştir (Gürkaynak, t.y: 818).

Son yıllarda Rusya'nın Ukrayna kriziyle birlikte oluşturduğu tehdit Avrupa hükümetlerinin savunma politikalarını sorgulamasına ve gözden geçirmesine neden olurken, AB Komisyonu Başkanı Jean Claude Juncker'in “AB ordusu oluşturulsun” önerisi her Avrupa ülkesinde olumlu karşılanmamıştır. Juncker AB'nin kendi ordusuna ihtiyacı olduğunu bunun AB'nin son dönemde Rusya'nın oluşturduğu tehdit gibi gelecek tehditlere karşı daha fazla önlem alınabilmesini sağlayacağını dile getirmiştir. Juncker, AB ordusuyla üye ülkelerin savunma bütçelerinde tasarruf sağlanabileceğini ve bunun Avrupa entegrasyonunu teşvik edeceğini ifade etmiştir. Juncker ayrıca, “AB ordusu, ortak dış ve güvenlik politikaları geliştirmemizi sağlayacaktır. Avrupa'nın imajı dış politika anlamında zedelendi, çok fazla ciddiye alınmıyoruz” sözünü söyleyerek bu konudaki görüşlerini dile getirmiştir.

AB'nin başat ülkesi Almanya'dan da bir ordu kurulması konusunda Juncker'e destek geldiği görülmüştür. Almanya Savunma Bakanı Ursula von der Leyen AB

ordusunun Avrupa'nın güvenliğini güçlendireceğini ve Almanya hükümet sözcü yardımcısı Christiane Wirtz'de Başbakan Merkel'in Avrupa ordusu fikrine açık olduğunu ve Avrupa'da daha güçlü bir askeri işbirliğine gidilmesini olumlu bulduğunu ifade etmiştir (Sabah, 2015).

AB ordusu tartışmalarına Almanya Maliye Bakanı Wolfgang Schäuble'de katılmıştır. Alman Bil dam Sonntag gazetesine bir açıklama yapan Schäuble ortak bir AB ordusu kurulması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca sığınmacı krizi ile baş edebilmek için Avrupa devletlerinin ortak savunma harcamalarını da artırmak zorunda olduğunu ifade etmiştir. Alman Bakan, AB ülkelerinin dış ve güvenlik politikalarının adım adım birbirine kenetlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. “Nihayetinde hedefimiz ortak bir Avrupa ordusu olmalı” diyen Alman Bakan, “28 ulusal ordu için harcadığımız kaynak, birlikte çok daha etkin bir biçimde kullanılabilir” diye konuşmuştur. Son yıllarda görülen sığınmacı krizine de değinen Alman Bakan, AB'nin kriz bölgelerinde daha güçlü ortak hareket etmesini zorunlu olduğunu ve Avrupa'nın daha güçlü şekilde yükümlülük altına girmemesi halinde Ortadoğu'da ve Afrika'da istikrarın sağlanmasının beklenmemesi gerektiğini vurgulamıştır (DW, 27.12.2015).

AB içinde bir ordu oluşturabilme tartışmaları hala devam ederken bu ancak Birlik içindeki söz sahibi büyük ülkeler Almanya ve Fransa'nın ortak hareket etmeleriyle mümkün olabilir. Çünkü bu ortak hareketten çıkacak kuvvet ile diğer üye ülkelerin daha kolay ikna edilmesi mümkündür.

4.3.2. AB Ordusunun Görev Niteliklerinin Belirlenmesi ve Uluslararası Boyut Kazandırılması

AB'nin bir ordu oluşturması durumunda bu ordu BM ve NATO ile ortak çalışarak küresel güvenliğin sağlanmasında önemli roller üstlenebilir. Ayrıca böyle bir ordunun görev ve nitelikleri hukuksal bir çerçeve içine alınarak uluslararası bir boyut kazandırılması önem arz etmektedir. Aksi takdirde görevleri ve nitelikleri hukuksal bir taban ekseninde belirlenmeyen bir ordunun meşruiyet sorunu olması muhtemeldir. Oluşturulacak ordunun BM ve NATO'dan bağımsız ama onları

destekleyici nitelikte olması hem Avrupa'nın hem de küresel güvenliğin sağlanması bakımından önemlidir.

Günümüzün yeni tehditleriyle mücadele etmek çok taraflı uluslararası bir işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda AB'nin de içinde bulunduğu güvenlik sorunlarını (terörizm, göç ve mülteci sorunları, etnik çatışmalar, enerji kaynakları güvenliği gibi) tek başına çözebilmesi mümkün değildir. Bu kapsamda ekonomi alanında gösterdiği birlikteliği siyasi alana doğru genişleterek güvenlik alanında ortak bir yapılanmaya gitmesi önem arz etmektedir. AB üye ülkelerin savunma harcamalarından ayıracakları bütçe ile ortak güvenlik yapılanmasına gidebilmesi muhtemel olmakla birlikte bu yönde atılacak adımlardaki sıkıntıların aşılması da kolay görünmemektedir. Bu bağlamda özellikle son yıllarda başta Fransa, Belçika ve Almanya olmak üzere AB'nin yaşadığı terör saldırıları ve üye ülkelerin göç ve mülteci krizleri ile karşılaşması böyle bir ortak güvenlik yapılanmasına gidilmesini hızlandıracak gelişmeler olarak ortaya çıkmaktadır.

4.3.3. AB'nin Avrupa Savunma Ajansı (ASA) Oluşturma Çabaları

AB üyesi ülkeler tarafından 12 Temmuz 2004 tarihinde Avrupa savunma ve kriz yönetimi becerilerini geliştirmek ve AGSP'yi güçlendirmek amacıyla merkezi Brüksel'de bulunan "Avrupa Savunma Ajansı" kurulmuştur. Ajans, silah ve savunma malzemelerinin üretimi ve satın alınması ile savunma üzerine araştırma ve teknoloji geliştirme konularında daha çok koordinasyon içeren bir bakış açısı sağlamaktır. Ajansa dört belirgin görev verilerek işlevsel hale getirilmeye çalışılmıştır. Bunlar; savunma yeteneklerinin geliştirilmesi, silahlanmada işbirliği, Avrupa savunma teknolojisi sanayi üssü ve savunma teçhizatı pazarı ve araştırma ve teknoloji işbirliğidir. Özellikle yeterli fon sağlandığı takdirde ajansın Avrupa Yetenekleri Eylem Planı (ECAP) ile belirlenen açıkları kapatma konusundaki çalışmaları koordine edebilmesi öngörülmüştür. Bu ajansa, AGSP'den ayrılan Danimarka hariç, AB üyesi devletlerinin tamamının katıldığı görülmüştür (Dedeoğlu, 2014: 356-357).

ASA'nın temel amacı özerk ve etkili operasyonel AB askeri kapasitesinin oluşturulması, AGSP'nin işlevsel yönünü temsil edilmesi ve AB'nin stratejik savunma sanayi evriminin gerçekleştirilmesinde önemli roller verilmesi olarak

belirlendiği görülmüştür. Hükümetler arası özellik taşıyan ASA'nın direktörü ise AB'nin hem ortak güvenlik ve dış politikasının hem de ortak savunma ve güvenlik politikasının icrasından sorumlu olan AB Yüksek Temsilcisi olması kararlaştırılmıştır. ASA hem stratejik seviyedeki ODGP kararlarının hem de operasyonel AGSP harekâtlarının siyasi-askeri düğüm noktasını oluşturmaktadır (Morkaya, 2014: 16-17). ASA ile AB ülkelerinin özellikle askeri kapasitelerini yükseltmeyi amaçladıkları görülmektedir. Yine bu adım AB'ye özgü ortak güvenlik yapılanmasının temellerini atma yönünde girişimler olarak değerlendirilebilir.

ASA'nın kurulmasıyla; kriz yönetimi için kapasitelerinin geliştirilmesi, üye ülkelerin savunma sanayilerinin güçlendirilmesi ve savunma alanında rekabet edebilmenin olmazsa olmaz koşulu olan teknolojik üstünlüğün sağlanması hedeflenmiştir. Bu ajansın asıl amacı Birliğin askeri kapasite ve yeteneklerini arttırmaktır (Karabulut,2014: 87). Bu bağlamda ajans, AB'nin güvenlik boyutunun gelişmesi açısından önemli bir birimdir. Ajansın hedeflerine ulaşabilmesi için en önemli şartın ise AB üye ülkelerin savunma harcamalarına ayırdıkları bütçelerini arttırmaları ve bu ajansa desteklemeleri olduğu söylenebilir.

ASA'nın kurulması AB Konseyi'nin 2004/551/PESC sayılı ortak eylem kararı ile gerçekleştirilmiştir. ASA'nın tüzel kişiliği ise Konsey'in bahse konu ortak eylem kararının 6. maddesi ile şekillenmiştir. Başlangıçta ASA'nın, Avrupa Uzay Ajansı tarzında katılımcı ülkelere bağlı, topluluk dışı bir organ olarak tasarlandığı görülmüştür. Fakat daha sonra AGSP'nin gelişim süreci içinde olması, silahlanma konusundaki acil üretim ihtiyaçlarının tasarlanması zorunluluğu gibi etkenler, ASA'yı Konseyin otoritesi altında görev yapmaya taşımış ve dolayısıyla ASA'ya "hükümetler arası" özellik kazandırılmıştır. Bu kapsamda da ASA; müzakere organı ve icra organı olarak iki temel organdan oluşturulmuştur. Bunlar müzakere organı olarak 'Yönetim Kurulu' ve bir diğer organı olarak da İcra Kurulunun Başkanı İcra Direktörüdür. İcra Direktörü Ajansın resmi temsilcisi olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda ASA Direktörü AB'nin dışişleri ve güvenlik politikasından sorumlu Yüksek Temsilci sıfatını da taşımaktadır (Morkaya, 2014: 85-89).

ASA'nın pazar ve sanayi üretimi; AB üye ülkelerinin karşılıklılık esasına dayalı olmak üzere askeri teçhizatların karşılanması amacıyla tasarlanan yönetmelik çerçevesinde oluşturulmasını hedeflenmiştir. Bu kapsamda ASA'nın çabalarının, AB savunma stratejisinin bir parçası olduğu söylenebilir. Aynı şekilde ASA'nın organik yapısında bulunan silahlanma bölümü, Avrupa savunma teçhizatlarının karşılanmasına yönelik işbirliğini sağlamakla yükümlüdür (Morkaya, 2014: 106-107). AB'nin silahlanma konusunda işbirliğinin sayısından çok kalitesinin ASA'nın savunma kapasitesi için daha önemli olduğunu vurgulamak gereklidir. Bu bağlamda silahlanma projelerinde üye ülkelerin öncelik ve ihtiyaçlarına yer verilmesi önem arz etmektedir. Yine AB, küresel bir aktör olmak ve küresel güvenliğin sağlanmasında etkin rol oynamak istiyorsa en büyük önceliği kendi savunma endüstrisini ve silahlı kuvvetlerini güçlendirmesi ve yeniden yapılandırması olmalıdır.

ASA'nın kurulmasıyla birlikte üye devletler, askeri kabiliyetlerini aşamalı olarak geliştirmeyi taahhüt etmektedirler. Savunma kabiliyetlerinin geliştirilmesi için, araştırma, tedarik ve silahlanma alanlarında faaliyet gösteren ajans, operasyonel ihtiyaçları belirler, bu ihtiyaçları karşılayacak tedbirleri destekler, savunma sektörünün endüstriyel ve teknolojik temelini güçlendirmek için gerekli her türlü tedbirin alınmasına ve gerektiğinde uygulanmasına katkıda bulunur. Ayrıca ajansın Avrupa kabiliyetler ve silahlanma politikasının belirlenmesine katılması ve askeri kabiliyetlerin gelişiminin değerlendirilmesinde Konsey'e yardımcı olması öngörülmüştür (AB Genel Sekreterliği, 2011).

ASA'nın bu görev ve sorumlulukları bağlamında AGSP'nin gelişimi AB üyesi ülkeler için büyük önem arz etmektedir. AB'nde ortak silahlanma kapsamında ASA'nın kurulmasıyla birlikte ileride oluşturabilecek ortak güvenlik yapılanmasının desteklenmesi amaçlandığı söylenebilir.

4.4. AB'nde Ortak Güvenlik Politikalarının Maliyetleri ve Çözümleri

AB'nde yeni güvenlik politikalarının faaliyete geçmesinin ve hem Avrupa'da hem de dünyanın diğer bölgelerinde çıkan çatışma ve kaos ortamlarında görev alacak bir güvenlik operasyonlarının belli bir maliyetinin olduğu ortadadır. Güvenlik politikalarının uygulanmasında dünya üzerinde her devlet ve her örgüt için belirli bir

kaynağa ihtiyacın olduğu bir gerçektir. AB'nin de savunma ve güvenlik alanlarında başarılı olabilmesi ancak bu alanlara belli bir bütçe ayırması ile mümkün olabilecektir. Bu kapsamda AB üye ülkelerin savunma harcamalarının analiz edilmesi ve verebilecekleri finans desteği önem arz etmektedir. Üye ülkeler ortak bir güvenlik yapılanması için katılım istekleri doğrultusunda katkı sunduklarından dolayı ikna oldukları sürece katkı paylarını da yükseltmeleri söz konusu olacaktır.

4.4.1. AB Ülkelerinin Savunma Harcamaları

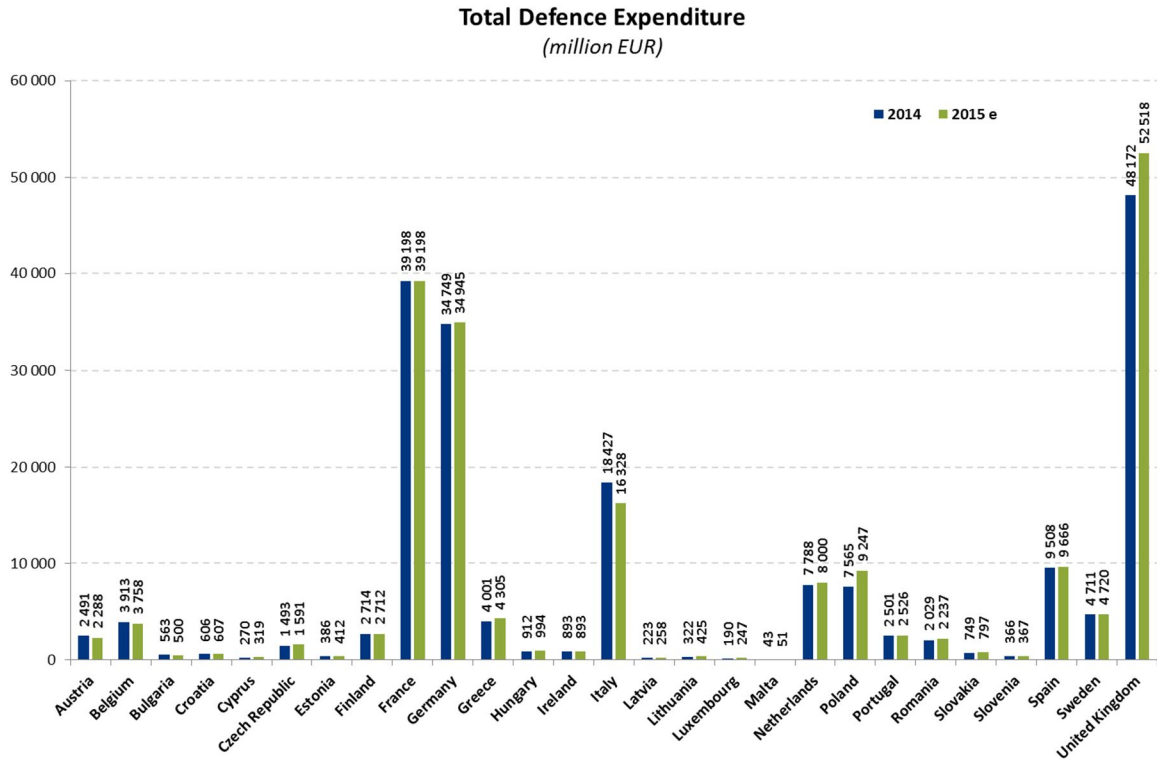
Dünyada ve özellikle Avrupa'da ekonomik kaygıların askeri kaygıların önüne geçmesi çoğu ülkenin savunma harcamalarını gözden geçirmesine sebep olmuştur. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı yeni tehditler sonucunda devletler nicelik olarak yüksek sayılarda ordular bulundurmaya yerine niteliksel açıdan daha mobilize ve daha küçük askeri birimler oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu küçük ve hareket kabiliyeti yüksek birimler teknolojik araçlarla desteklenmekte ve yeni güvenlik anlayışıyla uyumlu hale getirilmeye çalışılmaktadır (Karabulut, 2011: 117). Bu bağlamda ekonomik kaygıların ön planda olması nedeniyle AB ülkelerinin savunma harcamalarını kısıtlama yoluna gittiği görülmektedir. Fakat küresel güvenliğin sağlanmasında aktif bir rol oynamak isteyen AB'nin savunma harcamalarına çok fazla pay ayırması gereklidir.

Avrupa, yarım yüzyıl ABD'nin koruyucu şemsiyesi altında yaşarken düşük askeri bütçelerin getirdiği imkânlardan faydalanarak hızlı bir büyüme süreci yaşamıştır. Diğer taraftan da yine askeri bütçelerdeki kısıntıların bir sonucu olarak operasyonel harekât kapasitesinin en düşük seviyeye inmesi ile karşı karşıya kaldığı görülmüştür. AB'nin değil dünyanın sıcak çatışma bölgelerine kendi etki alanındaki Bosna ve Kosova'ya bile askeri harekât yapma kabiliyetinin olmadığı gerçeği ortaya çıkmıştır. AB üyesi ülkelerin savunma harcamalarına bakıldığında AB'yi oluşturan üye devletlerin savunma bütçesinin toplamının dahi ABD'nin savunma bütçesinin yarısı olmadığı gerçeğinden yola çıkarak ABD hegemonyasının uzun süre devam edeceği değerlendirilmesi yapılabilir (Örnek ve Işık, 2012: 308-309).

AB üyesi devletler ortalama olarak GSYİH'lerinin % 1,4'ünü savunmaya ayırırlarken ABD GSYİH'sinin % 3,9'unu savunma harcamalarına ayırmaktadır

(Türker, 2007: 42-44). AB'nin 2013 yılı itibariyle yıllık savunma bütçelerinin toplamı yaklaşık 180 milyar dolar olurken ABD'nin tek başına savunma bütçesinin ise 450 milyar olduğu göz önüne alındığında savunma harcamalarına daha fazla kaynak ayrılması gerektiği görülmektedir (European Defence Agency, 2015).

Tablo-4: AB Ülkelerinin Toplam Savunma Harcamaları

Kaynak: European Defence Agency, 2015: www.eda.europa.eu. E.t: 01.03.2016.

Tablo-4'de görüldüğü gibi AB ülkeleri içinde savunma harcamaları en yüksek ülke olarak İngiltere olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu ülkeyi sırasıyla Fransa, Almanya ve İtalya'nın izlediğini söylemek mümkündür. Buradan anlaşıldığı üzere savunma harcamalarının en yüksek olduğu ülkelerin, AB'nin başat konumundaki ülkeleri kapsadığı görülmektedir.

AB küresel bir aktör olmak ve uluslararası güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmak istiyorsa ABD şemsiyesi altındaki güvenlik anlayışından vazgeçerek kendi imkân ve kabiliyetleri ile oluşturulmuş ortak bir güvenlik yapılanmasına gitmesi

gereklidir. Bu durum da ancak üye ülkelerin savunma harcamalarını artırarak AB'nin oluşturmak istediği ortak güvenlik yapılanmasına vereceği destekle sağlanabilir.

Soğuk Savaş sonrası oluşan sadece yeni dünya düzeni ve dünya silahlı kuvvetlerinden beklentilerin değişmesi AB'ye üye ülkelerin savunma harcamalarının azalmasına etki etmemiştir. Aynı zamanda savunma harcamalarının artmasını istemeyen genel kamu düşüncesi de etkili olmuştur. Ancak AB üyesi ülkelerin çoğunda vatandaşların, Avrupa güvenliğine yönelik tehditler olarak görülen etnik ve dinsel çatışmalar ile sınır anlaşmazlıkları ve terörizm gibi yeni risklerin tamamen farkında olup olmadıkları tartışma konusudur. Bu nedenle güvenlik ve savunmaya yönelik harcama/yatırımlardan kaçınıldığı görülmektedir.

AB'nin silahlanma konusunda Avrupa Komisyonu'nun 6 Aralık 2005 tarihli raporuna göre, AB askeri kapasitesinin %90'ı silah üreticisi altı (Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, İspanya ve İsveç) üye devlet tarafından karşılandığı belirtilmiştir. Bu devletlerden sadece Fransa, İngiltere ve İsveç gelişmiş endüstriye, silahlanma kapasitesine sahiptir. Yine İngiltere 1990'lı yıllarda askeri kapasitesini yarıya kadar indirmiş olsa da diğer üye devletlerin birçoğunun aksine silahlanma endüstrisinde Avrupa'nın en önemli ülkesi konumunu sürdürmektedir.

Bu bağlamda AB içinde yapılacak etkili bir silah endüstrisinin gelişmesi AGSP'nin de güvenilirliğine büyük etki yapabileceği söylenebilir. Çünkü ülkeler rekabetçi politikalar üretmezlerse Avrupa'nın uluslararası güvenliği sağlama çabası ve küresel güç olma isteğinin gerçekleşmesinin zor olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı AGSP'nin gelişmesi ve savunma sektörünün belirlenen hedeflere dönüşümü birlikte yapılması zorunludur. Böyle bir etkileşim ortak stratejileri teşvik edebilir, amaçların ve ortak ihtiyaçların tanımlanmasını kolaylaştırabilir ve sonuçta işbirliği stratejilerinin gelişmesine katkı sağlayabilir (Morkaya, 2014: 81-82). Bu yüzden AGSP'nin ve ortak güvenlik yapılanmasının en önemli boyutunu savunma sektörü ve silahlanma endüstrisi oluşturmaktadır. Bu bağlamda AB üye ülkelerin silah endüstrisi oluşturulmasına verecekleri katkının önemli olduğu söylenebilir.

Savunma harcamaları kapsamında son dönemde AB ülkeleri bir takım savaş uçağı projelerine girişmişlerdir. Avrupa ülkelerinin bir kısmı (İsveç tarafından

Gripen, Fransa'da Rafale, Almanya, İngiltere, İtalya ve İspanya ortaklığı olarak Eurofighter) ve yine ABD ile birlikte Joint-Strike Fighter (JSF) diğer bir adıyla F-35 savaş uçağı projelerine katılmışlardır. Avrupa'da ayrı ayrı gerçekleştirilmeye çalışılan savaş uçağı projelerinde 1118 adet uçak (Gripen: 204, Rafale: 294 ve Eurofighter: 620) için öngörülen toplam maliyetin 29,93 milyar avro olarak tespit edilmiştir. Diğer taraftan, ABD tarafından ortaya konan Joint-Strike Fighter (JSF) projesinde de küresel düzeyde 300 adet savaş uçağının üretimi için 31 milyar avro maliyet öngörülmüştür (Morkaya, 2014: 83). Bu bağlamda AB üye ülkelerinin başta savaş uçağı projeleri olmak üzere silahlanma endüstrisini geliştirme çabaları ve bunun sonucunda da savunma harcamalarını artırdıkları gözlemlenmektedir.

OGSP kapsamında kabul edilen AB Savunma Araştırma Programı için 2021-2027 yılları için ileri savunma teknolojileri geliştirme çalışmaları için üç büyük AB üyesinin (Almanya, Fransa ve İngiltere) yaklaşık 3.5 milyar dolar bir bütçeye ihtiyaç duyması beklenmektedir. Yine bu programın gerçekleştirilmesi için bir Avrupa Savunma Danışma Kurulu'nun ihdas edilerek strateji konularında rehberlik yapması amaçlanmaktadır. Savunma harcamaları hususunda AB Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü'nün Şubat 2016 raporuna göre AB'nin 1994-2014 yılları arasında toplam savunma harcamalarının yaklaşık 300 milyar dolar olduğu ifade edilmektedir (AB Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü Raporu, 2016).

4.4.2. AB Ülkelerinin Oluşturulacak Güvenlik Yapılanmasına Katılımları

AB'nin güvenlik boyutunun geliştirilmesi açısından belki de en önemli adım 25 Ekim 2004 tarihinde Roma'da imzalanan AB Anayasa Antlaşması olacak gibi görünmüştür. Ama maalesef 2005 yılında Fransa ve Hollanda'da yapılan referandum sonuçlarının olumsuz çıkması nedeniyle bu anayasa yürürlüğe girememiştir (Karabulut,2014: 88) Anayasa'nın yürürlüğe girememiş olması özellikle Birliğin güvenlik politikalarını çok fazla etkilemiştir. Burada AB üye ülkeleri arasında bazı görüş farklılıkları ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Bu görüş ayrılıkları özellikle güvenlik ve savunma konularında olmuş ve bu konuda atılacak adımlarda üye ülkelerin isteksiz davrandıkları görülmüştür. Bu durum AB'nin güvenlik politikalarını uygulamaya geçirip ve oluşturulması istenen bir güvenlik yapılanmasının önünde

büyük engel olarak durmaktadır. Burada yapılması gereken üye ülkelerin ortak bir güvenlik yapılanması konusunda ikna edilmesi gerekliliğidir. AB'nin kendi içinde bu sorunu çözmek için gerekli kapasite ve yeterliliğe sahip olduğu söylenebilir.

AB'nin oluşturduğu ASA temelinde bir takım zorluklarla karşı karşıya kalındığı anlaşılmıştır. Avrupa savunması için oluşturulacak ortak bir güvenlik yapılanmasına giden yolda AB ülkelerinin etkisiz ve isteksiz olmaları, üye ülkeler arasında farklı ekonomik seviyelerin bulunması, üye ülkelerin milli savunma alanlarındaki düzenlemelerin birbirine uyumlu olmaması ve yine askeri işbirliği konusundaki çabaların dağınıklığı önemli sorunlar olarak göze çarpmıştır (Morkaya, 2014: 83). Bu bağlamda Avrupa güvenliğini sağlamaya yönelik oluşturulacak ortak bir güvenlik yapılanmasının en önemli ayağını üye ülkelerin bu yapılanmaya katılım isteklerini artırmak oluşturmaktadır. Buda ancak üye ülke vatandaşlarının Avrupa güvenliğini Avrupa'nın kendi imkân ve kabiliyetleriyle sağlaması gerektiği düşüncesine ikna edilmesiyle mümkün olabilir.

4.4.3. AB'nin Ortak Güvenlik Politikalarıyla Küresel Güvenliğe Katkılarının Maliyetleri ve Çözümleri

Ülger'e göre savunma oldukça pahalı bir sahadır. Bundan dolayı Soğuk Savaş sonrasında savunma bütçelerinde büyük ölçüde tasarrufa giden AB ülkelerinin 60 bin kişilik bir orduyu oluşturabilmelerinin maliyetlerini karşılamaya ne derece hazır olduğu bilinmemektedir. Bu konuda stratejik araştırma kurumu Research and Development (RAND)'ın hesaplarına göre 50 bin kişilik bir ordunun 25 yıllık teçhizat gideri, 18 ila 49 milyar dolar arasında değiştiğini ifade ettiği görülmektedir. Ayrıca yine böyle bir ordunun savunma alt yapısı için de 9-25 milyar dolar harcama yapılması gerekli olduğu belirtilmektedir (Ülger, 2002: 108). Bu bağlamda ekonomik anlamda tam bütünleşmiş bir örgüt olan AB ortak güvenlik politikalarının maliyetlerini de karşılayabilir.

AB'nin geliştireceği yeni güvenlik politikalarının özellikle maliyetlerinin nasıl karşılanacağı konusu sorunlu durmaktadır. Birde bunun yanında bazı AB üyesi ülkelerin ekonomik krizlerle boğuştuğu düşünüldüğünde işin bu kısmının daha da zorlaştığı görülmektedir. Bu çerçevede özellikle üye devletlerin askeri yeteneklerini

artırmaları ancak aralarındaki işbirliğinin geliştirilmesiyle mümkün olabilir. Yine bu bağlamda üye devletlerin bütçe kısıtlamalarına gittiği düşünüldüğünde görev paylaşımı, çok taraflı işbirliği kurma, kaynakların etkin kullanılarak güvenlik harcamaları için ortak bir havuz yaratma ve silahlanmada işbirliğine gidilmesiyle ortak güvenlik oluşturma çabalarına destek olunabilir. Ekonomik anlamda büyük mesafeler kaydetmiş bir AB uzun vadede maliyet sorununu aşabilir. Yine AB ülkeleri savunmaya ayırdıkları bütçelerini artırarak AB bünyesinde oluşturulacak ortak bir güvenlik yapılanmasına katkıda bulunabilir. AB küresel bir aktör olmak istiyorsa güvenlik alanında ciddi politikalar geliştirmesi ve bu politikaları da ortak bir güvenlik yapılanmasına dönüştürmesinin zorunlu olduğu değerlendirilmektedir.

4.4.4. AB'nin Ortak Güvenlik Politikalar (Yapılanmalar) Oluşturmasını Hızlandıracak Muhtemel Faktörler ve Gelişmeler

21. yüzyıl güvenlik ortamının özellikle Soğuk Savaş sonrası değişimlerin bir sonucu olarak oluştuğu söylenebilir. Bu dönemde devletlerin birbirleriyle savaşmaları artık dünya güvenliğine en büyük tehdit olarak görülmemektedir. Buna karşın günümüz tehditleri, yoksulluk, bulaşıcı hastalıklar ve çevresel sorunlar, radyolojik, kimyasal ve biyolojik silahlar, terörizm ve uluslararası örgütlü suçlar olarak sayılabilir. Bununda artık tehditlerin sadece devletlerden değil devlet dışı aktörlerden de gelebileceğini göstermektedir. Bu tehditlerle başa çıkmanın ulusal seviyede yeterli olmayacağı aynı zamanda küresel ve bölgesel seviyede işbirliği olması gerekliliği anlaşılmıştır. Özellikle Burma, Çeçenistan, Keşmir, Liberya, Ruanda, Sierra Leone, Somali, Sri Lanka, Sudan ve Zaire gibi dünyanın diğer bölgelerindeki çatışmaların küresel güvenliği etkilediği görülmektedir (Türker, 2007: 28-30). Bu kapsamda AB'nin ortak küresel güvenlik anlayışının gelişiminde önemli roller oynama kapasitesine sahip olduğu söylenebilir. Bunu gerçekleştirebilmesi de oluşturacağı ortak bir güvenlik yapılanması ile mümkün olabilir.

AB'nin ortak güvenlik, savunma ve dış politika sistemi geliştirme konusundaki ilerlemeler kayda değer niteliktedir. Zira AB'nin güvenlik politikalarının işlevsellik kazanması bakımından 1997 Amsterdam Antlaşması ile

başlayan oluşumda, Köln, Helsinki, Feira, Nice, Laeken ve Lizbon zirvelerinin önemli dönüm noktaları olduğunu göstermektedir.

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde oluşan teorik ve pratik değişimler, AB'nin AGSP kapsamında güvenlik projeleri geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Orta ve uzun vadede Avrupa'da NATO hâkimiyeti devam edecek gibi görünse de AB'nin ortak güvenlik ve dış politika geliştirmede yeni adımlar atıp yeni güvenlik yapılanmaları içine girebilir. 11 Eylül terör saldırılarıyla ve sonrasında ortaya çıkan küresel nitelikteki gelişmelerde AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasına gitmesini zorunlu kılmaktadır (İnaç ve Güner, 2006: 153).

AB, özellikle Müslüman ülkelerde ve Ortadoğu'da yaşanan politik gelişmelerin sadece ABD'nin sorunu değil kendileri içinde bir sorun olduğunu ve kendi güvenlikleri açısından da önemli olduğunu belirtmektedir. Çünkü İslam dünyasında özellikle Ortadoğu coğrafyasında gelişen politik eylemlerin AB için önemli tehdit unsuru olacağını düşünmektedir. AB sınırları içinde 30 milyona yakın Müslüman nüfusun yaşaması ve radikal İslami unsurların AB sınırları içerisinde terör vb. şiddet eylemlerine yol açabilecekleri gerçeğiyle karşı karşıya kalma ihtimali, Müslüman ülkelerle ve özellikle Ortadoğu coğrafyası ile ilişkileri açısından önem arz etmektedir (Koçöz, 2012: 384). Son yıllarda Avrupa'nın ortasında radikal İslami grupların terör eylemlerini gerçekleştirmesi AB'nin bu konuda duyarsız kalamayacağını göstermektedir. Yine Ortadoğu'da nükleer silaha sahip olmaya çalışan İran'da, AB için bir tehdit olarak görülmektedir. Özellikle Ortadoğu coğrafyasında ortaya çıkan gelişmeler ve iç çatışmalar karşısında etkin rol almayı isteyen AB'nin güçlü ortak bir güvenlik yapılanmasına ihtiyacı olduğu ortadadır. Bu bağlamda AB'nin bölgedeki çatışmaların sonlandırılmasında etkili olabilmesinin yolu ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesinden geçtiği söylenebilir.

Son dönemde ortaya çıkan tehditlerle mücadele edebilmenin güçlüğü uluslararası barışı tehlikeye atmış ve uluslararası güvenliğin sağlanmasını zora soktuğu görülmüştür. Yılmaz'a göre barışın temel tehditleri uluslararası çatışmalar değil ulusların kontrol edemediği terörizm, etnik çatışmalar, uluslararası hukuk alanında olumlu gelişmelere rağmen kontrol edilemeyen yaygın insan hakları

ihlalleri, kitle imha silahların yaygınlaşması ve şiddeti artıran ekonomik rekabet gibi sorunlardır. Yılmaz, geleceğin nasıl bir dünya getireceği, yeniden büyük çaplı çatışmaların yaşanıp yaşanmayacağı ulusların bu modern savaşlarla etkin mücadele edebilme kapasitesine bağlı olacağını ifade etmiştir (Yılmaz, 2007: 34). Bu bağlamda AB'nin de yeni tehditlerin ortaya çıkardığı modern savaşlarla etkin mücadele yöntemlerini geliştirmesi ve bu yönde güvenlik politikalarını benimsemesi gerekmektedir.

AB'nin yeni güvenlik politikalarını oluşturması ve ortak güvenlik yapılanmasına gitmesini hızlandıran gelişmelerden biri de Birliğin ABD'ye göre kriz bölgelerine daha yakın olmasıdır. Kona, bu durumun, AB'nin daha etkin bir rol alma isteğine yönelten önemli faktörlerden birini oluşturduğunu ifade etmiştir. Çünkü Yugoslavya'nın dağılmasıyla krizleri barındıran Balkanlar ve siyasi istikrarsızlık altında geleceği belirsizliğini koruyan Doğu Avrupa Avrupa'nın ortasında bulunmaktadır. Yine Kona'ya göre önemli kriz noktalarından bir diğeri ise Avrupa'nın çok da uzağında olmayan Kafkaslar bölgesidir. Bu bölge sıcak çatışmalar dâhil birçok güvenlik sorunuyla karşı karşıyadır. Ayrıca AB'nin ciddi bir Ortadoğu politikası oluşturması zorunluluğu Avrupalı devletler tarafından da kabul edilmektedir (Kona, 2005: 24). Bu bağlamda ortaya çıkan ve çıkabilecek yeni gelişmeler AB'nin yeni güvenlik politikalar oluşturmasını ve daha sonrasında ortak bir güvenlik yapılanmasına gidilmesini zorunlu olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasına gitmesini zorlayacak bir diğer gelişmede Balkanlarda ve özellikle Kosova'daki ara sıra ortaya çıkan etnik çatışmaların yayılma olasılığına açık olmasıdır. AB'nin Balkanlarda devam etmekte olan krizleri sonlandırmak için bölgedeki ülkelerde hem düzeni sağlamak hem de sosyal, alt yapısal, siyasal ve bürokratik modernleşme yolu ile katkıda bulunarak barışı güçlendirebilmesi zorunludur (Margaras, 2012: 48). Özellikle Kosova sorununun hale devam etmesi göz önüne alındığında burada çıkabilecek etnik çatışmaların bütün Balkanlara yayılma riski hala mümkündür. Etnik çatışmaların yayılma riski de Avrupa güvenliğini tehlikeye sokabilir. Bu bağlamda AB'nin böyle

bir gelişme karşısında hazırlıklı olması ancak kendi içinde ortak güvenlik yapılanması ile mümkün olabilir.

AB'nin gittikçe artan enerji ihtiyacı ve bağımlılığı da yeni güvenlik politikalarını beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda AB'nin Avrupa komşuluk politikaları kapsamında stratejiler geliştirirken içinde bulunduğu enerji sıkıntısını ve bunu aşma yollarını da politikaya dâhil ettiği görülmüştür. Dünyanın en önemli petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olan Rusya, Hazar Bölgesi, Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesi, AB'nin enerji bağımlılığını azaltacağı gibi tedarikçi ülkeleri de çeşitlendirmesi açısından önemlidir. Bu kapsamda her ülkenin kendi koşullarına uygun ilişkilerin geliştirilmesine ve Rusya haricindeki diğer bölgelerin AB'ye yaklaştırılmasına çalışılmıştır. Enerji yolları üzerinde olan ülkelere de ayrıca önem veren AB, bölgesel ve küresel işbirliğinde enerji ve enerjinin taşıma güvenliğinde önemli bir yer tutmaya çalışmaktadır (Aksoy, 2013: 402-403). Bu bağlamda AB'nin hem enerji hatlarının güvenliğini sağlayabilmesi hem de bu bölgeleri kontrol altına alabilmesi ancak güçlü bir ortak güvenlik yapılanması ile gerçekleşebilir.

Avrupa'da örgütlü suçların artması da böyle bir ortak güvenlik yapılanmasına ihtiyaç duyulan gelişmedir. Juncos'a göre AB içerisinde iç güvenlik ve dış politika arasında sembolize ederek örgütlü suçların hem dış boyutu hem de dış kökeninin önemi büyük ölçüde vurgulanmıştır. Ayrıca örgütlü suçun göçten terörizme, kitle imha silahlarının yayılmasına kadar geniş çaplı "tehditler" ile ilişkilendirilmesi, bu olgunun zorluğunu ve çözümün acil olduğunu göstermektedir. Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde örgütlü suçlar için Avrupa'nın öncelikli hedef olduğu belirtilmiş ve suç çetelerine ait faaliyetlerin sınır ötesi uyuşturucu, kadın, yasa dışı göç ve silah kaçakçılığı olduğu vurgulanmıştır (Juncos, 2012: 55). Bu bağlamda AB'nin hem kendi içinde hem de kendi dışından gelebilecek örgütlü suç grupları ile mücadele edebilmesi ancak ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesiyle mümkün olabilir.

Yine AB'yi ortak güvenlik yapılanmasına gitmesini zorlayacak faktörlerin başında Arap Baharı adıyla Ortadoğu'da başlayan iç çatışmalar ve kaos ortamı yüzünden ülkelerinden kaçan milyonlarca mültecinin Avrupa kapılarına dayanması gösterilebilir. Daha rahat bir yaşam ve güvenli bir ortam bulmak için yola çıkan

mülteciler AB ülkelerine gitmek istemektedirler. Bu durumu kendisine bir tehdit unsuru olarak gören AB soruna çözüm bulabilmenin yollarını aramaktadır. Bu kapsamda üye ülkeler sınır güvenliklerini artırma yoluna gitmişlerdir. Kontrolsüz gelen mülteci akınlarından sonra AB yetkilileri Schengen'in tehlikeye girebileceğini ve sınırlarında pasaport kontrollerine başlanacağını açıklamışlardır. Kaçak göçmen ve mülteci sorunlarına çözüm bulmak için AB üyesi olmayan ama mültecilerin geldiği kaynak ülkelere sınır olan Türkiye ile işbirliği yapma yoluna gitme ve mültecileri kendi bölgesinde tutmak için destek verilmesi gibi kararlar almışlardır. AB, karşılaştığı bu sorunu ihdas edebileceği ortak bir güvenlik yapılanmasıyla en azından kendi güvenliği açısından çözmeye muktedir olabilir.

AB'nin Ortadoğu'da devam eden çatışmaların sonlandırılmasında etkili olabilmesi yine kendi içerisinde güçlü bir güvenlik yapılanmasına bağlı olduğu söylenebilir. AB'nin özellikle Arap-İsrail çatışması ve diğer çatışmalar için ciddi anlamda çabalar sunmadığı ve girişimlerini daha çok yumuşak güç politikaları kapsamında yürüttüğü görülmektedir. ABD'nin gölgesinde kalan çabaların ötesine geçebilmesi için AB'nin daha etkili politikalar geliştirmesi gereklidir. Yine Ortadoğu'nun dünya üzerinde stratejik bir öneme ve zengin petrol yataklarına sahip olması ve var olan çok sayıda çatışma alanlarıyla birlikte dünyada ciddi bir istikrarsızlık kaynağı olduğu düşünüldüğünde (Uzer, 2012: 127) AB'nin bu bölge üzerinde etkili bir aktör olabilmesi ancak kendi içinde güçlü bir güvenlik politikasının geliştirilmesiyle mümkün olabilir.

Yine muhtemel gelişmeler kapsamında Kafkasya'da çıkabilecek etnik kökenli iç çatışmalar ve bölge ülkeleri arasındaki anlaşmazlıklar (Ermenistan-Azerbaycan arasındaki Karabağ sorunu, Gürcistan-Rusya arasındaki Güney Osetya ve Abhazya sorunları vb.) Avrupa'nın güvenliğine yönelik tehdit oluşturabilmektedir. Bu tehdit sadece Avrupa'nın komşu ülkelere sıçraması muhtemel çatışmalarla ilgili değil aynı zamanda uluslararası terörizm, suç ve kaçakçılıkla yakından ilgilidir. Aynı şekilde Orta Asya'da Avrupa'nın güvenliği, Avrupa'nın dış enerji kaynaklarına bağımlılığının artması, enerji seçeneklerini artırma isteği ve bölgenin Avrupa ürünleri için potansiyel bir pazar olması gibi nedenlerden dolayı ayrı bir öneme sahip

olarak görülmektedir (Demirağ, 2012: 245). AB'ye 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan'ın katılımıyla sınırları Karadeniz'e kadar genişlemesiyle birlikte Karadeniz'in de güvenli bir bölge olmasının önemi artmaya başlamıştır.

AB için yakın zamanda bir tehdit de sınırlarına çok yakın olan Ukrayna'daki iç çatışmalar ve Rusya ile anlaşmazlıklar olmuştur. Son genişlemelerden sonra AB, ODGP aracılığıyla Ukrayna'ya sınır bölgesi sorunu kapsamında baskılarını artırdığı görülmüştür. Bu kapsamda AB, Orta ve Doğu Avrupa'daki güvenlik konularına NATO'ya göre daha fazla ilgi göstermiştir. Glebov'a göre AB'nin Ukrayna'ya sergilediği tutum Romanya-Polonya ekseninde ortak bir sınıra sahip olmasına dayanmaktadır. Bu kapsamda Avrupa'nın entegrasyon sürecinde ortaya çıkan herhangi bir sınır bile korunmalıdır ve bu koruma işlemi özellikle sınırın diğer tarafındaki ülkenin güvenlik gündemiyle bağlantılı olduğu durumlarda, AB ülkelerinin öncelikli gündemi olması gerektiği ön plana çıkarılmıştır (Glebov, 2012: 342). Bu bağlamda AB'nin hem sınırlarının güvenliğini sağlaması hem de Rusya-Ukrayna anlaşmazlıkların da aktif rol oynayabilmesi için ortak bir güvenlik yapılanmasına ve güçlü güvenlik politikalarına ihtiyacı olduğu görülmektedir.

AB güvenliği kapsamında Türkiye-AB Bakanlar siyasi diyalog toplantısı için Türkiye'ye gelen AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikasından Sorumlu Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Federica Mogherini mülteci krizine çözüm bulmak için Türkiye ile işbirliğine gidilmesinin önemli olduğunu ifade etmiştir. AB tarafından bu konunun çözüm projeleri kapsamında harcanması şartıyla Türkiye'ye ilk etap da 3 milyar euro yardım yapılacağını ve daha sonrada bu yardımların devam edeceğini söylemiştir. Yapılan görüşmelerde sadece mülteci ve sığınmacılar sorunu değil aynı zamanda terörizm, Suriye'nin iç sorunu ve Ortadoğu kriziyle ilgili konularda da Türkiye ile işbirliği içinde olduklarını ayrıca Türkiye ve Avrupa'da meydana gelen terör olaylarını önleme konusunda ne gibi tedbirler alınmasının görüşüldüğünü belirtmiştir (HABERTÜRK TV, 25.01.2016).

Yeni güvenlik politikalarının oluşturulması bağlamında Oğuzlu'ya göre AB içerisinde tehdit algılamalarının eski zamanlara göre radikal anlamda değiştiği görülmektedir. Önceki dönemlerin açık ve netlik durumları artık söz konusu değildir.

Bu nedenle devletin güvenliğinin yanında bireylerin güvenliği, toplumun genel güvenliği artık daha fazla öneme sahip olmaya başlamıştır. Oğuzlu, burada ilginç olanın devletten bağımsız bir şekilde bireysel ve toplumsal kimliklerin tanımlanması ve devamında farklı güvenlik algılamalarının ortaya çıkabileceğinin mümkün olduğunu vurgulamaktadır (Oğuzlu, 2006: 229-232). Hangi türden olursa olsun AB geliştirdiği veya geliştireceği her politikayla kendi güvenliğine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

AB'nin günümüzde önemini devam ettirmesi gerektiğini yıllar önce AB'nin en büyük savunucularından olan Konrad Adenauer'in sözlerinin içinde bulmak zor değildir. Adenauer'in "Avrupa'nın birliği birkaçının rüyası idi, sonra birçoğunun ümidi oldu, şimdi ise herkesin ihtiyacıdır" şeklindeki sözlerini Koçöz, AB'nin her şeye rağmen canlılığını koruyarak günümüze kadar gelebildiği şeklinde değerlendirmiştir (Koçöz, 2012: 98). AB'nin daha ileri seviyelere taşınabilmesi için özellikle siyasi bütünleşme kapsamında güvenlik politikalarının nasıl şekilleneceği önem arz etmektedir. Bu bağlamda günümüzde ortaya çıkan çatışmaların ve krizlerin devam edebileceği düşünüldüğünde AB'nin güvenlik alanında yeni adımlar atmasının da kaçınılmaz olacağı düşünülmektedir.

AB'nin hem kendi bölgesinde hem de dünyanın diğer bölgelerinde çıkan çatışmalara çıkarları açısından da duyarsız kalması mümkün değildir. Yine elinde bulundurduğu ekonomik güce uygun olarak uluslararası alanda önemli roller almak amacıyla kendi içinde ortak bir güvenlik yapılanmasına giderek dünya güvenliğinin sağlanması yolunda önemli görevler üstlenebilir. Günümüzde yeni tehditlerle mücadelede AB için böyle bir güvenlik yapılanmasına ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Ortadoğu'da yaşanan gelişmelerde aktif rol alma isteği olan bir AB bu amacını ancak geliştireceği yeni güvenlik politikalarıyla ve bunun sonucunda da içinde oluşturacağı ortak güvenlik yapılanmasıyla gerçekleştirebilir.

AB'nin ekonomik birlikteliği siyasi birlikteliği tetiklemiş, siyasi birliktelikte toplumsal bütünleşmeyi amaçlamıştır. Bu hedefe de ulaşmak Avrupa'nın büyük bir alanında yaratılan ekonomik, siyasal ve toplumsal bütünleşmenin kıtanın tamamını kapsamasını sağlayacak bir üst yapıyla mümkün olabilir. AB'de bunu başarmak için

toplumsal farklılıkları yok ederek ortak değerler yakalamaya veya yaratmaya çabalamaktadır. AB'nin son yıllarda siyasi bütünleşme çabalarına daha fazla ağırlık verdiği görülmektedir. Siyasi bütünleşmenin sağlandığı noktada ortak güvenlik yapılanmasının oluşturulmasının çok da zor olmayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda AB kendi güvenliğini kendisi sağlamak için gerekli adımları atmaya devam etmektedir. Bu bağlamda güvenlik alanındaki çalışmalarını hızlı bir şekilde sürdüren AB'nin geri adım atmadan çabalarını daha ileriye taşıyabileceği düşünülmektedir.

4.5. Brexit ve Sonuçları

AB'nin geleceğinin şekillenmesinde Brexit sonuçlarının önemli olduğu söylenebilir. İngiltere Haziran 2016'da AB'nde kalıp kalmamak için referanduma gitmiş ve referandumun resmi sonuçlarının açıklanmasından sonra halkın %52 AB'den ayrılma, %48 AB'de kalma yönünde karar verdiği görülmüştür (NTV, 24.06.2016).Şu anda hala hazırda İngiltere'nin AB üyeliği devam etmekle birlikte referandumdan çıkan bu sonuçlar beraberinde birçok tartışmayı ortaya çıkarmıştır. AB üyeliğinin tüm imkân ve avantajlarını sonuna kadar kullanan İngiltere, Birlik içinde birçok alanda kendini soyutladığı görülmüştür. Para birimi olarak Avro kullanmaması ve Schengen Sistemine girmemesi bu konuda verilebilecek örneklerden bazılarıdır. İngiltere'nin yapısı Avrupa kültüründen çok farklıdır. Büyük bir imparatorluğun mirasçısı olarak dünyada güç dengelerinin oluşmasında her zaman kendine yer bulmuştur. Son yıllarda uluslararası çıkarlarında ABD ile hareket ederek önemli kazanımlar elde etmiştir (Kara, t.y). Özellikle İngiltere'nin güvenlik konusunda NATO tarafında yer alarak ayrı bir güvenlik yapılanmasına karşı çıktığı ve daha çok Atlantikçi politikalar izlediği bilinmektedir. İngiltere AB'ye üye olduğundan beri AB'nin ortak güvenlik politikalarına karşı çıkmış NATO harici yeni bir güvenlik yapılanmasına gidilmesine gerek olmadığını söylemiştir.

Diğer taraftan AB son yıllarda dünyayı etkisi altına alan ekonomik kriz ve Arap Baharı etkisiyle iç çatışmalar yaşayan ülkelerden AB ülkelerine devam eden büyük göç ve mülteci artışıyla birlikte birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. İngiltere'de yapılan referandum AB ülke halklarının bu kriz sürecine dâhil olmasının

ve aşırı sağ ve milliyetçilik akımlarının artmasının ilk örneği olmuştur. Referandum sürecine göçmenler ve yabancı düşmanlığının artması gibi unsurlar etkili olmuştur (Eralp, 2016). İngiltere’de yapılan referandum İngiliz halklarının gelecekle ilgili kararlarının kendilerinin alması gerektiğini ve AB kurumlarına olan güvensizliği göstermiştir. Yine aynı şekilde AB içinde Almanya ve Fransa baskısı İngiltere’de referandumda bu sonucun çıkmasına neden olmuştur. Birlik içinde siyasi işbirliğinin sağlanabilmesinin en önemli unsuru olarak son yıllarda karşılaştığı güvenlik sorunlarıyla mücadele edecek bir ortak güvenlik yapılanmasına ihtiyacı olduğu görülebilir. Bu bağlamda AB’nin geleceği açısından Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası’nın (OGSP) hayata geçirilmesi ve kurumsal yapıya kavuşturulması önem arz etmektedir.

Brexit sonucuyla İngiltere’nin AB’den ayrılmasının ortak güvenlik konularında fikir birliğine gidilebilmesi açısından olumlu olabilir. Örneğin AB Komisyonu’nun yasa önerilerine sürekli itiraz eden Britanya ayrılınca kararları almanın kolaylaşacağı söylenebilir. Bunun yanında Britanya’nın sürekli olarak bir AB ordusunun kurulmasına ve NATO dışında güçlü bir müdahale gücüne karşı çıktığı görülmektedir. Sürekli İngiltere’nin vetosuyla karşılaşan AB’nde, uzun süredir hayali kurulan AB ordusunun yaratma tartışmaları yeniden gündeme gelebilir ve bu yönde yeni adımlar atılabilir. Özellikle son yıllarda artan etnik çatışmalar, terörizm, iç çatışmalar, organize suçlar ve uyuşturucu kaçakçılığı, göç ve mülteci sorunları gibi tehditlerle mücadele edebilmenin yolu AB’nin güçlü bir ortak güvenlik yapılanmasına gitmesinden geçmektedir. Aksi takdirde AB’nin içinde bulunduğu bu sorunları çözebilmesi ve tehditlerle mücadele edebilmesi mümkün değildir.

Sonuç olarak AB’nin bundan sonraki dönemde Almanya ve Fransa liderliğinde özellikle güvenlik alanında yeni adımların atabileceği söylenebilir. Yine AB son yıllarda üye ülkelerinde ve kendi içinde yaşanan ekonomik krizlerinin izlerini siyasi bir bütünleşmeye yoğunlaştırarak kapatmayı düşünebilir. Bu bağlamda AB’nin son dönemde karşı karşıya kaldığı sorunlarla mücadele kapsamında gelecekte kendi içerisinde kurumlar nezninde ortak güvenlik yapılanmasına gidebilir.

SONUÇ

Güvenliğin insanoğlu tarihi ile birlikte her alanda yapılan mücadele kapsamında ortaya çıkmış olduğunu söylemek mümkündür. Uluslararası ilişkilerde de güvenlik kavramı disiplinle birlikte gündeme girmiş ve güvenlik çalışmaları ayrı bir alan olarak yerini almıştır. Uİ başlangıçta sadece askerî güvenlikle ilgilenirken, daha sonraları diğer güvenlik konularını da ilgi alanına almıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yeni tehditlerle birlikte güvenlik çalışmalarına verilen önem artmıştır.

Uİ’de güvenlik anlayışlarının ise birtakım önde gelen bilim adamları tarafından şekillendiği sonucu görülmektedir. Devlet güvenliğini esas alan Machievelli, prensin iktidarını sürdürebilmesi için içten ve dıştan gelebilecek tehditlere karşı koyabilecek bir güce sahip olması gerektiğini savunmuştur. Grotius ise güvenlik ile savunma arasında doğrudan bir ilişki kurmuş ve güvenliği devlete karşı yapılan saldırı karşısındaki savunma önlemlerinin bütünü olarak ele almıştır. Hobbes’e göre ise insanlar güvenliklerini sağlamaları için kendilerini devlete teslim etmişlerdir. Bu kapsamda da güvenlik devletin temel amacı olarak görülmektedir.

Carr ve Morgenthau gibi klasik realizmin yazarları ise uluslararası politikayı analiz ederken ulusal çıkar, güç, güç dengesi, güvenlik, iç/dış ayırımı, birincil/ikincil gibi konular gibi kavramları geliştirmeye çaba göstermişlerdir. Carr, iç ve dış güvenliğin sağlanması amacıyla oluşturulmuş devlet aygıtının, iktidar ve egemenlik olgularının pekiştirilmesine hizmet ettiğini ve bu haliyle de bizzat çatışmalara, yani güvensiz ortama yol açtığını savunmaktadır. Carr devletlerin hem ekonomi alanında hem de askeri alanda güçlü olurlarsa düşmanlarını caydırabilme özelliğini kazanacağını savunmuştur. Morgenthau ise devletlerin uluslararası alanda söz sahibi olmasının tek koşulunun gücünü maksimuma çıkarması olduğunu ifade etmiştir. Morgenthau’nun güç anlayışı askeri kapasitenin artırılmasıyla doğru orantılıdır. Ona göre bir devlet askeri kapasitesini ne kadar artırırorsa o kadar güç sahibi olmaktadır.

Soğuk Savaş dönemi güvenlik çalışmalarının genelde iki kutuplu sistemin hâkim olması sebebiyle daha çok realizm ve neorealizm çerçevesinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Devlet merkezli, ulusal güvenlik eksenli ve askeri güç odaklı

klasik güvenlik anlayışları realizm etkisiyle yaygınlaşmış ve bütün ulus-devletlerin bu çerçevede güvenlik çalışmaları yaptıkları görülmüştür. İdealizmin ise I. Dünya Savaşı sonrasında yeniden bir savaş çıkmasını önlemek için uluslararası barış mekanizmalarına ihtiyaç olduğunu ve kurulması durumunda savaşların engellenebileceğini savunan bir güvenlik anlayışına sahip bir teori ortaya atıldığı görülmüştür. İdealizm, uluslararası hukuk, uluslararası örgütlenme konularına önem verilmesini ve daha ileri boyutta uluslararası barışın sağlanması için de bir uluslararası güvenlik gücünün oluşturulmasını savunmuştur.

Liberalizm güvenlik anlayışının ise daha çok birey merkezli olduğu görülmektedir. Birey güvenliğinin daha fazla özgürlük ve daha fazla demokrasinin var olmasıyla sağlanabileceği savunulmaktadır. Birey özgürlüğünün sağlanması ve korunması bakımından temel aktör olarak devleti görmekle birlikte bunun yanında uluslararası kurumlar, çok uluslu şirketler (ÇUŞ), sivil toplum kuruluşları (STK) ve bireyler gibi devlet-dışı aktörleri de analiz birimi olarak ele aldığı söylenebilir. Yine liberalizmde kolektif güvenliğin uluslararası hukuk ve normların tesis edilmesiyle mümkün olabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kolektif güvenliğin sağlanmasıyla birlikte de uluslararası barış ve istikrarın oluşturulabilmesi mümkün olacaktır.

Soğuk Savaş sonrası döneme damgasını vurmuş olan Konstrüktivizm (İnşacılık) ise materyal yapılar kadar normatif yapılarında uluslararası politikada ve güvenlik yaklaşımlarının oluşumunda etkili olduğunu öne sürmektedir. İnşacılara göre güvenlik göz ardı edilmeyecek bir şekilde normatif değerlere bağlıdır. Bu yüzden uluslararası politika yapımında normatif değerlerin önemli bir etkiye sahip olduğu görüşü hâkim olmaktadır. Konstrüktivist yaklaşımda güvenlik sorunlarının askerî ve maddî boyutlarının varlığı kabul edilmekle birlikte bunların temelinde yatan asıl şeyin normatif değerler olduğunu ve bu konulara değinilmedikçe güvenlik alanında ilerlemenin mümkün olmadığı savunulmaktadır.

Daha çok temeli Frankfurt Okulu çalışmalarına dayanan eleştirel teorinin eleştirel güvenlik çalışmaları ile anıldığını söylemek mümkündür. Eleştirel güvenlik çalışmalarının hedefi, bireyleri ve toplumları yapısal engellerden kurtarmak ve daha

insancıl bir düzen kurma adına özgürleştirici pratikleri geliştirmeye çalışmaktır. Eleştirel güvenlik yazarlarının özellikle “özgürleştirme” üzerinde durduğu ve yaklaşımların temelini de bu kavramın oluşturduğu görülmektedir. Teorinin güvenliği özgürleşmeye bağlaması ise klasik güvenlik anlayışından büyük ölçüde bir ayrılmaya gittiğini göstermektedir.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle yeni tehditler ortaya çıkmış ve bu yeni tehditlerle mücadelenin klasik güvenlik anlayışı ile mümkün olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda hem genişleyen hem de derinleşen güvenlikle birlikte yeni güvenlik anlayışları ortaya çıkmıştır. Yeni güvenlik anlayışının içine insan, ekonomik, çevre ve enerji güvenliği gibi yeni alanlar alınmıştır. Buzan’ın öncülüğünde güvenlik çalışmalarını yapan Kopenhag Okulu, güvenliğe bakışı daha geniş ölçekte tutmuş ve askerî konulara politik, toplumsal, ekonomi ve çevre konularını da dâhil ettiği görülmüştür (Buzan, 1991: 432). Bu okulun yaptığı yeni güvenlik çalışmalarında daha çok insan merkezli güvenlik anlayışına bir kaymanın söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Eleştirel güvenlik çalışmalarıyla bilinen Aberystwyth Okulu da güvenliği “türetilmiş bir kavram” olarak ele almış ve yeniden kuramsallaştırmaya çalışmıştır. İnsanların özgürlüğünü kısıtlayan engelleri açığa çıkarmaya çalışan ve güvenliği genişleterek yeni güvenlik alanlarını siyasal sistemin içine çekmeye çabalayan bu okulun insanlığa daha faydalı nasıl olunabilir gibi düşünceler içine girdiği söylenebilir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 54)

Entegrasyon kavramının uluslararası örgütlerin ve özellikle de AB’nin kuruluşuyla birlikte uluslararası politikanın gündemine girdiği görülmektedir. Entegrasyon teorilerinden David Mitrany’in geliştirmeye çalıştığı fonksiyonalizmde amaç barışın nasıl inşa edilebileceği sorusuna cevap aramaktır. Buradan yola çıkılarak işlevsel uluslararası örgütlerin kurularak savaşların engellenebileceği ve barışın tesisinin mümkün olabileceği öne sürülmüştür (Hettne, 2008: 89). Burada Mitrany, AB gibi işlevsel örgütlerin uluslararası güvenliğin sağlanmasına katkı yapabileceğini savunmaktadır. Haas’ın neofonksiyonalizmi ise özellikle aynı bölgedeki ülkelerin ortak çıkarlar çerçevesinde işbirliğini kurumsallaştırarak entegrasyonu başlatabileceğine öne sürmektedir. Bir sektörde başlayan entegrasyon

diğer sektörlere de yayılma etkisi gösterebilir(Keskin, 2008: 95). Bu teori kapsamında AB’de ekonomi alanında başlayan güçlü entegrasyonun aynı şekilde güvenlik alanında olabilmesi mümkün gözükmektedir. Karl Deutsch’un çoğulcu güvenlik anlayışına göre ise devletlerarası etkileşime giden yol ne kadar geniş kapsamlı olursa barış için karşılıklı güvenin ihdas edilmesi o kadar kolay olabilir. Bu bağlamda Deutsch, AB’yi amalgam güvenlik topluluğu kapsamında değerlendirmekte ve sosyo-ekonomik benzerlikler taşıyan ayrı toplumların oluşturduğu bir güvenlik topluluğu olarak görmektedir (Kahraman, 2012: 72). Deutsch’un benimsediği anlayışın AB’nin yüksek güvenli bir toplum oluşturma çabalarını destekler niteliktedir.

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle devletler yeni güvenlik politikaları ve stratejileri geliştirmek zorunda kalmışlardır. Daha büyük güvenlik tehditleriyle karşılaşan devletler mücadele için çözüm arayışları içine girmişlerdir. Güvenlik tehditleri özellikle küreselleşme ile birlikte ulusal ve uluslararası güvenlikten küresel güvenliğe uzanan geniş bir yelpazede değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Bu dönemde küreselleşmenin hız kazanması güvenliğin boyutlarının da genişlemesine sebep olmuştur. Özellikle tehdit kavramının içeriği değişime uğramış güvenlikteki çatışma kavramının içinde sadece devletler arası savaşı esas alamayacağını bunun yanında etnik milisler, radikal dini örgütler, gerillalar örgütlü suç ve terör örgütleri arasındaki çatışmaları da dâhil edilmesi sonucuna varıldığı görülmüştür. Bu bağlamda uluslararası örgütlerin içerisinde önemli yer tutan AB’nin küreselleşmenin beraberinde getirdiği yeni tehditlerle mücadele edebilmesi için ortak bir güvenlik yapılanması ihtiyacı olduğu ortadadır.

Yeni tehditler özellikle son zamanlarda çok çeşitlilik arz etmektedir. Bu yeni tehditler çevresel, ekonomik, toplum, sağlık, doğal kaynaklar ve enerji, teknoloji ve örgütlü suçlar güvenliği olarak ortaya çıkmaktadır. İnsan güvenliği de son dönemin gündemdeki yerini koruyan önemli konularından biri olarak sürece dâhil olmuş ve gerek uluslararası örgütler düzeyinde gerekse bazı ülkeler düzeyinde birçok çalışmalar yapılmıştır. İnsan güvenliği küresel güvenliğin vazgeçilmez bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Yeni tehditler ışığında ortaya çıkan etnik ve din temelli

çatışmalar insan güvenliği konusunun uluslararası ilişkiler gündemine girmesine yol açmıştır.

BM'nin ve özellikle Kanada, Norveç ve Japonya gibi ülkelerin insan güvenliği konusunda yapmış olduğu çalışmaların, uluslararası güvenliğin sağlanması yolunda önemli yer tuttuğu görülmektedir. İnsan güvenliğinin olmadığı bir yerde kalıcı barış ve istikrar olamaz (Booth, 2014: 385). Uluslararası barış ve güvenliğin ihdas edilmesi ancak insan güvenliğinin sağlanmasıyla mümkün olabileceği ve bunun içinde yapılması gereken çok fazla şeyin olduğu ortadadır. Yeni tehditlerle mücadelede yeni adımların atılması gerekliliği ve sistematik bir şekilde bunların üzerine gidilmesi küresel barış ve güvenliğin sağlanması yolunda önemli ilerlemeler kaydedilmesinin önünü açacaktır.

Soğuk Savaşın bitimine müteakip ortaya çıkan yeni tehditler ve çatışma ortamı uluslararası örgütlerin artan önemini göstermektedir. Ortaya çıkan yeni dönemdeki tehditlerle mücadele, iki kutuplu sistemin etkisiyle kurulmuş olan bu örgütlerin değişimini gerektirmiştir. En büyük uluslararası örgüt olan BM'nin, son yıllarda güvenlik çalışmalarına sadece askerî güvenliğe odaklı değil ortaya çıkan yeni tehditler kapsamında güvenlik anlayışında bir dönüşüme gittiği ve buna göre de adımlar attığı görülmektedir. Diğer taraftan NATO ve AGİT'in büyük ölçüde stratejilerini ve faaliyet alanlarını genişleterek dönüşümler yaşadıkları görülmüştür. Özellikle NATO'nun, iki kutuplu sistemin çökmesiyle birlikte varlık sebebi sorgulanmaya başlanmış olması bu örgütün yeni stratejik konsept belirlemesine yol açmıştır. AGİT de aynı şekilde Paris Şartı ile büyük bir dönüşüm yaşamış ve amaçlarının kapsamını genişletmiştir.

Yeni güvenlik anlayışının şekillenmesinde kırılma noktası olan 11 Eylül terör saldırıları küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle terörün uluslararası güvenliğe nasıl zarar verebileceğini ortaya koymuştur. Bu saldırılarla artık savaşların sadece devletler tarafından yapılan bir olgu olmadığı gerçeği görülmüştür. Bu saldırılardan sonra devlet merkezli güvenlik farklı boyutlarıyla yeniden gelmiştir. Daha önce savunmacı bir kimlikle karşımıza çıkan devlet merkezli güvenlik, aktif bir boyuta dönüşerek saldırgan bir kimliğe bürünmüştür (Miş ve Yeşiltaş, 2008: 329). Bu terör

saldırılarından sonra uluslararası örgütler ve ulus-devletler güvenlik politikalarını terörizm merkezli olarak dönüştürmüşlerdir. Terörizmle mücadele bütün ülkeler için güvenliğin birincil tehdidi haline gelirken askeri güçlerini de bu amaçla güçlendirmeye çalışmışlardır.

ABD'ye yapılan terör saldırıları bu ülkeyi yeni güvenlik çalışmalarının merkezi haline dönüştürmüştür. Aynı şekilde edinilen yeni güvenlik anlayışlarının uygulayıcısı olarak da ABD terör saldırılarından sonra teröre karşı savaş ilan etmiş ve dış politikasını da terörizmle mücadele odaklı kurgulamaya başlamıştır. ABD'nin kabul ettiği teröre karşı savaş stratejisi bütün dünya üzerinde etkisini göstermiştir. BM, NATO ve AB gibi uluslararası örgütler ABD'nin terör merkezli güvenlik anlayışına olumlu yaklaşmış ve güvenlik politikalarını da bu yönde geliştirmeye çalışmışlardır.

AB kuruluşundan bugüne kadar kendi bölgesel güvenliğini sağlama adına birçok girişimlerde bulunmuş ve bunları birer ortak güvenlik yapılanması şekline dönüştürme çabasının içine girmiştir. Batı Avrupa devletleri askerî bütünleşme kapsamında önce AST ile Avrupa'nın SSCB'ye karşı savunulması ve iki kutuplu sistemde bir üçüncü güç olma arzusu içine girdikleri görülmüştür (Morkaya, 2014: 27). Avrupa devletlerinin güvenlik alanında bir diğer girişimi olan BAB ile ortak bir savunma anlayışını geliştirmek güvenlik alanında atılan adımlardır. Özellikle BAB gibi bir güvenlik yapılanmasının kurulması AB ülkeleri arasında ileride ortak güvenlik yapılanmasına gidebilmesi bakımından önem arz etmektedir. AB, daha sonraki yıllarda ASİ adıyla yeni bir mekanizma kurmuş ve bu mekanizmayla üye ülkeler arasında ortak bir dış politika belirlenerek bu yönde hareket edilmesi amaçlanmıştır. ASİ'nin çalışmaları TAS'ın kabulüne kadar gayri resmi olmuş fakat daha sonra 1987'de TAS'ın kabulü ile birlikte AST, ASİ gibi Birlik içindeki oluşumların hukuksal zemine oturtulması sağlanmıştır (Morkaya, 2014: 37). Güvenlik ve dış politika konuları ASİ'nin kapsamı içine alınmış ve ASİ'nin kurumsallaşması için gerekli düzenlemeler TAS ile yapılmıştır. AB'nde ODGP'nin temelleri de bu tarihten sonra atılmaya başlanmıştır.

AB 1991’de Maastricht Antlaşması’yla birlikte yeni bir döneme girmiştir. Bu antlaşma ile başlayan üç sütunlu yapılanma (AT, ODGP ve Adalet ve İçişlerinde birliği sağlamak) AB kimliğinin ve yeni oluşumunun temelini teşkil etmektedir (Karabulut, 2014: 80-81). Özellikle ODGP ile Birlik içinde dış politika ve güvenlik alanında ortak hareket etmeyi amaçlanmaktadır. AB Maastricht Antlaşması’yla birlikte güvenlik politikalarında önemli değişikliklere gitmiş ve geliştirilen yeni güvenlik politikalarını kurumsallaştırma çabalarına girmiştir. BAB’ın AB’nin güvenlik politikalarının içine alınması düşünceleri ortaya çıkmış ve bu kapsamda BAB’ın AB içine entegre edilme çabaları hız kazanmıştır.

AB, AGSP’nin daha etkin olabilmesi ve kurumsal kimlik kazanabilmesi için bir takım organlar kurarak faaliyet alanlarını genişletmek istemiştir. AB’nin güvenliğin askerî boyutunda ODGP’nin bir parçası olarak düşünülen askerî yapıların başında 1995’de faaliyetlerine başlayan EUROCORPS gelmektedir. Yine uyuşturucu, organize suç, terörizm ve kaçakçılık konularında üye devletlerden gelen istihbarata dayanan 1995’de EUROPOL adında bir güvenlik destek birimi kurulmuştur. Yine bu çerçevede Siyasi Güvenlik Komitesi, üye devletlerin genelkurmay başkanlarından oluşan Askerî Komitesi ve AB’nin tek askeri kuruluşu olan AB Askerî Karargâhı oluşturulmuştur. 1999 Helsinki Zirvesi’yle oluşturulan bu üç organ Mart 2000’de faaliyete başlatılarak AGSP’nin işlevselliğinin artırılması amaçlanmıştır. Askerî alanda Acil Müdahale Gücü ile birlikte bu gücü desteklemeyi amaçlayan Muharebe Grupları kurulmuştur (İnanç ve Güner, 2006: 148). AB üyesi devletlerin Muharebe Grupları ile daha hızlı hareket etme kabiliyetli askerî güçlere sahip olmayı amaçlayarak operasyonlarda başarı oranlarını artırmayı hedeflemişlerdir. Yine AB, AGSP’nin sadece askerî kriz yönetimlerinde değil aynı zamanda sivil kriz yönetimlerine de aynı şekilde önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda AB, 2003’den itibaren Bosna-Hersek’le başlayan ve daha sonra dünyanın çeşitli bölgelerinde devam eden operasyonlara tek başına katılarak elde ettiği başarılarla küresel güvenliğin sağlanması için ne denli katkılar yapabileceğini göstermiştir.

AB’nde 11 Eylül terör saldırılarından sonra güvenlik yaklaşımlarında bir dönüşüm yaşanmış ve insan merkezlienden askerî merkezli güvenlik anlayışına doğru kayış olmuştur. AGSP’nin terörizmle mücadelede yapacağı yeni görevler belirlenerek güvenlik politikaları yeniden şekillendirilmiştir. ABD’ye yapılan terör saldırıları AB vatandaşları arasında da korku ve endişeye neden olmuştur. AB’de güvenlik politikalarını yeniden gözden geçirmiş ve sert güç anlamında askerî tedbirlerini artırmak istemiştir. Bu dönemden sonra AB’nde terörizm merkezli güvenlik anlayışı ön plana çıkmış ve bu yönde adımlar atıldığı görülmüştür.

AB’nin 2003’de kabul ettiği Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi (AGSB) ile güvenlikle ilgili girişimler hız kazanmıştır. Bu belgeyle AB hem yumuşak hem de sert güçlerinin rollerini yeniden belirlemeye çalışmıştır. AB’nin silahlı kuvvetlerini daha hareketli ve daha esnek hale getirip savunma harcamalarını da bu yönde kullanılmasını kendine amaç edinmiştir. AB’nin hem yumuşak hem de sert güç anlamında etkin olması kendisine küresel bir aktör olma yolunda avantaj kazandırması mümkündür. Bu bağlamda AB içindeki AGSP’nin başarılı olabilmesi ancak ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesi ile sağlanabilir. Aksi takdirde AGSP teorik söylemlerden dışarı çıkamaz ve uygulamada hiçbir şekilde etkili olması mümkün değildir. AB’nin AGSP’yi ortak bir güvenlik yapılanmasıyla destekleyerek başarılı kılması mümkün olabilir.

AB terörizm konusunda bir taraftan askerî tedbirler alırken diğer taraftan da terörizmi ortaya çıkaran sebeplerin yok edilmesi anlamında çalışmalarına hız vermiştir. Buradan yola çıkarak yüksek güvenli toplu oluşturma amacına ulaşmayı hedefleyen AB’nin özellikle terörizm başta olmak üzere göç, açlık, yoksulluk, etnik ve din temelli çatışmalar, savaş ve doğal afetler gibi tehditlerle mücadelede etkili olabilmesi ancak güçlü bir ortak güvenlik yapılanmasıyla sağlanabilir. Aksi takdirde AB’nin küresel bir aktör olma yolunda sıkıntılarla karşılaşabileceği ve bölgesel bir örgütten öteye gidemeyeceği söylenebilir.

AB’nin, ABD gibi bir ülkenin terör saldırılarına karşı yetersiz kaldığını görmesi kendi güvenliğini kendisinin sağlaması gerektiği fikirlerini yeniden ortaya çıkmasına neden olmuştur. AB, gerek terörizmle gerekse ortaya çıkan yeni tehditlerle

mücadele edebilmek ve kendi güvenliğini sağlamak için güçlü bir ortak güvenlik yapılanmasına ihtiyacı olduğunu görmüştür. AB içinde ordu seviyesine varacak şekilde bir ortak güvenlik yapılanmasına gitmesi gerektiği tartışmaları alevlenmiştir. AB gibi ulus-üstü örgütlenmelerin hem kendi güvenliklerini hem de küresel güvenliğin sağlanması için ortak bir güvenlik yapılanmasını ihdas etmesi çok zor olmayabilir. Küresel alanda aktif rol oynayan bir aktör olmak istiyorsa AB'nin böyle bir ortak güvenlik yapılanmasına ihtiyacı olduğu ortadadır.

AB'nin güvenlik politikalarının temelini daha çok insan güvenliği oluşturmaktadır. İnsan odaklı güvenlik anlayışını da daha çok çatışmayı önleyici ve kriz yönetimleri oluşturma faaliyetlerine verdiği önemden anlaşılmaktadır. AB insan odaklı güvenlik anlayışının sahaya yansımalarını katılmış ve yürütmüş olduğu insani müdahalelerde göstermiştir. AB, klasik savaşların artık günümüzde çok fazla tehdit oluşturmadığı bunun yerine terörizm, organize suçlar, nükleer kazalar, etnik çatışma, Kitle İmha Silahların (WMD) yayılması, salgın hastalıklar gibi tehditlerin daha tehlikeli olduğunu kabul etmiştir. Bu bağlamda AB çatışmayı önleme ve kriz yönetimi anlayışını benimseyerek daha çok insan güvenliği odaklı önleyici diplomasi, barış yapma, barışı koruma ve barış ortamını kurma faaliyetlerinde önemli görevler alabilir (Morkaya, 2014: 74).

AB insan güvenliği anlayışını NATO'dan devraldığı insanî müdahalelerde dâhil olmak üzere birçok operasyonlara katılarak göstermiştir. Küresel güvenlik aktörlerinden biri olmayı amaç edinen AB'nin, dünyanın birçok yerinde askerî ve sivil kriz yönetimi üstlenmeye başlaması önem arz etmektedir. Bu bağlamda AB, Avrupa'dan Afrika'ya kadar çok geniş bir coğrafyada 23 saha operasyonlarını icra etmiş ve etmektedir (Ata, 2013: 149). Bu saha operasyonları AB'nin NATO'dan bağımsız hareket edebilme yeteneğini göstermektedir. AB'nin güvenlik politikalarını eyleme dönüştürmesini göstermesi bakımından da bu operasyonlar ayrı bir önem taşımaktadır.

AB'nin NATO'nun yürüttüğü birçok operasyonu da devralmak istemesi özgüvenini ve bu alanda başarılı olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. AB'nin yürüttüğü operasyonların başarılı olması diğer ülkelerin güvenliğini

kazanmasını sağlama yolunda avantajlar getirebilir. AB'nin Avrupa dışında almış olduğu insanî müdahalelerde başarılı olması sadece Avrupa güvenliği için değil aynı zamanda dünyanın diğer bölgelerinin güvenliğine katkı sunabileceğini göstermesi açısından da önemlidir. Ayrıca AB'nin bu başarıları uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında önemli roller üstlenebileceğini göstermektedir.

Bu bağlamda AB'nin dünyanın herhangi bir yerinde üstleneceği bir görevin yerine getirilmesinde NATO'dan bağımsız ve NATO'nun imkân ve kabiliyetlerini kullanmadan insanî müdahaleler ve askerî operasyonlar için AGSP kapsamında kurulacak ortak bir güvenlik yapılanması önemlidir. Birlik içinde kurulması muhtemel ortak bir güvenlik yapılanmasının hem küresel bir aktör olma yolunda hem de küresel barış ve güvenliğe katkı sunabilmesi bakımından AB'yi daha güçlü pozisyona getirmesi mümkündür.

AB'nin güvenlik politikalarının önümüzdeki dönemde gelecekteki beklentileri karşılayabilmesi için ortak bir güvenlik politikasında birleşmesi ve bunun sonucunda da ortak bir güvenlik yapılanmasının oluşturulmasıyla anlam kazanabilir. Bu düşünceden hareketle Lizbon Antlaşması (2007) çerçevesinde yeni güvenlik tanımlaması yapılmış ve AGSP gözden geçirilerek kurumsal yapısının eksikleri giderilmeye çalışılmıştır. Lizbon'la birlikte AGSP'nin hukuki niteliği tartışmalarına son veren AB'nin, ODGP başta olmak üzere kapsamlı olarak yeni düzenlemelere gitmiş olması Birliğin yeniden canlanmasını sağlamıştır. Bu antlaşma AB'ye yeni bir güvenlik anlayışı, ortak askerî savunma ve özellikle dış politikada temsil edecek bir başkanın olması gibi yenilikleri getirmesi bakımından önem taşımaktadır.

Lizbon Antlaşması'nın güvenlik alanındaki en önemli kurumsal düzenlemesi ise Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi biriminin oluşturulmasıdır. Bu birimin oluşturulması AB'nin güvenlik politikalarının tek bir ses tarafından dile getirilecek olması açısından önem arz etmektedir. Lizbon Antlaşması ile getirilen bir başka yenilik ise güvenlik konusunu AB üyelerinin ortak politikası haline getirmesinin bir sonucu olarak AGSP isminin OGSP ile değiştirilmesi olmuştur. Yine Antlaşma hükümlerine göre AB'nin askerî ve sivil unsurlarıyla birlikte barışı koruma ve kriz önleme gerekçeleriyle alan dışı görev

alabilmesi belirli kurallara bağlanmıştır. Ayrıca üye ülkelerden birine yapılacak bir saldırı karşısında dayanışma zorunluluğu kabul edilmiştir (Morkaya, 2014: 104). Bu dayanışma ile Avrupa savunmasının bütünleşmesi sağlanarak bir kollektif güvenliğin oluşmasının önü açılmıştır. Lizbon Antlaşması'yla OGSP alanında alınan kararlarla ileride ortak bir güvenlik yapılanmasının da ihdas edilebilmesi daha kolay olabilir.

Lizbon Antlaşması ile BAB yasal olarak sonlandırılmış ve OGSP kapsamında alınan yeni kararlarla AB'nin güvenlik politikaları daha anlaşılır hale getirilmiştir. Bundan sonra savunma ve güvenlik konusunda AB'nde ortak bir yapılanmaya gidilmesi zorunlu hale getirilmiştir. AB'nin ileride gitmesi muhtemel ortak bir güvenlik yapılanmasında hukukî dayanak olabilmesi açısından Lizbon Antlaşması'nda OGSP ile ilgili alınan kararlar çalışmanın öngördüğü şekilde bir yapılanmayı destekler niteliktedir.

AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasına gitmesinin uluslararası güvenliğe getireceği katkıları bağlamında öncelikle böyle bir yapılanmanın gerekçeleri ve dayanaklarının neler olduğunun daha iyi anlaşılması gereklidir. AB'nin geleceği söz konusu olduğunda en büyük sorunun güvenlik olduğu bir gerçektir. AB ne zaman bir güvenlik sorunu ile karşı karşıya kalsa ya BM'den ya da NATO'dan bir güvenlik yardımı bekler pozisyonuna girmektedir. Bu örgütlerinde güvenlik alanında yetersiz kalması ve karar alma süreçlerinin uzun sürmesi AB'nin ortak güvenlik yapılanmasına gitmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle Balkanlarda yaşanan çatışmalarda edindiği tecrübeler ışığında uluslararası barış ve güvenliğin, kalıcı bir istikrarın sağlanması ve kitle imha silahlarının yayılması, etnik çatışmalar, terörizm gibi çeşitli tehditleri önlemesi zorunluluğunda hissetmesi kendi içinde ortak güvenlik yapılanmasına gidilmesi mecburiyetini ortaya çıkarmıştır. Yine aynı şekilde diplomatik ve barışçıl yöntemlerin yeterli olmadığına bununda askerî tedbirlerle desteklenmesi gerektiğinin farkına varmış olmaları bu çalışmada öngörülen ortak güvenlik yapılanmasını destekler niteliktedir.

Günümüzde yaşanan terör saldırıları, etnik ve din temelli çatışmalar, ekonomik krizler, iklim değişiklikleri ve yol açtığı küresel çevresel sonuçlar, büyük göç hareketleri ve mülteci sorunları, enerji ve doğal kaynaklara bağlı sorunlar ve

savaş riskini ortaya çıkaran anlaşmazlıklar, insanlığı ve dünyayı etkilemekte olan olumsuzlukların artması güvenlik kaygılarını giderek artırmaktadır. Bu tehditler karşısında AB'nin de duyarsız kalması mümkün değildir. AB'de karşılaştığı veya karşılaşıacağı bu sorunlar karşısında hem kendi güvenliği hem de uluslararası güvenliğe katkıları bağlamında ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesi gereklidir. Dünyanın bu kadar sorunlarla ve tehditlerle karşı karşıya kaldığı süreçte küresel aktör olmayı isteyen AB'nden de bu sorunların ve tehditlerin yok edilmesine katkı sunması beklenmektedir.

Bu aşamada AB'nin ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesinin yolu tam olarak siyasi bütünleşmesinden geçtiğini söylemek doğru olacaktır. AB ülkeleri arasında siyasi bütünleşmede yaşanan anlaşmazlıklar, AB-NATO-ABD ilişkilerinde sorunlar, güvenlik boyutunun kurumsallaşmasındaki kaynak yetersizliği, güvenlik ve savunma alanlarında ortak bir mutabakata varılamamasında üye ülkelerin isteksiz davranışları, üye ülkelerin ulusal çıkarlarının Birlik çıkarlarıyla çatışması, ortak anayasa üzerinde anlaşılammış olması ve Birlik içinde büyük/küçük devlet ayrımı gibi engeller ve zorluklar bulunmakla birlikte AB'nin bu zorluklara ve engellere yönelik çözüm yolları geliştirme kapasitesine sahip olduğu düşünülmektedir.

Özellikle AB üyesi ülkelerin savunma harcamalarının bir kısmını ortak bir güvenlik yapılanmasına ayırması kaynak sorununu çözmüş olacaktır. Aynı şekilde üye ülkelerin güvenlik alanında atılacak adımlarda daha istekli olmaları için ikna edilmesi de önem taşımaktadır. Gelecek yüzyılda da AB'nin yeni güvenlik politikalarının oluşmasını sağlayacak muhtemel faktörler ve gelişmelerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, ekonomi alanında tam bütünleşme sağlayan AB'nin, siyasi bakımından da güçlü olabilmesi için ortak bir güvenlik yapılanmasına ihtiyacı vardır.

AB içinde hiç bitmeyen kendi ordusunu kurma tartışmalarının son yıllarda tekrar başlamış olması ortak bir güvenlik yapılanmasına temel oluşturması bakımından önemlidir. Özellikle AB'nin karşı karşıya kaldığı terör saldırıları, göç ve mülteci sorunları güvenlik konusunun sürekli gündemde kalmasını sağlayacak unsurlardır. AB'nin son yıllarda genişlemesiyle birlikte sınırların belirlenmesi ve

korunması gibi konular gittikçe tehlikeli bir durum olarak arz etmeye başlamıştır. Sınırları genişleyen AB'nin komşularına yardım edebilmesi ve güven ve istikrara kavuşabilmesi için bu bölgelerdeki terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve örgütlü suç grupları gibi tehditlerle mücadele etmesini zorunlu kılmaktadır. Yine dünyanın birçok bölgesinde özellikle de Ortadoğu'da devam eden çatışma ve kriz ortamlarında arabuluculuk ve söz sahibi olma gibi niyetlerinin gerçekleşmesi ancak AB'nin güçlü siyasi bütünleşmesiyle ve bunun sonucunda güçlü bir ortak güvenlik yapılanmasına gitmesiyle mümkündür. Aksi takdirde AB'nin içinde bulunduğu güvenlik sorunları ve tehditlerle baş edebilmesi zordur.

AB küresel aktör olma yolunda ilerleme kaydetmek ve uluslararası politikada söz sahibi olmak istiyorsa BM, NATO ve AGİT gibi örgütlerle işbirliği içinde çalışacak ve onları destekleyecek bağımsız bir ortak güvenlik yapılanmasına sahip olma hedefinde yeni güvenlik politikaları geliştirmelidir. Böylelikle hem Avrupa'nın güvenliği hem de uluslararası güvenliğin sağlanmasında önemli roller üstlenebilir. AB gelecek dönemde kriz ve çatışma alanlarında ve kendi güvenliğinde ABD ve NATO'dan bağımsız olarak aktif rol almak ve uluslararası alanda küresel aktör olmak istiyorsa güçlü bir ortak güvenlik ve savunma politikası geliştirmesi ve bunu da güçlü ortak bir güvenlik yapılanmasına dönüştürmesi gereklidir. Aksi takdirde Avrupa'nın güvenliği ve savunması NATO ve ABD'nin kontrolünde kalmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

AĞCA, Fehmi (2007). Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın Politik ve Güvenlik Boyutu. (Editör: Canan Balkır). *Avrupa Akdeniz Ortaklığı: Mare Nostrum'dan Bir Arada Yaşamaya*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları No: 1.

AĞIR, Bülent S. (2003). Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenlik Düzenine Kurumsal Bir Bakış. *Avrasya Dosyası Dergisi*, 9 (2), 107-126.

AKDEMİR, Erhan (2012). Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi. (Editörler: Belgin Akçay ve İlke Göçmen). *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*. Ankara: Seçkin Yayınları.

AKILLI, Erman (2010). Laeken Zirvesinden Lizbon Antlaşması'na: Anayasalaşmayan Anayasallaşma Süreci. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 6 (24), 35-54.

AKSU, Muharrem, TURHAN, Faruk (2012). Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 69-80.

AKTOPRAK, Elçin (2008). Avrupa Birliği ve Ulusal Azınlıklar. (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

AKYEŞİLMEN, Nezir (2009). *Who is Responsible For Human Rights: The State or Corporation*. Ankara: Orion Publications.

AKYEŞİLMEN, Nezir (2008). İnsan Hakları ve Kalkınma: İnsan Yüzlü Kalkınma. *Demokrasi Platformu*, 4 (16), 185-199.

AKYEŞİLMEN, Nezir (2012). Ulus Devlet, Küreselleşme ve Demokratikleşme. (Editörler: İhsan Dağı ve Emre Gökçalp). *İnsan Hakları ve Demokratikleşme Süreci*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

AKYEŞİLMEN, Nezir, ŞEN, Bilal (2008). Bir Güvenlik ve İnsan Hakları Kurumu Olarak Birleşmiş Milletler. *Demokrasi Platformu*, 4 (16), 37-58.

ALKAN, Nail (2012). İmtiyazlı Ortaklık Krizi. (Editör: Haydar Çakmak). *Türk Dış Politikasında 41 Kriz*. Ankara: Kripto Yayınevi.

ARAL, Berdal (2007). Asimetrik Saldırı Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4 (14), 39-83.

ARI, Tayyar (2009). ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Politikası ve Türk-Amerikan İlişkileri. (Editörler: Sedat Laçiner, Hacali Necefoglu ve Hasan Selim Özertem). *Türk Dış Politikası*. Ankara: USAK Yayınları.

ARSAVA, Fusun A. (2008). Avrupa Anayasasının Spesifik Unsurları. (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

ATEŞ, Davut (2012). *Uluslararası Örgütler: Devletlerin Örgütlenme Mantığı*. Bursa: Dora Yayınları.

ATEŞ, Davut (2013). *Uluslararası Politika: Dünyayı Anlamak ve Anlatmak*. Bursa: Dora Yayınları.

ATEŞ, Davut (2008). İttifak/Bütünleşmenin İç Politikadaki İzdüşümü: Türkiye'nin Geleneksel İç Tehditleri ve Atanmışlar/Seçilmişler Gerginliği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (19), 1-47.

ATA, Funda K. (2013). *Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

AYDINLI, Ersel (2003). Küreselleşme ve Güvenlik: Teorik Yaklaşımlar. *Avrasya Dosyası Dergisi: Güvenlik Bilimleri Özel*, 9 (2), 36-51.

AYDIN, Mustafa, AÇIKMEŞE, Sinem (2008). İslam Örneğinde Küreselleşen Dünyada Kimliğe Dayalı Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18), 197-214.

AYKAÇ, Mustafa (2002). Avrupa Birliği Sosyal Politikası: Muğlak Geçmiş ve Tartışmalı Gelecek. (Editörler: Mustafa Aykaç ve Zeki Parlak). *Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri*. İstanbul: Elif Kitabevi Yayınları.

BALDWIN, David A (2003). Güvenlik Kavramı. *Avrasya Dosyası Dergisi: Güvenlik Bilimleri Özel*, 9 (2), 5-35.

BALKAN, Celil (2006). *Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

BALKIR, Canan (2007). Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Mare Nostrum'dan Bir Arada Yaşamaya. (Editör: Canan Balkır). *Avrupa Akdeniz Ortaklığı: Mare Nostrum'dan Bir Arada Yaşamaya*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları No: 1.

BAYLIS, John (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18), 69-85.

BERTING, Jan (2011). *Avrupa: Miras, Meydan Okuma, Vaat* (Çeviren: Hüsamettin İnanç). Bursa: Mkm Yayıncılık.

BEŞE, Ertan (2002). *Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*. Ankara: Seçkin Yayınları.

BEZCİ, Bünyamin (2010). Terör, Uluslararası Terör ve Küresel Terör. (Editörler: Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman). *Dünya Çatışmaları 2. Cilt*. Ankara: Nobel Yayınları.

BIÇAKÇI, Salih (2013). *21. Yüzyılda Siber Güvenlik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

BİRDİŞLİ, Fikret (2010). BM'nin Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (11), 172-182.

BİLGİN, Aslı A. (2008). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Lizbon Antlaşması. (Editörler: Belgin Akçay, Sevilay Kahraman ve Sanem Baykal). *Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler*. Ankara: Seçkin Yayınları.

BRAUCH, Hans Günter (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18), 1-47.

BOOTH, Ken (2012). *Dünya Güvenlik Kuramı* (Çeviren: Çağdaş Üngör). İstanbul: Küre Yayınları.

BOOTH, Ken (1990). Steps Towards Stable Peace in Europe: A Theory and Practice of Coexistence. *International Affairs*, 1 (66), 17-45.

BOOTH, Ken (2003). Güvenlik ve Özgürleş (tir) me. *Avrasya Dosyası Dergisi: Güvenlik Bilimleri Özel*, 9.(2), 51-70.

BURCHILL, Scott (2012). Liberalizm. (Editörler: Scott Burchill, Andrew Linklater vd). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. (Çeviren: Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan). İstanbul: Küre Yayınları.

BURKE, Jason (2004). *El Kaide Terörün Gölgesi*. (Çeviren: Ebru Kılıç). İstanbul: Everest Yayınları.

BUZAN, Barry (2007). *People, States, Fear*. UK: ECPR Press.

BUZAN, Barry (2008). Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18),107-123.

BUZAN, Barry (1991). New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century. *International Affairs*, 67 (3), 431-451.

CAMERON, Fraser (2004). The Convention and CFSP/ESDP. (Editör: Martin Holland). *Common Foreign and Security Policy: The First Ten Years*. London: Continuum International Publishing.

CAN, Ali (2003). Modern Polislik ve Uluslararası Polis İş Birliği Çalışmaları. *Avrasya Dosyası Dergisi: Güvenlik Bilimleri Özel*, 9 (2), 207-224.

CANBOLAT, İbrahim S. (1998). *Uluslarüstü Sistem Avrupa Birliği*. Ankara: Alfa Yayınları.

CANBOLAT, İbrahim S. (2009). Türk Dış Politikasının Avrupa ile İlişkileri Çerçevesinde Geleceği. (Editörler: Sedat Laçiner, Heceli Necef oğlu ve Hasan Selim Özersem). *Türk Dış Politikası* Ankara: USAK Yayınları.

CAŞIN, Mesut H. (2008). *Avrupa Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Temelleri*. Ankara: Arion Yayıncılık.

CEBECİ, Münevver (2012). NATO, AB ve Türkiye: OGSP Açmazı. *Marmara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20 (2), 95-120.

CEYLAN, Musa (1999). *Yeni NATO: Soğuk Savaş'tan Sıcak Savaşa*. İstanbul: Ülke Yayınları.

CEYLANOĞLU, Altay (2007). *Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası: Bölgesel Bütünleşmeden Küresel Aktörlüğe*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.

CHRISTIANSEN, Thomas, JORGENSEN, Knut. (2001). *The Social Construction of Europe*. London: Sage Publications.

CİVELEK, Jale (2006). Helsinki Son Senedi, Paris Şartı ve AGİT. *Avrupa Araştırmalar Dergisi*, 14 (2), 1-32.

COHEN, Jean L. (2008). Rethinking Human Rights, Democracy, and Sovereignty in the Age of Globalization. *Political Theory Sage Publications*, 36 (4), 578-606.

CORNISH, Paul (2004). NATO: The Practice and Politics of Transformation. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 80 (1), 63-74.

COŞKUN, Vahap (2006). *İnsan Hakları: Liberal Açıdan Bir Tahlil*. Ankara: Liberte Yayınları.

CURAL, Ahmet (2011). *Bush Doktrini ve Askeri Gücün Önalcı ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.

ÇAĞIRAN, Mehmet E. (2006). *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*. Ankara: Platin Yayınları.

ÇAKMAK, Haydar (2007). *Avrupa Güvenliği*. Ankara: Platin Yayınları.

ÇAKMAK, Haydar (2009). Avrupa Güvenliği ve Türkiye. (Editörler: Sedat Laçiner, Hacali Necefoglu ve Hasan Selim Özertem). *Türk Dış Politikası*. Ankara: USAK Yayınları.

ÇALIŞ, Şaban H. (2006). Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı.(Editörler: Şaban H. Çalış, Birol Akgün ve Önder Kutlu). *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*. Konya: Çizgi Kitabevi.

ÇINAR, Yusuf (2014). *Tamil Sorunu Tarihsel Gelişim, Çatışma Süreci ve Çözüm*. İstanbul: Hükümdar Yayınları.

ÇITAK, Emre, ŞEN, Osman (2014). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler*. Ankara: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Yayınları.

ÇITAK, Emre (2014). Yeni Gerçekçilik ve Güvenlik. (Editörler: Emre Çıtak ve Osman Şen). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler*. Ankara: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Yayınları.

ÇİÇEKLİ, Bülent (2003). Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Güç Kontrol Politikalarının Terörizmle Mücadelede Kullanımı. *Avrasya Dosyası Dergisi: Güvenlik Bilimleri Özel*,9 (2), 170-194.

DAĞCI, Kenan, ÇAMAN, Efe (2013). Enerji Politikaları ve Enerji Güvenliği Perspektifinden AB'nin Orta Asya Politikası. *OAKA Dergisi*, 8 (16), 21-48.

DAĞI, İhsan (2012). Küresel Siyaset ve İnsan Hakları. (Editörler: İhsan Dağı ve Emre Gökalp). *İnsan Hakları ve Demokratikleşme Süreci*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

DAĞI, Zeynep (2002). Rusya'nın Güvenlik Politikası ve Türkiye.(Editörler: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir). *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*. Ankara: Seçkin Yayınları.

DALBY, Simon (2008). Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18), 179-195.

DANNREUTHER, Roland (2004). *European Union Foreign and Security Policy* London: Routledge Press.

DEDEOĞLU, Beril (1995). *Adım Adım Avrupa Birliği*. İstanbul: Çınar Yayınları.

DEDEOĞLU, Beril (2004). Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1 (4), 1-21.

DEDEOĞLU, Beril (2009). Güvenlik Bağlamında Uluslararası Politikada Yaşanan Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Tehdit Algılamaları. (Editörler: Sedat Laçiner, Hacali Necefoğlu ve Hasan Selim Özertem). *Türk Dış Politikası*. Ankara: USAK Yayınları.

DEDEOĞLU, Beril (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.

DEMİR, Cenker K. (2013). Terörizmle Mücadelede Görüşmeler. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10 (38), 29-54.

DEMİRAĞ, Yelda (2012). AB'nin Orta Asya Politikaları. (Editörler: Bezen B. Coşkun ve Birgül Demirtaş). *Avrupa Birliği ve Komşuları: Fırsatlar ve Zorluklar*. (Çeviren: Sinem Demirkaya). Ankara: Elips Kitap Yayınevi.

DEMİRDÖĞEN, Ülkü (2002). Nice Zirvesi Sonrasında Avrupa Güvenlik Savunma Politikası ve Türkiye. *İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi*, 1 (2), 69-76.

DERSAN, Enver (2006). Güvenlik Alanında Küreselleşen Belirsizlik: Türkiye Nereye. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2 (8), 119-150.

DEVETAK, Richard (2012). Eleştirel Teori. (Editörler: Scott Burchill, Andrew Linklater vd.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. (Çeviren: Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan). İstanbul: Küre Yayınları.

DINAN, Desmond (2009). *Avrupa Birliği Tarihi*. (Çeviren: Hale Akay). İstanbul: Kitap Yayınevi.

DONELLY, Jack (1995). *Teori ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*. (Çeviren: Mustafa Erdoğan ve Levent Korkut). Ankara: Yetkin Yayınları.

DONELLY, Jack (2012). Realizm. (Editör: Scott Burchill, Andrew Linklater vd.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. (Çeviren: Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan). İstanbul: Küre Yayınları.

DÖNMEZ, Suat (2010). *Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.

DÖNMEZ, Rasim Ö, TELETAR, Gökhan (2008). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

DÖNMEZ, Rasim Ö. (2008). 11 Eylül Sonrası Avrupa Birliği: Avrupalılaştırma ve Türk Siyasal Hayatı. (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

DÖNMEZ, Rasim Ö. (2010). Milliyetçi Çatışmalar.(Editörler: Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman). *Dünya Çatışmaları 2. Cilt*. Ankara: Nobel Yayınları.

DURAKÇAY, Fulya A. (2014). Uluslararası İlişkilerde Liberal Yaklaşımlar ve Güvenlik Anlayışı. (Editörler: Emre Çıtak ve Osman Şen). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler*. Ankara: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Yayınları.

EDWARDS, Geoffrey, NUTTALL, Simon (2002). Common Foreign And Security Policy. (Editörler: Andrew Duff vd.). *Maastricht And Beyond: Building the European Union*. London: Routledge Press.

EFE, Haydar (2005). *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yaratma Çabaları ve Türkiye'ye Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE Avrupa Topluluğu Anabilim Dalı, İstanbul.

EKŞİ, Canan A. (2002). Birleşmiş Milletler Andlaşması Çerçevesinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Bölge Anlaşmaları veya Örgütlerinin Rolü. (Editörler: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir). *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*. Ankara: Seçkin Yayınları.

ENNELİ, Pınar (2008). Avrupa Birliği'nin Yeni Dönem Göçmen Politikaları: Göç Mümkünse Yasal Olmasın Dürtüsü. (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

ERDOĞAN, Mustafa (2011). *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*. Ankara: Orion Kitabevi.

ERGÜL, Nihal (2012). Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında BM'nin Rolü ve Uygulamaları. (Editör: Atilla Sandıklı). *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.

ERHAN, Çağrı (2002). Soğuk Savaş sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları. (Editörler: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir). *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*. Ankara: Seçkin Yayınları.

ERHAN, Çağrı (2003). Küreselleşme Dönemimin Tehditleriyle Mücadele. *Strateji ve Analiz E-Dergisi*, 1 (5),1-15.

ERHAN, Çağrı, AKDEMİR, Erhan (2008). Avrupa Bütünleşmesi.(Editörler: Belgin Akçay, Sevilay Kahraman ve Sanem Baykal). *Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler*. Ankara: Seçkin Yayınları.

EVERA, Stephen V. (1999). *Causes of War: power and roots of conflict*. United States Of America: Cornell University Press.

FALK, Richard (2007). War and Peace in an Age of Terror and State Terrorism. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4 (14), 1-15.

FREEMAN, Michael (2008). *İnsan Hakları Disiplinlerarası Bir Yaklaşım*. (Çeviren: A. Erkan Koca ve Asena Topçubaşı). Ankara: Birleşik Yayınları.

FUKUYAMA, Francis (1992). *The End of History and The Last Man*. New York: The Free Press.

FUKUYAMA, Francis (1998). *Güven*. (Çeviren: Ahmet Buğdaycı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

GALTUNG, Johan (1964). A Structural Theory of Agression. *Journal of Peace Research*, 1 (2), 95-119.

GALTUNG, Johan (1969). Violence, Peace and Peace Research. *Journal of Peace Research*, 6 (3), 167-191.

CAMERON, Fraser (2007). Transatlantic Differences on Security Perceptions

and Responses (Editörler: Stefan Gänzle ve Allen Sens). *The Changing Politics of European Security: Europe Alone?*. New York: Palgrave Publications.

GEORGE, Stephen, BACHE, Ian (2001). *Politics in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.

GHECIU, Alexandra (2008). *Securing Civilization?: The EU, NATO, and the OSCE in the Post-9/11 World*. New York: Oxford University Press.

GILPIN, Robert (1981). *War and Change in World Politics*. United Kingdom: Cambridge University Press.

GILPIN, Robert (1988). The Theory of Hegemonic War. *The Journal of Interdisciplinary History*, 18 (4).591-613.

GLEBOV, Sergiy V. (2012). AB'nin Ukrayna Politikaları (Editörler: Bezen B. Coşkun ve Birgül Demirtaş). *Avrupa Birliği ve Komşuları: Fırsatlar ve Zorluklar*. (Çeviren: Sinem Demirkaya). Ankara: Elips Kitap Yayınevi.

GNESOTTO, Nicole (2005). AGSP: Sonuçlar ve Beklentiler. (Editör: Nicole Gnesotto). *AB Güvenlik ve Savunma Politikası: İlk Beş Yıl*. (Çeviren: E. Han Göral, Gülçin Koçbil vd.). İstanbul: Tasam Yayınları.

GORDON, Philip H. (2005). Aktörler ve Tanıklar. (Editör: Nicole Gnesotto). *AB Güvenlik ve Savunma Politikası: İlk Beş Yıl*. (Çeviren: E. Han Göral, Gülçin Koçbil vd.). İstanbul: Tasam Yayınları.

GRAY, Colin S. (2007). *War, Peace and International Relations: An Introduction to Strategic History*. London: Routledge Press.

GÜRCAN, Metin (2012). Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar. (Editör: Atilla Sandıklı). *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.

GÜNEŞ, Ahmet M. (2008). Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 (1-2), 739-772.

GÜNEŞ, Asiye G. (2014). İngiliz Okulu ve Güvenlik. (Editörler: Emre Çıtak ve Osman Şen). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler*. Ankara: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Yayınları.

GÜRSOY, Barış (2003). Uluslararası Güvenliğin Bir Boyutu Olarak Askeri Alanda Devrim Tartışması. *Avrasya Dosyası Dergisi: Güvenlik Bilimleri Özel*, 9 (2), 127-141.

HAAS, Ernst B. (1964). *Beyond the Nation–State: Functionalism and International Organization*. California: Standford University Press.

HASGÜLER, Mehmet, ULUDOĞAN, Mehmet B. (2004). *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*. Ankara: Nobel Yayınları.

HELD, David, MCGREW, Antony (2008). Büyük Küreselleşme Tartışması, (Editörler: David Held ve Anthony McGrew). *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması*. (Çeviren: A. Rıza Güngen, A. Serkan Mercan vd.). Ankara: Phoenix Yayınevi.

HETTNE, Björn (2008). Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18), 87-106.

HOBBS, Thomas (2016). *Leviathan*. (Çeviren: Semih Lim). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

HOOK, Steven W, SPAINER, John (2014). *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*. (Çeviren: Özge Z. Tanırlı). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

HUNTINGTON, Samuel (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Touchstone Press.

HURMİ, Bahar (2008). Avrupa Birliği ve Demokrasi Açığı Sorunu. (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

HUYSMANS, Jef (2006). *The Politics of Insecurity Fear, migration and asylum in the EU*. New York: Routledge Press.

İNAC, Hüsamettin, Ümit Güner (2006). Avrupa ve Amerikan Güvenlik Çatışmaları Bağlamında Türk Dış Politikası. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 6 (1),139-152.

İŞYAR, Ömer G. (2008). Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama. *Akademik Bakış Dergisi*, 2 (3),1-42.

JUNCOS, Ana E. (2012). Polis-Hırsız: Bosna-Hersek'te Örgütlü Suç Problemine İlişkin Avrupa Birliği Politikası. (Editörler: Bezen B. Coşkun ve Birgül Demirtaş). *Avrupa Birliği ve Komşuları: Fırsatlar ve Zorluklar*. (Çeviren: Sinem Demirkaya). Ankara: Elips Kitap Yayınevi.

KAHRAMAN, Sevilay (2008). Avrupa Dış Politikası ve Avrupa Birliği'nin Uluslararası Aktörlüğü Üzerine Bir Değerlendirme. (Editörler: Belgin Akçay, Sevilay Kahraman ve Sanem Baykal). *Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler*. Ankara: Seçkin Yayınları.

KAHRAMAN, Sevilay (2012). Avrupa Bütünleşmesi Kuramları. (Editörler: Belgin Akçay ve İlke Göçmen). *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*. Ankara: Seçkin Yayınları.

KALİBER, Alper (2005). Türkiye'de Güvenikleştirilmiş Bir Alan Olarak Dış Politikayı Yeniden Düşünmek: Kıbrıs Örneği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2 (7), 31-60.

KARABULUT, Bilal (2011). *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi: 2: Güvenlik*. Ankara: Barış Kitabevi.

KARABULUT, Bilal (2014). *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi: 3: Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Boyutu*. Ankara: Barış Kitabevi.

KARACASULU, Nilüfer (2007). Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 3(9), 82-100.

KARAKAŞ, Yusuf (2002). *Siyasal Entegrasyon*. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.

KARAOSMANOĞLU, Fatih (2008). *Tarihin Başlangıcı "Uluslararası İlişkiler: Haklar ve Güvenlik*. Ankara: Seçkin Yayınları.

KEDİKLİ, Umut (2008). İnsan Hakları Bağlamında Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikalarının Hukuki Yansımaları (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*, Ankara: Phoenix Yayınevi.

KESKİN, Hakan (2008). *Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği*. Ankara: Nobel Yayınları.

KIRCHNER, Emil, SPERLING, James. (2007). *EU Security Governance*. New York: Manchester University Press.

KİBAROĞLU, Mustafa (2004). Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Programı: Sebepler ve Sonuçlar. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1 (1), 154-172.

KİRAZ, Sami (2014). Sosyal İnşacılık Yaklaşımında Güvenlik.(Editörler: Emre Çıtak ve Osman Şen). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler*. Ankara: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Yayınları.

KOÇER, Gökhan (2006). Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3 (11), 47-70.

KOÇÖZ, Remzi (2012). *Avrupa Uluslarından Birleşik Avrupa'ya*. Ankara: Nobel Yayınları.

KOLASİ, Klevis (2014). Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?(Editörler: Emre Çıtak ve Osman Şen). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler*. Ankara: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Yayınları.

KONA, Gamze G. (2005). *Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

KULOĞLU, Armağan (2004). 21. Yüzyılın Başlangıcında NATO, Avrupa ve Türkiye. (Editör: İdris BAL). *Türk Dış Politikası*. Ankara: Nobel Yayınları.

LANG, Antony F. (2007). Morgenthau, Agency, and Aristotle, *Realism Reconsidered: The Legacy of Hans Morgenthau in International Relations*. (Editör: Michael C. Williams). New York: Oxford University Press.

LEPGOLD, Joseph (1998). NATO's Post-Cold War Collective Action Problem. *International Security* 23 (1), 78-106.

MACHIAVELLİ, Niccolo (2014). *Prens* (Çeviren: Mehmet C. Uğur). İstanbul: Cem Yayınevi.

MALICI, Akan (2008). *The Search For A Common European Foreign And Security Policy*. New York: Palgrave Macmillan Press.

MARGARAS, Vasilis (2012). Batı Balkanlar'da AB: Bütünleştirici Bir Stratejinin Temellerini Oluşturmak mı?.(Editörler: Bezen B. Coşkun ve Birgül Demirtaş). *Avrupa Birliği ve Komşuları: Fırsatlar ve Zorluklar*. (Çeviren: Sinem Demirkaya). Ankara: Elips Kitap Yayınevi.

MATLARY, Janne Haaland (2009). *European Union Security Dynamics: In the New National Interest*. New York: Palgrave Publications.

MCCORMICK, John (2014). *Avrupa Birliği'ni Anlamak* (Çeviren: Yusuf Şahin ve H.Hüseyin Şahin). Ankara: BinBang Yayınları.

MEARSHEİMER, John (1990). Back to the Future. *International Security*, 15 (1), 5-55.

MERCAN, Murat (2011). *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*. Ankara: Nobel Yayınları.

MERLİNGEN, Michael, OSTRAUSKAİTE, Rasa. (2006). *European Union Peacebuilding and Policing*. London: Routledge Press.

MESJASZ, Czeslaw (2008). Ekonomik Güvenlik. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18), 125-150.

MİSSİROLİ, Antonio (2005). AGSP Nasıl İşler. (Editör: Nicole Gnesotto). *AB Güvenlik ve Savunma Politikası: İlk Beş Yıl*. (Çeviren: E. Han Göral, Gülçin Koçbil vd.). İstanbul: Tasam Yayınları.

MİŞ, Nebi, YEŞİLTAŞ, Murat (2008). Kültürel Kimliklerin Güvensizliği: Avrupa Birliği ve Medeniyetler Çatışmasını Yeniden Düşünmek (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

MORE SECURE WORLD: OUR SHARED RESPONSİBİLİTY (2004). New York: United Nations Department of Publication.

MORKAYA, Mehmet Akif (2014). *Avrupa Birliği'nin Yönetmel Askeri Kapasitesi Ve Belirsiz Müzakere Başlığı "Dış Güvenlik Ve Savunma Politikası"*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

NATO El Kitabı (1999). 50. Yıl Dönümü Sayısı. Brüksel: Basın Yayın ve Enformasyon Bürosu Yayını.

NYE, Joseph S., David WELCH A. (2009). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*. (Çeviren: Renan Akman). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

OĞUZLU, Tarık (2006). AB Yolunda Türkiye'nin Güvenlik İkilemi. (Editör: Zeynep Dağı). *Doğu'dan Batı'ya Dış Politika AK Partili Yıllar*. Ankara: Orion Yayınevi.

OVALI, Şevket A. (2006). Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3 (10), 3-50.

ÖRNEK, İbrahim, IŞIK, Nalân (2012). Avrupa Birliği Ortak Savunma Politikası ve Yük Paylaşımı. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (1), 299-322.

ÖZÇELİK, Gülüm B. (2008). Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı ve Lizbon Antlaşması. (Editörler: Belgin Akçay, Sevilay Kahraman ve Sanem Baykal). *Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler*. Ankara: Seçkin Yayınları.

ÖZDAL, Barış (2008). Yugoslavya'nın Dağılma Süreci Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Balkanlar Politikası. (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

ÖZDAL, Barış (2013). *Avrupa Birliği Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası ile Ortak Güvenlik Savunma Politikası Oluşturma Süreçlerinin Tarihsel Gelişimi, Siyasi Bir Cüce, Askeri bir Solucan mı?*.Bursa: Dora Yayınları.

ÖZDEMİR, Şennur (2004). Uluslararasılıkta Kaos, Bir Medeniyet Dönüşümü ve İslami (F)aktör: Türkiye’de MÜSİAD Örneği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1 (3), 67-100.

ÖZLÜK, Erdem (2012). *Uluslararası İlişkilerde Devlet, Tanım, Teori ve Devlet İstisnacılığı*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

ÖZTÜRK, Ahmet (2010). Bir Çatışma Alanı Olarak Enerji ve Küresel Enerji Politikaları. (Editörler: Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman).*Dünya Çatışmaları 2. Cilt*. Ankara: Nobel Yayınları.

PETERSON, John (1998). Introduction: The European Union as a Global Actor. (Editörler: John Peterson and Helene Sjursen). *A Common Foreign Policy for Europe?*. London: Routledge Press.

ROSKİN, Michael G, BERRY, Nicholas O. (2014). *Uluslararası İlişkiler:Uluslararası İlişkilerin Yeni Dünyası*. (Çeviren: Özlem Şimşek). Ankara: Adres Yayınları.

ROUSSEAU, Jean-Jacques (2006). *Toplum Sözleşmesi*. (Çeviren: Vedat Günyol). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

SANDIKLI, Atilla, EMEKLİER, Bilgehan (2012). Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm. (Editör: Atilla Sandıklı). *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, İstanbul: Bilgesam Yayınları.

SANDIKLI, Atilla, KAYA, Erdem (2012). Uluslararası İlişkileri Teorileri ve Barış. (Editör: Atilla Sandıklı). *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.

SARAL, Melek (2012). AB ile ilişkiler ve Azınlıklar. (Editörler: Cenap Çakmak, Nejat Doğan vd). *Uluslararası İlişkilerde Güncel Konular ve Türkiye*. Ankara: Seçkin Yayınları.

SARGICI, Ebru (2008). Avrupa Birliği Sosyal Modeli İllüzyonu. (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

SAVAŞAN, Zerrin (2014). Ulus Kavramının Gelişimi, Değişimi ve Dönüşümü. (Editörler: Arif Behiç Özcan ve Yusuf Çınar). *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*. İstanbul: Hükümdar Yayınları.

SAYIN, Yusuf (2014). Milliyetçilik. (Editörler: Arif Behiç Özcan ve Yusuf Çınar). *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*. İstanbul: Hükümdar Yayınları.

SAYIN, Yusuf (2015). *Ortadoğu'da Türkiye ve İran'ın İşbirliği İmkânları*. Konya: Çizgi Kitabevi.

SCHIRM, Stefan A. (1996). *Does Europe Need a Common Foreign and Security Policy*. USA: Harvard University Center for European Studies Press.

SCHUWIRTH, Rainer (2005). Aktörler ve Tanıklar. (Editör: Nicole Gnesotto). *AB Güvenlik ve Savunma Politikası: İlk Beş Yıl*. (Çeviren: E. Han Göral, Gülçin Koçbil vd.). İstanbul: Tasam Yayınları.

SJOVAAG, Marit (1998). The Single European Act. (Editör: Kjell A. Eliassen). *Foreign and Security Policy in the European Union*. London: Sage Publications.

SMIT, Christian R. (2012). Konstrüktivizm. (Editörler: Scott Burchill, Andrew Linklater vd). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. (Çeviren: Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan). İstanbul: Küre Yayınları.

SOETERS, Joseph, TANERCAN, Erhan (2006). Barış Gücü Operasyonlarında Türkiye-Hollanda Buluşması. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3 (11), 71-102.

SÖNMEZ, Suat (2010). *Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara.

SPRING, Ursula O. (2008). Latin Amerika'da Barış Üzerine Doğulu, Avrupalı ve Yerli Düşünce. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 51(8), 49-67.

SÜMER, Vakur (2014). Egemenlik. (Editörler: Arif Behiç Özcan ve Yusuf Çınar). *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*. İstanbul: Hükümdar Yayınları.

ŞAHİN, Mustafa (2000). *Avrupa Birliği'nin Self-Determinasyon Politikası*. Ankara: Nobel Yayınları.

ŞEMŞİT, Sühal (2007). Sosyal, Kültürel ve İnsani Boyut: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın En Zayıf Halkası. (Editör: Canan Balkır). *Avrupa Akdeniz Ortaklığı: Mare Nostrum'dan Bir Arada Yaşamaya*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları No: 1.

ŞEN, Osman (2014). Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri. (Editörler: Emre Çıtak ve Osman Şen). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler*. Ankara: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Yayınları.

TANGÖR, Burak (2008). Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri. (Editörler: Belgin Akçay, Sevilay Kahraman ve Sanem Baykal). *Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler*. Ankara: Seçkin Yayınları.

TANGÖR, Burak (2012). Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 8 (30), 59-92.

TANGÖR, Burak (2004). Güvenlik Yönetişimi Yaklaşımı ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası. *G.Ü. İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi*, 4 (3), 253-268.

TAVAS, Taner (2011). *Uluslararası Güvenlik Sisteminde Değişim: Kollektif Müdahale Doktrinin Yükselişi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

TELETAR, Gökhan (2008). Küresel Politikada AB ve ABD: Farklı Perspektifler Mi? (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

THE MİLLENNIUM DEVELOPMENT GOALS REPORT 2011 (2011).
New York: United Nations Publications.

TURAN, Aslıhan P. (2010). Avrupa Birliği Güvenlik Aktörü Olmaya Ne Kadar Yakın?.*Bilge Strateji Dergisi*, 2 (3), 29-58.

TÜRKER, Haşim (2007). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası*. Ankara: Nobel Yayınları.

UZER, Umut (2012). Avrupa Birliği'nin Orta Doğu Barış Süreci'ndeki Rolü. (Editörler: Bezen B. Coşkun ve Birgül Demirtaş). *Avrupa Birliği ve Komşuları: Fırsatlar ve Zorluklar*. (Çeviren: Sinem Demirkaya). Ankara: Elips Kitap Yayınevi.

ÜLGER, İrfan K. (2002). *Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.

ÜLGER, İrfan K. (2002). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Arka Plan, Oluşumu ve Temel Kavramlar. (Editörler: Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir). *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*. Ankara: Seçkin Yayınları.

WALT, M. Stephen (1991). The Renaissance of Security Studies. *International Studies Quarterly*, 35 (2), 211-239.

WALT, M. Stephen (2003). Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı. *Avrasya Dosyası Dergisi: Güvenlik Bilimleri Özel*, 9 (2), 71-106.

WALTZ, Kenneth (1979). *Theory of International Politics*. USA: Waveland Press.

WALTZ, Kenneth (2000). Structural Realism After The Cold War. *International Security*, 25 (1), 5-41.

WALTZ, Kenneth (2001). *Man, the State and War*. New York: Columbia University Press.

WEAVER, Ole (2008). Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (8), 151-178.

WEBER, Max (2005). *Bürokrasi ve Otorite*. (Çeviren: H. Bahadır Akın). Ankara: Adres Yayınları.

WENDT, Alexander (2016). *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*. (Çeviren: H. Sarı Ertem). İstanbul: Küre Yayınları.

WIENER, Antje, DIEZ, Thomas (2009). *European Integration Theory*. New York: Oxford University Press.

WILLIAMS, Michael C. (2005). *The Realist Tradition and the Limits of International Relations*. New York: Cambridge University Press.

VIOTTI, R. Paul, KAUPPI, Mark V. (2016). *Uluslararası İlişkiler Teorisi*. (Çeviri Editörü: Metin Aksoy). Ankara: Nobel Yayınları.

YAPICI, Merve İ. (2007). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (3), 130-157.

YAPICI, Merve İ (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Ekseninde AB-ABD İlişkileri*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

YILMAZ, Muzaffer E. (2006). Third-Party Intervention in International Conflicts: Peacekeeping and Peacemaking in the Post-Cold War Era. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3 (1), 25-44.

YILMAZ, Muzaffer E. (2007). Westphalia'dan Günümüze Savaş. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4 (14), 17-38.

YILMAZ, Sare A. (2013). Uluslararası Terör İncelemelerinde Güneydoğu Asya Bölgesi. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 9 (36), 1-26.

YÜCEL, Zeynep (2008). Güvenlik Algılamaları ve Jeopolitik Perspektiften Avrupa Birliği'nin Enerji Politikasına Bakış. (Editörler: Rasim Özgür Dönmez ve Gökhan Telatar). *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

YÜCEL, Zeynep (2007). *Değişen Uluslararası Konjunktürde Avrupa Birliği'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasını Etkileyen Yerel, Bölgesel ve Uluslararası Faktörlerin Analizi ve Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Bursa.

ZECCHINI, Laurent (2005). Aktörler ve Tanıklar. (Editör: Nicole Gnesotto). *AB Güvenlik ve Savunma Politikası: İlk Beş Yıl*. (Çeviren: E. Han Göral, Gülçin Koçbil vd.). İstanbul: Tasam Yayınları.

ZUHSSIPBEK, Galym (2009). 2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8 (1), 139-164.

ZUHSSIPBEK, Galym (2009). AGSP'nin Tanımı ve Düşünsel Arka Planı. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 5 (19), 71-88.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

ACIBADEM HAYAT (2013). Dünyada 2,3 milyon insan AIDS ile mücadele ediyor. <http://www.acibadem.com.tr/hayat/bilgi/dunyada-23-milyon-insan-aids-ile-mucadele-ediyor>, Erişim Tarihi: 10.03.2016.

AKGÜL, Öner (t.y). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO–AB İlişkilerinde Rekabet-İşbirliği Analizi Ve Türkiye Faktörü. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/guvenlikstrtrj/article/viewFile/>, Erişim Tarihi: 10.02.2016.

AKÇADAĞ, Emine (2013). The Importance of a Common Strategic Culture for CSDP, *International Security Congress Proceedings Book*. (Editörler: Hasret Çomak ve Ayşegül Kutlu). <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2-2014071651uluslararasi-guvenlik-kongresi-8-9-ekim-2013-v2.pdf>, Erişim Tarihi: 13.03.2016.

AKSOY, Metin (2013). AB'nin Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Bakış Açısı: Birbirinin Tamamlayıcısı Olarak Avrupa Güvenlik Stratejisi ve İyi Komşuluk Politikası. *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı*. (Editörler: Hasret Çomak ve Ayşegül Kutlu). <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2-2014071651uluslararasi-guvenlik-kongresi-8-9-ekim-2013-v2.pdf>, Erişim Tarihi: 13.03.2016.

ALAGÖZ, Emine A. (2010). NATO ve Avrupa Birliği: Ortaklarını, Rakipler mi?. <http://www.bilgesam.org/incele/1243/-nato-ve-avrupa-birligi--ortaklar-mi--rakipler-mi-/>, Erişim Tarihi: 07.02.2016.

AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI (2013). AB'ye Genel Bakış (Rehber). *ABGS*. www.abgs.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf, Erişim Tarihi: 03.11.2013.

AVRUPA BİRLİĞİ GENEL SEKRETERLİĞİ (2011). Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma. <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, Erişim Tarihi: 10.02.2016.

AVRUPA KOMİSYONU (2014). www.ab.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.01.2014.

CHARTER OF THE UNITED NATIONS AND STATUTE OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE (1945). <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>, Erişim Tarihi: 10.09.2016.

ÇETİNKAYA, Şeref (2013). Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları. http://www.21yuzyildasosyalbilimler.com/assets/uploads/files/seref-cetinkaya-pdf_18032013.pdf, Erişim Tarihi: 01.03.2016.

DEMİRKAYA, Esra (Ağustos 2015). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Oluşumu. <http://www.tuicakademi.org/avrupa-guvenlik-ve-savunma-politikasinin-olusumu/>, Erişim Tarihi: 10.02.2016.

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2016). Organize Suçlarla Mücadele. <http://www.mfa.gov.tr/organize-suclarla-mucadele.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 03.03.2016.

DW (27.12.2015). AB Ordusu Kurulmalı. <http://www.dw.com/tr/sch%C3%A4uble-ab-ordusu-kurulmal%C4%B1/a-18943894>, Erişim Tarihi: 10.03.2016.

ERALP, Nilgün A. (Temmuz 2016). Brexit'in AB Üzerindeki Etkileri: İlk Tahminler. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1467796324-5.BREXIT__IN_AB_UZERINDEKI_ETKILERI_ILK_TAHMINLER.pdf, Erişim

Tarihi: 20.08.2016.

EUROPEAN DEFENCE AGENCY (2015). National EDA Member States' Defence Data 2013. www.eda.europa.eu., Erişim Tarihi: 01.03.2016. Ss. 1-70.

EUROPEAN UNION INSTITUTE FOR SECURITY STUDIES (2016). Paris: Published by the EU Institute for Security Studies. http://www.iss.europa.eu/uploads/media/GoP_report.pdf, Erişim Tarihi: 01.03.2016.

FRONTEX (2005). <http://frontex.europa.eu/>, Erişim Tarihi: 10.09.2016.

GENÇALP, Ebru (T.y). Avrupa Güvenlik Ve Savunma Politikası (AGSP) ve Türkiye'nin Avrupa Güvenliğindeki Rolü. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/GEN%C3%87ALP-Ebru->, Erişim Tarihi: 05.03.2016.

GENÇTÜRK, Tuğçe (30.01.2012). Enerji Güvenliği Nedir? Ulusal ve Uluslararası Boyutta Enerji Güvenliği Sorunu. <http://sam.baskent.edu.tr/makaleler/tgencturk/EnerjiGuvenligi.pdf>, Erişim Tarihi: 08.03.2016.

GÜMÜŞEL, Deniz (2007). Çatışma Çözme ve Müzakare İletişim Becerileri. http://www.rec.org.tr/dyn_files/32/229-catisma-cozme-DenizGumusel.pdf, Erişim Tarihi: 11.03.2016.

GÜNTAY, Vahit (2015). Uluslararası İlişkiler Bağlamında Güvenlik Algısı Ve Siber Güvenlik; Akdeniz, Karadeniz Ve Avrupa Bölgeleri Üzerine Bir Değerlendirme. http://www.jasstudies.com/Makaleler/1728752921_33-Ar%C5%9F.%20G%C3%B6r.%20Vahit%20G%C3%9CNTAY.pdf, Erişim Tarihi: 09.03.2016.

GÜRKAYNAK, Muharrem (T.y). Angela Merkel'in Çağrısı: AB İçin Ortak Bir Avrupa Ordusu. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/GÜRKAYNAK-Muharrem-ANGELA-MERKEL'İN-AB-İÇİN-BİR-AVRUPA-ORDUSU.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2016.

HABERTÜRK TV (25.01.2016). Türkiye-AB Bakanlar Siyasi Diyalog Toplantısı. Erişim Tarihi: 25.01.2016.

HÜRRİYET GAZETESİ (09.10.2008). İklim Değişikliği Göç Ettirecek. www.hurriyet.com.tr/dunya/10076878.asp, Erişim Tarihi: 26.11.2014.

KYOTO PROTOCOL (2013). UNFCC. unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf, Erişim Tarihi: 05.10.2013.

KARA, Derviş (T.y). Brexit ve Muhtemel Sonuçları. <http://www.upad.org.tr/wp-content/uploads/2016/06/BREXIT-VE-Muhtemel-Sonu%C3%A7lar%C4%B1.pdf>, Erişim Tarihi: 20.09.2016.

MILIBAND, David (Ocak 2008). Consolidated Texts Of The Eu Treaties As Amended By The Treaty Of Lisbon. London: Foreign and Commonwealth Office. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228848/7310.pdf. Erişim Tarihi: 10.08.2016.

NATO Bucharest Summit (2008). Balistic missile defence. http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49635.htm?selectedLocale=en, Erişim Tarihi: 20.11.2016.

NATO Lisbon Summit (2010). NATO's nuclear deterrence policy and forces. http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50068.htm?selectedLocale=en, Erişim Tarihi: 20.11.2016.

NATO Budget (2016). NATO releases 2016 budget summaries, financial rules and procedures. http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_129314.htm?selectedLocale=en, Erişim Tarihi: 20.12.2016.

NTV (24.06.2016). İngiltere'de Brexit referandumunu sona erdi. <http://www.ntv.com.tr/dunya/ingilterede-brexit-referandumu-sona-erdi-brexit-ne-demek>, Erişim tarihi: 30.06.2016.

ÖÇALAN, Gökhan (20.02.2014). Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejileri.<http://akademikperspektif.com/2014/02/20/soguk-savas-sonrasi-abd-ulusal-guvenlik-stratejileri>, Erişim tarihi: 28.02.2016.

ÖZCAN, Sevinç A. (Haziran 2004). Soğuk Savaş Sonrasında NATO ve AGSP Arasında Türkiye.
<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=13&makaleid=3536>, Erişim Tarihi: 09.03.2016.

ÖZDAL, Barış(2016).Lizbon Reform Andlaşması'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na İlişkin Düzenlemelerinin Analizi.<http://docplayer.biz.tr/4752104-Lizbon-reform-andlasmasi-nin-ortak-guvenlik-ve-savunma-politikasi-na-iliskin-duzenlemelerinin-analizi.html>, Erişim Tarihi: 29.02.2016.

ÖZDEMİR, Esin (Kasım 2009) Lizbon Antlaşması'nın Getirdiği Yenilikler.http://haber.tobb.org.tr/ekonomikforum/2009/11/072-075_AB%204.indd.pdf, Erişim Tarihi: 09.02.2016.

ÖZERKMEN, Necmettin (2012). Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet.Akademik Barış Dergisi, 28, <http://www.akademikbakis.org/pdf>, Erişim Tarihi: 11.03.2016.

REUTERS (28.06.2014). “Khamenei Calls Iraq War A Showdown Between Humanity And Barbarity”. www.in.reuters.com/article/2014/06/28/uk-iraq-security-iran-idINKBN0F30KV20140628, Erişim Tarihi: 15.11.2014.

SABAH GAZETESİ (12.03.2015). AB Ordusu Avrupa'yı Böldü.<http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/03/12/ab-ordusu-avrupayi-boldu>, Erişim Tarihi: 15.01.2016.

SANCAK, Kadir (T.y). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar Ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü.
http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sbedergisi_69519.pdf, Erişim Tarihi: 15.03.2016.

SANDIKLI, Atilla, KAYA, Erdem (2013). Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Bakış (2013). *BİLGESAM*. www.bilgesam.org. Erişim Tarihi: 05.03.2016.

ÜTÜK, Özgür (2010). Organize Suçlarla Mücadele Çerçevesinde Avrupa Birliği'nde Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Çalışmalar.<http://www.abmaliye.gov.tr/ABDID%20Raporlar/Uzmanl%C4%B1k%20Tezleri.Pdf>, Erişim Tarihi: 10.03.2016.

WHO (2016). HIV/AIDS Programmes. <http://www.who.int/hiv/en/>, Erişim Tarihi: 20.12.2016.

YILMAZ, Latif (2010). Avrupa Birliği'nin Sosyo-Ekonomik Geleceği: Lizbon Stratejisi ve Küreselleşme.<http://www.abmaliye.gov.tr/ABDIDRaporlar/Araştırma/İnceleme/Serisi/LizbonStratejisveKüreselleşme.pdf>, Erişim Tarihi: 10.02.2016.

YILMAZ, Levent M. (2013). Güvenlik Kavramında Yeni Bir Boyut: EkonomiGüvenliği,<http://www.sde.org.tr/userfiles/file/SDE%20ekonomi%20guvenligi%20INTERNET.pdf>, Erişim Tarihi: 10.03.2016.